صورة ختم المؤلف

بسم الله الرحمن الرحيم

كتاب هدية الأحباب في ذكر المعروفين بالكنى والألقاب والأنساب

لخادم أهل العلم والحديث عباس بن محمد رضا القمي عفي عنهما

وقد طبع بحمد الله تعالى من مؤلفاتي ما يزيد على العشرين وهذه أسامي المشهورات منها

١ الفوائد الرجبية ٢ الدرة اليتيمة ٣ مختصر الأبواب في السنن والآداب ٤ هدية الزائرين
٥ نزهة النواظر في ترجمة معدن الجواهر ٦ سبيل الرشاد ٧ ذخيرة الأبرار في تلخيص أنيس التجار
٨ رسالة في الصغائر والكبائر ٩ الفصول العلية في المناقب المرتضوية ١٠ حكم بالغة ومأة كلمة جامعة
١١ اللئالي المنثورة في الأحراز والأذكار المأثورة ١٢ دستور العمل ١٣ نفس المهموم في مقتل الحسين المظلوم ع
١٤ نفثة المصدور ١٥ الأنوار البهية في تواريخ الحجج الإلهية ١٦ تحفة طوسية ١٧ نفحة قدسية
١٨ المقامات العلية ١٩ مفاتيح الجنان ٢٠ الباقيات الصالحات ٢١ منتهى الآمال
في ذكر مصائب النبي والآل ٢٢ منازل الآخرة ٢٣ ترجمة مصباح المتهجد ٢٤ ترجمة جمال الأسبوع
٢٥ الكلمات الطريفة الى غير ذلك، **وأما** غير المطبوع من كتبي فكثير منها ١ سفينة بحار الأنوار
٢ ذخيرة العقبى
٣ وتحفة الأحباب ٤ والفوائد الرضوية في أحوال العلماء الإمامية
٥ وغاية المنى في المعروفين بالألقاب والكنى ٦ وتتمة المنتهى في وقايع أيام الخلفاء ٧ وكحل
البصر في سيرة سيد البشر ص ٨ وبيت الأحزان في مصائب سيدة النسوان ع ٩ ونقد الوسائل
١٠ وغاية المرام في تلخيص دار السلام ١١ وشرح الوجيزة ١٢ وفيض القدير فيما يتعلق بحديث الغدير الى غير ذلك

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله رب العالمین والصلوة علی محمد وآله الطاهرین واللعنة المتواترة علی اعدائهم اجمعین

وبعد چنین گوید این فقیر بی بضاعت ومتمسک باذیال حملهٔ علم حدیث وروایت عباس بن محمد رضا القمی کان الله مؤیدا ببرکات اهل بیت الرسالة صلوات الله علیهم اجمعین که این رساله ایست در ذکر معروفین بالقاب و کنی از علماء فریقین و اصحاب ائمه هدی علیهم السلام منتخب کردم انرا از کتاب غایة المنی و کتاب فوائد الرضویه خود ونامیدم انرا به **هدیة الاحباب** فی ذکر المعروفین بالکنی والالقاب والانساب ومرتب گردانیدم انرا بر سه باب مستمدا فی کل باب من ولی الخیر وملهم الصواب

الباب الاول فیما صدر باب

ابو اسامة زید الشحام الکوفی ثقة جلیل از اصحاب حضرت صادق و کاظم علیهما السلام راست

در روایات در جلالت و ثبت او است ابو اسحق الاسفراینی بیاید در الاسفراینی ابو اسحق الثعلبی
بیاید در الثعلبی ابو اسحق السبیعی عمرو بن عبد الله بن علی الهمدانی الکوفی التابعی المذکور فی رجال الصادق
علیه السلام و حالها غیر منقح فی کتب اصحابنا الا ان صاحب ریاض العلماء قال الظاهر عندی انه من الخاصة و بسط الکلام
فی ترجمته و فی البحار نقلا من خص روی محمد بن جعفر المؤدب ان ابا اسحق عمرو بن عبد الله السبیعی صلی اربعین سنة صلوة
الغداة بوضوء العتمة و کان یختم القرآن فی کل لیلة و لم یکن فی زمانه اعبد منه و لا اوثق فی الحدیث عند الخاص و العام و
کان من ثقات علی بن الحسین علیه السلام و ولد فی اللیلة التی قتل فیها امیر المؤمنین علیه السلام و قبض و له تسعون سنة قلت و خالی
یونس بن حصین الهمدانی الذی استشهد مع الحسین علیه السلام بکربلا قدس الله روحه ابو اسحق الشیرازی جمال الدین
ابراهیم بن علی جد صاحب قاموس از مشاهیر علمای اعیان فقهای شافعیه است از مصنفات اوست کتاب التنبیه
در فقه و ان کتابی است پر فرع گویند بعد هر فرعی که در ان ذکر کرده دو رکعت نماز گذارده و وفاتش در بغداد
سنة ۴۷۶ بوده ابو اسحق الصابی بیاید در الصابی ابو اسحق المروزی ابراهیم بن احمد الفقیه الشافعی اخذ الفقه
عن ابن سریج و الیه انتهت الریاسة بالعراق بعد ابن سریج شرح مختصر المزنی توفی بمصر سنة ۳۴۰ ثم ابو الاسود
الدئلی ظالم بن ظالم بصری است که از شعرای اسلام و از شیعیان امیر المؤمنین علیه السلام و حاضر شده کان در
صفین بوده و اوهم نخست کسی است که وضع علم نحو نموده بعد از انکه اصلش را از حضرت امیر المؤمنین علیه السلام اخذ کرده
و اوست که قرآن شریف را اعراب کرد بنقطه نقل است که وقتی معویة بن ابی سفیان برای او هدیه فرستاد که از
جمله آن حلوائی بود برای آنکه او را از محبت امیر المؤمنین علیه السلام منحرف کند دختر ابو الاسود که در سن پنج یا شش
سالگی بود مقداری از آن حلوا برداشت و در دهان گذاشت ابو الاسود گفت ای دختر این حلوا را معویه

برای مادر تو شنا که مارا از ولایت امیر المؤمنین علیه السلام برگردانیدی خبر گفت قبحه الله یخدعنا عن السید
المطهر یا ابا الشهداء لمن عقربت المرسل واکل دین خود را معالجه کرد تا انچه خورده بود قی کرد واین شعر بگفت

ابا الشهداء عیر یا ابن هند   نبیع علیک احسابا و دینا   معاذ الله کیف یکون هذا   ومولانا امیر المؤمنینا

وابو الاسود شاعری طلیق اللسان و سریع الجواب بود نقل است که زیاد بن ابیه باو گفت که یاد دوستی
علی چگونه گفت چنانکه تو دوستی معاویه باشی لکن من از دوستی علی ثواب اخروی خواهم و تو از دوستی
معاویه حطام دنیوی جوئی ومثل من و تو شعر عمرو بن معدیکرب است   خلیلان مختلف شاننا   ارید
العلاء و یهوی الثمن   احب بنی مالک   وراق المعلی بیاض اللبن   وهم زمخشری این
شعر را از او روایت کرده   امفندی فی حب آل محمد   حجر یفیك فدع ملامك او زد   من لم
یکن بحبالهم متمسکا   فلیعرفن بولاده لم ترشد   وفاتش در طاعون جارف بیصره در سنه ٦٩

ابو امامة الباهلی صدی بن عجلان الصحابی کان من مشاهیر الصحابة سکن مصر ثم حمص و بها توفی سنه ٨١ قال
وقیل سنه ٨٦ فهو و هو آخر من توفی من الصحابة بالشام و یاتی فی ابی الدرداء ذکره **ابو ایوب** الانصاری

خالد بن زید از اصحاب رسول خدا صلی الله علیه و آله و از حاضر شده گان در بدر و عقبه و سایر مشاهد آنحضرت است
واو همانست که جناب رسول صلی الله علیه و آله در وقت هجرت از مکه وورود بمدینه نزد او وارد شد و خدمت او
و مادرش برسول خدا صلی الله علیه و آله مادامیکه در خانه او بود معروفست و روی انه لم یکن بالمدینه افقر
من ابی ایوب فانقطعت قلوب الناس حسرة علی النبی صلی الله و آله و کانت امه عمیاء فتمنت ان یکون لها عینان تبصر
بهما النبی صلی الله علیه و آله فوضع النبی کفه علی وجهها فانفتحت عیناها و کان هذا اول معجزة منه فی المدینة

وکان ابو ایوب فی وقعة النهروان معه رایة امان فمن خرج من عسکر الخوارج الی تحت رایته فهو کان امنا
وروی انه قال امیر المؤمنین علیه السلام یا ابا ایوب ما بلغ من کرم اخلاقک قال لا اوذی جارا فمن دونه ولا امنعه
معروفا اقدر علیه وعن ابن عبد البر قال کان ابو ایوب الانصاری مع علی بن ابی طالب علیه السلام فی حروبه کلها ولما
غزا یزید بن معویة بلاد الروم واخذ معه ابا ایوب وکان شیخا هرما اخذه للبرکة فتوفی عند القسطنطنیة فامر یزید ان
یدفن بالقرب من سورها ویتخذ له مشهد هناک وکانت وفاته سنة ۵۰ خمسین انتهی اقول وقد اخبر عن ذلک النبی صلی الله
علیه وآله بقوله یدفن عند سور القسطنطنیة رجل صالح من اصحابی ثم اعلم انه ینتهی الیه نسب الخواجه عبد الله الانصاری
المعروف والشیخ محمد العابد السندی المحدث من علماء العامة صاحب حصر الشارد المتوفی سنة ۱۲۵۷ والمدفون بقیع الغرقد

ابو البختری وهب بن وهب بن کثیر بن عبد الله بن زمعة بن الاسود بن المطلب القرشی القاضی العامی از سلسلهٔ
فقها و محدثین عامه است ابتدا در مدینه بود از آنجا بخدمت حضرت صادق علیه السلام رسید معتمد شده روزگاری در مدینهٔ طیبه بافاده و
استفاده گذرانیده و جمله از علما از او اخذ کرده اند در عهد رشید به بغداد شد مدتی در محلهٔ عسکر مهدی
در شرقی بغداد قاضی بود و پس از آن معزول گشت و بقضاوت مدینهٔ طیبه منصوب گردید پس از آن از قضاوت مدینه
معزول گشت و ببغداد برگشت و مقیم آنجا گردید جمعی از علمای عامه و خاصه از او روایت اخذ کرده اند لکن علمای رجال
او را از کذابین معدود کرده اند و او سبب شد قتل یحیی بن عبد الله بن الحسن بن الحسن بن علی بن ابی طالب علیهم السلام را
چنانکه تفصیل آن را در منتهی الآمال نگاشته ام گویند مردی سخی الطبع بوده و هرگاه چیزی بسائلی دادی از او عذر
جستی و چون حاجتمندی از او حاجت خواستی گردی چندان مبتهج و مسرور گشتی که گویا خود او صاحب حاجت
بوده و بمقصود خویش رسیده وفاتش سنه ۲۰۰ دویست ابو بصیر لیث بن البختری المرادی از اصحاب

اجماع

اجماع واز حواریین حضرت باقر وصادق علیهما السلام معدود شده جمیل بن دراج روایت کرده از حضرت صادق
علیه السلام که فرمود بشّر المخبتین بالجنة برید بن معویة العجلی وابو بصیر لیث بن البختری المرادی ومحمد بن مسلم وزرارة اربعة
نجباء امناء الله تعالی علی حلاله وحرامه لولا هؤلاء انقطعت آثار النبوة واندرست و در روایتی است که حضرت
صادق علیه السلام برای او ضمانت بهشت کرده واند روایت کافی ظاهر شود که محمد بن مسلم ثقفی با آن
جلالت شان در طریق مکه با بعضی دیگر از اصحاب پشت سر او نماز گذاردند **ابو البقاء** محب
الدین بن عبد الله العکبری فقیه محدث نحوی گویند در کودکی از آبله نابینا شد پس هرگاه میخواست تصنیفی
در فنی کند کتب آن فن را حاضر ساخته دیگران برو میخواندند پس آنچه را که از مطالب آنها میخواست حفظ مینمود
و بکاتب املا میکرد او مینوشت از شبان روز ساعتی برو نمیگذشت مگر در اخذ علم او را مصنفات بسیار است
از جمله کتاب التبیان فی علم اعراب القرآن معروف به ترکیب ابو البقاء وفاتش ببغداد سنه ۶۱۶ شیخ **ابو بکر الباقلانی**
بباید در الباقلانی **ابو بکر تایبادی** شیخ رکن الدین جامع کمالات صوری و معنوی بود این اشعار بایشان
منسوب است ⟩ گر منزل افلاک شود منزل تو ⟩ واز کوثر اگر سرشته باشد گل تو ⟩ چون مهر علی نباشد
اندر دل تو ⟩ مسکین تو و سعیهای بیحاصل تو ⟩ وفاتش سلخ محرم سنه ۷۹۱ بقصبه تایباد در تاریخش
گفته شده ⟩ تاریخ وفات قطب اوتاد ⟩ یک نقطه بنه بلفظ صیاد ۹۷۱ ⟩ **ابو بکر الخضر** عبد الله بن
محمد همانست که با زنگی علی منظر جیده کرده **ابو بکر الخوارزمی** بباید در الخوارزمی **ابو بکر الرازی**
محمد بن زکریا الطبیب المشهور الذی تولی ریاسة طب بیمارستان بغداد حکی عنه انه کان یجلس فی مجلسه ودونه
التلامیذ ودونهم تلامیذهم ودونهم تلامیذ اخر وکان یجیئ الرجل فیصف ما یجد لاول من یلقاه

تایباد بتقدیم المثناة علی الموحدة اصله تایاباد من قری بوشنج من اعمال هراة منه

فان كان عندهم علم والا تعداهم الى غيرهم فان اصابوا والا تكلم الرازى وكان رؤفا بالمرضى ومولعا بالعلوم
الحكمية وله فيهما مصنفات وحكى انه خلف اكثر من مائتى مصنف منها كتاب من لا يحضره الطبيب الذى اخذ منه
شيخنا الصدوق قدس سره اسم كتابه كتاب من لا يحضره الفقيه وله ايضا كتاب الشافى وغير ذلك ومن امثالهم ان الطب
كان معدوما فاحياه جالينوس وكان متفرقا فجمعه الرازى وكان ناقصا فكمله ابن سينا ومن كلامه مهما قدرت ان تعالج
بالاغذية فلا تعالج بالادوية ومهما قدرت ان تعالج بدواء مفرد فلا تعالج بدواء مركب توفى فى سنه ٣٢٠ شك او
شبى **ابو بكر** الصولى بايد را الحق **ابو بكر** بن عياش بن سالم الحناط الاسدى الكوفى يكى از ارباب حديث و علماء
مشاهير و يكى از روات عاصم گفته اند كه هرگز از تلاوت قرآن مجيد فتور و كسالت نمى يافت در مدة العمر دوازده
هزار بار كلام الله را ختم كرد و بقولى بيست و چهار هزار بار و حكايت انكار او بر موسى بن عيسى عباسى كه قبر جناب
امام حسين عليه السلام را خراب كرد در اخر مجلد عاشر بحار مسطور است و چند ماه بعد از فوت هرون رشيد در سنه ١٩٣
قصبه در كوفه وفات كرد حكى انه كان رحمه الله ممن لزهاد العابدين فى الاخيار المتعبدين وكان يقول مسكين محب
الدنيا يسقط منه درهم فيظل نهاره يقول انا لله وانا اليه راجعون وينقص عمره ودينه ولا يحزن عليهما قلت
لقد اخذ هذا الكلام من كلام مولانا على بن الحسين عليه السلام فقد روى انه جاء رجل الى على بن الحسين عليه السلام يشكو اليه حاله
فقال عليه السلام مسكين ابن ادم له فى كل يوم ثلاث مصائب لا يعتبر بواحدة منهن ولو اعتبر لهانت عليه المصائب وامر
الدنيا فاما المصيبة الاولى فاليوم الذى ينقص من عمره قال وان ناله نقصان فى ماله اغتم به والدرهم يخلف عنه
والعمر لا يرده شىء والثانية انه يستوفى رزقه فان كان حلالا حوسب عليه وان كان حراما عوقب قال والثالثة
اعظم من ذلك قيل وما هى قال ما من يوم يمسى الا وقد دنى من الاخرة مرحلة لا يدرى على الجنة ام على النار

این فقیر گوید که مناسب دیدم در اینجا این اشعار ذکر نمایم ، از دوش این فلک سبز فام ، عمر گذشته است

مرا شصت عام ، در سر هر سالی از این روزگار ، خورده ام افسوس خوشیهای پار ، باشدم از گردش

گردون شگفت ، کانچه مرا داده همه پس گرفت ، قوتم از زانو و بازو برفت ، آب رخ و رنگ هم از موی رفت

عقد ثریای من از هم گسیخت ، گوهر دندان همه یک یک بریخت ، آنچه بجا مانده است آبد خلل ، بار

گناه آمد و طول امل ، بانگ رحیل آمد از این کوچ گاه ، همسفران روی نهاده براه ، آه زبی زادی

روز معاد ، زاد کم و طول مسافت زیاد ، بار گران بر سر و دوشم چه کوه ، کوه هم از بار من آمد ستوه

ایکه بود عفو عظیمت گناه ، در جلو سیل بهادست کاه ، فضل تو گر دست نگیرد مرا ، عصمت او

باز گذارد مرا ، جز بجهنم نبود راه من ، در سقر انداخته بنگاه من ، بنده شرمنده نادان منم

غوطه زن لجه عصیان منم ، خالق و بخشنده احسان توئی ، فرد و نوازنده بغفران توئی

ابو تمام کنیه حبیب بن اوس الطائی شاعر مشهور صاحب حماسه وحید عصر خویش بوده در

فصاحت و بلاغت و مذهب شیعه داشته بلکه بتصدیق جاحظ از رؤسای شیعه بوده گویند چهارده هزار

ارجوزه از عرب غیر از قصائد و مقاطیع حفظ داشته در ایام واثق بالله سنه ۲۳۱ و قیل سنه ۲۲۸ در موصل

وفات کرد و ابو نهشل ابن حمید طوسی بر قبر او قبه بنا کرد ابو ثمامه بثلثه مضمومه و تخفیف میم

عمرو بن عبد الله الصائدی از شهداء کربلا است چنانکه در زیارت شهداء اسمش ذکر شده

کان رحمه الله فارسا من فرسان العرب و وجوه الشیعة و کان بصیرا بالاسلحة و لهذا کان یقبض الاموال

و یشتری السلاح بامر مسلم بن عقیل قدس الله روحه و ذکرت فی نفس المهموم واقعه یوم عاشوراء

ونصرة

یعنی بزرگ ، مراد آسمان است منه مد ظله

بنگاه بالفارسی ... زن گمراه یعنی ... منه مد ظله

ونصرة اصحاب الحسين عليه السلام لانه تعطف الناس عليهم فكثروهم فلا يزال الرجل من اصحاب الحسين عليه السلام قد قتل
فاذا قتل منهم الرجل والرجلان تبين فيهم واولئك كثير لا يتبين فيهم ما يقتل منهم فلما رأى ذلك ابو ثمامة
عمرو بن عبد الله الصائدي رح قال للحسين عليه السلام يا اباعبد الله نفسي لك الفداء اني ارى هؤلاء قد اقتربوا منك ولا
والله لا تقتل حتى اقتل دونك ان شاء الله واحب ان القى ربي وقد صليت هذه الصلوة التي قد دنى وقتها قال فرفع الحسين عليه السلام
رأسه ثم قال ذكرت الصلوة جعلك الله من المصلين الذاكرين نعم هذا اول وقتها الخ **ابو جعفر**
هذه الكنية لجماعة كثيرة من علمائنا واشهرها المحمدون الثلثة مؤلفي الاصول الاربعة ويقال لهم ابو جعفرين تو
ابو جعفر الطوسي محمد بن الحسن بن علي شيخ الطائفة المحقة ورافع اعلام الشريعة الحقة امام الفرقة بعد
الائمة المعصومين عليهم السلام وعماد الشيعة الامامية في كل ما يتعلق بالمذهب والدين ذكرت ترجمته في الفوائد الرضوية
توفي في ليلة الاثنين الثاني والعشرين من المحرم سنة ٤٦٠ قال صاحب نخبة المقال في تاريخ هذا الشيخ المفضال

محمد بن الحسن الطوسي ابو جعفر الشيخ الجليل الانجب ٭ جل الكمالات اليه ينتسب ٭ تنجز (٤٦٠) القبض و
عمره عجب (٧٥) ٭ ودفن رحمه الله في داره بالنجف الاشرف وقبره مزار معروف ومسجده وآثاره باقية
الى الآن ويعرف بالمسجد الطوسي وفي جنب باب المسجد على يسار الداخل قبر العلامة الطباطبائي بحر العلوم رحمه الله
وقبر ولده الفاضل السيد محمد بن رضا رضي الله عنه قال السيد الاجل في رجاله وقد جدد مسجده في حدود
سنة ثمان وتسعين من المأة الثانية بعد الالف فصار من اعظم المساجد في الغري المشرف وكان
ذلك بترغيبنا بعض الصلحاء من اهل السعادة **ابو جهل** عمرو بن هشام بن المغيرة المخزومي
كان من اشد الناس عداوة للنبي صلى الله عليه وآله قتل يوم بدر كافرا وروي انه قال النبي صلى الله عليه وآله ان لكل

اعنی علیه الله عزوجل من فرعون فان فرعون لما ایقن بالهلاک وحد الله وان هذا لما ایقن بالهلاک وحد الله

وان هذا لما ایقن بالهلاک دعا باللات والعزی اقول انی ذکرت فی کتاب سفینة بحار الانوار ومدینة الحکم

والآثار ان الحجاج الثقفی کان ذا ابنة کان فلانة ابنته وکان یمسک الخنفساء حبة لیشفی بحرکتها فی الموضع حکاکه

وبکل من کان فیه هذا الداء فهو من اهل الفسوق والنصب وکان ابوجهل هشام المخزومی من القوم وکان

اشد الناس عداوة لرسول الله صلی الله علیه وآله قالوا ولذلک قال له عتبة بن ربیعة یوم بدر

یا مصفر استه **ابوجیش** مظفر بن محمد الخراسانی از متکلمین شیعه وعارف باخبار از غلمان وشاگردان

ابوسهل نوبختی است کتبی در امامت تصنیف کرده وکتابی در مثالب نوشته موسوم بکتاب فعلت

فلا تلم که شیخ اجل حسن بن علی طبرسی در کامل بهائی از ان نقل میکند وفاتش سنه ۳۶۷ شد ویروی عنه الشیخ

المفید فی الارشاد فی باب اخبار امیرالمؤمنین **ابوحاتم** سهل بن محمد بن عثمان السجستانی البصری اللغوی

ماهر در علوم قرآن مجید بوده گویند روزی بیک دینار تصدق میداده ودر هر هفته یک ختم قرآن مینموده

وفاتش بقولی در سنه ۲۵۰ در بصره واقع شده واین شخص غیر از ابوحاتم است محمد بن حبان صاحب الثقات

که جماعتی از علما در او طعن زده اند وفاتش در شهر بست سنه ۳۵۴ شد **ابوحامد الاسفراینی**

بباید در الاسفراینی **ابوحامد الغزالی** بباید در الغزالی **ابوالحجاج** الاقصری هو

الشیخ العارف الزاهد له کلمات فی ارشاد المریدین وکان یقول لا یقدح عدم الاجتماع بالشیخ فی محبته فانا نحب لرسول

صلی الله علیه وآله والتابعین فی ما رأیناهم وذلک لان صورة المعتقد اذا ظهرت لا تحتاج الی حضور الاشخاص

بخلاف صورة الاشخاص فانها اذا ظهرت تحتاج لحضور المعتقد فاذا حصل الجمع بینهما فذلک کمال الحقیقی وقبل له

حکاکه کغراب بالضم حاجت خاریدن منه

یوماً من شیخک قال شیخی ابو جعفر انه ای الجمل فظنوا انه یمزح فقال الساعة امزح فقیل له کیف فقال کنت لیلة
من اللیالی الشتاء بطهران واذا بابی جعفر قد صعد منارة السراج فیزلق لکونها ملساً ثم یرجع فعددت علیه تلک اللیلة
سبعمائة زلقة ثم یرجع بعدها ولا یکل فتعجبت فی نفسی فخرجت الی صلوة الصبح ثم رجعت فاذا هو جالس فوق المنارة قد تم
تعجبت لقیلة فاخذت من ذلک ما اخذت ای انه تعلم منه الثبات مع الجد **ابو الحسن الاشعری** علی بن
اسمعیل نسبش منتهی میشود بابو موسی اشعری مولدش بصره و نشو و نمایش در بغداد شده امام اشاعره است ابن
عساکر مجلدی در محامدش نوشته وفاتش سنه ۳۲۴ شد **ابو الحسین البکری** احمد بن عبدالله بن محمد
صاحب کتاب الانوار فی مولد النبی المختار استاد شهید ثانی است **ابو الحسن التهامی** علی بن محمد بن الحسن العاملی
المکی عالم فاضل کاتب شاعر ادیب منشی صاحب قصاید حکم المشهور فی الرثاء ما هذه الدنیا بدار قرار
در نهم جمادی الاولی سنه ۴۱۶ تبو بقتل رسید گویند بعد از فوتش کسی او را در خواب دید و پرسید که خدا با تو
چه کرد گفت حق تعالی مرا بیامرزید بسبب شعری که در مرثیه فرزند صغیر گفتم جاورت اعدائی وجاور ربه
شتان بین جواره وجواری **ابو الحسن جلوة** ابن محمد الطباطبائی الاصفهانی الحکیم المتأله
المتخلی عن ترهات هذا العالم الفانی از احفاد سید الحکماء والمتألهین امیرزا رفیع الدین نائینی است علامه
مجلسی است در سنه ۱۲۳۸ غره در احمد آباد گجرات متولد شده و در اصفهان تحصیل کرده و انتخابات فراوان صرف
معقول نموده پس از تکمیل بطهران انتقال فرموده در مدرسه دار الشفا توقف نمود و بتدریس علوم حکمیه اشتغال
جست تا اینکه در طهران داعی حق را لبیک گفت و در جوار شیخ اجل ابن بابویه قمی بخاک رفت و قبرش
فعلا در میان یکی از حجرات باغ انجا معروف است **ابو الحسن الخرقانی** علی بن جعفر اورا

از اجلهٔ اوتاد و ابدال و از افاخم زهاد اهل حال شمرده اند و صوفیه و عرفا برای او کرامات و فضائل بسیار
نقل کنند و وفاتش شب عاشوراء سنه ۴۲۵ اتفاق در خارج خرقان که قریه ایست از قرای بسطام بخاک دفن **ابو**
الحسن الشریف ابن محمد طاهر العاملی الاصفهانی الغروی محدث متتبع ماهر از اجلاء تلامید
علامه مجلسی و افضل اهل عصر خویش بوده چنانکه از تفسیرش مرآت الانوار معلوم میشود و مقدمات تفسیرش قریب
بیست هزار بیت است و کتابی است نافع و پر فائده در طهران طبع کرده اند و آنرا بمقدمه تفسیر برهان شهرت
داده اند و در پشت آن کتاب نوشته اند که مؤلفش شیخ عبد اللطیف کازرونی است و بالجمله این شیخ جلیل جد
امی صاحب جواهر است و والده اش سیده جلیله خواهر میر محمد صالح خواتون آبادی داماد مجلسی است و وفاتش
در عشر اربعین بعد از هزار و صد هجری روایت میکند از او سید شهید آقا سید نصر الله موسوی حائری مدرس
در روضه منوره حسینیه است سید اجل آقا سید حسین قزوینی استاد علامه بحر العلوم رضوان الله علیهم اجمعین
ابو حمزة الثمالی بباید در الثمالی **ابو حنیفه** نعمان بن ثابت الکوفی یکی از ائمه اربعه
اهل سنت است که ربع اهل سنت بلکه نصف ایشان مذهب او را اختیار کرده اند من در کتاب سفینة البحار
بمقداری از اخبار متعلقه باو اشاره کرده ام وفاتش سنه ۱۵۰ و قبرش در بغداد است **ابو حنیفه**
الدینوری احمد بن داود النحوی اللغوی الادیب الفاضل العالم بالهندسة والحساب وکان من نوادر
الرجال ممن جمع بین بیان العرب وحکم الفلاسفه اکثر عن ابن السکیت له کتاب اخبار الطوال وغیر ذلک
توفی فی حدود سنه ۲۹۰ ص **ابو حنیفه** سابق الحاج سعید بن بیان الهمدانی ثقه روی عن ابی عبد الله
علیه السلام له کتاب روی الکشی عن ابی عبد الله علیه السلام قال فی قبر امیر المؤمنین علیه السلام فقال هذا سابق الحاج

فقال لا قرب الله داره هذا خاسر الحاج يتعب البهيمة وينقر الصلوة اخرج لبنه فاطرده

ابو حنيفة الشيعة ويقال له ابو حنيفة المغربي هو القاضي نعمان بن محمد بن منصور قاضي مصر كان من مالكيا اولا ثم اهتدى وصار اماميا وصنف على طريق الشيعة كتبا منها كتاب دعائم الاسلام كان في غاية الفضل عالما بوجوه الفقه وعلم اختلاف الفقهاء واللغة والشعر والمعرفة بايام الناس مع عقل وانصاف والف لاهل البيت من الكتب الاف اوراق باحسن تاليف وله ردود على المخالفين وكان ملازما صحبة المعز العلوي توفى سنة ٣٦٣ وله رد على ابي حنيفة ومالك والشافعي وعلى ابن سريج قال في محكي الدعائم ما هذا لفظه وقد رووا ان رجلا من اهل خراسان حج فلقي ابا حنيفة وكتب عنه ثم عاد في العام الثاني فلقيه فعرضها عليه ثانية فرجع عنها كلها فحثى الخراساني التراب على راسه وصاح فاجتمع الناس عليه فقال يا معشر الناس هذا رجل افتاني في العام الماضي بما في هذا الكتاب فانصرفت الى بلدي في العام الماضي فحللت الفروج واريقت به الدماء واخذت به واعطيت به الاموال ثم رجع لي عنه العام كله قال ابو حنيفة انما هو راي رايته ورايت الآن خلافه فقال الخراساني ويحك ولعلي لو اخذت عنك العام ما رجعت اليه لرجعت عنه من قابل قال ابو حنيفة لا ادري قال الخراساني لكني ادري ان عليك لعنة الله والملائكة والناس اجمعين

ابو حيان كنيت اثير الدين محمد بن يوسف بن حيان الاندلسي النحوي الاديب الفاضل شيخ النحاة بالديار المصرية صاحب اتحاف و شرح تسهيل و ارتشاف و مختصر منهاج نووي و شرح الفيه و غير ذلك گويند كثير الخشوع واز محبين امير المؤمنين عليه السلام بوده نزد تلاوت قران مجيد گريه بسيار ميكرد و وفاتش بقاهره سنه ٧٤٥ ومن كلماته وكان يوصي بها اهله ينبغي للعاقل ان يعامل كل احد في الظاهر معاملة الصديق وفي الباطن معاملة العدو في التحفظ منه والتحرز ولكن في التحرز عن صديقه اشد مما يكون في التحرز عن عدوه وان يعد الناس [illegible]

جيان كورة او بلد بالاندلس ق

وادواتهم فان ذلك على حسب عقولهم وان يضبط نفسه عن المراء والاستهزاء والاستخفاف بابناء
زمانه وان لا يبحث الا مع من اجتمعت فيه شرائط الذكاء والفهم والمزاولة لما يبحث فيه وان لا يغضب على من لا يفهم
مراده ومن لا يفهم ما يذكره وان لا يقدم على تخطئة احد بمجرد الرأي وان لا يعرض بذكر احد ولا يجري ذكر
حرمه محضره جليسه وان لا يذكر عليه احدا الا على الله تعالى وان يكثر من مطالعة التواريخ فانها تلقح عقلا جديدا
ومن شعره قوله ارحت روحي من الايناس بالناس ٭ لما غنيت عن الاكياس بالياس ٭ وصرت في البيت
وحدي لا ارى احدا ٭ بنات فكري وكتبي هن جلاسي ٭ وقوله ٭ وزهدني في جمع المال انه
اذا ما انتهى عند الفتى فارق العمر ٭ فلا روحه يوما اراح من العنا ٭ ولم يكتسب حمدا ولم يدخر اجرا
يروي شيخنا الشهيد ره عنه بتوسط تلميذه جمال الدين عبد الصمد ابراهيم بن الخليل البغدادي **ابو**
حيان التوحيدي علي بن محمد بن عباس الشيرازي النيسابوري البغدادي شيخ صوفيه فيلسوف ادبا
رئيس بلغاء متفنن در بسيارى از علوم مانند نحو وادب شعر وفقه وكلام گويند مردى قليل الورع بلكه از
زنادقه بوده در سنه ۳۸۰ شيخ يا شش در شيراز بمرد واو را مؤلفاتى است در ادبيات واحوال صوفيه
وغير ذلك والتوحيدي قيل نسبة الى التوحيد وهو نوع من التمر كان ابوه يبيعه ببغداد وعليه حمل بعض شراح
ديوان المتنبي قوله يترشف من فمي رشفات ٭ هن فيه احلى من التوحيد **ابو حية النميري**
البصري الهيثم بن الربيع بن زرارة شاعر فصيح من مخضرمي الدولتين حكى انه كان اهوج جبانا وكان له
سيف يقال له لعاب المنية ليس بينه وبين الخشبة فرق ومن حمقه وجبنه انه دخل الى بيته ليلا كلب فظنه لصا
فانتضى سيفه لعاب المنية وهو واقف في وسط الدار يقول ايها المغتر بنا والمجترئ علينا بئس والله

ما اخترت لنفسک خیر خلیل و سیف صقیل لها به المنیة الذی سمعت منه و ضربته لا تخاف نبوته اخرج
بالعفو عنک قبل ان ادخل بالعفو علیک فیمن کان یتکلم بمثل هذه الکلمات اذا الکلب قد خرج فقال الحمد لله الذی مسخک
کلبا و کفانی حربا **ابو خالد الکابلی** اسمش وردان لقبش کنکر شیخ کبیر او را از حواریین حضرت امام
زین العابدین علیه السلام شمرده **ابو الخطاب** محمد بن مقلاص الاسدی الکوفی لعنه الله علی و ملعون
است و روایات بر ذمت و لعن و برائت از او بسیار وارد شده و عاقبت بنفرین حضرت صادق علیه السلام بقتل رسید
قتله عیسی بن موسی العباسی والی الکوفة ذکر ذلک صاحب الرجال الکبیر فی لسان ابن مکرم **ابو داود** سلیمان بن
الاشعث بن اسحق السجستانی احد حفاظ اهل السنة صاحب کتاب السنن المشهور و احد صحاحهم الست حکی عنه قال کتبت عن
رسول الله صلی الله علیه و آله خمسمائة الف حدیث و قیل انه لما صنف کتاب السنن الین له الحدیث کما الین لداود علیه السلام
الحدید سکن البصرة و توفی بها سنة ۲۷۵ و کان له ولد عبد الله من اکابر الحفاظ ببغداد و له کتاب المصابیح توفی
سنة ۳۱۶ **ابو دجانة** کنیت سماک بن اسلم یا ابن خرشه از بزرگان صحابه و شجاعان نامی است و در سال
یازدهم در جنگ یمامه حاضر بود گویند چون سپاه مسیلمه در حدیقة الرحمن که بحدیقة الموت نام شده بود پناه بردند و در باغ
را محکم ببستند ابو دجانه که دل شیر و جگر نهنگ داشت مسلمانان را گفت که مرا در میان سپر بنشانید و سر نیزه ها
بر اطراف سپر محکم کنید آنگاه مرا بلند کنید و در باغ افکنید مسلمانان چنین کردند پس ابو دجانه بباغ جستن کرد و چون شیر
بخروشید و شمشیر کشید همی از سپاه مسیلمه بکشت تا براء بن مالک از مسلمانان نیز داخل باغ شد و در باغ را
گشود تا مسلمانان داخل شدند لکن ابو دجانه با براء هر دو در آنجا کشته شدند و بقولی ابو دجانه زنده بود چندانکه
در صفین ملازم رکاب امیر المؤمنین علیه السلام گشت در روایتی از شیخ مفید عنه مذکور است که ابو دجانه از آن

بیست و هفت نفر اند که با حضرت قائم علیه السلام از ظهر کوفه بیرون می آیند و می باشند نزد آنحضرت از انصار و حکام

ابو الدرداء عامر بن زید الانصاری المعروف کان یعد من فقهاء الصحابة و من علماء الاردن حکی ابن قتیبة فی کتاب الامامة

والسیاسة ان ابا هریرة و ابا الدرداء قدما علی معاویة و انهما اتیا علیا علیه السلام بامر معاویة و قالا ان لک فضلا لا یدفع

وقد سرت مسیر فتی الی سفیه من السفهاء معاویة یسألک ان تدفع الیه قتلة عثمان فان فعلت ثم قاتلک کنا معک قال

علی علیه السلام اتعرفانهم قالا نعم قال فخذاهم فاتیا محمد بن ابی بکر و عمار بن یاسر و الاشتر فقالا انتم من قتلة عثمان

وقد امرنا باخذکم فخرج الیهم اکثر من عشرة آلاف رجل فقالوا نحن قتلنا عثمان فقالا نری امرا شدیدا فانصرفا الی

منزلهما بحمص انتهی ملخصا و ذکر نصر بن مزاحم ان ابا الدرداء و ابا امامة الباهلی رجعا من صفین و لم یشهدا شیئا

من القتال و فی تفسیر البیضاوی فی تفسیر قوله تعالی و لا تبرجن تبرج الجاهلیة الاولی قال و قیل الجاهلیة الاولی

جاهلیة الکفر قبل الاسلام و الجاهلیة الاخری جاهلیة الفسوق فی الاسلام و یعضده قوله علیه السلام لابی الدرداء

ان فیک جاهلیة قال جاهلیة کفر او اسلام قال جاهلیة کفر **ابو دلف** که قاسم بن عیسی

العجلی در سلک ادبا و فضلا منتظم و در عداد امرا و شعرا معدود است و بوجود طبع و سخاوت و مردانگی

و شجاعت معروف بود شعرای بسیار او را مدح گفته اند و جایزه ها گرفته اند وفاتش سنه ۲۲۵ در کرج و آورده اند

که ابودلف در ایام مرض موتش رنجور شد و چون تخفیف یافت با حاجب گفت آیا از ارباب حاجت کسی

بر در سرای می باشد گفت بلی ده نفر از سادات خراسان حضور دارند چند است که وارد شده و انتظار صحت

امیر و دخول می طلبند ابودلف با کسالت شدید بر بستر نشست و سادات را احضار نمود و از ایشان تفقد نمود

معلوم شد که از ضیق معاش بامید عطا نزد او آمده اند امیر فرمود تا هر کدام را دو کیسه زر دادند که هر کیسه

مشتمل بر هزار اشرفی بود و بنزد هر کدام را نفقه مراجعت داد که آن کیسه‌ها را ستانیم تا با اهل خود برسانند پس

گفت که من بی در جزای این محمدت متمنی هستم که هر یک سلسله نسب خود را بمن بدهید تا امیر المؤمنین و سیده

نساء فاطمه صلوات الله علیهما بخط خود بنویسد در پایان رقعه با بن عباس گواهی دهد یا رسول الله انی

وجدت فقتا وسوء حال فی بلدی وقصدت ابا دلف العجلی فاعطانی الفی دینار کرامة لک وطلبا لمرضاتک فی

رجاء الشفاعة لک پس هر یک بدان نحو که گفته بود نوشتند و تسلیم وی نمودند و رفتند ابو دلف وصیت

کرد که آن صفحات را در میان کفنش گذاشتند و با او مدفون ساختند **ابو ذر** جندب بن جنادة رضی الله عنه

هر دو جیم یکی از نادرکان ارکان بعد رضوان الله علیهم است او چهارم کس و بقولی پنجم کس است که ایمان آورد

و مکانت او در نزد حضرت رسول صلی الله علیه و آله زیاده از آنست که ذکر شود و آنجناب در فضیلت او

فراوان فرمایش کرده و او را شبیه عیسی بن مریم علیه السلام در زهد گرفته و در صدق لهجه او وما اظلت

الخضراء فرموده گویند که تشیع اهل جبل عامل از برکات او است و قصه صدمات آنجناب در زمان

خلیفه سیم و آزردن او را از صحابه بودن و اخراج او از مدینه و ابتلاءات او در ربذه و وفات او در آنجا

بحال غربت و ماندن جنازه او بروی زمین تا آنکه مالک اشتر و ابن مسعود و دیگران که از مکه میامدند

او را تغسیل و تکفین و دفن نمودند هر یک در جای خود تشریح رفته وفاتش سنه ۳۲ در ربذه و قبر شریفش

در ربذه است **ابو ذؤیب** الهذلی خویلد بن خالد بن تمیم یتصل نسبه بنزار شاعر مخضرم

ادرک الجاهلیة والاسلام وقد ذکرنا عنه فی کتاب بیت الاحزان خبرا فی وفاة النبی صلی الله علیه

وآله واجتماع قریش فی السقیفة قالوا اشعر الاحیاء هذیل واشعر هذیل ابو ذؤیب و تقدم

جمیع الشعراء بقصیدة العینیة فی رثاء بنیه (أمن المنون وریبه تتوجع) (والدهر لیس
بمعتب من یجزع) وهی طویلة حکی ان الامام جعفر الاکبر ابن المنصور قال المنصور للربیع
انظر من فی اهلی ینشدنی قصیدة ابی ذویب العینیة حتی اتسلی عن مصیبتی فخرج الربیع الی بنی هاشم
فلم یجد فیهم احدا یحفظها فرجع فاخبره فقال ان مصیبتی فی اهل لا یکون فیهم احد یحفظ هذه
القصیدة لقلة رغبتهم فی الادب اعظم واشد علی من مصیبتی بابنی ثم قال انظر هل فی القواد والعوام
من یعرفها فلم یجد احدا الا شیخا مؤدبا قد انصرف من تادیبه فاوصله الی المنصور فانشده ایاها
فلما قال والدهر لیس بمعتب من یجزع قال صدق والله قال فانشدنی هذا البیت
مأة مرة لتردد هذا المصراع علی فانشده ثم مر فیها فلما انتهی الی قوله والدهر لا یبقی علی
حدثانه جون السحاب له جدائد اربع قال سلا ابو ذویب عند هذا البیت ثم امر الشیخ

حدثان الدهر مصیبتها و بلاهای زمانه

بالانصراف قیل توفی ابو ذویب سنة ۲۷ کر بمصر ابو رافع القبطی ابراهیم یا اسلم آزاد
کرده رسول خدا صلی الله علیه وآله وامین آنحضرت وثقه وجلیل است ودر مشاهد رسول خدا
صلی الله علیه وآله حاضر شده وبعد از آنحضرت ملازمت امیر المؤمنین علیه السلام را اختیار کرده
از نیکان شیعه بشمار رفته وبیتش از بیوت رفیعه شیعه است ابو الرضا میاید ضیاء الدین
راوندی ابو ریحان البیرونی محمد بن احمد الخوارزمی حکیم ریاضی طبیب منجم معروف اصلش
از بیرون است که شهری است در سند لکن مدتی در خوارزم توقف وتحصیل کرده وقریب چهل
سال در بلاد هند سفر کرده وبر علوم اهل هند اطلاع یافته گویند هیچ وقت نمیکرد قلم از دستش

وکتاب از نظرش مگر در سال دو روز که تعطیل میکرد روز نیروز و مهرجان حکی انه دخل علیه
بعض اصحابه وهو یجود بنفسه فقال له فی تلک الحال کیف قلت لی یوما حساب الجدات الفاسدة فقال له
انی هذه الحال قال یا هذا اودع الدنیا وانا عالم بها الیس خیرا من اخلیها وانا جاهل بها قال
فذکرتها له وخرجت فسمعت الصراخ علیه وانا فی الطریق له مصنفات کثیرة منها الاثار الباقیة عن
القرون الخالیة فی النجوم والتاریخ الفه لشمس المعالی قابوس توفی فی حدود سنه نیف وثلثین
واربعمائة مؤلف گوید که ای عزیز من از حال ابوریحان عبرت بگیر ببین چه قدر قدر عمر خود را
میدانسته و پیوسته بتحصیل علم اشتغال داشته و بطالت نگذاشته پس ای جان من بشناس
قدر خویش که پاکیزه تر ز نتو / در تحت نداد پرورش این بکون صدف / عمر تو گنج و هر نفس از وی
یکی گهر / گنجی چنین عزیز مکن رایگان تلف / قال النبی صلی الله علیه وآله لابی ذر کن علی
عمرک اشح منک علی درهمک ودینارک وقال امیر المؤمنین علیه السلام اضاعة الفرصة غصة و
قال الفرصة سریعة الفوت بطیئة العود وفی المثل انتهزوا الفرص فانها تمر مر السحاب
جوانا ره طاعت امروز گیر / که فردا نیاید جوانی ز پیر / قضا روزگاری ز من در ربود
که هر روزش از پی شب قدر بود / من آن روز را قدر نشناختم / بدانستم اکنون که در باختم
چه از دست من رفت آب پاک / چه چاره کنون جز تیمم بخاک / چه شیبت در آمد بروی
شباب / شبت روز شد دیده برکن ز خواب / کنون کوش کاب از کمر درگذشت /
نه وقتی که سیلابت از سر گذشت / مکن عمر ضایع بافسوس و حیف / که فرصت عزیز است والوقت ضیف

قال بعض الاکابر ان فوت الوقت اشد عند اصحاب الحقیقة من فوت الروح لان فوت الروح
انقطاع عن الخلق وفوت الوقت انقطاع عن الحق **ابو زکریا** التبریزی بباید بعنوان
خطیب تبریزی **ابو زید** الانصاری سعید بن اوس بن ثابت بن زید الخزرجی البصری
النحوی اللغوی المشهور کلما نه بین القوم کان من ائمة الادب و غلبت علیه اللغة والنوادر والغریب
قیل کان الاصمعی یحفظ ثلث اللغة وابو زید ثلثی اللغة وانه قد جاء الاصمعی الی حلقته فقبل راسه و
جلس بین یدیه وقال له انت رئیسنا وسیدنا منذ خمسین سنة توفی بالبصرة فی سنة ٢١٥ وقد ذکرت نبذة
من کلمات العلماء فی حقه فی کتابی الموسوم بفیض القدیر فیما یتعلق بحدیث الغدیر ولیعلم انه غیر ابی زید
البلخی الفاضل صاحب المصنفات المذکورة فی فهرست ابن الندیم فان اسمه احمد بن سهل **ابو**
ساسان الورتاشی حصین بن المنذر صاحب رایت امیر المؤمنین علیه السلام وازان هفت نفر است
که نشناخت حق امیر المؤمنین علیه السلام را مکر انها **ابو سعید** ابو الخیر فضل الله نادرهٔ
عصر تفصیل حالش را در کتاب دیگر نگاشته‌ام در اینجا بچند رباعی از درر افکار او اقتصار میکنم
قوله ای تو کر حال دل نالان دانی ، احوال دل شکسته بالان دانی ، کر خوانمت از سینهٔ سوزان
شنوی ور دم نزنم زبان لالان دانی ، وله الله بفریاد من بیکس رس لطف و کرمت
یار من بیکس بس ، هر کس بکسی وحضرتی می نازد جز حضرت تو ندارد این بیکس کس
وله ، یا من بک حاجتی وروحی بیدیک اعرضت عن الغیر و اقبلت الیک ، مالی
عملٌ صالحٌ استظهر به قد جئتُ راجیا توکلت علیک ، وله ، مشهود و خفی

چہ کنج دقیانوسم پیدا و نہان چہ شعلہ در فانوسم / القصہ درین چمن چہ بید مجنون

می بالم و در ترقی معکوسم / وفاتش در شب چہارم شعبان سنہ ۴۲۸ تم بعضے گفتند قبرش در نیشابور بود و

ہمدان است نزد ابن سینا فراجع **ابو سعید** الخدری سعد بن مالک خزرجی منسوب

است بجدش خدرۃ ابن عوف و ابو سعید مذکور از صحابہ کبار و از کسانی است کہ رجوع کردند

بامیر المؤمنین علیہ السلام و مستقیم بود و برقی او را از اصفیا شمرده و در خوا الشہادتین بیاید

مدح او نیز روی انہ لم یکن من احداث الصحابۃ احد افقہ من ابی سعید و عن ابن عبد البر قال کان ابو

سعید من الحفاظ المکثرین والعلماء العظماء العقلاء و اخبارہ تشہد لہ بصحیح ہذہ الجملۃ و قال

ابن قتیبۃ فی ذکر واقعۃ الحرۃ فی کتاب الامامۃ والسیاسۃ و لزم ابو سعید الخدری فی بیتہ فدخل

علیہ نفر من اہل الشام فقالوا ایہا الشیخ من انت فقال انا ابو سعید الخدری صاحب رسول اللہ

صلی اللہ علیہ و آلہ فقالوا ما زلنا نسمع عنک فبحظک اخذت فی ترکک قتالنا و کفک عنا و لزوم

بیتک و لکن اخرج الینا ما عندک قال و اللہ ما عندی قال فنتفوا لحیتہ و ضربوہ ضربات ثم

اخذوا کلما وجدوہ فی بیتہ حتی الثوم و حتی زوج حمام کان لہ **ابو سفیان** بن الحرث بن عبد

المطلب قیل اسمہ کنیتہ و قیل اسمہ المغیرۃ کان ابن عم رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ و اخاہ من

الرضاعۃ ارضعتہما حلیمۃ السعدیۃ ایاما و کان تربب رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ یالفہ الفا شدیدا

قبل النبوۃ فلما بعث صلی اللہ علیہ و آلہ عاداہ و ہجاہ و ہجا اصحابہ و کان شاعرا و اسلم ہو و ولدہ

جعفر عام الفتح قیل انہ ما رفع راسہ الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ حیاء منہ و قال علی

لما اتی رسول الله صلی الله علیه و آله من قبل وجهه فقل له ما قال اخوة یوسف لیوسف علیه السلام تالله لقد اثرک الله علینا وان کنا لخاطئین فانه لا یرضی ان یکون احد احسن قولا منه ففعل ذلک ابو سفیان فقال رسول الله صلی الله علیه و آله لا تثریب علیکم الیوم یغفر الله لکم وهو ارحم الراحمین وکان ابو سفیان هذا یشبه رسول الله صلی الله علیه و آله توفی بالمدینة ایام خلافة عمر بن الخطاب سنه ٢٠ ودفن فی دار عقیل بن ابیطالب

ابو سفیان صخر بن حرب بن امیة خال او در نفاق و معادات با رسول خدا صلی الله علیه و آله واضح از آنست که بنگاشته شود پیوسته در عداوت آنحضرت و اجلاب حروب و سوق جنود بر آنحضرت کوشش داشته و هیچ فتنه در قریش برپا نشد مگر آنکه وی را در وی قدمی راسخ و سعیی بالغ بود تا آنکه در عام الفتح بظاهر اسلام آورد و بانفاق بزیست تا در سنه ٣١ لا با چشم کور و قلب اعمی از دنیا در گذشت و آیه رؤیا در کتاب کریم شاهد لعن او است چه او فی الحقیقة اصل شجره ملعونه است

ابو سهل النوبختی اسمعیل بن علی بن اسحق بن ابی سهل بن نوبخت کان شیخ المتکلمین من اصحابنا ببغداد ووجههم ومتقدم النوبختیین فی زمانه له جلالة فی الدین والدنیا یجری مجری الوزراء صنف کتبا کثیرة جملة منها فی الرد علی ارباب المقالات الفاسدة ومنها کتاب الانوار فی تواریخ الائمة الاطهار علیهم السلام رأی مولانا الحجة علیه السلام عند وفات ابیه الحسن بن علی علیهما السلام وابن اخته ابو محمد الحسن بن موسی النوبختی المتکلم الفیلسوف صاحب کتاب الفرق قال ابن الندیم کان یجتمع الیه جماعة من النقلة لکتب الفلسفة مثل ابی عثمان الدمشقی واسحق وثابت وغیرهم وکانت المعتزلة تدعیه والشیعة تدعیه ولکنه

الی جزء الشیعة مما هو لان آل نوبخت معروفون بولایة علی و ولده علیهم السلام و کان جماعة للکتب قد
نسخ بخطه شیئا کثیرا و له مصنفات و تالیفات فی الکلام و الفلسفة و غیرها و من غلمان ابی سهل ابو
الحسن السوسنجردی و اسمه محمد بن بشر و یعرف بالحمدونی و منسوبا الی آل حمدون و له من الکتب کتاب
الانقاذ فی الامامة **ابو الصباح** کشداد الکنانی بکسر الکاف ابراهیم بن نعیم
ثقة جلیل از اصحاب صادقین علیهما السلام است و گفته شده که حضرت جواد علیه السلام را درک کرده و
روایت شده که حضرت صادق علیه السلام او را میزان نامیده و فرموده انت میزان لا عین فیه **ابو
الصلاح** تقی بن النجم الحلبی شیخ اقدم عالم فاضل فقیه محدث از بزرگان شیوخ
و علمای شیعه معاصر شیخ طوسی است از مصنفات او است تقریب المعارف که علامه مجلسی در
مجلد هشتم بحار جمله از مطاعن اعداء الله را از آن نقل کرده قال الشهید الثانی فی حقه الشیخ الفقیه
السعید خلیفة المرتضی فی البلاد الحلبیة **ابو الصلت** الهروی عبد السلام بن صالح
یکی از رواة حضرت امام رضا علیه السلام بلکه خادم آنحضرت است و احادیث بسیار از آنحضرت
نقل کرده و ثقه و صحیح الحدیث و شیعی مذهب و محب آل رسول است الا آنکه با علمای عامه مخالطه
داشته و از این جهت است که کلمات علماء در حق او مختلف شده و ما در کتاب سفینة البحار
اشاره باحوال او نمودیم و کلمات علمای سنیه را در تصریح بتشیع او نقل کردیم طالبین بآنجا
رجوع نمایند **ابو الصمصام** هو السید الجلیل عماد الدین ذو الفقار بن معبد الحسینی
المروزی عالم دین فقیه متکلم یروی عن الشیخ ابی جعفر الطوسی و الشیخ النجاشی و السید المرتضی

ویروی عنہ ابن شہراشوب السید فضل اللہ الراوندی قال الشیخ منتجب الدین و قد صادفتہ

وکان ابن مأة سنة وخمس عشر سنة ابو طالب قیل اسمہ کنیتہ وقیل اسمہ عبد مناف

کان سید البطحاء وشیخ قریش ورئیس مکة وکان رحمہ اللہ شیخا جسیما وسیما علیہ بہاء الملوک

ووقار الحکماء قیل لأکثم بن صیفی حکیم العرب ممن تعلمت الحکمة والریاسة والحلم والسیادة قال

من حلیف الحلم والادب سید العجم والعرب ابو طالب بن عبد المطلب وفی روایات کثیرة انہ کان

یکتم ایمانہ مخافة علی بنی ہاشم وان مثلہ مثل اصحاب الکہف وانہ کان مستودعا للوصایا فدفعہا

الی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وان نورہ یوم القیمة یطفی انوار الخلائق الا خمسة انوار

وانہ لو وضع ایمانہ فی کفة میزان وایمان ہذا الخلق فی کفة میزان لرجح ایمانہ علی ایمانہم

وکان امیر المومنین علیہ السلام یعجبہ ان یروی شعر ابی طالب وان یدون وقال تعلموہ وعلموا

اولادکم فانہ کان علی دین اللہ وفیہ علم کثیر اقول وما ورد فی نصرة ابی طالب رضی اللہ عنہ

لرسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ وذبہ عنہ فہو اکثر من ان یذکر ولقد اجاد ابن ابی الحدید فی قولہ

ولولا ابو طالب وابنہ ۔ لما مثل الدین شخص فقاما ۔ فذاک بمکة آوی وحامی

وذاک بیثرب جس الحماما ۔ توفی رحمہ اللہ فی ۲۶ رجب فی اخر السنة العاشرة من

مبعث النبی صلی اللہ علیہ وآلہ فقال النبی صلی اللہ علیہ وآلہ ما زالت قریش کاعة عنی حتی مات

ابو طالب الکاعة جمع کایع وھو الجبان کبایع وباعة ویروی بالتشدید یرید انہم کانوا

یجبنون عن اذاہ فی حیوة ابی طالب فلما مات اجترأوا علیہ ورثاہ امیر المومنین علیہ السلام

بقولہ

خاص
غ ل

بقوله ؎ ابا طالب عصمة المستجير و غيث المحول و نور الظلم ؎ لقد هد فقدك اهل الحفاظ فصلی علیك ولی النعم ؎ ولقاك ربك رضوانه فقد كنت للطهر من خير عم ؎ **ابو طالب** المكی محمد بن علی بن عطية العجمی ثم المكی المتوفی سنة ٣٨٦ شفو صاحب قوت القلوب فی معاملة المحبوب فی التصوف قيل انه كان يستعمل الرياضة كثيرا حتی قيل انه هجر الطعام كثيرا واقتصر علی اكل الحشائش فكان طعامه لما صنف قوت القلوب عروق البردی حكی انه اخضر جلده من كثرة تناولها قدم بغداد فوعظ الناس فخلط فی كلامه فتركوه وهجروه وامتنع عن الكلام بعد ذلك وحفظ عليه من خلطه قوله العياذ بالله وليس علی المخلوقين اضر من الخالق **ابو الطفيل** عامر بن واثلة از اصحاب حضرت رسول صلی الله عليه و آله است كه هشت سال از عمر آنحضرت را درك كرد و در سنه ١١٠ فی وفات كرد و با و ختم شد صحابه چه آخر كسی بود از صد و چهارده هزار نفر از صحابه كه از دنيا رفت و اورا از خواص امير المؤمنين عليه السلام و از خيار اصحاب آنحضرت شمرده اند و از كيسانيه گرفته اند و در نخبة المقال است ؎ وعامر بن واثله خصيص لی ع وخاتم الاصحاب قبضه علی ١١٠ ؎ وهو ابو طفيل الجليل والرمی بالتكيس العليل ؎ قال ابو الفرج فی الاغانی ما ملخصه ابو الطفيل كان مع امير المؤمنين علی بن ابيطالب عليه السلام وروی عنه ايضا وكان من وجوه شيعته وله منه محل خاص يستغنی لشهرته عن ذكره ثم خرج طالبا بدم الحسين بن علی عليه السلام مع المختار بن ابی عبيد وكان معه حتی قتل

واقلت هو وعمر بعد ذلك وقال لما رجع محمد بن الحنفية من الشام حبسه ابن الزبير في سجن عارم
فخرج اليه جيش من الكوفة عليهم ابو الطفيل عامر بن واثلة حتى اتوا سجن عارم فكسروه واخرجوه
فكتب ابن الزبير الى اخيه مصعب ان يسير نساء كل من خرج لذلك فاخرج مصعب نساءهم و
اخرج فيهن ام الطفيل امرأة ابي الطفيل وابنا صغيرا يقال له يحيى فقال ابو الطفيل في ذلك
ابياتا ان يك سيرها مصعب الخ وذكروا ان ابا الطفيل دعي الى وليمة فغنت قينة عندهم ؎ خلى
طفيل علي الهم فانشعبا   وهد ذلك ركني هدة عجبا ؎ وابني سمية لا انساهما ابدا
فيمن نسيت وكل كان لي وصبا ؎ فجعل ينشج ويقول هاه هاه طفيل ويبكي حتى سقط على
وجهه ميتا **ابو طلحة** الانصاري زيد بن سهل ذكره هو اسمه في قوله انا ابو طلحة واسمي زيد
وكل يوم في سلاحي صيد ؎ كان احد النقباء شهد العقبة وبدرا واحدا والخندق والمشاهد
كلها مع الرسول صلى الله عليه وآله توفي بالمدينة سنة ٣٢ لب او لد وكان زوج ام انس بن مالك
وكان من الرماة وعن انس قال كان ابو طلحة لا يصوم على عهد الرسول صلى الله عليه وآله من اجل الغزو
فلما قبض النبي صلى الله عليه وآله لم اره مفطرا الا يوم فطر او اضحى وكان الرسول صلى الله عليه وآله
يقول صوت ابي طلحة في الجيش خير من فئة او قال وكان من سعادته ان وفق بان حفر لرسول الله
صلى الله عليه وآله لحدا كما قال الشيخ المفيد في الارشاد **ابو العاص** ابن الربيع القرشي
اسمه لقيط او مهشم او هشيم زوج زينب بنت الرسول صلى الله عليه وآله امها هالة او هند
بنت خويلد اخت خديجة رضي الله عنها وكان من اكثر رجال مكة مالا وامانة وتجارة توفي

سنه ۱۲ بیت واوصی الی الزبیر و تزوج امیر المؤمنین علیه السلام ابنتها امامة بنت زینب **ابو العباس**
المستغفری بباید در المستغفری **ابو عبید** قاسم بن سلام کعلام الادیب الفاضل اللغوی
المفسر لغریب الحدیث در سنه ۱۵۰ تق در هرات متولد شد و در عنفوان جوانی در نزد جماعتی از مشایخ
مشغول تحصیل شد مانند ابو زید و کسائی و اصمعی و شریک قاضی و چون در فضائل و فنون تبحری
پیدا کرد قاضی طرطوس گردید و طرطوس بملات کطرسوس شهری است در ساحل شام نزدیک
عکه و این غیر از طرطوسی است که مابین حلب و انطاکیه است که قبر مأمون در آنجا است و آن فاضل
یگانه مجلدات بسیار در تفسیر آیات قرآن و توضیح مشکلات حدیث تالیف کرده بعضی را عقیده
آنست که ابو عبید اول کسی است که در حل غریب احادیث کتاب نوشت و این فن بدیع را اختیار
کرد لکن ابن اثیر جزری در دیباچه کتاب نهایه که مصنفین این فن را نام میبرد اول ابو عبیده معمر بن
مثنی را ذکر مینماید لکن از ابو عبید مذکور و کتاب وی بسیار مدح میکند حکی ان ابا عبید کان
منقطعاً الی عبد الله بن طاهر و کان کلما الف کتاباً اهداه الیه فیحمل الیه مالاً کثیراً فلما عمل کتاب
غریب الحدیث استحسنه ابن طاهر و قال ان عقلاً بعث صاحبه علی عمل مثل هذا الکتاب لحقیق ان
لا یخرج عنا الی طلب المعاش فاجری له عشرة الاف درهم فی کل شهر توفی بمکه سنه ۲۲۳ و گذ
ابو عبیده معمر بن جعفر ابن مثنی البصری النحوی اللغوی است که بغیر از نحو و لغت در صناعات
دیگر از علم مهارت تمام داشت و علماء لغت و اساتید ادب بقول وی استشهاد کنند و کلامش را
حجتی متین و برهانی قاطع شناسند ولادتش در بصره سال وفات حسن بصری و وفاتش در سنه ۲۱۰ تقریباً

در بصره شد گویند کسے بجنازه اش حاضر نشد بجهت آنکه میگفتند مائل بخوارج بود و بحب غلمان
و هوای امردان متهم لاجرم معلی دیرا اجرتے دادند تا نعشش را حمل داده و بخاکش سپردند و اورا
قریب بدو بیست تصنیف بوده و کان یقول ما التقی فرسان فی جاهلیة او اسلام الا عرفتهما و عرفت
فارسهما **ابو عبیدهٔ جراح** اسمش عامر و از اصحاب صحیفه است اهل سنت او را از عشرهٔ
مبشره شمرده اند و او را امین امت خوانده اند در زمان عمر سنه ۱۸ در مملکت شام در وبای
عمواس هلاک شد **ابو عبیده حذاء** زیاد بن عیسی کوفی ثقه جلیل القدر از اصحاب
صادقین علیهما السلام است در سفر مکه هم محمل امام محمد باقر علیه السلام بوده و در زمان حضرت صادق
علیه السلام در مدینهٔ معظمه وفات کرد آنجناب سر قبر او تشریف برد و برای او دعا کرد باین کلمات
اَللّٰهُمَّ بَرِّدْ عَلٰی اَبِی عُبَیْدَةَ اَللّٰهُمَّ نَوِّرْ قَبْرَهُ اَللّٰهُمَّ اَلْحِقْهُ بِنَبِیِّهِ **ابو العتاهیة**
بالتخفیف ابو اسحق اسمعیل بن القاسم العینی الشاعر وحید زمان و فرید اوان خود بوده در طلاقت
طبع و رشاقت نظم خصوصا در زهدیات و مذمت دنیا در طبقهٔ بشار و ابو نواس بوده در حدود
سنه ۱۳۰ در عین التمر قریب مدینهٔ منوره متولد شده و در بغداد اسکنے داشته قیل کان الشعر عنده
سهلا جدا حتی انه قال یوما لو شئت ان اجعل کلامی کله شعرا لفعلت و من شعره الا اننا

کلنا بائد ... وای بنی آدم خالد ... وبدؤهم کان من ربهم ... وکل الی ربه عائد ... فیا
عجبا کیف یعصی الاله ... ام کیف یجحده الجاحد ... وفی کل شیء له آیة ... تدل علی انه واحد

ومن شعره الذی انشده الرضا علیه السلام قوله کلنا نأمل مدا فی الاجل ... والمنایا

العینی نسبة الی عین التمر

هن

هن آفات الامل ، لا تغرنك اباطيل المنى والزم القصد ودع عنك العلل ، انما الدنيا
كظل زائل حل فيه راكب ثم رحل ، وله ايضاً ، اذا المرء لم يعتق من المال نفسه
تملكه المال الذي هو مالكه ، الا انما مالي الذي انا منفق وليس لي المال الذي انا تاركه
اذا كنت ذا مال فبادر به الذي يحق والا استهلكته مهالكه ، وذكروا له ارجوزة حكمية
تماها ذات الامثال في بضعة الاف بيت منها قوله ، حسبك مما تبتغيه القوت ما
اكثر القوت لمن يموت ، الفقر فيما جاوز الكفافا من اتقى الله رجا وخافا ، ما انتفع
المرء بمثل عقله وخير ذخر المرء حسن فعله ، ان الشباب والفراغ والجدة مفسدة للمرء
اي مفسدة ، ما تطلع الشمس ولا تغيب الا لامر شانه عجيب ، وهي طويلة جداً
حكي انه انشد عند الجاحظ هذه الارجوزة حتى اتى على قوله ، يا للشباب المرح التصابي
روائح الجنة في الشباب ، قال الجاحظ للمنشد قف ثم قال انظروا الى قوله روائح الجنة
في الشباب فان له معنى كمعنى الطرب الذي لا يقدر على معرفته الا القلوب وتعجز عن ترجمته
الالسنة الا بعد التطويل وادامة التفكير وخير المعاني ما كان القلب الى قوله اسرع من اللسان
الى صفر توفي ٢١١ ريا ببغداد وقبره على نهر عيسى واوصى ان يكتب على قبره ان عيشاً يكون آخره
الموت لعيش معجل التنغيص **ابو العلاء** المعري ببايد در المعري **ابو علي**
الجبائي ببايد در الجبائي **ابو علي الحائري** الرجال محمد بن اسمعيل بن عبد الجبار عالم فاضل
صاحب منتهى المقال نسبش منتهى ميشود بشيخ الرئيس ابو علي سينا اصلش از طبرستان

و میلادش در کربلا معلی واقع شده در سنه ۱۱۵۹ و نیز در آن ارض مقدسه وفات کرده سنه ۱۲۱۵
عزیز و او از شاگردان محقق بهبهانی و سید صاحب ریاض است و نیز از مصنفات او است نقض نواقض
الروافض که در نهایت جودت نوشته و کتاب رجالش که مجاهیل را سقط کرده و از این جهت
نقصانی در آن پدید آمده لکن تعلیقه استاد و مشترکات ملا محمد امین کاظمی را در آن درج کرده و
از این جهت این کتاب پر فائده شده **ابو علی** بن سینا بباید در ابن سینا **ابو علی** الفارسی
بباید در الفارسی **ابو عمر** الزاهد بباید در المطرز **ابو عمرو** بن العلاء المازنی
اسمه زبان کان من اشراف العرب و وجوهها مدحه الفرزدق و غیره و کان اعلم الناس بالقراءات
والعربیة وایام العرب حکی ان دفاتره کانت الی السقف ثم تنسک فاحرقها و کان له شغف
بالروایة و جمع علوم العرب و اشعارهم و عامة اخبارهم عن اعراب ادرکوا الجاهلیة و عنه اخذ
ابو زید الانصاری و ابو عبیدة و الاصمعی و اکثر نحاة ذلک العصر قال ابن خلکان کان اعلم الناس
بالقرآن الکریم والعربیة والشعر و هو فی النحو فی الطبقة الرابعة من علی بن ابی طالب انتهی
و حکی عنه قال قرأت و ما لی لا اعبد الذی فطرنی فاخترت تحریک الیاء ههنا لان التسکین
ضرب من الوقف فلو سکنت الیاء کنت کالذی ابتدء و قال لا اعبد الذی فطرنی فاخترت
تحریک الیاء هربا من ضرب الوقف و هذا من ابی عمرو فی غایة الدقة و النظر فی المعانی اللطیفة
از ابو عمرو مذکور مرویست که وقتی حجاج بن یوسف پدر مرا بخواست پدرم از بیم سطوت
او بگریخت و بطرف یمن رفت من نیز با او در آن سفر همراه بودم روزی در صحرای یمن سیر میفرمود

که شخصی بما ملحق شد و این ابیات انشا نمود

اِصْبِرِ النَّفْسَ عِنْدَ کُلِّ مُهِمٍّ ... اِنَّ فِی الصَّبْرِ حِیلَةَ الْمُحْتَالِ
لَا تَضِیقَنَّ بِالْاُمُورِ فَقَدْ ... تُکْشَفُ غَمَّاؤُهَا بِغَیْرِ احْتِیَالِ
رُبَّمَا تَجْزَعُ النُّفُوسُ مِنَ الْاَمْرِ ... لَهُ فَرْجَةٌ کَحَلِّ الْعِقَالِ

پدرم از وی پرسید که آیا چه واقعه روی داده گفت مَاتَ الْحَجَّاجُ ابو عمرو گوید نزد من فرجة را بفتح فا قرائت کرد و مراد در کریمه اِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غَرْفَةً مختار فتح غین بود و برای این اختیار شاهدی میجستم چون با نشاد آن اعرابی مطلوب به بهتر در یافتم چندان مسرور شدم که سرور من بدان کلمه فزونتر بود از سرورم بخبر مرگ حجاج آنگاه گفت فرجة بالفتح بین الامرین و بالضم بین الجبلین گویند تقوی ابو عمرو بمرتبه بود که چون ماه مبارک رمضان میرسید از قرائت اشعار و انشاد ابیات لب فرو بسته بود تا ایام صیام بسر میرفت وفاتش در سنه ۱۵۴ قد و مدفنش کوفه متبرکه

ابو العیناء محمد بن قاسم الاهوازی البصری از تلامذه ابو عبیده و اصمعی و ابو زید و غیر ایشان است در فنون ادبیت و شعر و فصاحت یگانه روزگار و در عداد ظرفاء و ازکیاء بشمار میرفت و بسی حاضر جواب و خوش محضر بود و بسیاری از مطالب را از آیات شریفه قران جواب میداد و بدان شاهد میآورد گویند در حدود چهل سالگی کور گشت وقتی از وی پرسیدند که از عارضه کوری چه زیان دیدی گفت یکی سبقت سلام بمردم و دیگر آنکه در مقام مباحثه گاه شود که مخاطب من روی ترش نموده از من اعراض نماید و از اظهار کراهت کند من بواسطه کوری بدان حرکت مطلع نشوم تا قطع کلام نمایم

غمّاء بالفتح اندوه و بلا و سختی

وفاتش در بصره سنه ۲۸۳ رخ **ابو غالب** زراری احمد بن محمد بن سلیمان بن الحسن بن

الجهم بن بکیر بن اعین الشیبانی ثقه جلیل القدر تلمیذ شیخ کلینی و صاحب کتب نافعه از جمله

رسالهٔ در احوال آل اعین نوشته وفاتش سنه ۳۶۸ شصح و مدفنش نجف اشرف **ابو الغوث**

اسلم بن مهوز المنبجی شاعر یمدح آل محمد علیهم السلام و کان البحتری یمدح الملوک فقال ابو

الغوث فی مدح ائمة سامراء علیهم السلام فی قصیدة الدالیة اِذا ما بلغت الصادقین

بنی الرضا فحسبک من هادٍ یشیر الی هادِ مقاویل ان قالوا بهالیل ان دعوا

وفاة بمیعادٍ کفاة بمرتادِ اذا اوعدوا اعفوا و ان وعدوا وفوا فهم اهل

فضلٍ عند وعدٍ و ایعادِ کرامٌ اذا ما انفقوا المال انفدوا ولیس لعلمٍ

انفقوه من انفادِ ینابیع علم الله اطواد دینه فهل من نفادٍ ان علمت

لاطوادِ نجومٌ متی نجمٌ خبا مثله بدا فصلّی علی الخابی المهیمن والبادی

عبادٌ لمولاهم موالی عباده شهودٌ علیهم یوم حشرٍ و اشهادِ هم حجج الله

اثنتی عشرة متی عددت فثانی عشرهم خلف الهادی بمیلاده الانباء

جاءت شهیرة فاعظم بمولودٍ و اکرم بمیلادِ **ابو الفتح** ابن العمید علی بن

محمد بن الحسین بن العمید القمی ملقب به ذو الکفایتین وزیر رکن الدوله حسن بن بویه بود

نقل است که بزرگی او بمرتبه رسید که صاحب بن عباد مدح او گفته و بپا خواسته و برو خواندی

بعد از رکن الدوله مدتی وزارت پسرش مؤید الدوله با او بود تا در سنه [illegible] شو که براو

متغیر شد و او را مؤاخذهٔ سخت و تعذیب نسبت نمود و پیوسته در شکنجه بود تا هلاک شد
و دولت آن خانواده منقرض گشت نظیر آل برامکه چنانکه گفته‌اند ے آلُ الحمیدِ وآلُ برمكَ
مالَكُم قلَّ المعینُ لکُم وذلَّ الناصرُ ے کانَ الزمانُ یُحبُّکُم فبدا لَه انَّ الزمانَ هو
الخؤونُ الغادرُ ے **ابو الفتح** البستی بباید در البستی **ابو الفتوح** الرازی

حسین بن علی بن محمد بن احمد الخزاعی الشیخ الامام السعید قدوة المفسرین ترجمان کلام الله
المجید صاحب روض الجنان فی تفسیر القرآن الذی هو حاوٍ لکلّ ما تشتهیه الانفس وتلذ الاعین ینتفع
منه الفقیه والمفسر والمورخ والواعظ وغیرهم وکان رحمه الله من اجل بیوتات العلم وینتهی نسبه
الشریف الی عبد الله بن بدیل بن ورقاء الخزاعی وجده محمد بن احمد وجد جده احمد وعم والده
عبد الرحمن المشهور بالمفید الثانی وابنه محمد بن الحسین وابن اخته احمد بن محمد کلهم علماء
فضلاء وهو رحمه الله معدن العلم ومحتده ے شرفٌ تتابعَ کابرٌ عن کابرٍ ے کالرمحِ انبوباً
علی انبوبِ ے ولا اعلم تاریخ وفاته الا انه من مشایخ ابن شهر آشوب المتوفی سنه ۵۸۸ فی
وقبره رحمه الله بالری فی صحن حمزة بن موسی علیه السلام فی جوار عبد العظیم الحسنی ره واما
ابو الفتوح المدفون باصفهان فهو ابو الفتوح العجلی الشافعی الصوفی کما قال مولانا المحقق
الاردبیلی فی حدیقة الشیعه قلت وهو اسعد بن محمود بن خلف العجلی الاصفهانی الفقیه الصوفی
الواعظ شارح مشکلات الوسیط والوجیز للغزالی المتوفی باصفهان سنه ستمأة **ابو الفداء**
الحموی هو السلطان الملک المؤید صاحب حماة اسمعیل بن علی بن محمود کان امیرا علی دمشق وحماه

يفعل فيهما ما يشاء وقد تمكن من الفقه والطب والفلسفة وكان يقرب اهل العلم ويرتب لهم

الجوائز والارزاق والف التاريخ المشهور الذي له منزلة رفيعة عند علماء اروبا وهو من اقدم

كتب التاريخ الاسلامي التي اهتموا بنشرها وترجمتها توفي سنة ٣٣٢ ذلب **ابو فراس**

الحارث بن سعيد بن حمدان فارس ميدان العقل والفراسة والشجاعة والرياسة كان ابن عم

السلطان ناصر الدولة وسيف الدولة بن حمدان وقلادة وشاح محامد آل حمدان وكان فريد دهره

وشمس عصره ادبا وفضلا وكرما ونبلا ومجدا وبلاغة وبراعة وفروسية وشجاعة وشعره مشهور

قال الصاحب بن عباد بدئ الشعر بملك وختم بملك يعني امرء القيس وابا فراس له القصيدة

الميمية في مظلومية اهل البيت الاطهار وظلم بني العباس المعروفة بالشافية وقد شرحها

بعض الفضلا من اهل الحائر شرحا جيدا يحكى انه دخل بغداد دواران بشهر حسامه سيف خلفه

وقيل اكثر ووقف في المعسكر وانشد القصيدة وخرج من باب آخر واولها ؎ الحق مهتضم

والدين مخترم ؎ وفيء آل رسول الله مقتسم ؎ ومنها قوله ؎ باللرجال اما لله منتصر

من الطغاة وما للدين منتقم ؎ بنو علي رعايا في ديارهم ؎ والامر تملكه النسوان

والخدم ؎ محلئون فاصفى شربهم وشل ؎ عند الورود واوفى ودهم لمم ؎ فالارض

الا على ملاكها سعة ؎ والمال الا على اربابه ديم ؎ وهي قصيدة بليغة جليلة قتل

في سنة ٣٥٧ شنه وقد يطلق ابو فراس على الفرزدق الشاعر الآتي ذكره انشاء الله **ابو**

الفرج الاصبهاني علي بن الحسين بن محمد بن احمد بن الهيثم ابن عبد الرحمن ابن مروان بن

الوشل محركة الماء القليل يتحلب من جبل او صخرة ق

عبد

عبد الله بن مروان بن محمد بن الحکم شعر زیدی صاحب کتاب اغانی و مقاتل الطالبیین و غیرهما گویند که اغانی را در مدت پنجاه سال تألیف نموده و صاحب بن عباد در ایام سفر سی شتر از کتب ادب جهة مطالعه با خود حمل میکرد و چون کتاب اغانی باو رسید از کتب دیگر مستغنی شد و حکی عنه قال لقد اشتملت خزانتی علی مأتی الف مجلد و سبعة عشر الف مجلد منها ما هو سمیری غیره توفی سنه ۳۵۶ ببغداد و توفی فی ذلک العام ایضا ابو علی القالی و معز الدولة ابن بویه و سیف الدولة و الکافور الاخشیدی و فی فهرست ابن الندیم انه توفی سنه نیف و ستین و ثلثمأة و قال انه من ولد هشام بن عبد الملک **ابو الفرج** الجریری النهروانی باید در النهروانی **ابو الفرج** ابن الجوزی باید در ابن الجوزی **ابو الفرج** القزوینی الکاتب محمد بن ابی عمران موسی ثقه صحیح الروایه صاحب کتاب الموجز و المختصر من الفاظ سید البشر شیخ نجاشی فرموده که من دیگ این شیخ را و اتفاق نیافتاد برای من که از او چیزی سماع کنم **ابو القاسم** کلانتر الطهرانی عالم فاضل محقق مدقق فقیه اصولی صاحب تقریرات در اصول از شاگردان استاد العلماء علامه انصاری است در سیم ربیع الثانی که مطابق با روز میلادش بوده در سنه ۱۲۹۲ از عصب زری وفات کرد در جوار حمزة بن موسی بخاک رفت و جناب عالم ادیب اریب خاتم رقیمه الفضل حاج میرزا ابو الفضل نجل جلیلش او را مرثیه گفته **ابو القاسم** الکوفی علی بن احمد است که ادعا میکرده من از آل ابی طالبم و بعضی گفته اند که او نواده موسی مبرقع است و او بر طریقه استقامت بوده لکن در اواخر عمر مذهبش فاسد

ع
مخفی نماناد که اغانی که کتابی است مشهور و معروف بنحوست و من بعضی چیزها از شومی او شنیده ام
منه

فاسد شد و کتبی در غلو نوشت و مذهب مخمسه را ظاهر کرد وفاتش سنه ۳۵۲ شنبه قرش

در کرمی نزدیک فسا از محال شیراز کتب نسبتا تالیف کرده و از کتابهای او است الاغاثة

فی بدع الثلثة و کتاب تثبیت در معجزات انبیاء جمیعاً علیهم السلام و اثبات نبوت ایشان

شیخ حسین بن عبد الوهاب معاصر سید مرتضی رضی الله عنهما تتمیمی از برای تثبیت نوشته

موسوم بعیون المعجزات در معجزات حضرت زهرا و ائمه اثنی عشر علیهم السلام **ابو القاسم**

بن المولی محمد حسن الجیلانی المعروف بالمیرزا القمی عطر الله مرقده المتوطن فی دار الایمان

حرم الائمة علیهم السلام قم المحروسة عن فتن الدوران العالم الکامل الفاضل المحقق المدقق

رئیس العلماء الاعلام و مولی فضلاء الاسلام شیخ الفقهاء المتبحرین و ملاذ العلماء و

المجتهدین حجة الاسلام والمسلمین الذی شأنه اجل من ان یوصف بالبیان و التقریر و ادق

من ان یعرف بالبنان و التحریر کان رحمه الله ورعا جلیلا و بارعا نبیلا و کثیر الخشوع غزیر

الدموع دائم الانین باکی العینین مصنفات شریفه آنجناب بسیار است و جمله از آنها

مرجع و ملاذ علماء است مانند قوانین و غنائم و مناهج و کتاب سؤال و جواب که از طهارت

تا دیات است و محل حاجت هر مجتهد و فقیه است و کسیکه خواهد مطلع شود بر مقامات

آن مرحوم و حسن سلیقه و تایید الهی از آنجناب رجوع کند بان کتاب مستطاب حکایت غریب

از کثرت اشتغال او بعلم نقل کرده اند که جای نقلش نیست قریب بهشتاد سال عمر فرموده و در

سنه ۱۲۳۱ غرا وفات فرمود قبر شریفش در قم در وسط قبرستان شیخان بزرگ

یعنی التخمیس عند الغلاة لعنهم الله تعالى ان سلمان الفارسی و المقداد و عمار و اباذر و عمرو بن امیة الضمری هم الموکلون بمصالح العالم تعالى الله عن ذلك علوا کبیرا منه

باقبر

باقبر عالیه مزار و محل نذور و شمع و چراغ است و در اطراف ان قبر مبارک واقع شده قبور شریفه

بسیاری از علمای عظام و قبر زکریا ابن آدم و ابو جریر زکریا ابن ادریس و قبر آدم بن اسحق که از

ثقات و بزرگان روات اصحاب ائمه هدی سلام الله علیهم اجمعین میباشند الی غیر ذلک

ابو قتادة الانصاری کان بدریا یعبر عنه بفارس النبی صلی الله علیه و آله اسمه الحرث بن

ربعی او النعمان او غیر ذلک روی عنه ابنه عبد الله و ابن المسیب مات بالمدینة سنة ٥٤ و قد

قیل انه مات بالکوفة و صلی علیه امیر المؤمنین علیه السلام **ابو لؤلؤة** هو غلام المغیرة بن

شعبة و اسمه فیروز الفارسی اصله من نهاوند فاسرته الروم و اسره المسلمون من الروم و لذلک

لما قدم سبی نهاوند الی المدینة سنة ٢١ کان ابو لؤلؤة لا یلقی منهم صغیرا الا مسح راسه و

بکی و قال اکل عمر کبدی و ذلک لان عمر وضع علیه من الخراج کل یوم درهمین فثقل علیه الامر

فاتی الی عمر فقال له عمر لیس بکثیر فی حقک فانی سمعت عنک انک لو اردت ان تدیر الرحی

بالریح لقدرت علی ذلک فقال له ابو لؤلؤة لادیرن لک رحی لا تسکن الی یوم القیمة فقال

عمر ان العبد قد اوعد و لو کنت اقتل احدا بالتهمة لقتلته و فی خبر آخر قال ابو لؤلؤة له لما

ذکر الرحی لاعملن لک رحی یتحدث بها من بالمشرق و المغرب ثم ان ابا لؤلؤة قتله بعد ذلک

کما ذکرت تفصیل ذلک فی کتاب نفثة المصدور فی مثالب اعداء الزهراء ع روی البرسی فی مشارق

الانوار عن محمد بن سنان قال قال امیر المؤمنین علیه السلام لعمر یا مغرور انی اراک فی الدنیا

قتیلا بجراحة من عبد ام معمر تحکم علیه جورا فیقتلک توفیقا یدخل بذلک الجنة علی رغم منک

واشتراه ح ل

ابو لبابة رفاعة و بقولی بشیر بن عبد المنذر است که از طایفه انصار و از حاضرشدگان
بدر است و او همان است که یکی از ستونهای مسجد رسول خدا صلی الله علیه و آله را باو نسبت
میدهند و از مواضع شریفه روضه است که نماز و دعا در پای آن و اعتکاف و نشستن در نزد آن
هر دلیل مندوب است **ابو مخنف** لوط بن یحیی الازدی الغامدی شیخ من اصحاب الاخبار
بالکوفة و وجههم و کان یسکن الی ما یرویه روی عن جعفر بن محمد الصادق علیه السلام له کتب کثیرة
فی السیر منها کتاب مقتل الحسین علیه السلام فقیر گوید که مقتل او اگر در دست بود در نهایت
اعتبار بود چنانچه از نقل اعاظم علمای قدیم از آن معلوم میشود لکن افسوس و آه که اصل این مقتل مانند
مقتل کلبی و مدائنی و امثال اینها بتمادی ایام مفقود شده و بدست ما نرسیده و اما این مقتلی
که در دست است و در اواخر عاشر بحار طبع شده است و بابو مخنف بیچاره نسبت میدهند معلوم
نیست از کیست و از ابو مخنف نیست و ابو جعفر طبری در تاریخ خود در باب مقتل امام حسین علیه السلام
از مقتل ابو مخنف بسیار نقل کرده و من بسیاری از آن را در نفس المهموم نقل کردم و کسیکه این منقولات
را با مقتل معروف منتسب بابی مخنف مطابقه کند می یابد که ابداً بهم ربطی و نسبتی ندارند و نعلی
هذا این کتاب ابی مخنف معروف اعتبار ندارد و بر متفردات آن هیچ اعتماد نیست والله العالم قال
ابن الندیم قرأت بخط احمد بن الحارث الخزاز قالت العلماء ابو مخنف بامر العراق واخبارها
وفتوحها یزید علی غیره والمدائنی بامر خراسان والهند وفارس والواقدی بالحجاز والسیرة وقد اشترکوا
فی فتوح الشام **ابو مسلم** الخراسانی عبد الرحمن بن مسلم القائم بالدعوة العباسیة قیل کان

قصيراً اسمر حلواً احور العين خافض الصوت فصيحاً حلو المنطق عالماً بالامور لم ير ضاحكاً و
لا مازحاً الا في وقته تاتيه الفتوحات العظام فلا يظهر عليه اثر السرور وتنزل به الحوادث الفادحة
فلا يرى مكتئباً واذا غضب لم يستفزه الغضب لا يأتي امرأته في السنة الا مرة واحدة قيل لما
زفت اليه امرأته امر بالبرذون الذي ركبه فذبح واحرق سرجه لئلا يركبه ذكر بعدها قتل في دد
ستمأة القصر قتله المنصور في شعبان سنة ١٣٧ بتل رومية المدائن بالقرب من الانبار ونقل
عن ربيع الابرار للزمخشري قال كان ابو مسلم يقول بعرفات اللهم اني تائب اليك مما لا اظنك
ان تغفر لي فقيل له ايعظم على الله تعالى غفرانه فقال اني نسجت ثوب ظلم ما دامت الدولة
لبني العباس فكم من صارخة تلعنني عند تفاقم الظلم فكيف يغفر لمن هذا الخلق خصماؤه انتهى قال
ابن النديم ومن الاعتقادات التي حدثت بخراسان بعد الاسلام المسلمية اصحاب ابي مسلم يعتقدون
امامته ويقولون انه حي يرزق **ابو مسلم الخولاني** عبد الله بن ثوب او وهبان ابن الصيفي
احد الزهاد الثمانية كان للعامة فيه اعتقاد عظيم يقولون انه سيد التابعين اسلم في حيوة
النبي صلى الله عليه وآله ولما تنبأ الاسود العنسي باليمن بعث اليه فلما جاء قال اتشهد اني رسول
الله قال ما اسمع قال اتشهد ان محمداً رسول الله صلى الله عليه وآله قال نعم فردد عليه ذلك
فامر بنار عظيمة فاججت ثم القي فيها ابو مسلم فلم تضره فاتى ابو مسلم المدينة وقد قبض النبي ص
فاناخ راحلته بباب المسجد وقام يصلي الى سارية وبصر به عمر بن الخطاب فقام اليه فقال ممن الرجل
قال من اهل اليمن قال ما فعل الذي احرقه الكذاب بالنار قال ذلك عبد الله بن ثوب قال

انت ذلك

انشدك بالله انت هو قال اللهم نعم فاعتنقه عمرو بكى ثم اجلسه بين يديه وبين ابى بكر وقال الحمد
الذى لم يمتنى حتى ارانى رجلا من امة محمد صلى الله عليه وآله فعل به كما فعل بابراهيم الخليل ع توفى سنة ٣٢
ودفن فى داريا قرية كبيرة من قرى دمشق بها قبر ابى سليمان الدارانى هذا ما روى عن العامة فى حقه
واما هو عندنا فمطعون وروى عن الفضل بن شاذان انه قال عند ذكره للزهاد الثمانية واما ابو مسلم
فانه كان فاجرا مرائيا وكان صاحب معوية وهو الذى كان يحث الناس على قتال على عليه السلام
فقال لعلى عليه السلام ادفع الينا المهاجرين والانصار حتى نقتلهم بعثمان فابى عليه السلام ذلك
فقال ابو مسلم الآن طاب الضراب انما كان وضع فخا ومصيدة **ابو المعالى** ابن العالم الربانى
المولى الحاج محمد ابراهيم الكرباسى عالم عامل فاضل متبحر دقيق فكور كثير التتبع حسن التحرير كثير التصنيف
كثير الاحتياط شديد الورع كامل النفس منقطع الى العلم والعمل له مصنفات فى الفقه والاصول
والرجال ورسالة فى اصوات الغناء ورسالة فى حكم التداوى بالمسكر ورسالة فى زيارة عاشوراء وله
شرح الخطبة الشقشقية وغير ذلك من الرسائل الكثيرة توفى فى كر صفر سنة ١٣١٥ غشبه وقبره
باصبهان فى تخت فولاد مزار مشهور **ابو معشر المنجم** جعفر بن محمد بن عمر البلخى صاحب تصانيف
در زيج ودر علم نجوم گويند منجم الموفق بالله بوده واحكام غريبه از او ديده ميشد بواسطه
كثرت تسلط او در نجوم قال ابن النديم انه كان اولا من اصحاب الحديث وكان يضاغن الكندى
ويغرى به العامة ويشنع عليه بعلوم الفلاسفة فدس عليه الكندى من حسن له النظر فى علوم الحساب
والهندسة فدخل فى ذلك فلم يكمل له فعدل الى علم احكام النجوم وانقطع شره عن الكندى بنظره فى

هذا العلم لانه من علوم الكندي ويقال انه تعلم النجوم بعد سبع واربعين سنة من عمره

وكان فاضلاً حسن الاصابة فضربه المستعين اسواطاً لانه اصاب في شيء خبره بكونه قبل وقته

فكان يقول اصبت فعوقبت وتوفي وقد جاوز المأة بواسط لليلتين بقيتا من شهر رمضان

سنة اثنتين وسبعين ومأتين ۲۷۲ انتهى والكندي هو ابو يوسف يعقوب بن اسحق فاضل دهره ووحيد

عصره في معرفة العلوم القديمة باسرها ويسمى فيلسوف العرب وله كتب في علوم مختلفة ذكر ابن النديم

جميع ما صنفه في الفهرست **ابو المكارم** بن زهره بايد ديد ابن زهره **ابو موسى**

الاشعري عبد الله بن قيس همانست كه از جانب عمر بن الخطاب و عثمان حكومت بصره داشت

و در زمان خلافت حضرت امير المومنين عليه السلام مردم كوفه را از جهاد در خدمت آنحضرت

با اصحاب جمل متقاعد مينمود و او يكى از حكمين است و داستان او با عمرو عاص معروف است

و روايت شده كه حضرت امير المومنين عليه السلام او را در قنوت نماز فريضه لعن فرموده

ابو النجم العجلى الفضل بن قدامة هو من رجاز الاسلام وهو الذي يقول انا ابو النجم

وشعري شعري   لله دري ما يجن صدري كان من شعراء زمان الاموية ومات في اواخر

ايام دولتهم حكي انه طلبه هشام ليلة ليحدثه فحدثه عن بناته فكان مما حكى عن بنته السما

نظم هذا الشعر كأن ظلامة اخت شيبان   يتيمة ووالداها حيان الراس

قمل كله وصئبان   وليس في الساقين الا خيطان تلك التي يفزع منها الشيطان

فضحك هشام حتى ضحكت النساء وكن من وراء ستر رقيق فامر هشام له بثلثمائة دينار وقال

يعنی شپش

اجعلها فی رجل خلاّمة مکان الخطیبین **ابو نصر** فراهی مسعود بن ابی بکر بن حسین بن

جعفر الادیب صاحب نصاب الصبیان که فضلاء بران شرحها نوشته اند و نقل شده که میر سید

شریف بران تعلیقه نوشته و شایسته است حفظ ان برای طالب عربیت وادب **ابو نعیم**
مصنّف

الاصفهانی الحافظ احمد بن عبد الله بن احمد از مشایخ محدّثین و رواة و از اکابر حفّاظ ثقات

صاحب حلیة الاولیاء وجد مجلسیین است وفاتش سنه ۴۳۰ و قبرش در اصفهان **ابو نواس**

حسن بن هانی الشاعر المعروف قیل انه اوّل من توسع فی وصف الخمر والتغزل بالغلمان وله

اشعار کثیرة فی مدح مولانا الرضا علیه السّلام قال ابن الندیم فی الفهرست توفی ابو نواس فی الفتنة

قبل قدوم المامون من خراسان سنه مائتین انتهی وحکی عن بعض اصحاب ابی نواس انه کان عنده

قبل موته وقال له بم توصینا یا ابا علی قال لا تشربوا الخمر فانها قتلتنی ثم اخذ ورقة فکتب فیها

بعد البسملة هذا ما اوصی به المسرف علی نفسه المعترف باجله المعروف بذنوبه الحسن بن هانی و

هو یشهد ان لا اله الا الله وان محمّدا صلی الله علیه واله رسول الله وان ما جاء به کله حق و

علی ذلک عاش وعلیه یموت وانه لا یرجو الخلاص الا بشفاعته والاعتراف بذنوبه والثقة بعفو

ربه قال شیخنا البهائی فی کشکوله رؤی ابو نواس فی المنام بعد موته فقیل له ما فعل الله بک فقال

غفر لی وتجاوز عنی لبیتین قلتهما قبل موتی وهما ؎ من انا عند الله حتی اذا اذنبت

لا یغفر لی ذنبی ؎ العفو یرجی من بنی آدم فکیف لا ارجوه من ربی ؎ وفی منتهی

المقال فی ذکر ابی نواس قال ولها الحکایات المتضمنة لذمه فکثیرة لکن مسندة الی کتاب

يستند اليه او ناقل يقول عليه وكيف كان هو من خلص المحبين لهم عليهم السلام والمادحين اياهم

ابو هاشم الجبائي بيايد در الجبائي **ابو هاشم الجعفري** داود بن القاسم بن

اسحق بن عبد الله بن جعفر بن ابي طالب رضي الله عنهم ثقة جليل الشان جليل عظيم القدر

و بزرگ منزلت است نزد ائمه عليهم السلام واز حضرت امام رضا تا امام زمان حضرت صاحب

الامر عليهم السلام را ادراك كرده در سنه ٢٦١ در سامره وفات كرده مسعودي در مروج گفته كه قبر شريفش

مشهور است و در ظاهر مرادش در بغداد باشد چه آن جناب از اهل بغداد و متوطن در آنجا

بوده و مردی صاحب ورع و زهد و نسك و علم و عقل و كثير الروايه بوده و در آن زمان در علو

نسب او در ميان آل ابي طالب كسي نبوده پدرش قاسم امير يمن و مردي جليل بوده و مادر قاسم

ام حكيم دختر قاسم بن محمد بن ابي بكر است پس قاسم بن اسحق پسر خاله حضرت صادق عليه السلام

ميشود **ابو الهذيل** العلاف محمد بن الهذيل بن عبد الله بن مكحول البصري

شيخ البصريين في الاعتزال ومن اكبر علمائهم وصاحب المقالات في مذهبهم كان معاصر الامام ابي

الحسن الميثمي المتكلم الامامي توفي بسر من راي سنه ٢٢٧ ذكر **ابو هريرة** صحابي معروف

اسلم بعد الهجرة بسبع سنين وكان اكذب الناس على رسول الله صلى الله عليه وآله وقد ضربه عمر

لكثرة روايته وقال انه كذوب قال له لتتركن الحديث عن رسول الله ص او لالحقنك بجبال

دوس وكانت عائشة تتهمه بوضع الحديث وترد ما رواه وقد ذكر كثيرا من ذلك صاحب

العبقات في حديث غدير خم ونقلت انا ملخصه في كتاب فيض القدير فيما يتعلق بحديث الغدير وكان

ابو ہریرہ یلعب بالشطرنج والنرد قال الذہبی والمروی عن ابی ہریرۃ من اللعب مشہور فی

کتب الفقہ ونقل ابن ابی الحدید عن شیخہ ابی جعفر الاسکافی ان معٰویۃ وضع قوماً من

الصحابۃ وقوماً من التابعین علی روایۃ اخبار قبیحۃ فی علی علیہ السلام تقتضی الطعن فیہ والبرائۃ منہ

وجعل لہم علی ذلک جعلاً یرغب فی مثلہ فاختلقوا ما ارضاہ منہم ابو ہریرۃ وعمرو بن العاص و

المغیرۃ بن شعبۃ الخ وقال صاحب القاموس و عبدالرحمن بن صخر رای النبی صلی اللہ علیہ وآلہ فی

کمہ ہرۃ فقال صہ یا ابا ہریرۃ فاشتہر بہ واختلف فی اسمہ علی نیف و ثلثین قولاً انتہی ولیعلم انہ

غیر ابی ہریرۃ العجلی الذی عد فی شعراء اہل البیت علیہم السلام ورثی مولانا الصادق علیہ السلام

لما اخرج الی البقیع لیدفن بقولہ ؎ اقول وقد راحوا بہ یحملونہ علی کاہل من حاملیہ وعاتق

اتدرون ماذا تحملون الی الثری ثبیرا ثوی من رأس علیاء شاہق ؎ غداۃ حثی الحاثون

فوق ضریحہ ترابا واولی کان فوق المفارق ؎ روی عن ابی بصیر قال قال ابو عبداللہ علیہ السلام

من انشد نا شعر ابی ہریرۃ قلت جعلت فداک انہ کان یشرب فقال لہ رحمہ اللہ وما ذنب الا

ویغفرہ اللہ تعالی لولا بغض علی علیہ السلام **ابو ہلال** العسکری حسن بن عبداللہ صاحب

کتاب الاوائل وفاتش سنہ ۳۹۵ شصد **ابو یزید** البسطامی طیفور بن عیسے بن ادم بن عیسے

صوفی زاہد مشہور لہ مقالات کثیرۃ منہا قولہ لو نظرتم الی رجل اعطی من الکرامات حتی یرتفع

فی الہواء فلا تغتروا بہ حتی تنظروا کیف تجدونہ عند الامر والنہی وحفظ الحدود واداء الشریعۃ

توفی سنہ ۲۶۱ **ابو یعلی** الجعفری محمد بن حسن بن حمزہ شیخ متکلم فقیہ داماد شیخ مفید

و جانشین و خلیفه او و وفاتش سنه ۴۶۳ و اشاره باو است در نخبة المقال که خلیفة المفید ابو یعلی
جلس مجلسه للعلم مات فی تجس ۴۶۳ **ابو یوسف** قاضی یعقوب بن ابراهیم شاگرد
ابو حنیفه و تابع او گویند او اول کسی است که ملقب بقاضی القضاة گشت در بغداد قضاوت داشت
و اول کسی است که در ما بین لباس اهل علم و عوام امتیازی قرار داد و وفاتش سنه ۱۸۲ قصب و دفنش در بلده کاظمیه

الباب الثانی فیما صدر بابن

ابن ابی جمهور محمد بن علی بن ابراهیم الاحسائی بفتح الهمزة عالم فاضل حکیم متکلم محدث
ماهر صاحب کتاب مجلی و عوالی اللئالی است و فارغ شده از تصنیف مجلی در سنه ۸۹۵ ضصه و انجناب
معاصر محقق کرکی رضی الله عنهما است و روایت میکند هر دو از شیخ جلیل عالم زین الدین علی بن
هلال جزائری او از ابن فهد او از شیخ علی ابن الخازن او از شیخ شهید و علی بن هلال همانست که چون
مشغول میگشت بذکر تسبیح حضرت زهراء علیها السلام زیاده از یکساعت طول میداد برای آنکه هر
لفظی را مکرر میگفت از شکش با آن جاری بود شیخ ما صاحب مستدرک در خاتمه مستدرک در شرح
حال کتب مؤلفین انها ترجمه ابن ابی جمهور را نگاشته و از مطاعنی که برای او نقل شده جواب
گفته **ابن ابی الحدید** عبد الحمید بن محمد المعتزلی المدائنی ادیب مورخ حکیم شاعر صاحب
شرح نهج البلاغه وفات کرد ببغداد سنه ۶۵۵ خنه و او را هفت قصیده است در مدح امیر المؤمنین
علیه السلام که شرح کرده آنها را فاضل رضی و صاحب مدارک رضی الله عنهما روایت میکند از
او آیة الله علامه بتوسط پدر بزرگوارش **ابن ابی دؤاد** کسعاد احمد القاضی ... ساکن بغداد

یحیی بن

ع
وجدش
ابو یعلی حمزه ظاهراً
همان است که ابن ندیم قرآن
خط امیر المؤمنین علیه السلام
نزد او دیده و فرموده چند
ورق از آن ساقط شده
بود و آن مصحف نزد اهل
جعفر بوده و در زمان
ما با بو یعلی حمزه
رسیده
منه

یحیی بن اکثم بوده در عهد مأمون و معتصم و واثق و متوکل در بغداد مرجع بود و قضاوت داشت
و در اواخر عمر مبتلا شد بمرض فلج و فوت پسرش محمد و بعد از پسرش بفاصله بیست روز در
بغداد وفات کرد و این در سنه ۲۴۳ بود و شاید این نکبت برای او بجهت این بود که سعایت کرد
در قتل حضرت امام محمد جواد علیه السلام نزد معتصم ــ لَدَغَتهُ افعی الدّای لَدَغ ربّ نفس
افعالها افعاها ــ **ابن ابی زینب** شیخ اجل محمد بن ابراهیم بن جعفر النعمانی عظیم القدر
شریف المنزلة کثیر الحدیث صاحب کتاب غیبت معروف است روایت میکند از شیخ کلینی و ابن
عقده و مسعودی ــ **ابن ابی الشوارب** احمد بن محمد بن عبد الله الاموی کان قاضی بغداد
من عهد المتوکل الی زمن المقتدر توفی سنه ۴۱۷ ــ **ابن ابی العزاقر** بیاید در شلمغانی
ابن ابی عقیل شیخ اجل الحسن بن علی العمانی ملقب بحذّاء شیخ متکلم فقیه معاصر
شیخ کلینی است له کتاب المتمسک بحبل آل الرسول فی الفقه و ممّا انفرد به القول بعدم انفعال الماء
القلیل ــ **ابن ابی عمیر** محمد بن زیاد بن عیسی اوثق الناس عند الخاصة والعامة و اورعهم
و اعبدهم کان من اصحاب الاجماع جلیل القدر ادرک ابا الحسن موسی و الامامین بعده علیهم السلام
و اصحابنا یسکنون الی مراسیله توفی سنه ۲۱۷ روی الشیخ الصدوق فی خبر عن ابراهیم بن هاشم
ان محمد بن ابی عمیر کان رجلاً بزازاً فذهب ماله و افتقر و کان له علی رجل عشرة آلاف درهم فباع
داراً له کان یسکنها بعشرة آلاف درهم و حمل المال الی بابه فخرج الیه محمد بن ابی عمیر فقال ما
هذا قال هذا مالک الذی لک علیّ قال ورثته قال لا قال وهب لک قال لا قال فهو ثمن

صیغة بعتها قال لا قال فما هو قال بعت داری التی اسکنها لاقضی دینی فقال محمد بن ابی عمیر
حدثنی ذریح المحاربی عن ابی عبد الله علیه السلام قال لا یخرج الرجل عن مسقط رأسه بالدین
ارفعها فلا حاجة لی فیها والله انی محتاج فی وقتی هذا الی درهم وما یدخل ملکی منها درهم

ابن ابی العوجاء اسمش عبد الکریم است و او یکی از زنادقه زمان حضرت صادق علیه السلام
است و خالوی معن بن زائده است و احادیث بسیار وارد شده در احتجاج آنحضرت با او که جمله
از آنها در کتاب بحار الانوار است ابو جعفر محمد بن سلیمان عامل منصور در کوفه او را گردن زد
بنا بر آنچه از تاریخ ابو ریحان نقل شده **ابن ابی لیلی** محمد بن عبد الرحمن انصاری عامی قاضی
کوفه است و مابین او و ابو حنیفه منافرات است و وفاتش ۱۴۸ قمری پدرش از اکابر تابعین
کوفه و جدش ابو لیلی از صحابه است و در جمل حاضر بوده قال ابن الندیم فی الفهرست و اسم ابی
لیلی یسار من ولد احیحة بن الجلاح وقال ولی ابن ابی لیلی القضاء لبنی امیة و ولد العباس و کان
یفتی بالرأی قبل ابی حنیفة **ابن ابی نصر** بزنطی بیاید در البزنطی **ابن ابی یعفور**
عبد الله ثقه جلیل القدر در زمان حضرت صادق علیه السلام وفات کرد و او همان است که خدمت آن
حضرت عرض کرد که هرگاه اناری را دو نصف کنی و بگوئی نصفش حرام است و نصف دیگرش حلال
من شهادت میدهم که آنچه را که گفتی حلال است حلال و آنچه را که گفتی حرام است حرام حضرت
فرمود رحمک الله **ابن الاثیر** سه نفرند اول مبارک بن ابی الکرم اثیر الدین
محمد جزری صاحب نهایه و جامع الاصول وفات کرد به موصل ۶۰۶ دوم برادرش علی است صاحب

کامل التواریخ واسد الغابة فی معرفة الصحابة وفاتش سنه ۶۳۰ھ در موصل بیستم برادرش نصر الله

منشی کاتب صاحب کتاب مثل السائر وغیره وفاتش سنه ۶۳۷ھ در بغداد بود بخاک رفت در جوار

امامین همامین علیهما السلام **ابن ادریس** محمد بن احمد الحلی فخر الاجلة وشیخ فقهاء الحلة

صاحب کتاب السرائر وفاتش هشتم شوال سنه ۵۹۸ھ قیل فی تاریخه ثم ابن ادریس من الفحول

ومتقن الفروع والاصول عنه النجیب بن نما الحلی حکی   جاء مبشرا مضی بعد البکاء ۵۵ ۵۴۳

ابن اُذینه کجهینه عمر بن محمد شیخ اصحابنا البصریین ووجههم از حضرت صادق

علیه السلام روایت میکند وصاحب کتاب فرائض است از مهدی عباسی گریخت ودر یمن وفات

کرد **ابن الاعرابی** محمد بن زیاد کوفی نحوی شاعر راویه شعر وحافظ لغت ولادتش شب

وفات ابی حنیفه وفاتش شعبان سنه ۲۳۱ ولا واز اشعار اوست در وصف کتاب لنا

جلساء ما نمل حدیثهم   الباء مامونون غیبا ومشهدا یفیدوننا من علمهم

علم ما مضی   وعقلا وتادیبا ورایا مسددا فلا فتنة تخشی ولا سوء عشرة

ولا یتقی منهم لسانا ولا یدا   فان قلت اموات فما انت کاذب   وان قلت

احیاء فلست مفندا **ابن ام عبد** عبد الله بن مسعود صحابی الذی قرء

القران وعلم السنة وممن شهد جنازة ابی ذر الغفاری رضی الله عنه بربذه واو از اتباع

واصحاب [illegible] است ازجمله خواجه ربیع معروف است که در خراسان مدفون است **ابن**

ام مکتوم عبد الله الاعمی العامری مؤذن رسول الله صلی الله علیه وآله

حکایتیہ

ابن الانباری چند نفر ند معروف از ایشان محمد بن القاسم بن محمد بن بشار بغدادی معروف بکثرۃ حافظہ است نقل شدہ کہ صد و بیست تفسیر قرآن با سند در حفظ داشتہ وفاتش سنہ ۳۲۸ شکم

ابن بابشاذ طاہر بن احمد بن بابشاذ نحوی مصری عزیز مصرہ و وحید عصرہ فی علم النحو لہ المقدمۃ المشہورۃ وشرحہا وشرح الجمل حکی انہ کان مستخدماً فی دیوان الرسائل فرای یوماً قطاً یاخذ الطعام الذی یرمی الیہ ویحملہ الی قط اعمی ویضعہ بین یدیہ وہو یاکلہ فتنبہ من ذلک وقال اذا کان اللہ تعالی یقوم بکفایۃ ہذا القط الاعمی ولم یحرمہ الرزق فکیف یضیع مثلی ثم قطع علائقہ واستعفی عن الخدمۃ ولازم بیتہ متوکلاً علی اللہ تعالی الی ان توفی ۳ رجب سنہ ۴۶۹ سقط بمصر وکان یتمثل بہذا البیت

للقمۃ بجریش الملح آکلہا ... الذ من تمرۃ تحشی بزنبور

ابن بابویہ ابو جعفر محمد بن علی بن الحسین بن موسی بن بابویہ القمی شیخ الحفظۃ ووجہ الطائفۃ المستحفظۃ رئیس المحدثین والصدوق فیما یرویہ عن الائمۃ الطاہرین علیہم السلام ولد بدعاء مولانا صاحب الامر علیہ السلام ونال بذلک عظیم الفضل والفخر نعمت برکتہ الانام وبقیت آثارہ ومصنفاتہ مدی الایام لہ نحو من ثلثمائۃ مصنف واصحابنا یقولون لا یقصر مراسیلہ عن مراسیل ابن ابی عمیر ویظہر من والد شیخنا البہائی رحمہ اللہ ان ابن بابویہ لا یقصر عن زکریا ابن آدم القمی وظنی انہ لولاہ لاندرست آثار اہل البیت علیہم السلام جزاہ اللہ عنہم خیر الجزاء والحقنا بہم فی دار الجزاء توفی سنہ ۳۸۱ شفا ودفن بالری قرب عبد العظیم الحسنی قدس اللہ روحہ وابوہ ابو الحسن علی بن الحسین کان شیخ القمیین

فی عصره وفقیههم وثقتهم وکفی فی فضله ما فی التوقیع الشریف المنقول عن الامام العسکری
علیه السلام اوصیک یا شیخی ومعتمدی وفقیهی یا ابا الحسن الخ والعلماء یعدّون فتاویه من الاخبار
قال شیخنا الشهید رحمه الله ان الاصحاب کانوا یأخذون الفتاوی من رسالة علی بن بابویه اذا
اعوزهم النص ثقة واعتمادا علیه قال ابن الندیم قرأت بخط ابنه ابی جعفر محمد بن علی علی ظهر جزء
قد اجزت لفلان بن فلان کتب ابی علی بن الحسین وهی مائتا کتاب انتهی توفی فی سنه ٣٢٩ وهی نوا
علدیو رحمه الله ودفن بقم فی جوار الحضرة الفاطمیة لا زالت مهبطا للفیوضات السبحانیة وعلیه
بقعة کبیرة وقبة عالیة قال ابو علی فی منتهی المقال واولاد بابویه کثیرون جدا واکثرهم علماء اجلة
وقد کتب المحقق البحرانی فی تعدادهم رسالة ومع ذلک شذ عنهم غیر واحد **ابن البراج**
الشیخ الاجل القاضی عبد العزیز بن نحریر بن عبد العزیز وجه الاصحاب وفقیههم لقب بالقاضی
لکونه قاضیا فی طرابلس مدة عشرین سنة قرء علی السید والشیخ توفی ٩ شعبان سنه ٤٨١ رحمه الله تعالی
ابن بسطام حسین بن بسطام بن سابور الزیات من اکابر قدماء العلماء الامامیه و
محدثیهم صنف کتاب طب الائمة باعانة اخیه ابی عتاب **ابن بطریق** ابو زکریا یحیی بن الحسن بن
الحسین الحلی ثقه جلیل عالم فاضل از محدثین شیعه صاحب کتاب عمده وخصائص است معاصر است
با ابن ادریس و روایت میکند از شیخ عماد الدین طبری و روایت میکند از او سید فخار و شیخ
محمد بن المشهدی و بطریق کگبریت القائد من قواد الروم تحت یده عشرة الاف رجل **ابن بطه**
نزد اهل سنت عبید الله بن محمد عکبری محدث حنبلی است که وفاتش سنه ٣٨٧ واقع شده

ونزد ما ابو جعفر محمد بن جعفر بن احمد بن بطه قمی است ابن شهرآشوب فرموده که حنبلی بفتح آب
وشیعی بضم **ابن بطوطه** ابو عبدالله محمد بن محمد بن عبدالله الطنجی کان رحالا کثیر الاسفار
وقد دون اسفاره فی رحلة سماها التحفة النظار فی غرائب الامصار توفی بمراکش سنة ۷۷۹ ذ عط
ابن البواب الکاتب ابو الحسن علی بن هلال بغدادی فاضل مقری همان کس است که در
صنعت خط باعلی مرتبه رسیده وخطش خط نسخ بر اوراق خوشنویسان کشیده از انشاءات
او است قصیده رائیه در علم خط واز اشعار آن قصیده است ، وارغب لنفسک ان تخط ببنانها
خیرا تخلفه بدار غرور ، فجمیع فعل المرء یلقاه غدا عند التقاء کتابه المنشور ، وفاتش در
بغداد سنه ۴۲۳ تکح کان ابوه بوابا لبنی بویه **ابن البیطار** عبدالله بن احمد اندلسی طبیب صاحب
کتاب ادویه مفرده است که معروف است بمفردات ابن بیطار گویند مانند او تصنیف نشده ودر
معرفت گیاهها مانند او کم است علامه مجلسی در ج ۱۴ بحار بسیار از او نقل میکند وفاتش در
دمشق سنه ۶۴۶ خمو **ابن البیّع** کسید محمد بن عبدالله بن محمد معروف بحاکم نیشابوری
امام اهل حدیث بوده در عصر خویش واز دو هزار نفر تقریبا اخذ حدیث کرده وگفته که آب زمزم
نوشیدم واز حق تعالی خواستم که روزی فرماید مرا حسن تصنیف از مصنفات اوست مستدرک
بر صحیحین وکتاب فضائل فاطمه ع وتاریخ علماء نیشابور جمعی از فریقین تصریح کرده اند بتشیع او وفاتش
۳ صفر سنه ۴۰۵ تد قال الذهبی اما انحرافه عن خصوم علی فظاهر واما امر الشیخین فمعظم لهما بکل
حال فهو شیعی لا رافضی **ابن التیمیه** احمد بن عبدالحلیم حرانی حنبلی صاحب بدع وفتاو

وعقائد باطله کرد فقها حکم بفساد عقیده اش نمودند و والی مصر او را حبس کرد و بالآخره در
مجلس مراکش سنه ۷۲۸ھ بمرد حکی انه کان یوماً مشهوراً ضاقت بجنازته الطریق و
انتهی بها الناس من کل فج عمیق واشتد الزحام والقی الناس علی نعشه منادیلهم وعمائمهم للتبرک
وصار النعش علی الرؤس تارة یتقدم وتارة یتأخر وکسرت عوادیره لکثرة تعلق الناس به وشربوا
ماء غسله للتیمن به لما اشرب فی قلوبهم حبه واشتروا ما زاد من سدره فقسموه بینهم ویقال ان
الخیط الذی کان جعل علیه الزیبق علقه علی جیده لدفع القمل اشتروه بمأة وخمسین درهما ۔ ابن
جبیر هو محمد بن احمد بن جبیر الاندلسی من ولد ضمرة بن بکر بن عبد مناة صاحب الرحلة المشهور
المتوفی سنه ۶۱۴ خید **ابن حجام** بباید دید ابن ماهیا **ابن جریر** الطبری اطلاق
میشود بر دو نفر از علماء فریقین که هر دو را نام محمد است و از این جهت بهمدیگر مشتبه میشوند
طبری سنی محمد بن جریر بن یزید محدث فقیه مورخ صاحب تفسیر کبیر و تاریخ معروف در کتاب
طرق حدیث غدیر است که ذهبی گفته که من واقف شدم بران کتاب و مدهوش شدم از کثرت
طرق ان الی غیر ذلک ابن خزیمه در حق او گفته ما اعلم علی ادیم الارض اعلم منه و او مردی مجتهد و حر
القول بود که بسیار مجتهد حر القول بود که سه کتاب در اختلاف فقهاء نوشت و اسمی از احمد بن
حنبل نبرد از وی سبب پرسیدند گفت ابن حنبل فقیه نبود بلکه محدث بود این مطلب بر حنابله دشوار
آمد لاجرم کمر عداوت او را محکم بستند و او را نسبت بالحاد دادند و در آن وقت از ایشان در بغداد
سببا بود ابن جریر بر عداوت ایشان وقعی ننهاد و در طریق زهد و قناعت پا نهاد تا در سنه ۳۱۰ھ

حافظہ ابن الجعابی

کرو فاتش برسید واز رؤس حنابلہ شد و درخانش مدفون گردید و اما طبری شیعی پس او
محمد بن جریر بن رستم از اجلای علمای امامیہ است در مائہ چہارم صاحب کتاب دلائل الامامة و
ایضاح و مسترشد است ابن الجعابی ابوبکر محمد بن عمر بن محمد الحافظ الکوفی قاضی موصل
از اجلاء علماء امامیہ و ناقدین حدیث و مشہور بکثرت حافظہ است از او نقل است کہ میگفت
حفظ دارم چہار صد ہزار حدیث و مذاکرہ میکنم شش صد ہزار حدیث و فاتش در بغداد نیمہ رجب
سنہ ۳۲۴ شمرده روایت میکند از او شیخ مفید و تلعکبری وفی فہرست ابن الندیم ابن الجعابی القاضی
ابوبکر عمرو بن محمد بن سالم بن البراء المعروف بابن الجعابی وکان من افاضل الشیعة وخرج الی سیف
الدولة فقربه وخص به وتوفی سنه ولہ من الکتب کتاب ذکر من کان یتدین بحب امیر المؤمنین علی
علیہ السلام من اهل العلم والفضل والدلالة علی ذلک وشیء من اخباره ابن جماعة محمد بن ابی بکر بن
عبدالعزیز حموی شافعی اصولی لغوی تلمیذ حبّ الله و سبکی و سراج بلقینی است گویند حدیث
نمیگفت الا باوضو وفاتش سنہ ۸۱۹ ضبط واو غیر از ابن جماعة است کہ فتوی داد بقتل شیخ
شہید رحمہ الله جدا وعبا ابن جماعة شافعی است ابن جنی ابوالفتح عثمان بن جنی نحوی
موصلی بغدادی از مشایخ اہل ادبیت و عربیت است بر ابو علی فارسی تلمذ کرده و سبکہ تفضی
از او اخذ کرده و کتبی تصنیف نموده از جملہ کتاب اللمع و شرح الفصیح و فاتش سنہ ۳۹۲ شعب
قبرش در کاظمین در مقبره شونیزیہ نزد استادش ابو علی فارسی ابن الجنید محمد بن
احمد بن الجنید است کہ باید در اسکافی ابن الجوزی ابوالفرج عبدالرحمن بن علی

بکری حنبلی مفسر محدث واعظ صاحب تصانیف معروفه وفاتش در بغداد ۱۲ شهر رمضان
۵۹۷ شد شعر کو سند وصیت کرده بود بنویسند بر قبرش ؎ یا کثیر الصفح عمن کثر الذنب لدیه
جاءک المذنب یرجو العفو عن جرم یدیه ؎ انا ضیف وجزاء الضیف احسان الیه
وفی البحار قال قال الشیخ العلامة محمد بن مکی انشدنی السید ابو محمد عبد الله بن محمد الحسینی
ادام الله افضاله وفوائده لابن الجوزی شعر اقسمت بالله وآلائه الیة المرء بما یدری
ان علی بن ابی طالب امام اهل الشرق والغرب ؎ من لم یکن مذهبه مذهبی فانه
انجس من کلب ؎ وقال سبط ابن الجوزی فی التذکرة سمعت جدی ینشد فی مجالس وعظه
ببغداد ۵۹۶ بیتین ذکرهما فی کتاب تبصرة المبتدی وهما ؎ اهوی علیا وایمانی محبته کم
مشرک دمه من سیفه وکفا ؎ ان کنت ویحک لم تسمع فضائله فاسمع مناقبه من هل
اتی وکفی ؎ **ابن الحاجب** عثمان بن عمر بن ابی بکر الکردی الاسنوی المالکی النحوی الاصولی
صاحب الکافیة والشافیة ومختصر الاصول وغیر ذلک توفی ۲۶ شوال ۶۴۶ بالاسکندریة
وله اشعار نافعة منها قصیدة فی المؤنثات السماعیة وله ایضا فی اسماء اقداح المیسر ثلثة ابیات
هی فذ وتوأم ورقیب ثم حلس ونافس ثم مسبل ؎ والمعلی والوغد ثم سفیح
ومنیح وذی الثلثة تهمل ؎ ولکل مما عداها نصیب مثله ان تعد اول اول
ای للفذ سهم وللتوأم سهمان وهکذا الی السابع وهو المعلی فله سبعة اسهم **ابن الحجاج**
ابو عبد الله الحسین بن احمد النیلی البغدادی ادیب کاتب فاضل شاعر از شعرای اهل بیت علیهم السلام

بمعنی چکید

بصیغه اسم مفعول

بالغین المعجمة کسفیح

ای عدا الثلثة

شمرده میشود و او است صاحب قصیدهٔ یا صاحب القبر البیضا علی النجف وفاتش ۲۷
جمادی الآخره سنه ۳۹۱ شصا و قبرش پائین پای مبارک حضرت موسی بن جعفر علیهما السلام است
وصیت کرده که بر لوح قبرش بنویسند وکلبهم باسط ذراعیه بالوصید **ابن حجر** بر دو
نفر از علمای شافعیه اطلاق میشود که هر دو را اسم احمد است و از این جهت بهم مشتبه
میشوند اول حافظ احمد بن علی بن حجر عسقلانی ملقب بشیخ الاسلام صاحب کتاب تقریب
واصابه وفتح الباری است وفاتش در قاهره سنه ۸۵۲ ضنب دوم احمد بن محمد بن علی هیتمی مفتی
حجاز صاحب صواعق محرقه است که قاضی نور الله رد کرده او را بصوارم مهرقه وفاتش
سنه ۹۷۳ ظعج **ابن حجة** دو نفرند اول احمد محمد قرطبی محدث صاحب جمع بین صحیحین
وفاتش سنه ۶۴۳ خمج دوم ابوبکر بن علی بن عبد الله حموی صاحب ثمرات الاوراق فی المحاضرات
وفاتش سنه ۸۳۷ ضلز **ابن حزم** علی بن احمد الاندلسی صاحب الملل والنحل وفاتش
سنه ۴۵۶ تنو **ابن حمدون** ابو عبد الله الکاتب احمد بن ابراهیم بن اسمعیل شیخ اهل
اللغة و وجههم است ابا العباس ثعلب کان خصیصا بابی محمد الحسن بن علی العسکری و ابیه
علیهما السلام کتب **ابن حمزة** الطوسی ابو جعفر محمد بن علی شیخ فقیه عالم فاضل واعظ صاحب
وسیله و وایع و ثاقب المناقب از مشایخ ابن شهر آشوب است **ابن حنبل** ابو عبد الله
احمد بن محمد بن حنبل الشیبانی المروزی الاصل ولد سنه ۱۶۴ و کان من اصحاب الشافعی توفی ببغداد
سنه ۲۴۱ آمر و دفن فی مقبرة باب حرب حکی انه حضر جنازته من الرجال ثمانماة الف و من النسا

ومن شعره
امن علینا امیر المؤمنین ولا
ارضی بسب ابی بکر ولا عمرا
ولا اقول اذا لم یعطوا فدکا
بنت النبی رسول الله قد کفرا
الله یعلم ماذا یأتیان به
یوم القیمة من عذر اذا
اعتذرا
صح

ستون

ابن خاتون و ابن خالویه

۵۶

ابن خاتون ستون لقبا و الیه ینسب مذهب الحنابلة و یاتی فی محیی الدین ما یتعلق به

ابن خاتون چند نفر اند اول احمد بن محمد بن علی بن محمد بن محمد بن خاتون العاملی عالم جلیل که روایت

میکند از او شهید ثانی و او از محقق کرکی دوم جمال الدین احمد بن نعمة الله بن علی بن احمد بن

محمد بن خاتون صاحب مقتل الحسین علیه السلام سیم محمد بن علی بن خاتون و ابن اشهر ایشان

است و او است عالم فاضل ادیب صاحب شرح ارشاد و ترجمه کتاب اربعین شیخ بهائی و معاصر

است با او و در حیدر اباد هند سکنی داشت و نسخه از ارشاد علامه بخط او نزد من است و تاریخ

کتابت آن پنجم محرم سنه ۱۰۰۸ است **ابن الخازن** ابو الحسن زین الدین علی بن الخازن الحائری

شیخ فقیه فاضل کامل استاد ابن فهد حلی و تلمیذ شیخ شهید است و شیخ شهید برای او اجازه نوشته

و او آن اجازه را در اجازه که برای ابن فهد نوشته ایراد کرده هر که طالب است رجوع کند

بکتاب اجازات بحار و گاهی اطلاق میشود ابن خازن بر ابو الفضل احمد بن محمد بن الفضل البغدادی

کاتب شاعر که وفات کرده سنه ۵۱۸ شریح با بشیر و گاهی اطلاق میشود بر معاصر شریح ابو الفوارس

حسین بن علی که وفات کرده سنه ۵۰۲ شرح **ابن خالویه** ابو عبد الله حسین بن احمد بن

خالویه الهمدانی البغدادی الحلبی شیخ جلیل نحوی لغوی ادیب شاعر از فضلاء امامیه و عارفین

بعربیت است گفته شده که اطلاعش بر لغات عرب بمرتبه بوده که دویست اسم از برای ما

و پانصد اسم از برای شیر ذکر کرده است وفاتش در حلب سنه ۳۷۰ شرح و خالویه بفتح لام و واو

و سکون یاء و هاء است و ابن شیخ غیاث علی بن محمد بن یوسف بن المجوا ابو الحسن فارسی معروف

بابن خالویہ است کہ یکی از مشایخ حدیث است و ثقہ و صاحب کتب است کہ شیخ نجاشی و
علامہ و دیگران او را در کتب رجالیہ ذکر کردہ اند **ابن خانبہ** بتقدیم النون المکسورة
علی الباء الموحدة ابو جعفر احمد بن عبد اللہ بن مہران الکرخی کان من اصحابنا الثقات لہ
کتاب التأدیب و ہو کتاب یوم و لیلۃ حسن جید صحیح و کان احد غلمان یونس بن عبد الرحمن و
کان من العجم قال العلامۃ المجلسی فی البحار روی السید ابن طاووس فی فلاح السائل بسند صحیح
عن سعد بن عبد اللہ انہ قال عرض احمد بن عبد اللہ بن خانبہ کتابہ علی مولانا ابی محمد الحسن بن علی
العسکری علیہما السلام فقرأه و قال صحیح فاعملوا بہ **ابن الخباز** الموصلی احمد بن الحسین النحوی
اللغوی صاحب شرح الفیۃ ابن معط و غیرہ وفاتش سنہ ۶۳۷ خلز **ابن خروف** ابو
الحسن علی بن محمد بن علی اندلسی است کہ از علمای نحو شمردہ میشود شرح کردہ الکتاب سیبویہ را
وفاتش بعد از سنہ ششصد است بہ پنج سال باندلس **ابن الخشاب** عبد اللہ بن
احمد بغدادی لغوی نحوی ادیب مفسر شاعر صاحب تاریخ موالید و وفیات اہل بیت علیہم السلام
تلمیذ جوالیقی و ابن الشجری است وفاتش ببغداد سنہ ۵۶۷ شد و قبرش نزدیک قبر بشر حافی است
ابن خلدون عبد الرحمن بن محمد بن خلدون اشبیلی الاصل مورخ صاحب التاریخ
المعروف الذی قال بعضہم مقدمۃ ابن خلدون خزانۃ علوم اجتماعیۃ و سیاسیۃ و ادبیۃ توفی
سنہ ۸۰۸ ضح **ابن خلکان** احمد بن محمد بن ابراہیم بن ابی بکر بن خلکان اربلی شافعی اشعری
مورخ صاحب وفیات الاعیان معروف بتاریخ ابن خلکان از آل برامکہ است و وفاتش

سنه ٦٨١ خفا گویند وجه تسمیه جدّ و بخلکان آنستکه روزی با اقران خود مفاخره کرد بمفاخر
آل برمک باوی گفتند خل کان جدی کذا نسبی کذا و هکذا یعنی بگذار ذکر نام مفاخرت بجدّ و
نسب خود بلکه مفاخر خود را بگو فانّ العاقل یفتخر بالهمم العالیة لا بالرمم البالیة ٭ چون شیر
بخود سپه شکن باش   فرزند خصال خویشتن باش ٭ العالم العاقل ابن نفسه
اغناه جنس علمه عن جنسه ٭ کم بین من تکرمه لغیره   و بین من تکرمه لنفسه ٭ ابن
داود شیخ حسن بن علی بن داود حلّی شیخ فقیه عالم فاضل محقق متبحر از شاگردان سید
اجلّ احمد بن طاوس و جناب محقق است و او است صاحب کتاب رجال معروف و منهج القویم و غیره
ولادتش پنجم ج ٢ سنه ٦٤٧ هجری واقع شده و گاهی ابن داود اطلاق میشود بر ابو الحسن محمد بن احمد بن
داود قمی صاحب کتاب مزار و غیره و کان رحمه الله شیخ هذه الطائفة و عالمها و شیخ القمیین
فی وقته و فقیههم حکی الغضائری انه لم یر احدا احفظ منه و لا افقه و لا اعرف بالحدیث منه
یروی عنه المفید احمد بن عبدون و ابو عبد الله الغضائری و مات سنه ٣٦٨ شیخ ببغداد و کان
مقیما بها و دفن بمقابر قریش ٭ ابن درید که نیز ابو بکر محمد بن الحسن بن درید بصری
عالم فاضل ادیب لغوی حفوظ شاعر صاحب کتاب جمهره و مقصوره مشهوره است ابن شهر آشوب
اورا از شعراء اهل بیت علیهم السلم شمرده و مسعودی اورا قائم مقام خلیل بن احمد گرفته و از
شعر اوست ٭ اهوی النبی محمّدا و وصیّه   و ابنیه و ابنته البتول الطاهرة ٭
اهل العباء فانّنی بولائهم   ارجو السلامة و النجا فی الآخرة

وادی محبة من یقول بفضلهم ۔ سبباً یجیر من السبیل الجائرة ۔ ارجو بذلک
رضی المهیمن وحده ۔ یوم الوقوف علی ظهور الساهرة ۔ وفاتش ببغداد ۱۸ شعبان
سنه ۳۲۱ شد **ابن الدهان** چند نفرند مشهور از آنها سعید بن مبارک نحوی بغدادی
شاعر است که منسوب است بکعب انصاری سیبویه عصر خود بوده شرح کرده تکمله و ایضاح
و لمع و وفاتش ۵۶۹ سنه شد بموصل و دیگر وجیه الدین مبارک بن سعید واسطی نحوی لغوی
حنبلی حنفی شافعی است و وفاتش ۶۱۲ سنه شد ببغداد **ابن الراوندی** احمد بن یحیی مروزی
ساکن بغداد از متکلمین معتزله بوده لکن گفته‌اند که استقرار بمذهبی نداشته ابن ندیم نقل
کرده که او اول امر خوش سیره و جمیل المذهب و کثیر الحیا بوده پس از آن این صفات شریفه را
از خود دور کرد بجهة اشیائی که برای او عارض شد و هم بسبب آنکه علمش بیشتر از عقلش بود
و مثلش چنان بود که شاعر گفته ۔ و من یطیق مزکی عند صبوته ۔ و من یقوم لمستور
اذا خلعا ۔ و جماعتی حکایت کرده‌اند که توبه کرد در وقت مردنش انتهی و وفاتش سنه ۲۵۰
دن و بقولی رم سنه ۲۴۵ **ابن راهویه** اسحق بن ابراهیم مروزی محدث فقیه استاد
بخاری و مسلم و ترمذی است که در حق او گفته‌اند ما عبر الجسر افقه من اسحق و حکی عن حفظه
انه قال احفظ سبعین الف حدیث و اذاکر بمائة الف حدیث و ما سمعت شیئاً الا حفظته
و لا حفظت شیئاً قط فنسیته و در زمانی که حضرت امام رضا علیه السلم از نیشابور عبور
میفرمود ابن راهویه و جماعتی از آنحضرت استدعا کردند که حدیثی برای ایشان بفرمایند

اشعار ابن رومی

مسلسل باباء بزرگواران خود علیهم السلام حضرت مسئلت ایشان را قبول نمود و

حدیث مشهور را املا فرمود فروی انه عد من المحابر اربع وعشرون الفا سوی الدوی

وفاتش ۲۳۷ سنه نزدیک نیشابور ابن الرومی ابو الحسن علی بن عباس بغدادی شاعر

مشهور بکثرة تطیر صاحب اشعار و نوادر معروف است وفاتش ۲۸۳ سنه دیگر و من شعره

رأیت الدهر یرفع کل وغد ویخفض کل ذی شیم رضیه ٭ کمثل البحر یغرق فیه حی

ولا ینفک تطفو فیه جیفه ٭ او المیزان یخفض کل واف ویرفع کل ذی زنة خفیفه

وله ایضاً ٭ کفی بسراج الشیب فی الراس هادیا لمن قد اضلته المنایا لیالیا ٭ وکان

کرامی اللیل یرمی ولا یری فلما اضاء الشیب شخصی رمانیا ٭ جعل الشباب کاللیل الساتر

علی الانسان الحاجز بینه وبین من اراد رمیه لظلمته والشیب مبدیا لمقاتله هادیا الی اصابتها

لضوئه وبیاضه وهذا فی نهایة حسن المعنی ابن الزبعری عبد الله بن الزبعری

السهمی وهو احد شعراء قریش کان یهجو المسلمین ویحرض علیهم کفار قریش فی شعره وهو

الذی یقول فی غزوة احد ٭ یا غراب البین اسمعت فقل انما تندب شیئاً قد فعل

الابیات ٭ وروی انه کان یهجو النبی صلی الله علیه وآله ویعظم القول فیه فهرب یوم الفتح

ثم رجع الی رسول الله صلی الله علیه وآله واعتذر فقبل صلعم عذره فقال حین اسلم

انی لمعتذر الیک من الذی اسدیت اذ انا فی الضلال اهیم ٭ فاغفر فدا

لک والدای کلاهما زللی فانک راحم مرحوم ٭ ابن ولاد

حسن بن ابراهیم

بنو زهره رحمهم الله

مصری مورخ فاضل صاحب کتاب خطط مصر و تاریخ وفاتش سنه ۳۸۷ شفر **ابن زهره**
ابو المکارم حمزة بن علی بن زهرة الحسینی الحلبی عالم فاضل جلیل فقیه صاحب مصنفات کثیره است در
کلام و امامت در رد بر فلاسفه و فقه و نحو از جمله غنیة النزوع الی علمی الاصول و الفروع و او و
پدر و جد و برادرش عبدالله و برادرزاده اش محمد بن عبدالله از اکابر فقهاء امامیه اند و
بیت ایشان بیت جلیلی است در حلب و اما بنو زهره که علامه رحمه الله اجازه داده ایشان را
باجازه کبیره معروفه که در مجلد آخر بحار مذکور است فمنهم علاء الدین علی بن ابراهیم بن محمد بن
ابی المحسن بن زهرة الحسینی و ابنه ابو عبدالله الحسین و اخوه محمد بن ابراهیم و ابنا اخیه احمد
و حسن ابنا محمد رحمهم الله توفی ابو المکارم بن زهرة سنه ۵۸۵ ثقه و قبره بحلب بسفح جبل
جوشن عند مشهد السقط وهو محسن بن الحسین بن علی بن ابی طالب علیهم السلام یروی عنه شاذان بن
جبرئیل و الشیخ محمد بن ادریس و الشیخ معین الدین المصری و ابن اخیه السید النحریر العالم المعظم
محیی الملة و الدین ابو حامد نجم الاسلام محمد بن ابی القسم عبدالله بن علی بن زهره صاحب کتاب
الاربعین فی حقوق الاخوان الذی نقل منه فی کشف الریبة رسالة مولانا الصادق علیه السلام
الی النجاشی والی الاهواز و یروی ابو المکارم عن والده و غیره من جماعة کثیرة منهم السید الجلیل
العالم الفقیه ابو منصور محمد بن الحسن بن منصور النقاش عن ابی علی بن شیخ الطائفة و منهم
الشیخ الفقیه ابی عبدالله الحسین بن طاهر بن الحسین عن الشیخ ابی الفتوح ابن زنلیب
کنیت پدر الابی **ابن سعد** ابو عبدالله محمد بن سعد الزهری کاتب الواقدی

له کتاب طبقات الصحابة والتابعین ینقل منه السبط ابن الجوزی فی التذکرة توفی سنه ٢٣٠ دل

واما ابن سعد الذی قتل الحسین بن علی صلوات الله علیه فهو عمر بن سعد بن ابی وقاص

مالک بن اهیب بن عبد مناف بن زهرة بن کلاب القرشی قتله المختار سنه خمس وستین او

بعدها قال ابن حجر وهم من ذکره فی الصحابة فقد جزم ابن معین بانه ولد یوم مات عمر بن الخطاب

ابن سعید الحلی ابو زکریا یحیی بن احمد بن یحیی بن الحسن بن سعید الهذلی عالم فاضل

فقیه ورع زاهد معروف بشیخ نجیب الدین پسر عم محقق حلی و سبط صاحب سرائر است

واز مصنفات اوست جامع الشرایع و نزهه روایت میکند از او علامه حلی و سید عبد الکریم بن

طاوس ابن داود در حق او گفته که اوست شیخ ما امام علامه ورع قدوه جامع فنون علوم

ادبیه و فقهیه و اصولیه اورع فضلاء زمان و ازهد ایشان انتهی ولادتش سنه خا

و وفاتش شعر فه سنه ٦٨٩ خفط و قبرش بحله است **و ابن سعید المغربی** هو

ابو الحسن علی بن موسی الغرناطی تلمیذ ابی علی الشلوبین له کتب و اشعار کثیرة و من وصیته لابنه

قوله استمع الی ما خلده الماضون بعد جهدهم و تعبهم من الاقوال فانها خلاصة عمرهم و زبدة

تجاربهم ولا تتکل علی عقلک فان النظر فیما تعب فیه الناس طول اعمارهم و ابتاعوه غالیا

بتجاربهم یربحک و یقع علیک رخیصا و ان رایت من له عقل و مروة و تجربة فاستفد منه

ولا تضیع قوله ولا فعله و اقلل من زیارة الناس ما استطعت ولا تجفهم بالجملة ولکن یکون

ذلک بحیث لا یلحق منه ملل ولا ضجر ولا جفاء واحرص علی ما جمع [illegible] القائل ثلثة تبقی

للہ الود فی صدر اخیک ان تبدءہ بالسلام وتوسع لہ فی المجلس وتدعوہ باحب الاسما الیہ

توفی سنہ ۶۸۰ خف **ابن سکرہ** محمد بن عبد اللہ بن محمد ہاشمی بغدادی از احفاد مہدی

عباسی است شاعری است بی باک معاصر ابن حجاج شاعر شیعی است و ما بین ایشان منافرت

است مثل منافرت بین فرزدق و جریر وفاتش ۱۱ ع ۲ سنہ ۳۸۵ شعر ولہ البیتان المشہوران فی

کافات الشتاء **ابن السکون** بفتح سین شیخ علی بن محمد الحلی عالم فاضل عابد ورع نحوی

لغوی شاعر فقیہ از ثقات علماء امامیہ است و کان رہ حسن الفہم جید النقل حریصا علی تصحیح الکتب

وعندہ کتاب امالی الصدوق بخط او از شیخ بہائی نقل است کہ قائل حدثنا در اول صحیفہ سجادیہ

علی منشیہا الاف التسلیم ابن سکون است وفاتش در حدود سنہ ۶۰۰ خو **ابن السکیت**

یعقوب بن اسحق اہوازی شیعی یکی از ائمہ لغت و حامل لواء علم عربیت و ادب و شعر صاحب

اصلاح المنطق و از خواص امام محمد تقی و امام علی نقی علیہما السلام است و ثقہ و جلیل است در

سنہ ۲۴۴ بامر متوکل او را بقتل رسانیدہ و سببش آن بود کہ او مؤدب اولاد متوکل بود روزی

آن ملعون از وی پرسید کہ دو پسر من معتز و مؤید نزد تو بہتر است یا حسن و حسین ابن السکیت شروع

کرد بنقل فضائل حسنین علیہما السلام متوکل امر کرد بغلامان ترک خود تا او را زیر پای خود انکندند

و شکمش را بمالیدند پس او را بخانہ اش بردند روز دیگر این روز وفات کرد و بقولی در جواب

متوکل گفت کہ قنبر خادم علی علیہ السلام بہتر است از تو و دو پسران تو متوکل امر کرد تا زبانش را

از قفایش بیرون کشیدند و او را ابن السکیت میگفتند بجہت کثرت سکوت او و من اشعارہ

ع
کافات الشتاء کن و کیس و کانون و کاس طلہ بعد الکباب و کس ناعم و کس ولقد اجاد من قال یقولون کافات الشتاء کثیرۃ و ما ہی الا واحد غیر مفتری اذا صح کاف الکیس فالکل حاصر لدیک و کل الصید یوجد فی الفرا منہ

انه وقع فیما احدثه من عثرات اللسان بقوله قبل ذلک بیسیر — یصاب الفتی من عثرة بلسانه
ولیس یصاب المرء من عثرة الرجل — فعثرته فی القول تذهب راسه — وعثرته فی الرجل تبرأ
عن مهل — **ابن سمعون** محمد بن احمد بن اسمعیل واعظ بغدادی در عذوبت کلام و حلاوت
بیان و بلاغت و فصاحت وحید عصر و یگانه دهر شمرده میشد و اشاره باو کرده حریری در مقامات
رازیه در آنجا که گفته و متواصفون واعظا یقصدونه ویحلون ابن سمعون دونه
و مورخین در ترجمه او از کلمات او ذکر کرده اند این جمله را سبحان من انطق باللحم و
بصر بالشحم واسمع بالعظم ولکن بر اهل اطلاع مخفی نیست که ابن سمعون این حکمت عالیه
و جوهره غالیه را از مشرع فصاحت و حافظ وحی رسالت اخذ کرده قال امیر المؤمنین صلوات
الله علیه فی کلمات قصار اعجبوا لهذا الانسان ینظر بشحم ویتکلم بلحم ویسمع بعظم و این اختصاص
بابن سمعون ندارد بلکه علمای فن ادب مستوفیان عرب هریک طریق خطابت و کتابت را از آن
حضرت تعلیم گرفتند عبد الحمید منشی مروان حمار که در کتابت باو مثل میزنند و میگویند
بدئت الکتابة بعبد الحمید وختمت بابن العمید صد فصل از کلمات آنحضرت را از حفظ
کرده بود و زعم اهل الدواوین انه لولا کلام امیر المؤمنین علی بن ابیطالب علیه السلام و خطبه
و بلاغته فی منطقه ما احسن احد ان یکتب الی امیر جند ولا الی رعیته — از رهگذر خاک
سر کوی شما بود — هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد — وفات ابن سمعون ببغداد در سنه ۳۸۷
شفر **ابن سنان** الخفاجی باید دانست الخفاجی **ابن السید** علی وزن العبید

احوال ابن سیرین

عبد الله بن محمد اندلسی نحوی لغوی است که فتاوی نادره او در کتب عامه مذکور و مسطور و وفاتش
سنه ٥٢١ شد و گاهی اطلاق میشود بر احمد بن ابان اندلسی ادیب لغوی صاحب کتاب العالم
واللغة در صد جلد ابتدا بفلک کرده و ختم بذره نموده و وفاتش سنه ٣٨٢ شد **ابن سیده**
علی بن اسمعیل المرسی حافظ لغوی ادیب صاحب کتاب المحکم در لغت و شرح حماسه و وفاتش
سنه ٤٥٨ شد **ابن سیرین** ابوبکر محمد بن سیرین بصری معبر معروف که در تأویل رؤیا
ید طولی داشته و حکایات تعبیرات او معروف است و او مردی بزاز بوده و پدرش بنده انس بن
مالک خادم حضرت رسول صلی الله علیه و آله بوده و ما بین او و حسن بصری بنحوی منافرت
بوده که بآن مثل زنند شیخ مرحوم ثقة الاسلام نوری نور الله مرقده در دار السلام نقل
فرموده که ابن سیرین مؤدب اولاد حجاج ملعون بوده در ایامی که با حجاج بوده میشنید
که آن ملعون ناسزا بحضرت امیر المؤمنین علیه السلام میگفت و لعن گفتن بر آن نمی نمود و لکن چون مردم
حجاج را لعنت کردند و در مسجد بود از مسجد بیرون آمد و گفت طاقت نمی آورم که بشنوم
شتم حجاج را ثم اعلم ان ما ینقل منه من تأویل الرؤیا کان ذلک صادرا عن ذوق سلیم و
فکر ثاقب فانه کان یطبق حوادث الرؤیا علی ما یشاکلها من الحقایق و تارة یطبقها علی ما
یستفاد من عبارات القرآن الکریم او الحدیث کما ینقل عن المهدی العباسی انه رای فی المنام ان
وجهه قد اسود فسأل المعبرین عن تعبیرها فعجزوا الا ابراهیم الکرمانی فانه قال تولد لک
بنت قالوا من این علمت ذلک قال لقوله تعالی و اذا بشر احدهم بالانثی ظل وجهه مسودا

ابن سیرین

فاعطاه

فاعطاه المهدی الف درهم فلما حصل له بعث اذ علیه لقمه زهر اخوند وکان المتوکل رای امیر المؤمنین
علیه السلام بین یدیه نار موقدة فتفرح بذلک لتصبر فاستفتی معبرا فقال المعبر ینبغی ان یکون هذا الذی رایت
نبیا او وصیا فقال من این قلت هذا قال من قوله تعالی ان بورک من فی النار ومن حولها او غیره الله
توفی سنة ... **فائدة** فقیر را بخاطر میرسد که این علم تعبیر و پاکدامنی ابن سیرین شد بوی
این بود که تشبیه پیدا کرد بحضرت یوسف صدیق علیه السلام چه این علم در آنحضرت بروز وظهور
داشت لاجرم نسیمی از آن بوی وزید و مشام ابن سیرین فی کردید واما وجه تشبیه او بانجناب آنست
که همچنانکه حضرت یوسف علیه السلام مبتلا شد بکید امرأة عزیز و فرار کرد از او و خود را پاک
و پاکیزه نگهداشت و اظهار داشت پاکدامنی خود را کما قال الله تعالی ذلک لیعلم انی لم اخنه
بالغیب وان الله لا یهدی کید الخائنین ابن سیرین نیز مبتلا بکید زنی شد و فرار کرد
وعصمت شد زید لاجرم گویند بعد از آن در علم تعبیر بدین مرتبه رسید و آن حکایت چنین است
که در ایامیکه ابن سیرین مشغول کسب بزازی بود گویند او را جمال زیبا بود زنی عاشق وی
گردید و را گفت که اجناس بزازی برگیرد و بخانه او برد تا از او بقیمت خوب بخرد چون ابن سیرین
بخانه آن زن وارد شد آن زن با غنج و دلال بنزد وی آمد و از وی کام خواست ابن سیرین شرح
از مذمت زنا گفت فائده نبخشید بلکه آتش او تیزتر گردید لاجرم ابن سیرین ببهانه از نزد وی
بیرون شد و بدن را بنجاست آلوده کرده بنزد زن آمد چون زن را نظر برو افتاد و آن هیئت
قبیح بدید از او کراهت و تنفر جست او را از نزد خود بیرون کرد و ابن سیرین را غنیمت شمرد

حدیث فی عفة یوسف

واز اجناس خود چشم پوشید واز خانه زن بیرون دوید اقول لما ذکر اسم یوسف علی نبینا و
علیه السلم وابتلاؤه بکید امرأة العزیز احببت ان اذکر هذا الخبر لمناسبة المقام روی عن ابن عباس
انه قال بلغنا والله ان زلیخا مکثت تخدم یوسف سبع سنین علی صدر قدمیها وهو مطرق
الی الارض لا یرفع طرفه الیها مخافة من ربه فقالت له یوما ارفع طرفک الی وانظر الی قال اخشی
العمی فی بصری قالت ما احسن عینیک قال هما اول ساقط علی خدی فی قبری قالت ما اطیب
ریحک قال لو شممت رائحتی بعد ثلث لهربت منی قالت لم لا تقرب منی قال ارجو بذلک
القرب من ربی قالت فرشی الحریر فقم واقض حاجتی قال اخشی ان یذهب من الجنة نصیبی قالت
اسلمک الی المعذبین قال اذا یکفینی ربی **ابن سینا** ابو علی حسین بن عبد الله بن
سینا البخاری ملقب بشیخ الرئیس فیلسوف معروف که از زمان صغر نادره عصر واعجوبه دهر
بوده از او نقل است که گفته چون بحد تمیز رسیدم مرا بمعلم قران سپردند پس از آن بمعلم ادب
پس هرچه را شاگردان قرائت میکردند بر استاد ادیب من حفظ میکردم بعلاوه استادم مرا
تکلیف کرد بکتاب الصفات وکتاب غریب المصنف و بادب الکاتب و باصلاح المنطق و بکتاب
العین و شعر حماسه و بدیوان ابن رومی و بتصریف مازنی و بنحو سیبویه پس من حفظ کردم این
کتب را در مدت یکسال ونیم واگر تعویق استاد نبود حفظ میکردم انها را در کمتر از این زمان پس
چون بده سالگی رسیدم در بخارا تعجب میکردند از من پس شروع کردم بفقه پس چون بدوازده
سالگی رسیدم فتوی میدادم در بخارا بمذهب ابو حنیفه پس شروع کردم در علم طب

حدیث فی عفة یوسف ع

ابن سینا

وتصنیف کردم قانون را و من ہشت شانزدہ سالگی بودم تا انکہ گفتند چون بسن بیست و چہار رسیدم

فکر کردم با خود نبود چیزی از علوم کہ من نشناسم انتہٰی و فی تاریخ ابن خلکان انہ فی مدۃ اشتغالہ لم

ینم لیلۃ واحدۃ بکمالہا ولا اشتغل فی النہار بسوی المطالعۃ وکان اذا اشکلت علیہ مسئلۃ توضأ

وقصد المسجد الجامع وصلی ودعا اللہ عزوجل ان یسہلہا علیہ ویفتح مغلقہا لہ انتہٰی ومن

تصانیفہ غیر القانون الشفاء والاشارات وغیرہما ومن شعرہ القصیدۃ المعروفۃ ؎ ہبطت الیک

من المحل الارفع ورقاء ذات تعزز وتمنع ؎ ولہ ایضاً اسمع جمیع وصیتی واعمل بہا

فالطب مجموع بنظم کلامی ؎ اقلل جماعک ما استطعت فانہ ماء الحیوۃ یصب

فی الارحام ؎ واجعل غذائک کل یوم مرۃ واحذر طعاما قبل ہضم طعام

وفاتش غرۂ شہر رمضان سنہ ۴۲۷ قبرش در ہمدان است در سال ہزار و سیصد سی و ہشت کہ

ازخراسان بعراق عرب سفر کردیم از ہمدان عبور کردیم بر سر مزارش رفتم بر لوح مزارش نوشتہ

بود ؎ حجۃ الحق ابو علی سینا ۳۷۳ در شجع آمد از عدم بوجود ۳۹۱ در شصا کرد کسب جملہ علوم

۴۲۷ در تکز کرد این جہان بدرود ؎ **ابن شاذان** محمد بن احمد بن علی القمی فقیہ

نبیہ و فاضل جلیل پسر خواہر ابن قولویہ قمی است و او است صاحب صد منقبت از امیر المؤمنین

علیہ السلام کہ از طرق عامہ اخذ کردہ و تلمیذ او شیخ کراجکی قرائت کردہ بر او آن کتاب را در مسجد الحرام

سنہ ۴۱۲ چہار صد و دوازدہ **ابن الشجری** الشریف ابو السعادات ہبۃ اللہ بن علی بن

محمد الحسنی البغدادی النقیب از اکابر علماء امامیہ و از ائمہ نحو و لغت و اشعار عرب است

واحفظ منیک ما استطعت فانہ ... فی ل

تتبس

نسبش منتهی میشود بجناب امام حسن مجتبی ع روایت میکند از قطب راوندی و اوست صاحب شرح
لمع و کتاب امالی و حماسه و وفاتش سنه ٥٤٢ ثمب و مدفون شد در خانه خودش در کرخ بغداد

ابن شعبه حرانی حسن بن علی بن شعبه شیخ فاضل محدث فقیه از اجلاء علماء امامیه
رضوان الله علیهم صاحب کتاب تحف العقول و تمحیص است عصر او را مقدم بر شیخ مفید گرفته اند
و در تمحیص از ابو علی ابن همام روایت کرده که وفاتش سنه ٣٣٢ شلب است **ابن شهر آشوب**

ابن شهر آشوب

محمد بن علی بن شهر آشوب السروی المازندرانی فخر الشیعه و محیی الشریعة قطب المحدثین و شیخ
مشایخهم صاحب مناقب و معالم و الاسباب و النزول و غیر ذلک در شب جمعه ٢٢ شعبان سنه ٥٨٨
ثفح وفات کرد و در بیرون حلب به جبل جوشن نزدیک قبر محسن سقط شده پسر حضرت امام
حسین علیه السلام بخاک رفت و این شیخ معظم را علمای عامه نیز تجلیل و تبجیل کرده اند و بکثرت
علم و عبادت و خشوع و تهجد او را ستوده اند و گفته اند همیشه با طهارت بوده روایت میکند
از جدش شهر آشوب از شیخ طوسی ره **ابن الصائغ** در علمای امامیه سید عالم
فاضل عابد فقیه محقق سید علی بن سید حسین صائغ حسینی موسوی جزینی تلمیذ شهید ثانی
و از مخصوصین اوست شرح کرده شرایع و ارشاد را و شیخ حسن صاحب معالم و سید صاحب
مدارک بر این بزرگوار تلمذ کرده اند **و اما** ابن الصائغ در علمای عامه جماعتی میباشند
از جمله محمد بن عبد الرحمن حنفی نحوی است که شرح کرده الفیه و قصیده برده را و وفاتش در
سنه ٧٧٦ ذعو و من شعره لا تفخرن بما اولیت من نعم   علی سواک و خف من کسر جبار

فائدة

فانت فی الاصل بالفخار مشتبه ، ما اسرع الکسر فی الدنیا الفخار ، **ابن الصباغ**

علی بن محمد بن الصباغ مکی مالکی صاحب کتاب فصول المهمه فی معرفة الائمه قال الچلبی و قد نسب بعضهم المصنف الی الرفض لما ذکر فی خطبة اوله الحمد لله الذی جعل من صلاح هذه الامة نصب الامام العادل الخ وفاتش ۸۵۵ سنه ضه واز کتاب مذکور نقل میکند سمهودی در جواهر العقدین وحلبی در انسان العیون **ابن الصلاح** عثمان بن صلاح الدین عبد الرحمن الشهرزوری فقیه شافعی مفسر محدث رجالی صاحب فتاوی معروفه وفروع مشهوره در کتب علماء عامه یکی از شیوخ ابن خلکان است وفاتش ۶۴۳ سنه خج بدمشق **ابن الصیفی** بیاید بعنوان حیص بیص **ابن طاوس** الطلاق میشود بر جماعتی که اشهر ایشان سید اجل اورع قدوة العارفین ومصباح المتهجدین طاوس آل طاوس رضی الدین علی بن موسی ابن جعفر بن طاوس است وکافی است در جلالت انجناب علامه حلی که ابن الله علامه در اجازه بنی زهره از او فرموده وانکه انجناب صاحب کرامات باهره ومقامات عالیه ومجمع کمالات نفسانیه بوده حتی شعر وادب وانشاء وذلک فضل الله یؤتیه من یشاء ومن شعره ، خبت نار العلی بعد اشتعال ، ونادی الخیر حی علی الزوال ، عدمنا الجود الا فی الامانی ، والا فی الدفاتر والامالی ، فیا لیت الدفاتر کن قوما ، فاثوی الناس من کرم الخصال ، ولو انی جعلت امیر جیش ، لما حاربت الا بالسؤال ، لان الناس ینهزمون منه ، وقد تلقوا الاطراف العوالی ، از مواضع از کتب انجناب معلوم شود

اشعار ابن طاوس لطائف

اشعار ابي نواس في مدح الرضا

که باب لقاء حضرت حجة صلوات الله علیه برای او مفتوح بود مو علامه در منهاج الصلاح
فرموده و رويت عن السيد السند السعيد رضى الدين علي بن موسى بن طاوس و كان اعبد
من رأيناه من اهل زمانه و قال في اجازته الكبيرة لبني زهرة في حقه وحق اخيه جمال الدين احمد
رضي الله عنهما ما هذا لفظه وهذان السيدان الزاهدان عابدان ورعان و كان رضي الدين
علي رحمه الله صاحب كرامات حكى لي بعضها وروى لي والدي رحمه الله عنه البعض الآخر انتهى قلت ورأيت
في بعض كتب الانساب قال لما تولى السيد رضي الدين علي بن موسى بن جعفر بن طاوس النقابة
وقد جلس في مرتبة خضراء وكان الناس عقيب واقعة بغداد قد رفعوا السواد ولبسوا الباس
الخضرة قال علي بن حمزة الشاعر

فهذا علي نجل موسى بن جعفر ... شبيه علي نجل موسى بن جعفر
فذاك بدست للامامة اخضر ... وهذا بدست للنقابة اخضر

قلت وكان الشعراء بعد ذلك قصدوا المأمون ومدحوا الرضا عليه السلام وصوبوا رأي
المأمون في ذلك دون ابي نواس فقال له المأمون يا ابا نواس قد علمت مكان علي بن موسى
الرضا عليه السلام مني وما اكرمته به فلماذا اخرت مدحه وانت شاعر زمانك وقريع دهرك
فانشأ يقول

قيل لي انت اوحد الناس طرا ... في فنون من الكلام النبيه
لك من جوهر الكلام بديع ... يثمر الدر في يدي مجتنيه
فعلى ما تركت مدح ابن موسى ... والخصال التي تجمعن فيه
قلت لا استطيع مدح امام ... كان جبريل خادما لابيه

فقال له المأمون احسنت ووصله من المال بمثل ما وصل به كافة الشعراء وزيد في

لأن المأمون لما عهد الى الرضا عليه السلام ألبس الناس الخضرة و أجلسه على وسادتين عظيمتين في الخضرة و أمر الناس بلبس الخضرة [illegible] منه

بعض الروایات هذا الشعر فقصرت السن الفصاحة فیه ولهذا القریض

لا یحتویه ٧ رجعنا الی ترجمة السید بن طاوس قدس الله سره نقل است

از انجناب که بجهة اثر نهی از خوردن حیوانیکه بغیر نام خدای کشته شده احتیاط کرده از

غذائیکه از برای غیر خدا ترتیب داده شده و مراجعه بکشف المحجة انجناب بنماید میکند افشا

از شرح حال و علو مقام آن بزرگوار و وفاتش ببغداد پنجم ذی القعده ۶۶۴ شد و مخفی نماند

انچه ظاهر میشود از مؤلفات سید اینستکه مادرش دختر شیخ ورّام زاهد است و انکه

نسب سید بشیخ طوسی منتهی میشود از طرف پدرش نه انکه مادر مادرش دختر شیخ باشد چنانکه

بعضی گفته اند دوم برادر بزرگوارش سید احمد بن موسی بن جعفر جمال الدین عالم نبیل و

سید جلیل عابد ورع فقیه محدث مدقق محقق صاحب ملاذ و بشری و نقض عثمانیه و دیگر

کتب که عدد انها بهشتاد و دو میرسد او استاد شیخ جلیل حسن بن داود صاحب رجال معروف

و مراد از سید بن طاوس در کتب فقهیه و رجالیه او است صاحب نخبة المقال در تاریخ وفات

او گفته ٧ فقیه اهل البیت ذو الشمائل هو ابن طاوس ابو الفضائل ٧ هو ابن

موسی شیخ بن داود فی باجع مضی الی الخلود ٧ قبر شریفش در حله بهیه است سیم

پسر این بزرگوار غیاث الدین سید عبد الکریم بن احمد صاحب کتاب فرحة الغری است که

از اجله علماء و یگانه روزگار بوده در حفظ و جودت فهم و او همانستکه مستقل بکتابت

شد و مستغنی گشت از معلم خط در چهل روز در حالیکه عمرش در آنوقت چهار سال بود

وفاتش

وفاتش سنه ۶۱۳ھ مدت عمرش چهل و پنج سال بود رحمه مزارش شریف است منتسب باو و
اولاد او دو پسر فاضل است مسمی بمحمد و علی و دیگر سید رضی الدین علی بن رضی الدین علی بن
طاوس است که در اسم و لقب با پدر امجد خود شریک بوده و کتاب زوائد الفوائد که علامه مجلسی
حدیث مشهور نهم ربیع را از او نیز نقل کرده از مصنفات او است بالجمله سادات بنی طاوس همه
از نقبا و اجلاء بوده اند ؎ سُدْتُمُ النَّاسَ بِالتُّقَی وَسِوَاکُمْ سَوَّدَتْهُ الْبَیْضَاءُ وَالصَّفْرَاءُ

ابن طی علی بن علی بن محمد بن طی العاملی عالم عامل فاضل کامل صاحب مسائل ابن طی و
رساله در عقود و ایقاعات است وفاتش سنه ۸۵۵ھ **ابن عبدالبر** حافظ ابو عمر یوسف بن
عبدالله اندلسی مغربی اشعری صاحب کتاب الاستیعاب فی معرفة الاصحاب است وفاتش
سنه ۴۶۳ھ **ابن عبد ربه** احمد بن محمد القرطبی الاندلسی المروانی المالکی فاضل
محدث ادیب شاعر صاحب کتاب العقد الفرید قال ابن خلکان هو من الکتب الممتعة حوی من
کل شیء توفی بقرطبه من بلاد الاندلس سنه ۳۲۸ھ و من شعره ؎ وَدَّعَتْنِی بِزَفْرَةٍ وَاعْتِنَاقِ
ثُمَّ نَادَتْ مَتَی یَکُونُ التَّلَاقِی ؎ وَبَدَتْ لِی فَأَشْرَقَ الصُّبْحُ مِنْهَا ؎ بَیْنَ تِلْکَ الْجُیُوبِ وَالْأَطْوَاقِ
یَا سَقِیمَ الْجُفُونِ مِنْ غَیْرِ سُقْمٍ ؎ بَیْنَ عَیْنَیْکَ مَصْرَعُ الْعُشَّاقِ ؎ إِنَّ یَوْمَ الْفِرَاقِ أَفْظَعُ یَوْمٍ
لَیْتَنِی مِتُّ قَبْلَ یَوْمِ الْفِرَاقِ ؎ **ابن عبدون** از علمای امامیه ابو عبدالله احمد بن
عبدالواحد شیخ اقدم اجل اکبر ادیب محدث صاحب کتاب تفسیر خطبه حضرت فاطمه صلوات الله علیها
و کتاب عمل الجمعة وغیرها است قال الشیخ الطوسی احمد بن عبدون المعروف بابن الحاشر یکنی ابا عبدالله

ابن عبدربه وشعراو

كثير السماع والرواية جمعنا منه اجاز لنا جميع ما رواه مات سنة ثلث وعشرين

وانه بعماة ولد علماى عامه محمد بن عبد الله حنفى صاحب كتاب الاحتجاج بقول ابى حنيفه آست

وفاتش سنه ۲۹۹ **ابن العتايقى** عبد الرحمن بن محمد بن ابراهيم الحلى فاضل جليل

محقق مدقق فقيه متبحر از اجلاى علماى اماميه معاصر شهيد است ولو مصنفات او است شرح

نهج البلاغه كه فارغ شده از ان سنه ۷۸۰ دفن ومن كتب بسيارى در علوم از مصنفات او ديكر در

خزانه مبارك حضرت امير المؤمنين عليه السلام وظاهرا بخط خودش بود **ابن عتبه**

احمد بن على بن الحسين الحسنى سيد جليل عمدة النسابين صاحب كتاب عمدة الطالب في نسب

الانساب است وفاتش سنه ۸۲۸ ضحى بكرمان **ابن عدى** عبد الله بن عدى جرجانى يكى از ائمه

اهل سنت است كه در حديث و رجال و در جرح وتعديل بكتاب كامل او اعتماد ايشانست

وفاتش سنه ۳۶۵ شه **ابن العربى** با بدعنوان محيى الدين وكاهى اطلاق ميشود بر

قاضى ابو بكر محمد بن عبد الله اندلسى مالكى حافظ محدث صاحب كتاب عارضة الاحوذى

فى شرح السنن الترمذى وفاتش سنه ۵۴۳ **ابن عساكر** على بن الحسن بن هبة الله الشافعى

الدمشقى محدث حافظ مشهور صاحب تاريخ دمشق وكتاب اربعين وفاتش ۱۱ رجب سنه ۵۷۱

ثم قيل عدة شيوخه الف وثلثماة شيخ وثمانون امراة وحدث باصبهان وخراسان ومن شعره

في علم الحديث

الا ان الحديث اجل علم ‌ ‌ ‌ واشرفه الاحاديث العوالى

وانفع كل نوع منه عندى ‌ ‌ ‌ واحسنه الفوائد والامالى

فانك لن ترى للعلم شيئا

يحققه

عارضه: بيرون آمدن ... بر سخن و احوذى: بعضى مردم سبك فهم تيز فهم شده

فى علم الحديث

بحقیقة کافواه الرجال — فکن یا صاح ذا حرص علیه — وخذه عن الرجال بلا ملال
ولا تأخذه من صحف فترمی — من التصحیف بالداء العضال — ویندب لیس ایضا
ابا نفس ویحلی بجاء المشیب — فماذا التصابی وماذا الغزل — تولّی شباب کان لم یکن
وجاء المشیب کان لم یزل — کانّی بنفسی علی غرة — وخطب المنون بها قد نزل
فیالیت شعری ممن اکون — وما قدر الله لی فی الازل — **ابن عصفور**
علی بن مومن (موسی) بن محمد الحضرمی الاندلسی النحوی حامل لواء عربیت بمملکت اندلس صاحب
شروح بر جمل وجزولیه وغیر ذلک وفاتش بقولی ٦٦٣ صحیح اقول العصفور حیوان معروف
روی ان سلیمان النبی علیه السلام رای عصفورا یقول لعصفورة لم تمنعین نفسک منی ولو شئت
اخذت قبة سلیمان بمنقاری فالقیتها فی البحر فتبسم سلیمان من کلامه ثم دعاهما وقال للعصفور اتطیق ان
تفعل ذلک فقال لا یا رسول الله ولکن المرء قد یزین نفسه ویعظمها عند زوجته والمحب لا
یلام علی ما یقول فقال سلیمان ع للعصفورة لم تمنعین من نفسک وهو محبک فقالت یا
نبی الله انه لیس محبا ولکنه مدع لانه یحب معی غیری فاثر کلام العصفورة فی قلب سلیمان ع و
بکی بکاء شدیدا واحتجب عن الناس اربعین یوما یدعو الله ان یفرغ قلبه لمحبته ولا یخالطها
بمحبة غیره **ابن عقده** حافظ ابو العباس احمد بن محمد بن سعید همدانی کوفی مردی جلیل
القدر وعظیم المنزلة بوده الا انکه زیدی مذهبش گفته اند کتابهای بسیار تالیف کرده از جمله
کتاب الولایة در طرق حدیث غدیر که این حدیث شریف را از متجاوز از صد صحابی باسانید

نقل

ابن عقدہ

نقل کردہ ولہ ایضاً کتاب اسماء الرجال الذین رووا عن الصادق علیہ السلام اربعۃ الف رجل وخرج فیہ لکل رجل الحدیث الذی رواہ بلکہ از ابن عقدہ نقل شدہ کہ گفتہ من صد وبیست ہزار حدیث در حفظ دارم ومذاکرہ میکنم وجواب میدہم سیصد ہزار حدیث را ودار قطنی گفتہ کہ باجماع اہل کوفہ از عہد ابن مسعود تا زمان ابن عقدہ احفظ از او دیدہ نشدہ ونقل است کہ کتابہای او بار ششصد شتر میشدہ وفاتش ۳۳۳ سنہ شلج و پدرش ابو نعیم حافظ

ابن عقیل قاضی القضاۃ عبد اللہ بن محمد از اجلاء شیعہ امامیہ استاد العکبری است

عبد الرحمن الہاشمی العقیلی الآمدی المصری الشافعی الفقیہ الاصولی النحوی مفسر ادیب شارح تسہیل والفیۂ ابن مالک استادش شیخ سراج الدین بلقینی است وفاتش ۷۶۹ سنہ ذسط بقاہرہ وقبرش نزدیک قبر شافعی است

ابن العلاف ابو بکر حسن بن علی بن احمد الضریر النہروانی الفاضل الشاعر ندیم المعتضد المتوفی ۳۱۸ سنہ شیح صاحب القصیدۃ المعروفۃ فی رثاء ہر لہ المشتملۃ علی الحکم والمواعظ منہا قولہ ؎

مرثیہ ہر

یا ہر فارقتنا ولم تعد	وکنت عندی بمنزلۃ الولد
تطرد عنا الاذی وتحرسنا	بالغیب من حیۃ ومن جرد
وتخرج الفار من مکامنہا	ما بین مفتوحہا الی السدد
لا ترہب الصیف عند ہاجرۃ	ولا تہاب الشتاء فی الجمد
وکان یجری ولا سداد لہم	امر فیبتنا علی سدد
حتی اعتقدت الاذی لجیرتنا	ولم تکن للاذی بمعتقد
وحمت حول الردی بظلمہم	ومن یحم حول حوضہ یرد
صادوک غیظاً علیک وانتقموا	منک وزادوا ومن یصد یصد

فلم تزل للحمام

مرتصد حتی سقیت الحمام بالرصد / عشت حریصا یقوده طمع / ومت ذا قاتل

بالقود / یا من لذیذ الفراخ اوقعه / ویلك هلا قنعت بالغدد / الم تخف وثبة الزمان

كما / وثبت فی البرج وثبة الاسد / عاقبة الظلم لا تنام وان / تأخرت مدة من المدد

لا بارك الله فی الطعام اذا / كان هلاك النفوس فی المعد / كم دخلت لقمة حشا

شره / فاخرجت روحه من الجسد / بعضی گفته اند که این قصیده در مرثیهٔ ابن معتز است

از ترس مقتدر خلیفهٔ عباسی نسبت بگربه داده و با آنکه مرادش از هر محسن بن الفرات است

که در ایام محنت و نکبت ایشان گفته **ابن علان** محمد بن علی بن محمد الصدیقی البکری

از جملهٔ علماء عامه است در مکهٔ معظمه متولد شده و در آنجا نشو و نما کرده و از خصایص اوست

که صحیح بخاری را از آغاز تا انجام در میان کعبهٔ مکرمه روایت کرده و وفاتش سنه ۱۰۵۷ **ابن**

العلقمی هو الوزیر ابو طالب مؤید الدین محمد بن محمد (احمد خ ل) بن علی العلقمی البغدادی الشیعی كان

وزیر المستعصم آخر خلفاء بنی العباس وكان كافیا خبیرا بتدبیر الملك ناصحا لاصحابه توفی ۲ ج ۲

سنه ۶۵۶ خ ن وكان رحمه الله امامی المذهب صحیح الاعتقاد رفیع الهمة محبا للعلماء والزهاد كثیر

المبار ولاجله صنف عز الدین بن عبد الحمید بن ابی الحدید شرح النهج فی عشرین مجلدا والسبع العلویات

ابن العمید ابو الفضل محمد بن الحسین بن العمید القمی العالم الفاضل الادیب الاریب یدعی

الجاحظ الاخیر والاستاد والرئیس یضرب به المثل فی البلاغة وینتهی الیه الاشارة بالفصاحة

والبراعة در علم فلسفه و نجوم و ادب وحید عصر خود بوده و وزارت رکن الدولهٔ دیلمی با وی

بوده

بوده وصاحب بن عباد را بملاحظهٔ مصاحبتش ابن العميد صاحب میگفتند وصحّ اشعار

بسیار در مدح وی گفته از انجمله قصیدهٔ دالیّه اوست که مطلعش اینست ٭ من لقلب یهیم

فی کلّ وادٍ وقتیلٍ للحبّ من غیر وادٍ ٭ منها ٭ لو درى الدهر انّه من بنیه لاَزدرى

قدر سائر الاولادِ ٭ لو رای الناس کیف یهتزّ للجو دِ لما عدّدوه فی الاطوادِ

ایّها الآملون حطّوا سریعاً برفیع العماد واری الزنادِ ٭ فهو ان جاد ضنّ حاتم

طیّ وهو ان قال قلّ قسّ ایادِ ٭ انّ خیر المدّاح من مدحته شعراء البلادِ

فی کلّ نادٍ ٭ توفّی سنه ٣٦٠ شش ببغداد قیل کان یعتاده القولنج تارة والنقرس اخری فیعلمه

هذا الی هذا وسال الرسائل ایّهما اصعب علیک واشق فقال اذا عارضنی النقرس فکانّی

بین فکّی سبع یمضغنی واذا اعترانی القولنج وددت لو استبدلت النقرس عنه وحکی انه رای

اکّاراً فی بستانه یاکل خبزاً ببصلٍ ولبن وقد امعن منه فقال وددت لو کنت هذا الاکّار

أکل ما اشتهی **ابن عیّاش** شیخ احمد بن محمد بن عبید الله بن حسن بن عیّاش الجوهری

معاصر صدوق وصاحب کتاب اغتسال ومقتضب الاثر فی النص علی الائمة الاثنی عشر است

وفاتش سنه ٤٠١ تا کان من اهل العلم والادب القوی وطیب الشعر وحسن الخط قال الشیخ انه سمع

الحدیث واکثر واختل فی اخر عمره وکان جده وابوه وجهین ببغداد وقال النجاشی رایت هذا الشیخ

وکان صدیقا لی ولوالدی الخ **ابن عیینه** سفیان بن الکوفی المکی تابعی التابعین یظهر

من بعض الروایات انحرافه عن مولانا الصادق علیه السلام الا انه لما ورد عن مولانا امیر المؤمنین ع

وقریب منها قول ابن [illegible] از [illegible] لو کان مثلک کل ام برة [illegible] البنون بها عن الاباء منه

مدح ابن العمید

موعظة نافعة

موعظة نافعة

انه قال الحكمة ضالة المؤمن فخذ ضالتك ولو من اهل الشرك فلا بأس بان ننقل منه بعض الكلمات
حكى انه كتب الى اخ له اما ان لك يا اخي ان تستوحش من الناس ولقد ادركنا الناس وهم اذا
بلغ احدهم اربعين سنة تخرج عن معاصيه وصار كانه مختلط العقل من شدة تاهبه للموت فكان اذا
اعطاه الناس شيئا يقول اعطوا الفلان فانه احوج مني قلت وحكى انه دعا قوم رجلا كان يؤمهم
في المسجد العشا فلم يجبهم وقال اني دخلت البارحة الاربعين وانا استحيي من ربي اقول ويعجبني في
هذا المقام ان استشهد بهذه الابيات للشيخ السعدي چو دوران عمر از چهل درگذشت
مزن دست و پا کآبت از سر گذشت چو شیبت در آمد بروی شباب شبت روز شد دیده
برکن ز خواب چو باد صبا بر گلستان وزد چمیدن درخت جوان را سزد نزیبد ترا
با جوانان چمید که بر عارضت صبح پیری دمید دریغا که فصل جوانی گذشت بلهو و
لعب زندگانی گذشت دریغا چنان روح پرور زمان که بگذشت بر ما چو برق یمان
دریغا که مشغول باطل شدیم ز حق دور ماندیم و غافل شدیم چه خوش گفت با کودک
آموزگار که کاری نکردی و شد روزگار و بباید بعد نظامی اشعار بکم مناسب اینمقام
وقال ابن عيينة ايضا خصلتان يعسر علاجهما ترك الطمع فيما بايدي الناس واخلاص العمل لله
ويقول اذا كان نهاري نهار سفيه وليلي ليل جاهل فماذا اصنع بالعلم الذي كتبت ويقول
من زيد في عقله نقص من رزقه توفي غرة رجب سنة ١٩٨ فصح بمكة ودفن بالحجون **ابن**
الغضائري احمد بن الحسين بن عبيد الله شيخ اجل صاحب كتاب الجامع معاصر است با

طوسی علماء علم رجال قول او را در رجال ذکر میکنند و بباید ذکر والدش در الغضائری بفتح
الغین و الضاء المعجمتین جمع غضارة وهی الآنیة المعمولة من الخزف وما قد یصنع لدفع العین
ابن فارس احمد بن فارس القزوینی الرازی فارس میدان علم نحو و لغت و ادب و علوم
دیگر صاحب کتاب جمهره و جمل و مقدمه در نحو و سیرة النبی صلی الله علیه و آله و کتاب الحجر و
این همان کتاب است که برای صاحب بن عباد انفاذ داشت چون صاحب انی وی منحرف بود فرمود
ردوا الحجر من حیث جاء خطیب تبریزی و صاحب بن عباد و شیخ صدوق از او روایت میکنند
بعضی احتمال داده اند تشیع او را و تایید میکند تشیع او را آنکه کاتب چلبی اسامی کتب او را
در کشف الظنون ذکر نکرده و هم آنکه شیخ صدوق سبب تشیع بنی راشد و حکایت تشرف
جد شان را بملاقات امام زمان علیه السلام از این شیخ نقل کرده **ابن الفارض** عمر بن
الفارض الحموی المصری العارف المشکور و الشاعر المشهور جمعی تصریح بتشیع او نموده اند
این اشعار را که بعمرو عاص منسوب است بوی نسبت داده اند ؎ بآل محمد عرف الصواب

وفی ابیاتهم نزل الکتاب ؎ وهم حجج الاله علی البرایا
بهم وبجدهم لا یستراب ؎ ولا سیما ابو حسن علی
له فی الحرب مرتبة تهاب ؎ طعام سیوفه مهج الاعادی
وفیض دم الرقاب لها شراب ؎ وضربته کبیعته بخم
معاقدها من القوم الرقاب ؎ علی الدر و الذهب المصفا
وباقی الناس کلهم تراب ؎ هو البکاء فی المحراب لیلا
هو الضحاک اذا اشتد الضراب ؎ هو النبا العظیم و فلک نوح
وباب الله

۲ والغضائر ج

وانقطع الخطاب، قيل كان اذا مشى فى المدينة ازدحم الناس عليه يلتمسون منه البركة والدعاء
وكان وقورًا اذا حضر مجلسًا استولى السكون على اهله جاور بمكة زمنًا وكان يسيح فى اودية
مكة وجبالها واستأنس بالوحوش ليلًا ونهارًا وقال فى هذا فلى بعد اوطانى سكون الى
الفلا وبالوحش انسى اذ من الانس وحشتى، توفى سنة ٤٣٢ حلب بالقاهرة **ابن فضال**
على بن الحسن بن على بن فضال ثقه است و گاهى اطلاق ميشود بر حسن بن على والدش که راوى
از حضرت امام رضا عليه السلم است و امر او در كثرت عبادت و ديانت مشهور است و مصلاى او
در جامع كوفه در پاى ستون هفتم که افضل مقامهاى اين مسجد شريف است بوده از فضل بن
شاذان منقولست که شنيدم در مسجد الربيع از جماعتى که در حق حسن بن فضال نام ميگفتند
که ابن فضال اعبد من رأينا وسمعنا است همانا بيرون ميرود بصحرا و سر بسجده ميگذارد
و چندان سجدهٔ او طولانى و با سكينه است که مرغ بر روى او مى نشيند بخيال آنکه جامه يا خرقه ايست
و حيوانات وحش بر دور او چرا ميكنند و از او رم نميكنند بجهت انسى که با او گرفته اند
ابن فورك ابو بكر محمد بن الحسن الاصفهانى المتكلم العارف الفاضل الواعظ قريب بصد كتاب
تصنيف کرده و وفاتش سنه ٤٠٦ بوده در نيشابور بخاك رفته ومن كلماته شغل العيال نتيجة
متابعة الشهوة بالحلال فما ظنك بقضية شهوة الحرام **ابن فهد** ابو العباس احمد بن
محمد بن فهد الحلى الاسدى شيخ ثقه فقيه صالح زاهد عابد عالم ورع جمال السالكين
صاحب مقامات عاليه در علم و عمل صاحب مهذب البارع شرح مختصر نافع و عدة الداعى

ابن فضال و عبادات او

ابن فهد

رؤیا ابن فهد

و شرح الفیه و ارشاد و غیره نقل است که شبی در عالم رؤیا دید حضرت امیر المؤمنین صلوات الله علیه را که دست سید مرتضی رضی الله عنه را گرفته و باهم در روضه مطهره غرویه راه میروند درحالیکه جامه‌ها حریر سبز در بر دارند شیخ احمد بن فهد نزدیک شد و سلام کرد جواب دادند پس سید فرمود اهلاً بناصرنا اهل البیت و پرسید نام مصنفاتش ابن فهد ذکر کرد پس سید فرمود کتابی تصنیف کن در تحریر مسائل و قرار بده افتتاح آنرا این عبارت بسم الله الرحمن الرحیم الحمد لله المقدس بکماله عن مشابهة المخلوقات ابن فهد چون بیدار شد شروع کرد بکتاب تحریر و افتتاح کرد آنرا بانچه سید فرموده بود و ولادتش ۷۵۷ ذی‌قعده و وفاتش ۸۴۱ ضما قبرش در کربلا معلی نزدیک خیمه‌گاه با بقعه و قبه عالیه مزار مشهور است نقل است که سید اجل صاحب ریاض هکروز بزیارت او میرفت و تبرک میجست باو ابن قاسم محمد بن محمد بن حسن الحسینی العاملی الجزینی فاضل صالح ادیب شاعر زاهد عابد صاحب کتاب الاثنی عشریه فی المواعظ العددیه که فارغ شده از جمع آن ۱۰۶۸ غسبی مادر مادرش دختر شهید ثانی رحمه الله است ابن قبه بموحده کعده محمد بن عبد الرحمن بن قبة الرازی ابو جعفر فقیه متکلم عظیم الشان از متکلمین شیعه و اعیان علمای امامیه صاحب کتاب نقض الانصاف است در امامت که نقل میکند از او شیخ مفید در کتاب عیون و محاسن و ابن شیخ جلیل عراق سلیمان ابن قتة مولی بنی تمیم خزاعی شاعر شیعی است که اول کسی است که مرثیه گفته جناب امام حسین علیه السلام را و ابن قتة بفتح قاف و تاء مثناة فوقانیه است که نام مادر سلیمان مذکور است ابن قتیبة

عبد الله بن مسلم بن قتیبة الکوفی الدینوری المروزی اللغوی النحوی صاحب کتاب المعارف و ادب الکاتب و الامامة و السیاسة و غیر ذلک است وفاتش سنه ۳۲۲ و در فهرست ابن الندیم فاتش سنه ۲۷۰ است و دینور بکسر دال و فتح نون شهری است از بلاد جبل و ابن قتیبه در انجا قضاوت میکرد **ابن القریعة** القاضی ابو بکر محمد بن عبد الرحمن البغدادی در سند ما بین بغداد و انبار قضاوت داشت و مهلبی وزیر او را گرامی میداشت در بدیهه گوئی و سرعت جواب معروف بود و از اشعار او است که دلالت بر تشیع او را دارد، یا من یسائل دائبا عن کل معضلة سخیفه وفاتش سنه ۳۶۷ شمس قریعه مصغر لقب جد او است **ابن قولویه** ابو القاسم

جعفر بن محمد بن جعفر بن موسی بن قولویه القمی شیخ اجل اقدم اعظم ثقه جلیل القدر صاحب کامل الزیاره و استاد شیخ مفید است نجاشی در حق او گفته کان ابو القاسم من ثقات اصحابنا و اجلائهم فی الحدیث و الفقه روی عن ابیه و عن اخیه عن سعد و علیه قرء شیخنا ابو عبد الله الفقه ومنه حمل و کلما یوصف به الناس من جمیل و فقه فهو فوقه در حدود سنه ۳۶۹ شیخ برحمت الهی پیوسته در بقعه مطهره کاظمیه پائین پای حضرت موسی بن جعفر علیه السلام بخاک رفت و در جنب قبر او است قبر شیخ مفید و ابن حجاج شاعر و اما ابن قولویه که در قم مدفون است در قبرستان بزرگ نزدیک بقعه علی بن بابویه ده پسر او محمد بن قولویه و الد این شیخ است **ابن قیم** الجوزیه محمد بن ابی بکر الحنبلی المتوفی سنه ۷۵۱ دنا صاحب زاد المعاد فی هدی خیر العباد تفقه علی ابن التیمیه و کان معاصر للشیخ الشهید **ابن کثیر** بر جماعتی گفته میشود یکی از ایشان

ابن قولویه قمی

عبد الله بن کثیر است که یکی از قراء سبعه است وفاتش بمکه معظمه سنه ۱۲۰ قلت و کان شیخا
کبیرا ابیض الرأس واللحیة طویلا جسیما و دیگر اسمعیل بن عمر قرشی صاحب کتاب مختصر علو الحدیث
و تفسیر قران است وفاتش سنه ۷۷۴ ذعد **ابن الکلبی** بباید بعنوان الکلبی **ابن کناسة**
ابو محمد عبد الله بن یحیی الکوفی الشاعر ابن اخت ابراهیم بن ادهم الزاهد توفی بالکوفة سنه ۲۰۷ رز
وله من الکتب کتاب سرقات الکمیت من القران وغیره **ابن الکوا** عبد الله بن الکوا از اصحاب
امیر المؤمنین علیه السلام لکن خارجی ملعون است سؤالات تسبابا از انحضرت کرده و صدها
زبانی تسبابا بجناره جمله از جسارتها او را در بعضی از کتب خود ذکر کرده ام **ابن کیسان**
ابو الحسن محمد بن احمد بن ابراهیم البغدادی النحوی تلمیذ مبرد و ثعلب گویند مجلس پر فائده بوده و اصناف
علوم در ان گفتگو میشده و گاهی میشده که قریب صد راس دواب بر در خانه او بوده که رؤسا
واشراف سوار شده بودند و بمجلس اهله بودند وفاتش سنه ۲۹۹ رصط **ابن لهیعة**
ابو عبد الرحمن عبد الله الحضرمی المصری در حدیث و اخبار کثیر الروایه بوده منصور او را قضاوت
مصر داده بود وفاتش بمصر سنه ۱۷۴ قعد **ابن ماجة** محمد بن یزید بن ماجة القزوینی
حافظ مشهور و صاحب کتاب سنن است که یکی از صحاح سته معدود میشود وفاتش ۲۲
شهر رمضان سنه ۲۷۳ رعج **ابن ماسویه** یوحنا طبیب مشهور است که ملازمت
کرده مأمون و معتصم و واثق و متوکل را وفاتش سنه ۲۴۳ رمج حکی ابن الندیم انه عبث ابن حمدون
الندیم بابن ماسویه بحضرة المتوکل فقال له ابن ماسویه لو ان مکان ما فیک من الجهل عقل ثم قسم علی مائة

ابن ماسویه

فائده طبیّه

خنفساء لکانت کل واحدة منهن اعقل من ارسطالیس بدانکه در اوائل مائهٔ سیم هجری چهار طبیب
ماهر بودند مسمّی با بن ماسویه لکن اکمل واشهر ایشان یوحنّا بوده وبعد عیسی ودیگر میخائیل
وچهارم جرجیس وبنی ماسویه را در تراکیب ادویه مجرّباتی است از جمله آنکه چون فندق را
چند دانه قبل از طعام بخورند اگر ادویهٔ سمیّه در آن طعام باشد دفع ضرر آن نماید وآنکه مالیدن
پیه حمار وحشی بر صورت کلف آنرا میبرد وآنکه اگر در ابتدای آبله پای طفل را حنا ببندند وهر روز
مکرّر نمایند چشم طفل را از حدوث آبله وضرر آن حفظ نماید **ابن ماکولا** امیر سعد الملک
علی بن هبة الله العجلی نسبش منتهی میشود بابی دُلَف عجلی واو یکی از فضلاء مشهورین
ومحدّثین معروف وپدرش وزیر قائم بامر الله است وفاتش سنه ۴۸۶ تقریباً ینسب الیه قوّض
خیامک عن ارض تهان بها ... وجانب الذلّ انّ الذلّ یجتنب ... وارحل اذا کان فی
الاوطان منقصة ... فالمندل (عود بخور) الرطب فی اوطانه حطب **ابن مالک** محمد بن
عبد الله الاندلسی الشافعی النحوی اللغوی المقری الادیب ناظم الفیه که بسیاری از آن شرح
کرده اند وفاتش سنه ۶۷۲ در دمشق حکی انه کان کثیر المطالعة سریع المراجعة لا یکتب شیئاً من
محفوظه حتی یراجعه فی محله ولا یری الا وهو یتلو او یصلی او یصنف او یقری **ابن ماهیار**
محمد بن عباس بن علی بن مروان بن ماهیار ابو عبد الله بزاز معروف بابن جُحام بجیم مضمومه وحاء
مهمله از اجلاّء علماء امامیه وثقه وکثیر الحدیث واز مشایخ اجازهٔ تلعکبری است وکتبی تصنیف
فرموده از جمله کتاب ما نزل من القرآن فی اهل البیت علیهم السلام است که هزار ورق بود

وعلماء فرموده اند که مثل آن تصنیف نشده است **ابن متویه** ابو الحسن علی بن محمد بن علی بن سعد
الاشعری القمی انفرد بانه له کتاب نوادر کبیر روی عنه الشیخ الاجل الثقة الفقیه ابو جعفر محمد بن
الحسن بن الولید القمی المتوفی سنة ۳۴۳ **ابن المزرع** یموت بن المزرع بن یموت العبدی الشاعر له
ملح ونوادر وکان لا یعود مریضا خوفا من ان یتطیر باسمه توفی بدمشق سنة ۳۰۴ **ابن
المبارک** عبد الله المروزی عالم زاهد عارف کان من تابعی التابعین سمع جماعة من
العلماء وکان یقول اربع کلمات انتخبن من اربعة آلاف حدیث لا تثقن بامرأة ولا
تغترن بمال ولا تحمل معدتک ما لا تطیق وتعلم من العلم ما ینفعک فقط ویروی
له: قد رحنا واسترحنا من غدو ورواح * واتصال بامیر ووزیر ذی سماح * بعفاف
وکفاف وقنوع وصلاح * وجعلنا الیاس مفتاحا لابواب النجاح * قلت لما کتبت
هذه الابیات ذکرت ما روی عن مولانا ابی الحسن الرضا علیه السلام فی ذلک فاحببت ان ازین
بها الکتاب قال صلوات الله علیه: لبست بالعفة ثوب الغنی * وصرت امشی شامخ الراس
لست الی النسناس مستأنسا * لکننی انس بالناس * اذا رأیت التیه من ذی الغنی
تهت علی التائه بالیاس * ما ان تفاخرت علی معدم * ولا تضعضعت لافلاس *
توفی بهیت سنة ۱۸۱ تقریبا **ابن متوج** احمد بن عبد الله بن سعید البحرانی عالم فاضل
فقیه مفسر ادیب شاعر صاحب مولفات نسبا تلمیذ فخر المحققین واز مشایخ ابن فهد است
اشعاری در مراثی ائمه علیهم السلام گفته که شیخ طریحی بعض آنها را در منتخب ایراد کرده

اشعار امام رضا علیه السلام در عفت

قبرش در جزیره اکل است که از بلاد بحرین میباشد ابن حرزویه الحافظ احمد بن موسی
الاصبهانی محدث مفسر از طراز محدثین و از عظماء علماء جمهور است وفاتش باسکاف سنه ۳۵۲
شنب ابن مسعود عبدالله است که گذشت بعنوان ابن ام عبد ابن مسکان
کنیتش عبدالله از اصحاب حضرت صادق علیه السلام است لکن نقل شده که خدمت آنحضرت نمیرفت از
ترس آنکه مبادا اداء حق جلالت و شأن آنجناب را ننماید لاجرم از اصحاب آنجناب روایت مینمود
باین ملاحظه از حضرت صادق علیه السلام حدیث کم شنیده ابن مسکویه ابو علی احمد بن محمد بن
علی الرازی الاصل الاصفهانی المسکن است فیلسوف حکیم ماهر معاصر وزیر مهلبی و عضد الدوله
دیلمی و ابن عمید صاحب مصنفات است در علم منطق و اقسام حکمت و ریاضی و تاریخ و غیره از
جمله کتب او است طهارة الاعراق در اخلاق که جناب خواجه نصیر الدین طوسی این را مدح
کرده فرموده ؎ بنفسی کتاباً حاز کل فضیلة وصار لتکمیل البریة ضامنا ؎ مؤلفه قد ابرز
الحق خالصاً بتألیفه من بعد ما کان کامنا ؎ و وسمه باسم الطهارة قاضیا به حق
معناً ولم یک مائنا ؎ لقد بذل المجهود لله دره فما کان فی نصح الخلائق خائنا ؎ از میر
داماد و غیره نیز تشیع او نقل شده سال وفاتش را ندانستم لکن قبرش در اصفهان در محله
خاجو است ابن المعتز عبدالله بن المعتز بن المتوکل العباسی ادیب شاعر و در علم موسیقی
ماهر در نصب و عنادش با اهل البیت علیهم السلام شبیه جدش متوکل و بمفاخر موهومه را خود
متوسل عاقبت بمفاد حدیث شریف نحن بنو عبد المطلب ما عادانا بیت الا وقد خرب

عه
مرد
بالفتح بیوه
الراک

ابن مسکویه

۹
از
بعض
کلمات آنکتاب
میتوان استفاده
کرد شیعه بودن
او را
۱۲

ولا عاد وانا کلب الا وقد جرب ومن لم یصدق فلیجرب ابن معتز در ۲۹۶ سنہ رصو بپاداش خود رسید
بامر معتضد باللہ اورا در مجلس افکندند پس از آن کلو یا خصیتین اورا فشردہ ہلاک کردند و
بکمال ذلت و خواری اورا در خرابہ دفن نمودند ابن مُعْط یحیی بن معط المغربی الحنفی
النحوی صاحب الفیہ در نحو کہ ابن مالک بر منوال او نسج کردہ قال فی اول الفیتہ یقول
راجی عفو ربہ الغفور یحیی بن معط ابن عبد النور وفاتش سنہ ۶۲۸ خلج قبرش در قاہرہ نزدیک
قبر شافعی است ابن المعلم بر جماعتے اطلاق شود کہ از جملۂ انہا است شیخ مفید رہ
ابن مُعیَہ کنیتہ ابو عبد اللہ تاج الدین محمد بن ابی جعفر القاسم بن الحسین بن معیہ
الحسنی الدیباجی الحلی سید سند نسابہ عالم فاضل جلیل القدر واسع الروایہ از مصنفات
او است کتاب معرفۃ الرجال و نہایۃ الطالب فی نسب آل ابی طالب اخذ کردہ از او سید سند
نسابہ جمال الملۃ والدین احمد بن علی بن الحسین الحسینی صاحب عمدۃ الطالب و روایت میکند
از او شیخ شہید رہ و ذکر کردہ اورا در یکی از اجازات خویش و فرمودہ انہ اعجوبۃ الزمان
فی جمیع الفضائل والماثر و در مجموعۂ خویش در ذکر این سید جلیل فرمودہ کہ در ہشتم
ربیع الاخر سنہ ۷۷۴ در حلہ وفات کرد جنازہ اش را بمشہد امیر المومنین علیہ السلام بردند
و اجازہ دادہ این سید مرا و ہم اجازہ دادہ بدو پسر مرا ابو طالب محمد و ابو القاسم علی
در سنہ ۷۷۶ قبل از وفاتش انتہی فقیر گوید کہ اجازہ دادہ نیز بدختر شیخ شہید ست المشایخ
واشعار بسیار از او نقل شدہ از جملہ قول او رہ احسن الفعل لا تمت ببالفعل ان بالفعل

ترجمہ ابن معیہ

اشعار ابن معیه

خسة الاصل توبیحی نسب المرء وحده لیس یجدی   ان قارون کان من قوم موسی

ومن شعره ایضا قوله لما وقف علی بعض انساب العلویین ورای قبح افعالهم فکتب علیه

یعز علی اسلافکم یا بنی العلی   اذا نال من اعراضکم شتم شاتم
بنوا لکم مجد الحیوة فما لکم   اسأتم الی تلک العظام الرمائم
اری الف بان لا یقوم لهادم   فکیف ببان خلفه الف هادم

روایت میکند از جماعتی از مشایخ اجله از جمله آیة الله علامه و فخر المحققین و عمیدی و سید رضی الدین اوی و سید علی بن عبد الحمید و سید علی بن عبد الکریم بن طاوس و پدرش ابو جعفر قاسم بن الحسین و غیر ذلک

ابن المغازلی علی بن محمد بن الطیب الخطیب الواسطی الفقیه الشافعی صاحب کتاب ذخایر القربی فی مناقب ذوی القربی والبیان عن اخبار صاحب الزمان از علماء اوائل چهارصد است

ابن مفرغ یزید بن زیاد بن ربیعة بن مفرغ الحمیری لقب جده مفرغا لانه راهن علی سقاء لبن ان یشربه کله فشربه حتی فرغ فلقب به کان ابن مفرغ شاعرا وهجا عباد بن زیاد و عبید الله بن زیاد وقد نکلا به وحبساه ولولا قومه وعشیرته التی کانوا مع یزید بن معویة لقتلاه وله فی هجاء زیاد

فاشهد ان امک لم تباشر   ابا سفیان واضعة القناع
ولکن کان امر فیه لبس   علی وجل شدید وامتناع

الی غیر ذلک وکان عبید الله بن زیاد استاذن معویة فی قتله فلم یاذن له وامره بتادیبه فلما قدم ابن زیاد البصرة اخذ ابن مفرغ من دار المنذر بن الجارود وکان اجاره فامر به فسقی دواء ثم حمل علی حمار وطیف به وهو یسلح فی ثیابه فقال لعبید الله

یغسل الماء ما صنعت وقولی   راسخ منک فی العظام البوالی

ابن المقفع عبد الله الفارسی منشی ادیب گویند در اصل بر ملت مجوس بوده و اسم
او روزبه بود و بدست عیسی بن علی عموی منصور بحسب ظاهر اسلام آورد لکن مانند ابن ابی
العوجاء و ابن الاعمی در طریق زندقه بودند و او یکی از اشخاصی است که عالم بلغت عربی و
فارسی بوده و کتبی را از فارسیه بعربیت نقل کرده که از جمله کتاب مزدك و کتاب کلیله و دمنه
است در حدود سنه ۱۴۵ قمری سفیان بن معویه مهلبی امیر بصره که پیوسته ابن مقفع او را توهین
و استخفاف مینمود قتل او را مصمم گشت روزی او را بمنزل طلبید و امر کرد تنوری را از باد گرم
کردند آنگاه اعضای او را یك یك ببرید و در جلو چشمش در آتش افکند تا آنکه تمامی جسد او را
در تنور افکند و روی تنور را بنهاد و گفت لیس علی فی هذه المسئلة حرج لانك زندیق قد افسدت
الناس و بقولی وی را در چاه کنیف افکند و سر انرا بهم آورد ابن مُقلَه محمد بن علی بن الحسین
وزیر است که در علم فقه و تفسیر و قرائت و ادبیت و انشاء ماهر و خط او مانند فصاحت
سحبان ضرب المثل است شاعر گفته خط ابن مقلة من ارعاه مقلته ودت جوارحه لو اصبحت
مقلا و او است اول کسیکه خط را از قلم کوفی باین صورت متعارف در آورده و از برای او
حکایاتی است از عزل و نصب و حبس و قطع دست وی و وفاتش در ۱۰ شوال سنه ۳۲۸ شیخ
و برادرش حسن نیز خطش در کمال حسن و شبیه بخط وی بوده ابن مناذر ابو جعفر محمد
بصری شاعر فصیح مادح آل برمك و خواهان عبد المجید بن عبد الوهاب ثقفی است قیل کان ابن
مناذر مستورا متألها جمیل الامر فی ایام حیوة عبد المجید فلما مات عبد المجید عدل عن ذلك

ابن مقله

ابن منده

وهجا الناس حتی حکی انه قذف فی اعراض اهل البصرة فنفی الی الحجاز فمات هناک سنه ۱۹۸ قصح و
حکی انه لما عدل عن تسکه یمنعون دخول المسجد فیهجوهم وکان یاخذ المداد باللیل فیطرحه فی مطاهرهم
فاذا توضأوا به سود وجوههم وثیابهم وله فی کثرة محبته لعبد المجید حکایات و فی لما مات عبد
المجید رثاه بقصیدة الدالیة المشهورة منها قوله کل حی لاقی الحمام فمود. ما للحی مومل من
خلود، لا تهاب المنون شیئاً ولا تبقی علی والد ولا مولود، ان عبد المجید یوم توفی
هدّ رکناً ما کان بالمهدود، ما درى نعشه ولا حاملوه ما علی النعش من عفاف وجود
یحکم الله ما یشاء ویمضی لیس حکم الاله بالمردود، **ابن منده** بر وزن بنده نعتی
الاصفهانی معلوم باشد که بنی منده جماعتی باشند از رواة آثار و علمای اخبار که خاندان ایشان
بیت علم و حدیث بوده و تا از آن سلسله نام و نشانی بوده عالمی از ایشان مشهور بوده و اورا
ابن منده میگفتند و در طبقه متاخرین ایشان عالم رفیع بل خاتم جمیع ابو زکریا یحیی بن عبد
الوهاب ابن ابی عبد الله محمد بن اسحق بن محمد بن یحیی بن منده است که خود و پدرانش از محدثین
بوده اند و در حق وی گفته اند بیت ابن منده بدء بیحیی و ختم بیحیی ابن منده در ۱۹ شوال
سنه ۴۳۴ در اصفهان متولد شد و چون بمقام رفیع رسید ببغداد رفت و در جامع
منصور مجلس املاء تشکیل نمود شیوخ بغداد نیز در آن جامع اجتماع کردند و از وی روایت
اخذ میکردند وفاتش یوم نحر سنه ۵۱۲ باصفهان و بدانکه عموی او نیز عبد الرحمن بن محمد بن اسحق
نیز در علم حدیث علم اشتهار افراخته و او نیز معروف بابن منده است و از او خطی حسن و تصنیف

تبیا بوده وفاتش ۴۷۰ ابن منیر ابو الحسین مهذب الدین احمد بن منیر العاملی الشامی شاعر ماهر امامی حافظ قران وعالم بلغت وادب صاحب دیوان شعر وملائح در حق اهل بیت علیهم السلام وفاتش ۵۴۸ وقبرش در جبل جوشن بحلب است نزدیک مشهد السقط ابن خلکان گفته که من زیارت کردم قبر او را دیدم که بر لوح مزارش نقش بود « من زار قبری فلیکن موقنا ان الذی القاه یلقاه » فرحم الله امرء زارنی وقال لی یرحمک الله

ابن میثم میثم بن علی بن میثم البحرانی کمال الدین عالم ربانی فیلسوف متبحر محدث محقق وحکیم متاله مدقق جامع معقول ومنقول صاحب شروح ثلثه بر نهج البلاغه وغیره روایت میکند سید عبد الکریم بن طاوس وعلامه حلی از او واو از خواجه نصیر الدین طوسی رضوان الله علیهم وبعضی از علماء فرموده اند که خواجه تلمذ کرده بر ابن میثم ره وفاتش ۶۷۹ خط بقریه هلتا از قرای ماحوز در بحرین وعن بعض العلماء ان میثم حیثما وجد فهو بکسر المیم الا میثم البحرانی فانه بفتح المیم والله العالم ابن الناظم بدر الدین محمد بن جمال الدین محمد بن مالک الاندلسی الشافعی الفاضل النحوی شارح الفیه پدرش وصاحب تکمله شرح تسهیل وغیر ذلک وفاتش در ۸ محرم ۶۸۶ شد ودر دمشق ابن نباته بضم نون بر جماعتی اطلاق میشود یکی ابو یحیی عبد الرحیم بن محمد بن اسمعیل بن نباته الفارقی صاحب خطب معروفه متولد ۳۳۵ وفاتش ۳۷۴ شد وکان یلقب بالخطیب المصری ورزق السعادة فی خطبه وفیها دلالة علی غزارة علمه وجودة قریحته وهو من اهل میافارقین وبها دفن وکان خطیب حلب وبها اجتمع

مجلد من سیف الدولة وکان سیف الدولة کثیر الغزوات بحیث نقل صاحب نسمة السحر انه کان
یجمع الغبار الذی یقع علیه ایام غزواته للروم حتی اجتمع منه لبنة بقدر الکف فاوصی ان یجعل خده
علیها فی قبره فنفذت وصیته فلهذا اکثر الخطیب من خطب الجهاد یحض الناس علیه وقد ذکر
ابن ابی الحدید بعض خطبه فی شرح النهج فی شرح خطبة امیر المؤمنین علیه السلام فی الجهاد و دیگر
محمد بن محمد بن نباته مصری ادیب شاعر صاحب دیوان و زهر المنثور و سجع المطوق وغیره است
وفاتش سنه ۷۶۸ ذسح **ابن النجار** اولا محمد بن جعفر بن محمد الکوفی النحوی المورخ صاحب
کتاب تاریخ الکوفة و مختصری در نحو وغیره است وفاتش سنه تب وثانیا محب الدین
محمد بن محمود بن الحسن البغدادی تلمیذ ابن جوزی صاحب الکمال فی معرفة الرجال و ذیل تاریخ بغداد
در سی مجلد و الدرة الثمینة فی اخبار المدینة وغیر ذلک له الرحلة الواسعة الی کثیر من البلاد
وسمع الکثیر قیل اشتملت مشیخته علی ثلثة الاف شیخ توفی سنه ۶۴۳ خمج وگاهی ابن النجار گفته
شود و مراد شیخ جلیل عالم فقیه جمال الدین احمد بن النجار تلمیذ شیخ شهید و صاحب حاشیه بر
قواعد باشد **ابن النحاس** بهاء الدین محمد بن ابراهیم بن محمد شیخ دیار البصریة فی علم
اللسان کان معروفا بحل المشکلات والمعضلات قیل انه لم یتزوج ولم یاکل العنب قط توفی سنه ۶۹۸
خصح **ابن الندیم** ابو الفرج محمد بن اسحق الندیم البغدادی الوراق الکاتب العالم
الخبیر المتبحر الماهر الشیعی الامامی مصنف کتاب الفهرست الذی جود فیه واستوعب استیعابا
یدل علی اطلاعه علی فنون من العلم وتحققه بجمیع الکتب کانت ولادته فی جمادی الاخرة سنه

غزوات سیف الدولة

المصریة ظ

ابن الندیم

وتوفي يوم الاربعاء لعشر بقين من شعبان سنة ٣٨٥ شقه واني انقل منه في كتابي هذا كثيرا ولیعلم انه قد ذكروا انه كان وراقا ويصفه بعض الكتب ايضا بانه كان كاتبا وكلا الحرفتين اعانه على تاليف هذا الكتاب فالوراقة كانت حرفة احترفها كثير من العلماء ووظيفتها انتساخ الكتب وتصحيحها وتجليدها والتجارة فيها فهذه المهمة كانت تقوم في ذلك العصر مقام الطباعة في عصرنا وقد اتخذ صناعة الوراقة كثير من الادباء والعلماء ترجم لهم ياقوت في معجم الادباء بل كان ياقوت نفسه وراقا ينسخ الكتب ويبيعها وخلف مكتبة كبيرة انتفع بها ابن الاثير صاحب كتاب الكامل في التاريخ فالوراقة والكتابة مكنتا ابن النديم من سعة الاطلاع على النمط الغريب الذي نعرفه في كتاب الفهرست فهو مطلع على كل ما الف باللغة العربية في كل فن ديني او فلسفي او تاريخي او ادبي هذا الى الدقة المتناهية في تحري الحق فما رآه يقول قد رأيته وما سمعه ينص على انه لم يره ويخلي نفسه من تبعته

معنى الوراق

ابن النقاش محمد بن زياد الموصلي البغدادي المقري صاحب كتاب شفاء الصدور والموضح في التفسير ودلائل النبوة وفاتش سنة ٣٥١

ابن نما جعفر بن محمد بن جعفر بن هبة الله بن نما الحلي نجم الدين شيخ فقيه جليل القدر از فضلای اجله وکبرای دین وملت صاحب کتاب مثیر الاحزان معروف بمقتل ابن نما وکتاب شرح الثار في احوال المختار وجد جد جدش تمامی از علما بوده اند وخود انجناب از مشایخ آیة الله علامه رفع الله مقامه است وبیاید ذکر پدرش در نجیب الدین

ابن الوردي عمر بن مظفر بن عمر البكري الحلبي الشافعي الفقيه النحوي الشاعر الاديب صاحب التاريخ المعروف

وشرح الفیة ابن مالک وارجوزة فی تعبیر المنام وغیر ذلک ومن شعره لامیته المعروفة مطلعها

اعتزل ذکر الاغانی والغزل   وقل الفصل وجانب من هزل ۔ مات بالطاعون فی ۱۷ ذی الحجه سنه ۷۴۹ ذمط

ابن وکیع ابو الحسن علی بن احمد البغدادی الاصل التنیسی المولد والمدفن شاعر عالم فاضل صاحب دیوان شعر وفاتش سنه ۳۹۳ شصج

ابن الهباریة ابو یعلی محمد بن محمد الهاشمی العباسی البغدادی الشاعر المتوفی سنه ۵۰۹ ثط صاحب الصادح والباغم وهو منظومة علی اسلوب کلیلة ودمنة فی الفی بیت وهو من غرائب مؤلفاته قیل لبث فی نظمه عشر سنین نظمه للامیر سیف الدولة صدقة بن دبیس وطبع هذا الکتاب فی باریس ومصر وبیروت

ابن هشام اطلاق میشود بر جمعی از علماء که اشهر ایشان چند نفر میباشند

اول جمال الدین عبدالله بن یوسف المصری الحنبلی النحوی صاحب کتاب المغنی والتحصیل والتوضیح علی الالفیة وشذور الذهب فی علم النحو وقطر الندی وشرح بر تسهیل وغیر ذلک ومن شعره

ومن یصطبر للعلم یظفر بنیله   ومن یخطب الحسناء یصبر علی البذل ۔ ومن لم یذل النفس فی طلب العلی   یسیرا یعش دهرا طویلا اخاذل ۔ والی هذا المعنی الطریف یشیر ما عن بعض الحکماء من جلس فی صغره حیث یحب جلس فی کبره حیث یکره وفاتش سنه ۷۶۱ ذسا دوم کاهی اطلاق میشود ابن هشام بر پسرش محب الدین محمد بن عبدالله نحوی و کاهی بر حفیدش احمد بن عبدالرحمن بن عبدالله صاحب حاشیه بر توضیح جدش سوم عبدالملک بن هشام بن ایوب البصری نزیل مصر صاحب کتاب السیرة النبویة وفاتش سنه ۲۱۸ ریح سیم جمال الدین یوسف بن هشام

ابن هشام

الحنبلی المتأخر صاحب مغنی وغیره و عجب اینست که مغنی ابن ابن هشام نیز در نحو است **ابن**

یعیش موفق الدین یعیش بن علی بن یعیش موصلی حلبی نحوی فاضل ادیب شارح مفصل

زمخشری ابن خلکان بر او تلمذ کرده و بر نوادر احوال او نیک آگاه بوده ترجمهٔ وی را ذکر کرده

هر که طالب است بتاریخ او رجوع کند و وفاتش در ۲۵ جمادی الاولی در حلب سنه ۶۴۳

الباب الثالث فی المعروفین بالالقاب والانساب

الآبی الحسن بن ابی طالب الیوسفی معروف بفاضل آبی و ابن الزینب شیخ اجل عالم افقه فخر

المحققین و ملاذ المجتهدین تلمیذ جناب محقق حلی و صاحب کتاب کشف الرموز شرح النافع

لرمع شیخه مباحثات و مخالفات و هو ممن اختار المضائقة و تحریم الجمعة و تحریم الزوجة من

الرباع مط والآبی نسبة الی آبة و یقال لها آوه ایضاً والیها ینسب ایضاً الوزیر ابو سعید

منصور بن الحسین الآبی معاصر الصاحب بن عباد مؤلف کتاب نثر الدرر و غیره **اخطب**

خوارزم موفق بن احمد الخوارزمی صاحب فقه و حدیث و خطب و اشعار و کتاب فی فضائل اهل البیت

و وفاتش سنه ۵۶۸ **الاخطل** غیاث بن غوث التغلبی النصرانی الشاعر المشهور المقرب

عند خلفاء بنی امیة لمدحه ایاهم و انقطاعه الیهم و له واذا افتقرت الی الذخائر لم تجد

ذخراً یکون کصالح الاعمال **الاخفش** اطلاق میشود بر سه نفر از کبار علمای نحو

اول ابو الخطاب عبد الحمید بن عبد المجید هجری استاد سیبویه و ابو عبیده و این اخفش اکبر است

دوم اخفش اوسط ابو الحسن سعید بن مسعدة المجاشعی تلمیذ خلیل و سیبویه و سیم اخفش اصغر

ابو الحسن علی

فاضل آبی

ابو الحسن علی بن سلیمان تلمیذ سیبویه و اخفش و کان نحویا حافظا للاخبار توفی سنة ٣١٥ شبر و بدانکه
اخفش هرگاه اطلاق شود مراد اخفش اوسط است و الاخفش الصغیر العینین مع سوء بصرهما

الازری نور الدین حمزة بن علی الطوسی شیخ محقق عارف از شعرای شیعه است قدم
در کوی فقر و فنا نهاده و بهندوستان سفر کرده و بسیاری از قصائد در مدح اهل بیت علیهم السلام
گفته چنانکه گوید ؎ مداح اهل بیت نبی آذری منم   چون طوطی شکر شکن شکرین مقال
هر کس نزند دست ارادت بدامنی   دست من است و دامن پاک علی و آل ؎ گویند بصحبت
شاه نعمة الله کرمانی رسیده و وفاتش سنة ٨٦٦ ضو و من شعره ؎ هول روز جزا آذری چه
میترسی   توکیستی که در آن روز در شمار آئی

الاربلی شیخ علی بن عیسی بهاء الدین
ابو الحسن عالم نحریر فاضل محدث جامع فضائل و محاسن صاحب کشف الغمة فی معرفة الائمة علیهم السلام
فارغ شده از آن در سنة ٦٨٧ و روایت میکند از سید اجل سید بن طاوس رحمه الله و اربل کعنبل
مدینة منها الی الموصل یومان

الارجانی ابوبکر احمد بن محمد بن الحسین قاضی تستر
فقیه شاعر یقال انه کان له فی کل یوم ثمانیة ابیات علی الدوام توفی بتستر سنة ٥٤٤ ثم و ارّجان
بتشدید الراء من کور الاهواز

الازری المولی کاظم البغدادی شیخ اجل ادیب
اوحدی مادح آل احمد صاحب قصیدهٔ هائیه است که در فصاحت و بلاغت نظیر ندارد
از شیخ الفقهاء العظام صاحب جواهر الکلام منقول است که تمنی فرموده که کاش قصیدهٔ هائیه
ازری در نامهٔ عمل من بود و کتاب جواهر من در نامهٔ عمل ازری

الازهری ابو منصور

محمد بن احمد بن الازهر الهروی الشافعی صاحب تهذیب اللغة وشرح اسماء الله الحسنی مدتی
قرامطه او را اسیر کرده بودند در بادیه میزیست در سنه ۳۷۰ وفات کرد **الأسفرائنی**
ابو حامد احمد بن محمد الشافعی البغدادی از افاخم اهل سنت است ابن اثیر او را مروج مذهب شافعیه
در ماه چهارم شمرده در سنه ۴۰۶ در بغداد وفات کرد در خانه اش او را دفن کردند و در سنه ۴۱۶
قبرش را شکافتند جسدش را بیرون آورده در باب الحرب دفن نمودند و مخفی نماند که این شخص
غیر از استاد ابو اسحق ابراهیم بن محمد اسفرائنی فقیه شافعی است که در یوم عاشوراء سنه ۴۱۸ در
در نیسابور وفات کرد جنازه اش را باسفرائن حمل کردند و اسفرائن بکسر همزه و سکون سین
و فتح فاء از نواحی نیسابور است **الأسکافی** محمد بن احمد بن الجنید شیخ اجل اقدم ثقه
شیخ امامیه استاد نجاشی قریب بچهل کتاب برای او ذکر کرده اند که از جمله آنها است کتاب الساهی
بالعلم الالهی و کتاب ازالة الران عن قلوب الاخوان فی الغیبة و کتاب قدس الطور و ینبوع النور فی
معنی الصلوة علی النبی صلی الله علیه و اله شیخ مفید از او روایت میکند گویند وفات کرد
در ری سنه ۳۸۱ شفا و قد یطلق علی الشیخ الاقدم ابی علی محمد بن همام الاسکافی الکاتب المعاصر للشیخ
الکلینی المتوفی سنه ۳۳۲ و ربما صاحب کتاب النقض علی الرسالة العثمانیة للجاحظ الاسکاف من نواحی
النهروان بین بغداد و واسط **الأسنوی** عبد الرحیم بن الحسن بن علی الاموی الشافعی
صاحب شرح منهاج بیضاوی و شرح الفیه و غیره وفاتش سنه ۷۷۲ در عبد اسنوی منسوب است باسنا و آن
شهری است در صعید مصر **الأشعری** ابو الحسن علی بن اسمعیل البصری البغدادی

الأسکافی

المتوفی سنه ۳۳۶ و قد یطلق علی ابی جعفر محمد بن عبد الله المعتزلی ۲۴۰

حکایة من الأصمع

حکایة من الاصم

علنوب الی ابی موسی الاشعری توفی سنة ٣٢٤ شلل وفی فهرست ابن الندیم الاشعری ابو
جعفر محمد بن احمد بن یحیی بن عمران الاشعری من علماء الشیعة والروایات والفقه وله من
الکتب کتاب الجامع کتاب النوادر کتاب ما نزل من القران فی الحسین بن علی علیهما السلام رواه ابو علی بن
همام الاسکافی **الأصمعی** عبد الملک بن قریب صاحب نوادر وحکایات مضحکه وفاتش
سنة ٢١٣ یا سنة ٢١٧ نقل شده کردوازده هزار ارجوزه از بر داشت قاضی نور الله از نوادر اصحاب کرفته

الأصم ابو عبد الرحمن حاتم بن عنوان البلخی از کبار اصحاب معرفت ووجدان است کلمات
طریفه دارد وفاتش سنة ٢٣٧ از زن کویند وجه تلقب او باصم که بمعنی کر است از اینکه وقتی
زنی نزد او آمد از او مسئله بپرسید در حال سؤال ضرطه از آن زن سر زد آن زن خجالت کشید
اصم برای آنکه خجالت او را برطرف کند بان زن کفت که صدایت را بلند کن تا من بشنوم
وازاین کلمه او بمو کر دکه من کرم پس آن زن خوشحال شد **الأعسم** هو الشیخ الجلیل
العالم الفاضل محمد علی بن الشیخ حسین بن الشیخ محمد الاعسم النجفی الزبیدی کان من اعیان العلماء و
کبار الشعراء حضر علی جماعة منهم العلامة الطباطبائی بحر العلوم وکان من ندمائه وجلسائه وله
منظومة فی المطاعم والمشارب منظومة فی المواریث منظومة فی الرضاع وغیر ذلک وله
مراث فی الحسین علیه السلام کثیرة توفی سنة نیف وثلثین ومائتین بعد الالف وخلف فی کل مرتبة له فاضلة
ولده الشارح لمنظومات علم الاعلام ومروج الاحکام العالم الفاضل الکامل الشیخ عبد الحسین وکان
من تلامذة المحقق المقدس الاعرجی توفی ره سنة ١٢٤٢ ودفن عند ابیه فی النجف الاشرف فی مقبرتهم

ترجمهٔ محقق بهبهانی

ترجمهٔ محقق بهبهانی

المنتسب الیهم فی الصحن المقدس ولا یخفی انه غیر اعثم الکوفی محمد بن علی صاحب الفتوح المعروف فانه
بالثاء المثلثة کما تراه فی الکتب واقدم منه بزمان کثیر **الأعمش** ابو محمد سلیمان بن مهران کوفی
شیعی مذهب است لکن علماء جمهور او را بجلیل نموده اند و او را مقارن زهری گرفته اند و در نوادر
بسیار از او نقل کرده اند و ابن طولون محدث کتابی در نوادر او نوشته موسوم بالزهر الانعش فی
نوادر الاعمش وفاتش سنه ۱۴۸ قمری پدرش از اهل دماوند است در واقعهٔ کربلا حضور داشته

الأغا البهبهانی المولی محمد باقر بن محمد اکمل استاد اکبر و مروج ملت سید البشر رکن الطائفة و
عمادها و اورع نساکها و عبادها والد ماجدش از فضلاء اهل علم و تلمیذ ملا میرزای شیروانی و
علامهٔ مجلسی و شیخ جعفر قاضی است و والده اش دختر آقا نور الدین پسر جناب ملا محمد صالح
مازندرانی و عالمهٔ جلیله آمنه بیگم بنت مجلسی اول است و هذا استاد اکبر مذکور از مجلسی اول بجد
و از ثانی بخال تعبیر میفرماید قریب شصت کتاب تصنیف فرموده در کربلای معلی توقف
داشت و در سنه ۱۲۰۸ غرج یا ۱۲۰۶ وفات فرمود و در حرم مطهر امام حسین علیه السلام پائین پای
شهداء مدفون گشت حکی عنه رحمه الله انه سئل بم بلغت ما بلغت من العلم والعزة والشرف والقبول
فی الدنیا والآخرة فکتب فی الجواب لا اعلم من نفسی شیئا ابدا ولا اجعلها فی عداد الموجودات
ولم آل جهدا فی تعظیم العلماء والمحمدة علی اسمائهم ولم اترک الاشتغال بتحصیل العلم مهما استطعت
وقدمته علی کل مرحلة ابدا **امام الحرمین** ابو المعالی عبد الملک بن عبد الله الجوینی
الشافعی استاد غزالی و غیره مدت سی سال در مکهٔ معظمه درس میگفت و فتوی میداد لاجرم

اورا امام الحرمين گفتند در سنهٔ ۴۷۸ تحج در نیشابور وفات کرد گویند روز فوت او بازارها
بسته شد و منبر او را در مسجد جامع شکستند و شاگردان او که قریب چهارصد نفر بودند
دوات و قلم خود را شکستند و یکسال در عزای او نشستند **الأمام** المرزوقي بیاید فی المرزوقي

الأمدي السيد ناصح الدين ابو الفتح عبد الواحد بن محمد التميمي الآمدي الاماجي صاحب غرر الحکم
و درر الکلم در کلمات حکمیه حضرت امیر المؤمنین علیه السلام است که عالم محقق آقا جمال الدین
خونساری آن را بفارسی شرح کرده روایت میکند از او شیخ اجل ابن شهرآشوب و فی الامد من بلاد
الجزيرة بين دجلة والفرات من ديار بكر وقد يطلق الآمدي على ابي القسم الحسن بن بشر بن يحيى
البصري المعاصر لابن النديم صاحب المصنفات المليحة الجيدة التي منها كتاب في شدة حاجة الانسان
الى ان يعرف نفسه وقد يطلق على علي بن محمد بن سيف الدين الحنبلي الشافعي البغدادي المصري
الدمشقي المتوفى بدمشق سنة ۶۳۱ خلا **الأملي** اطلاق میشود بر شیخ عز الدین بن شیعی شریک
محقق کرکی در درس صاحب شرح نهج البلاغه و رسائل حسنه و گاهی اطلاق میشود بر شمس الدین
محمد بن محمود صاحب نفایس الفنون و گاهی اطلاق میشود بر سید حیدر املی معاصر فخر المحققین
صاحب کشکول فیما جری علی آل الرسول **الأنوري** اوحد الدین حکیم ماهر در نجوم و شعر
اشعاری نسبت بوی دهند که دلالت بر تشیع او دارد وفاتش در بلخ سنهٔ ۵۴۷ ثم **الاوزاعي**
عبد الرحمن بن عمرو امام اهل الشام وكان يسكن ببيروت توفي سنة ۱۵۷ قمرية وقبره في قرية على باب
بيروت **الأوي** محمد بن محمد بن زيد بن الداعي الحسيني الأوي العزي النقيب

از امدی

رضی الدین سید عابد جلیل صالح زاهد نبیل صاحب مقامات عالیه و کرامات باهره عدیل
سید ابن طاوس و صدیق او و شبیه او میشود که سید ابن طاوس تعبیر میکند از او در کتب خود
ببرادر صالح و ابن سید بن زکوا رها فستکر سند بعضی از استخارات باو منتهی میشود بروی عن
آبائه الاربعة عن السید و الشیخ و سلار و ابن البراج و ابی الصلاح جمیع ما صنفوه توفی سنه ٦٥٤
خند و الآوی نسبة الی آوه کساوه و یقال لها آبه بالموحدة ایضاً و هی بلیدة من توابع ردیفها
المذکور و اهلها شیعة من زمان الائمة علیهم السلام و کلتا البلدتین من توابع دار الایمان قم
المبارکة **بابا رکن الدین** مسعود بن عبد الله انصاری عارف مشهور که وفاتش سنه ٧٦٩
نسط و قبرش در تخت فولاد اصفهان مزاری است معروف و بقعه و قبهٔ عالیه دارد و بنا بلی
در احوال شیخ بهائی چیزیکه دلالت بر جلالت او دارد **الباخرزی** ابو الحسن علی بن
الحسن شاعر مشهور تلمیذ امام الحرمین و صاحب کتاب دمیة القصر و عصرة اهل العصر تذییل یتیمة
الدهر بود سنه ٤٦٧ بقتل رسید **الباقلانی** القاضی ابو بکر محمد بن الطیب البصری البغدادی
ناصر طریقهٔ ابو الحسن اشعری و معروف بمناظره است وفاتش سنه ٤٠٣ باقلانی منسوب است
بباقلا و بیع آن و در اینجا طریفه است که مناسب است ذکرش و آن اینستکه قاضی نور الله در
مجالس گفته که از جملهٔ علمای اهل ضلال که در دست شیخ مفید رحمه الله عاجز و مبهوت بماند
بودند قاضی ابو بکر باقلانی مشهور است که روزی در مناظرهٔ شیخ چون مرغ رمیده از [illegible] شیخ
میپرید و مانند غریق بکنار رسیده از حیثیتی بحیثیتی متشبث و متوسل میگردید و چون شیخ

راه بروانا او را بست و مسائل او را در هم شکست باقلانی خواست که شیخ را خوش آمدی گوید
که موجب تسکین شیخ شده در الزام مبالغه و استقصا ننماید و او را در نظر حاضران شرمنده و
رسوا نسازد لاجرم اعتراف بتقدم شیخ در فنون علم نموده گفت لك في كل قدر مغرفة
یعنی از برای تو در هر دیگی کفگیری است شیخ در جواب گفت نعم ما تمثلت بادوات ابیك یعنی خوب
کردی که بدیک و کفگیر که از ادوات پدر باقلانی است تمثیل نمودی باقلانی ملزم شده خجل
گردید اهل مجلس بر او بخندیدند **البحتری** ابو عبادة الولید بن عبید الطائی الشاعر المعروف
ولد بمنبج من اعمال الشام وتخرج بها ثم خرج الی العراق ومدح جماعة من الخلفاء اولهم المتوکل
وخلقا کثیرا من الاکابر والرؤساء توفی بالسکتة بمنبج سنة ٢٨٣ وقد **بحر العلوم** السید الاجل
سید علماء الاعلام و مولی فضلاء الاسلام علامة دهره و زمانه و وحید عصره و اوانه العالم
الربانی آیة الله محمد مهدی بن المرتضی بن محمد الطباطبائی البروجردی الغروی جلالت شأن این معظم
از آن گذشته که مثل من بتواند مدح او گوید چه بگویم در حق کسیکه باین مرتبه رسیده که شیخ اکبر
جناب حاج شیخ جعفر با آن فقاهت و ریاست و جلالت با لکنه خاک نعلین او را بحنک عمامه
خود و بتواتر رسیده باشد تشرف او بملاقات امام عصر عجل الله فرجه و مکرر نقل شده با
کرامات باهره از او بحدیکه شیخ اعظم صاحب جواهر در حق او فرماید صاحب الکرامات الباهرة و
المعجزات القاهرة ولادت شریفش در کربلای معلی سنه ١١٥٥ و وفاتش در نجف اشرف سنه ١٢١٢
غریب قبر شریفش در مسجد طوسی نزدیک قبر شیخ طوسی ره **البخاری** محمد بن اسمعیل البخاری

بحر العلوم و جلالت او

صاحب

صاحب کتاب الصحیح المشهور الذی هو اصح الکتب عند العامة قال ما وضعت فی کتابی الصحیح الا اغتسلت قبل ذلک وصلیت رکعتین قلت و قد ذکرت ترجمته و ما قیل فی حق صحیحه فی کتابی المسمی بفیض القدیر فیما یتعلق بحدیث الغدیر **طریفه** از فتاوی مشهوره بخاری اینست که رضاع حاصل میشود بخوردن هر شیری پس هرگاه دو نفر از بزی یا گاوی یا خری شیر بخورند برادر رضاعی میشوند بمذهب او حقیر در ایام استفاده ام از شیخ المحدثین العظام ثقة الاسلام طبرسی نوری صاحب مستدرک الوسائل سالی بکوفه رفته بودیم چندی از روزها وقت صبح شیر میخوردیم از شیر گاوی مرحوم بمن میفرمود که من و تو بمذهب بخاری برادر رضاعی هستیم وفات بخاری روز عید فطر سنه ۲۵۶ بود **بدائعی بلخی** محمد بن محمود از شعرای زمان سلطان محمود از اشعار اوست

جهان چون عروس است با رنگ و بو ‌‌ دریغا که داماد خوار است او

چه باشی جوان کار پیری فنا ‌‌ که راند رجوانی تمنا دراز

ز پنجاه چون موی تو شد سپید ‌‌ مدار از جوانی زن نیکی امید

عروس جوان گفت با پیرشاه ‌‌ که موی سفید است مار سیاه

همیشه جوان و جوانمرد باش ‌‌ ز دو نیک بخصلت فرد باش

که نام جوانمرد اندر جهان ‌‌ بود زنده نزد کهان و مهان

جوانمردی از کارها بهتر است ‌‌ جوانمردی از خوی پیغمبر است

بدیع الزمان احمد بن الحسین بن یحیی ابو الفضل الهمدانی فاضل جلیل امامی شاعر مشهور و ادیب منشی معروف صاحب مقامات و مبدع آن که حریری بر منوال او نسج نموده و از اعاجیب زمان بوده در حفظ و بدیهه وفاتش در هرات سنه ۳۹۸ شعر حکی انه مات بالسکتة و عجل دفنه

فتوی بخاری

اشعار بدائعی

فافاق فی قبره وسمع صوته بالتهلیل وانه نبش عنه فوجدوه قد قبض علی لحیته ومات من هول القبر

وگاهی اطلاق میشود بدیع بر شیخ عبدالواسع بن جبلی و او نیز از ارباب انشاء است و او غیر از

بدیع الزمان هرندی قهپائی فقیه محدث صاحب شرح صحیفه سجادیه و شیخ الاسلام یزد است در

عصر شاه عباس صفوی **البراوستانی** سلمة بن الخطاب صاحب کتاب ثواب الاعمال و

کتاب وفاة النبی صلی الله علیه و آله و غیره است روایت میکند از او مشایخ قمیین مانند

صفار حمیری و غیرهما و براوستان قریه ایست از قرای قم و از آنجا است ابو الفضل اسعد بن

محمد بن موسی مجد الملک شیعی وزیر برکیاروق و از برای او است آثار حسنه مانند قبه ائمه

بقیع علیهم السلام و مشهد امام موسی و امام محمد تقی علیهما السلام و مشهد جناب عبدالعظیم و

غیر ذلک در سنه ۴۹۲ بتعصب بقتل رسید **البرزهی** شیخ زین الدین محمد بن القاسم فاضل

فقیه همانکه قول او را در کتب فقهیه نقل مینمایند و برزهی منسوب است به برزه با هاء و آن قریه ایست

از اعمال بیهق از نواحی نیشابور و غیر ذلک **البرسی** بیاید در الحافظ رجب **البرقی**

نسبت قمی

ابو عبدالله محمد بن خالد القمی و فرزند او شیخ اجل اقدم احمد بن محمد بن خالد صاحب کتاب

محاسن معروف است ابن ندیم محمد بن خالد را از اصحاب حضرت رضا علیه السلام گفته و محاسن را

از کتب او شمرده و برقی منسوب است به برقه رود قم و ظاهرا آن همین رودخانه برقرود است که

در پنج فرسخی قم واقع است و هوای بسیار خوبی دارد و در آنجا مزاری است معروف بامامزاده

اسمعیل اهل قم در ایام تابستان بزیارت آن مزار روند و بجهت تنزه چند روزی در آن ده و در آنجا

میمانند و من مکرر با نجا رفته ام بالجمله احمد بن محمد برقی در سنه ٢٧٤ وعه وفات کرده احمد بن محمد بن
عیسی که شیخ و رئیس و فقیه قم بود با سر و پای برهنه تشییع جنازه او کرد قبر شریفش در زمان ما
معلوم نیست چنانکه قبور مبارکه جمله از علماء و محدثین شیعه مدفون بآن ارض طیبه در
زمان ما معلوم نیست علامه مجلسی ره در مزار بحار میفرماید و قبرستان قم مملو است از افاضل
و محدثین و تعظیم و اکرام ایشان مانند گرامی داشتن ائمه طاهرین صلوات الله علیهم اجمعین
است **البزار** ابو بکر احمد بن عمر البصری الحافظ صاحب المسند الکبیر من علماء العامة الذی
یشبهونه باین حنبل فی زهده و ورعه توفی سنه ٢٩٢ رصب بالرملة من الشام والبزار یعنی بیاع
بزر الکتان ای زیته **البزنطی** احمد بن محمد بن ابی نصر ثقة جلیل من اصحاب الاجماع و کان
له منزلة عند مولانا الرضا علیه السلام والبزنطی نسبة الی بزنط بفتح الموحدة والزای موضع
منه الثیاب البزنطیة **البزوفری** شیخ ثقه جلیل ابو عبد الله حسین بن علی بن سفیان
صاحب کتب است روایت میکند از او تلعکبری و او والد محمد است که دعا ندبه معروف را
در کتاب خود ایراد فرموده **البسامی** ابو الحسن علی بن محمد بن نصر البغدادی المعروف
بابن بسام ایضا کان شاعرا معروفا هجاءا وهو الذی قال فی هدم المتوکل قبر الحسین علیه السلام

تالله ان کانت امیة قد اتت … قتل ابن بنت نبیها مظلوما
فلقد اتاه بنو ابیه بمثلها … هذا لعمرک قبره مهدوما
اسفوا علی ان لا یکونوا شارکوا … فی قتله فتتبعوه رمیما

توفی سنه ٣٠٢ شب **البستی** ابو الفتح علی بن محمد شاعر کاتب ادیب

معروف

قبرستان قم مملو از علماء

اشعار بستی

اشعار بستی

معروف بجودهٔ شعر و کلمات دشیقه صاحب قصیدهٔ نونیه که مشتمل است بر حکم و مواعظ و مردم در حفظ آن اهتمامی داشتند و اطفال را امر میکردند که از بر نمایند و دمیری در حیوة الحیوان در لغت ثعبان از او ذکر کرده ما چند شعر از او در اینجا ذکر میکنیم قال ؎ زیادة المرء فی دنیاه نقصان وربحه غیر محض الخیر خسران ؎ وکل وجدان حظ لا ثبات له فان معناه فی التحقیق فقدان ؎ یا عامراً لخراب الدهر مجتهداً بالله هل لخراب الدهر عمران ؎ یا خادم الجسم کم تسعی لخدمته فانت بالنفس لا بالجسم انسان ؎ من یتق الله یحمد فی عواقبه ویکفه شر من عزوا ومن هانوا ؎ من کان للخیر مناعاً فلیس له علی الحقیقة اخوان و اخدان ؎ احسن الی الناس تستعبد قلوبهم فطالما استعبد الانسان احسان ؎ فان ناداک فی الرفق فی کل الامور فلم یندم علیه ولم یذممه انسان ؎ وذو القناعة راض فی معیشته وصاحب الحرص ان اثری فغضبان ؎ هما رضیعا لبان حکمة وتقی وساکنا وطن مال وطغیان ؎ و بدر الدین جاجرمی شاعر که مداح خواجه شمس الدین محمد جوینی صاحب دیوان است از این شعر فارسی ترجمه کرده هر بیتی را به بیتی و من بجهت نمونه سه شعر از آن که ترجمه سه شعر اول است ذکر مینمایم و آن اینست ؎ هر کمالی که در دنیا است همه نقصان است سود کز بهر نکوئی نبود خسران است ؎ تو هر آن بهره که پایه چو ثباتش نبود کم شمر از ره معنی که حقیقت آن است ؎ میکنی خانهٔ ویران تو بصد جهد آباد خانه عمر عمارت کن کان ویران است وفاتش در بخارا در حدود سنه ۴۰۰ و بست کقفل مدینه ایست بین سجستان و غزنین و هرات

البغوی ابو القاسم عبد الله بن محمد بن عبد العزیز صاحب معجم کبیر و صغیر وفاتش سنه ۳۱۷ و گاهی اطلاق میشود بر ابو محمد محیی السنة حسین بن مسعود شافعی شیخ محدث

مفسر صاحب کتاب شرح السنة و معالم التنزیل و مصابیح و غیره است و مصابیح علی ما نقل کتابیم
است در حدیث شبیه بکتاب من لا یحضره الفقیه در حذف اسانید و اسناد خبر برای او اصل و فاتش
۵۱۵ سنه شبه در مرو رود و بغوی منسوب است به بغ و ان بلده ایست بخراسان بین مرو و هرات

البلاذری ابو جعفر احمد بن یحیی بن جابر شاعر کاتب مترجم صاحب کتاب فتوح البلدان
و انساب الاشراف و کتاب عهد اردشیر نشو و نمای او در بغداد شده و نزد متوکل و مستعین
و معتز مقرب بوده و فاتش سنه ۲۷۹ رعط و کان احد النقلة من الفارسیة الی اللسان العربی **بنو
زهره** گذشت ذکرشان در ابن زهره **بنو فضال** حسن بن علی بن فضال ثقة
جلیل زاهد عابد ورع راوی از حضرت امام رضا علیه السلام و پسران وی علی و احمد ثقه و محمد و ابن
جماعت فطحی مذهب الا ما حسن در اخر رجوع کرد بمذهب حق و الطائفة عملت بما رواه بنو فضال

البورینی المولی حسن بن محمد شافعی فاضل ماهر همان کسی است که شیخ بهائی ره در ایام
سیاحت خود در دمشق وی را ملاقات کرده و با هم گفتگوی علمی کرده اند و از برای او شرحی است
بر شرح کافیه و فاتش سنه ۱۰۳۴ غلد **البوصیری** شرف الدین ابو عبد الله محمد بن سعید
الدلاصی صاحب قصیدهٔ برده موسومه بالکواکب الدریة فی مدح خیر البریة ص و فاتش سنه ۶۹۴ خصد
و بوصیر بلدة من صعید مصر قتل فیها مروان بن محمد اخر ملوک بنی مروان **البونی** شیخ ابو
العباس احمد بن علی قرشی فاضل صوفی جفری ماهر در علم حروف و اعداد صاحب کتب بسیاری
در جفر و اعداد که از جمله شمس المعارف است منسوب است به بونه و ان مدینه ایست از سواحل

جلالت بابا رکن الدین

از تقیه و وفاتش سنه ۱۰۳۲ حکب **بهاء الدین** شیخ الاسلام والمسلمین بهاء الملة والحق

والدین شیخنا الاجل محمد بن الحسین بن عبد الصمد الجبعی العاملی الحارثی لانتهاء نسبه الشریف

الی الحرث الهمدانی بسکون المیم صاحب امیر المؤمنین علیه السلام والمخاطب فی قوله یا حار همدان من یمت

یرنی والذی قیل فی حقه هو من افقه الناس وافرضهم تعلم الفرائض من علی علیه السلام ماشاء ولادت

انجناب سنه ۹۵۳ ظنج و وفاتش سنه ۱۰۳۰ غل ۱۲ شوال در اصفهان واقع شد بعد از وفات جنازه اش را بارض

اقدس حمل نمودند و در جوار روضه رضویه در خانه اش او را دفن کردند و نقل شده که انجناب شش ماه

پیش از وفات خود بمزارستان گذشت و از قبر بابا رکن الدین صدائی شنید شیخ از اصحاب خویش که

با وی بودند پرسید که شما شنیدید این صدائی که من شنیدم گفتند نشنیدیم پس شیخ بعد از

آن پیوسته مشغول گریه و تضرع و مناجات با قاضی الحاجات بود و توجه بآخرت داشت تا وفات

یافت از بعضی نقل شده که آن صدائی که شیخ شنید این بود که شیخنا در فکر خود باش و من شرح

حال انجناب را در کتاب فوائد الرضویه ذکر کردم **و بهاء الدین الاصفهانی** محمد بن

الحسن است که بیاید بعنوان الفاضل الهندی **و بهاء الدین المختاری** سید

اجل عالم فقیه حکیم محمد بن محمد باقر الحسینی النائینی الاصفهانی صاحب شرح صمدیه و شرح بدایة الهدایة

معاصر شیخ خود صاحب کشف اللثام قال فی الروضات و یستفاد من بعض مؤلفاته الشریفة انه کان

باقیا فی حدود المأة والثلثین وقیل انه توفی فیما بینه و بین الاربعین و دفن فی دار السلطنة اصفهان

ولکنی لم اتحقق موضع قبره الی الآن من هذا المکان ولا یبعد کونه ایضا من جملة المدفونین فی فسنه

ع در نخبة المقال وفات انجناب را در سنه ۱۰۳۱ ذکر کرده چنانکه گفته ۷ و ابن الحسین سبط عبد الصمد بهاء دیننا جلیل اوحدی حاز العلی کلها واستکملا و عمره مح توفی فی عام ۱۰۳۱ سنه

جنود الافغان و **بهاء الدین النیلی** سید اجل اکمل مؤید علامہ بحر بن علی غیاث
الدین عبد الکریم بن عبد الحمید الحسینی النیلی النجفی نسابہ صاحب کتاب انوار المضیئہ و الدر النضید
و شرح مصباح صغیر و غیر ذلک و ابن بزرگوار استاد شیخ حسن بن سلیمان حلی و ابن فہد و تلمیذ شیخ شہید
و فخر المحققین است **و بہاء الشرف** سید اجل نجم الدین ابو الحسن محمد بن الحسن بن احمد
المنتہی نسبہ الی ذی الدمعۃ ہمانست کہ اسمش در اول صحیفہ کاملہ است و روایت کردہ از او
جماعتی از علماء مانند عمید الرؤساء و شیخ علی بن السکون و شیخ محمد بن المشہدی و غیرہم رضوان
اللہ علیہم اجمعین **البہبہانی** استاد اکبر و مروج المذہب المحقق الثالث و العلامۃ الثانی
شیخ المشایخ آقا محمد باقر بن محمد اکمل البہبہانی گذشت در البہبہانی **البیاضی** شیخ اجل

شیخ علی بیاضی

عالم فاضل زین الدین علی بن یونس العاملی صاحب کتاب الصراط المستقیم الی مستحقی التقدیم
و رسالۃ الباب المفتوح الی ما قیل فی النفس و الروح کہ در مجلد چہاردہم بحار از رسالہ ذکر شدہ و
صراط المستقیم کتاب نفیسی است در امامت و ینبغی ان یکتب فی ظہرہ صراط علی حق نمسکہ وفاتش
سنۃ ٨٧٧ صغیر و لہ اجازۃ للشیخ ناصر بن ابراہیم البویہی **البیرجندی** المولی عبد العلی
محمد حسین الفاضل المعروف شارح التذکرۃ النصیریۃ فی الہیئۃ فرغ من تصنیفہ فی شہر ربیع
الاول من السنۃ الثالثۃ عشر المنیفۃ علی الالف من الہجرۃ **البیرونی** ابو ریحان احمد است کہ
گذشت در کنی **البیضاوی** القاضی عبد اللہ بن عمر بن محمد بن علی الفارسی الاشعری الشافعی
مفسر متکلم اصولی صاحب تفسیر معروف مسمی بانوار التنزیل کہ در حقیقت مہذب کشاف است

وفاتش در تبريز سنة ٨١٥ خفة والبيضا مدينة مشهورة بفارس **البيهقي** ابو بكر احمد بن
الحسين بن علي الشافعي الخسروجردي الحافظ الفقيه المشهور صاحب السنن الكبير والسنن الصغير و
دلائل النبوة وغيرها قال امام الحرمين في حقه ما من فقيه شافعي الا وللشافعي في عنقه منة الا البيهقي
فان له المنة على الشافعي نفسه على كل شافعي لما صنف في نصرة مذهبه ومن كلماته نقل صاحب الكامل
البهائي في مقابل قول من قال ان معوية خرج من الايمان بمحاربة علي عليه السلم قال ان معوية لم يدخل
في الايمان حتى يخرج منه بل خرج من الكفر الى النفاق في زمن الرسول صلى الله عليه وآله ثم رجع
الى كفره الاصلي بعده توفي سنة ٤٥٨ بنيسابور ونقل الى بيهق وبيهق بفتح الموحدة موضع
كان قرب سبزوار وقد يطلق البيهقي على ابراهيم بن محمد احد علماء القرن الخامس صاحب كتاب
المحاسن والمساوي المذكور فيه قصة ضرب عبد الملك السكة الاسلامية باشارة مولانا ابي
جعفر الباقر عليه السلم وتعليمه اياه قال الدميري في حيوة الحيوان في حال عبد الملك انه اول من
سمي بعبد الملك في الاسلام واول من ضرب الدنانير والدراهم بسكة الاسلام وكان على
الدنانير نقش بالرومية وعلى الدراهم نقش بالفارسية وهذا سبب ثم نقل عن كتاب البيهقي
المذكور ما ذكره في ذلك بطوله الى ان قال وثبتها اشار به محمد بن علي بن الحسين عليهم السلم
الى اليوم انتهى قلت ههنا **فائدة** ينبغي التنبيه عليها وهي ان في المجلد السابع عشر من دائرة
المعارف البريطانية ص ٩٠٢ من الطبعة الثالثة عشر عند الكلام على المسكوكات القديمة ما
تعريبه ملخصا ان اول من امر بضرب السكة الاسلامية على الفضة هو الخليفة علي ع بالبصرة

بدانكه بيهق در يكفرسخى سبزوار بوده و روبسمت شاهرود وفعلا خراب شده و از آثار آن منارى ميباشد كه ٢٩ ذرع ارتفاع است وتعلق بمسجد آنجا داشته وفعلا در جاى بيهق قريه خسروجرد است منه

سنة اربعین من الهجرة موافقة لسنة ستین و ستمأة ثم اکمل الامر عبد الملک الخلیفة سنة
ست و سبعین من الهجرة موافقة لسنة خمس و تسعین و ستمأة مسیحیة انتهی نقل ذلک صدیقنا
الاکرم الفاضل اللوذعی الالمعی سردار خان الکابلی ایده الله فی کتاب غایة التعدیل فی الموازین
والمکاییل و کتب لی ذلک بخطه **تاج الدین** حسن معروف بملا تاجا والد بهاء
الدین فاضل هندی است که در بهاء الدین گذشت **و تاج الدین** علی بن احمد الحسینی
العاملی فاضل زاهد عابد فقیه نبیه محدث صاحب کتاب التتمة فی معرفة الائمة علیهم السلام است
روایت میکند از او جماعتی از مشایخ صاحب وسائل قدس الله ارواحهم **الترمذی**
الشیخ ابو عیسی محمد بن عیسی بن سورة الضریر احد الاعلام لقی الصدر الاول واخذ عن المشایخ
کالبخاری و شارکه فی بعض شیوخه کان یضرب به المثل فی الحفظ له کتاب السنن احد الصحاح
الستة والشمائل المحمدیة ص مات بترمذ سنة ٢٧٩ رعط والترمذ قریة قدیمة علی طرف نهر بلخ وفیه
ثلث لغات اشهرها کسر التاء والمیم **التفتازانی** المولی سعد الدین مسعود بن عمر بن
عبد الله الهروی الشافعی الخراسانی تلمیذ قطب الدین رازی و قاضی عضد ایجی صاحب تهذیب
در منطق و مقاصد در کلام و شرح شمسیة و مطول و شرح تصریف عبد الوهاب بن ابراهیم
زنجانی و غیر ذلک و از اشعار اوست که در جمع اضداد اللغة گفته ده لفظ از نوادر الفاظ
بر شمرم هر لفظ را دو معنی و آن ضد یکدیگر جون (سیاه و سفید) و صریم (صبح و شام) و سدفه (ضیاء صبح و ظلمت) و
ظن (شک و یقین) است و شف (زیاد و کم) و بین (وصل و فراق) قرء (طهر و حیض) است و هاجد (خفته و بیدار) و جلل (کوچک و بزرگ) و

فی اضداد اللغة

و هو دای پیر سعد و فاتش سنه ۷۹۲ نصب و قبرش در سرخس است و تفتازان قریة کبیرة من نواحی فراز و نشیب

نسا و النساء من بلاد خراسان بينها و بين سرخس يومان **التلعكبري** ابو محمد هرون بن

موسى الشيباني ثقة جليل القدر عظيم المنزلة واسع الرواية عديم النظير و جلة اصحابنا معتمد عليه

لا يطعن عليه في شيء مات سنه ۳۸۵ شفه روی جميع الاصول و المصنفات و له كتب منها كتاب الجوامع في

علوم الدين قال النجاشي كنت احضر في داره مع ابنه ابي جعفر و الناس يقرؤن عليه و التلعكبري

بفتح التاء و اللام المشددة و ضم العين المهملة و سكون الكاف و فتح الموحدة نسبة الى تل عكبرا و عكبرا

اسم بليدة من نواحي دجيل بينها و بين بغداد عشرة فراسخ **التلمساني** ابو عبد الله محمد بن

احمد بن محمد المالكي از تلامذه خطيب دمشقي و ابو حيان مشهور است شرح كرده شفاء قاضي عياض

و غیره را و فاتش سنه ۷۸۱ نغاو و او غیر از معاصرش شیخ ابو حفص احمد بن یحیی معروف بابن ابی حجله

صاحب نهر الکلام و غیره است که در سنه ۷۷۶ وفات کرده و تلمسان بکسرتین و سکون المیم بالمغرب مدینتان

متجاورتان مسورتان بينهما رمية حجر **التنوخي** القاضي ابو القاسم علي بن محمد بن داود الانطاکی

البغدادی عالم باصول معتزله و نجوم و شعر و فقه بر مذهب ابو حنیفه قاضی بصره و اهواز بوده وزیر

مهلبی و سیف الدوله او را بسیار احترام میکردند وفات کرد در سنه ۳۴۲ شب و گاهی اطلاق میشود

تنوخی بر ابی علی محسن بن علی بن محمد بن ابی الفهم قاضی اما صاحب کتاب الفرج بعد الشدة وفاتش

سنه ۳۸۴ شفه و تنوخ کصبور اسم قبیله ایست از یمن و گاهی اطلاق میشود بر پسرش ابو القاسم علی بن

محسن صاحب سید مرتضی و تلمیذ او و عن الریاض و الاکثر علی انه من الامامیة لکن العلامة قد

علّه فی اواخر اجازته لاولاد ابن زهرة من جملة علماء العامة ومن مشایخ الشیخ الطوسی قده

التونی اذا وصف به الفاضل فهو الشیخ الفقیه الصالح الزاهد المولی عبد الله بن محمد البشروی المشهدی صاحب کتاب الوافیة والحواشی علی المعالم والمدارک وغیر ذلک وهو اخو الشیخ احمد صاحب الحواشی علی الشرح اللمعة توفی الفاضل المذکور بسنة ۷۱ [illegible] وقبره فی مقبرة کرمانشاه ویأتی ذکره بعنوان صاحب الوافیة

الثعالبی ابو منصور عبد الملک بن محمد بن اسماعیل النیسابوری ادیب لغوی صاحب یتیمة الدهر فی محاسن اهل العصر وفقه اللغة وسر الادب وغیرها وفاتش در حدود سنه ۴۲۹ تخط و الثعالبی منسوب الی خیاطة جلود الثعالب علیها

ثعلب ابو العباس احمد بن یحیی بن یزید النحوی الشیبانی شیخ ادیب بارع امام کوفیین در نحو ولغت صاحب کتاب الفصیح فی اللغة الذی نسب الیه الفصیح لکثرة تکراره علیه در سیر تاه وسمی بثعلب لانه کان اذا سئل عن مسئلة اجاب من ههنا وههنا فشبهوه بثعلب اذا اغار توفی فی سنه ۲۹۱ ببغداد

الثعلبی ابو اسحق احمد بن محمد بن ابراهیم النیسابوری محدث مفسر مشهور صاحب تفسیر کبیر مسمی بکشف البیان وکتاب العرائس فی قصص الانبیاء علیهم السلام قال العلامة المجلسی وهو لیس بشیعی ولکنه لیس بمتعصب کثیراً انما ینقل من اخبارنا ولذا راجعنا الی کتابه اکثر من سائر الکتب توفی سنه ۴۲۷ تکز

الثمالی ثابت بن دینار معروف بابو حمزه ثمالی لقمان زمان خود ثقه جلیل القدر از مشایخ اهل کوفه وزهاد ایشان است خدمت حضرت سید سجاد وباقرین علیهم السلام ومقداری از زمان امام موسی علیه السلام را درک کرده والثمالی بضم المثلثة نسبة الی ثمالة قبیلة من الازد

الثوری بفتح المثلثة سفیان بن سعید بن مسروق الفقیه الکوفی وهو لیس من جملة اصحابنا وذکره علماء الجمهور

واثنوا علیه و قالوا انه ثقة کان یتمادی ... از روایات ظاهر میشود انکار حضرت صادق علیه السلام بر طرز او و انحراف و از انجا وفاتش بشیله قسا و قبرش در بصره است و الثوری نسبة الی ثور بن عبد مناة بن ادّ بن طابخة بن الیاس بن مضر و کان یقال له فی بنی ثور ثلاثون رجلا لیس منهم رجل دون الربیع بن خثیم وهم بالکوفة ولیس بالبصرة منهم احد **الجاجرمی** معین الدین محمد ابراهیم فقیه شافعی در نیشابور ساکن بوده و در انجا تدریس مینموده و در انجا وفات کرده ۶۱۳ جرم و جاجرم بخوار زم بلدة لها کورة واسعة بین نیشابور و جوین و جرجان و منسوب بهمین محل است بدر الدین جاجرمی شاعر که در البیت بآن اشاره شد و نقل شده که بیرون دروازه جاجرم بقعه ایست منسوب بشیخ ثقه جلیل القدر علی بن مهزیار که از اعاظم اصحاب ائمه اطهار علیهم السلام است **الجاحظ** ابو عثمان عمرو بن بحر بن محبوب لیثی بصری لغوی نحوی غلام نظام و شاگرد او بوده و کتابهای تصنیف کرده و مایل بوده بنصب و عثمانیه و کتاب عثمانیه از تالیفات اوست که ابو جعفر اسکافی و شیخ مفید و سید احمد طاوس هر کدام بران نقضی نوشته اند و له کتاب الحیوان و غیره و طال عمره واصابه الفالج فی آخر عمره و مات بالبصرة سنه ۲۵۵ **جار الله** محمود بن عمر است که خواهد آمد در الزمخشری **الجاربردی** فخر الدین احمد بن الحسین الشافعی نزیل تبریز از فضلاء اعیان و تلمیذ قاضی بیضاوی است شرح کرده شافیه و منهاج استادش را و مابین او و قاضی عضد ایجی مشاجرات عظیمه در علوم بوده و وفات کرد در تبریز سنه ۷۴۶ ز مب **الجامع** نوح بن ابی مریم ابو عصمة الخراسانی یعرف بالجامع لجمعه العلوم یروی عن الزهری و عنه

قال الحموی خرج منه ائمه و علماء فی کل فن و اعلام فی الادب و العلم و الحدیث و من اعیان العلماء الذین خرج منها ... الارکان ... احمد بن محمد بن احمد منهم ... الامام ... الحسین ... و غیرهم

ابو حنیفۃ قال ابن المبارک کان یضع مات سنۃ ۱۷۳ فتح الجامع الباقوئی ابو الحسن علی بن الحسین الضریر النحوی صاحب الجمل والجوھر کان من علماء المأۃ السادسۃ الجامی

المولی عبد الرحمن بن احمد بن محمد الدشتی الفارسی الصوفی النحوی الصرفی الشاعر الحنفی الاشعری المنتہی نسبہ الی محمد بن الحسن الشیبانی تلمیذ ابی حنیفہ صاحب تالیفات کثیرہ مانند نفحات وشرح فصوص وشرح کافیہ وغیرہا مشہور است کہ او از متعصبین اہل سنت است ولکن از بعضے حکایات وپارہ از اشعار او تشیع او ظاہر شود واز اشعار او است ؎ ای مغبچہ دھر بدہ جام مہم کامد ز نزاع سنے وشیعہ قیم ؎ گویند کہ جامیا چہ مذہب داری صد شکر کہ سگ سنے وخر شیعہ نیم ؎ وظاہراً این رباعی از او است ؎ انکر ناکس بود باصل بد سرشت بنقالیبی هرکس نشود ؎ سگ مکس را اگر کنے مقلوب قلب وغیر سگ مکس نشود واین اشعار نیز از او نقل شدہ ؎ دوست دار رسول و آل ویم دشمن خصم بدخصال ویم جوهر من ز کان ایشان است رخت من از دکان ایشان است ؎ هم چو سلمان شدم ز اهل البیت کشت روشن چراغ من زان زیت ؎ چون بود عشق صادقان رسم کی ز تقید منافقان ترسم ؎ این نہ رفض است محض ایمان است رسم معروف اهل عرفان است ؎ رفض اگر هست حب آل نبی رفض فرض است بر ذکی وغبی ؎ لا ادری قائلہ جامی ای کہ در بیابانہا غول از هیبت جهد گرگز ؎ طبع پاک تو راست گویم چیست گوهر او فتادہ در مبرز ؎ وفاتش سنہ ۸۹۸ صحیح گویند قبرش در هرات است وگاهی

شعرهای خواجۀ طوسی

اطلاق شود جامی بر ابو نصر احمد بن ابی الحسن محمد بن جریر بن عبد الله بن لیث بن جریر بن عبد الله البجلی الصحابی النامقی الترشیزی معروف بژنده پیل احمد جامی که از ائمۀ صوفیه و مشایخ کشفیه وفاتش ظاهراً در ۵۳۶ سنه بوده و از اشعار اواست ای مهر حیدرم همه لحظه در دل صد صفا است

از پی حیدر حسن ما را امام و رهنما است
خاک نعلین حسین اندر دو چشم توتیا است
دین جعفر بر حق است و مذهب موسی روا است
ذره از خاک قبرش دردمندان را دوا است
گر نقی را دوست دارم در همه مذهب روا است
همچو مهدی یک سپهسالار در میدان کجا است
زانکه در بازوی حیدر نام او لافتی است

همچو کلب افتاده ام بر خاک درگاه حسن
عابدین تاج سر و باقر دو چشم روشن است
ای موالی و صف سلطان خراسان را شنو
پیشوای مؤمنان است ای مسلمانان تقی
عسکری نور دو چشم عالم و آدم بود
قلعۀ خیبر گرفته از شهنشاه عرب
شاعران از بهر سیم و زر سخنها گفته اند

احمد جامی غلام خاص شاه اولیا است

و هم از شعرهای اواست گر منظر افلاک شود منزل تو و ز کوثر اگر سرشته باشد گل تو
چون مهر علی نباشد اندر دل تو مسکین تو و سعیهای بیحاصل تو ــ فقیر گوید قریب
بهمین مضمون است شعرهای جناب خواجه نصیر الملة و الدین الطوسی که در اطراف ضریح روی
حرم امام رضا علیه السلام بکاشی نوشته اند ــ لو ان عبداً اتی بالصالحات غداً و ود کل
نبی مرسل و ولی ــ و صام ما صام صوام بلا ملل و قام ما قام قوام بلا کسل

وعاش فی الدهر آلافا مؤلفة   عار من الذنب معصوما بلا زلل — فلیس فی الحشر یوم البعث ینفعه

الا بحب امیر المؤمنین علیؑ ۔ **جان** معروف بملا میرزا جان باید دید میرزا جان **الجبائی**

ابو علی محمد بن عبد الوهاب بن سلام و پسرش ابو هاشم عبد السلام بن محمد است و این جبائیان

دو نفرند که از بزرگان معتزله اند و در کتب کلامیه عقائد و مذاهب ایشان مذکور است و ابو

هاشم را پسری بود ابو علی که از علم بی بهره بود و بهمان نام پدر اکتفا کرده بود وقتی وارد شد

بر مجلس صاحب بن عباد که منبع فضائل و مجمع افاضل بود صاحب بگمان اینکه او نیز مانند پدر

و جدش دارای علم است او را در صدر مجلس نشانید آنگاه از او مسئله علمی پرسید ابو علی مضطرب شد

در جواب گفت لا اعرف نصف العلم یعنی نمیدانم نصف دانش است صاحب فرمود صدقت یا ولدی

الا ان اباک تقدم بالنصف الآخر یعنی ای فرزند راست گفتی ولی پدرت بجهت آن نیمهٔ دیگر بر مردم

مقدم گشت و در صدر محافل نشست وفات ابو علی سنه ۳۰۳ هجری و ابو هاشم در سنه ۳۲۱ و قبر هر دو

در بغداد است و لکن در فهرست ابن ندیم است که وفات کرد ابو علی سنه ۳۰۳ و وصیت کرد که

ابو هاشم پسرش او را در عسکر دفن کند پسرش او را حمل کرد و در جبا دفن کرد و جبا بضم

جیم و تشدید موحده یکی از قرای بصره است **الجرجانی** ابو بکر عبد القاهر بن عبد الرحمن

النحوی اللغوی مؤسس علم البیان صاحب اسرار البلاغة و دلائل الاعجاز و العوامل المأة وفاتش

سنه ۴۷۱ است **الجرمی** ابو عمر صالح بن اسحق البصری النحوی اللغوی تلمیذ اخفش و یونس و

ابو عبیده و ابو زید وفاتش در سنه ۲۲۵ دیگر جرمی بفتح جیم و سکون راء نسبت به جرم بن ربان

پدر قبیلهٔ از قبائل یمن **الجزری** هو ابن الاثیر صاحب النهایه وقد تقدم ذکره وقد
یطلق علی محمد بن محمد الجزری الشافعی المتوفی سنة ۸۳۳ ضلج صاحب المقدمة الجزریة فی التجوید و
الجزری منسوب الی جزیرة ابن عمر قرب الموصل **الجزولی** ابو موسی عیسی بن عبد العزیز البربری
المراکشی النحوی استاد شلوبین و ابن معط صاحب جزولیه مقدمه نحویه وفاتش سنه خز جزوله
بطنی است از بربر **الجصاص** ابوبکر احمد بن علی الرازی الحنفی المتوفی سنه ۳۷۰ صاحب شرح اسماء
الله الحسنی **الجعابی** گذشت بعنوان ابن الجعابی **الجعفی** محمد بن احمد بن ابراهیم الجعفی
المعروف بالصابونی الکوفی ثم المصری کان من افاضل قدماء اصحابنا الامامیة ممن ادرک الغیبتین
یروی عنه الشیخ والنجاشی بواسطتین و ابن قولویه بلا واسطه وعده السید علی بن طاوس من اصحابنا
العارفین بعلم النجوم و ذکر ترجمته العلامة الطباطبائی بحر العلوم فی رجاله **الچغمینی**
المحقق محمود بن عمر صاحب قانونچه فی الطب وهو متن صغیر الحجم وجیز النظم مأخوذ من القانون
جلال الدین الدوانی بباید در الدوانی **الچلبی** بباید بعنوان کاتب چلبی
الجلودی ابو احمد عبد العزیز بن یحیی البصری شیخ ثقه جلیل از اکابر شیعه امامیه صاحب
تصانیف کثیره است که از جمله کتاب مجموع قرائه امیر المؤمنین علی بن ابیطالب علیه السلام و کتاب
متعه و ماجاء فی تحلیلها وفاتش سنه ۳۳۲ شاید جلود که جعفر نام قریه ایست در بحرین و فیروزآبادی گفته
جلود کقبول قریه ایست در اندلس **الجماعیلی** ابو محمد عبد الغنی بن عبد الواحد المقدسی
صاحب الکمال فی معرفة الرجال ولد فی الجماعیل قرب نابلس سنه ۵۴۱ و توفی بالقاهره سنه ۶۰۰ سماه

جمال الدین اطلاق میشود بر جماعتی از علماء کہ یکی از انہا اقا جمال الدین ابن المحقق اقا حسین خونساری اصفہانی است کہ عالم محقق مدقق حکیم متکلم فقیہ نبیہ جلیل القدر صاحب تصانیف انیقہ کہ از ملاحظۂ انہا معلوم میشود جودت فہم و حسن سلیقہ و صفاء ذہن او والدہ اش خواہر محقق سبزواری است وفاتش ۱۱۲۵ شنہ ع کہ در اصفہان واقع شدہ مزار شریفش در تخت فولاد است نزدیک قبر والدش و اسم شریفش محمد است و نقش خاتمش یامن لہ العزۃ و انجمال روایت میکند عالم جلیل و سید نبیل صاحب کرامات باہرہ اسید حسین قزوینی صاحب معارج الاحکام فی شرح مسالک الافہام استاد علامہ بحر العلوم و از پدرش عالم متبحر اسید ابراہیم میر معصوم حسینی متوفی بقزوین ۱۱۴۵ شنہ از اقا جمال الدین مذکور و انجناب از والد محقق خونساری و دیگر سید فاضل عطاء اللہ بن الامیر فضل اللہ الشیرازی الدشتکی المحدث صاحب کتاب روضۃ الاحباب فی سیرۃ النبی و الآل و الاصحاب است و او پسر عم میر غیاث الدین منصور معروف است کہ از علمای اوائل مئۃ عاشرہ است الجنید کہ نیز ابو القاسم سعید بن عبید سلطان الطائفۃ الصوفیۃ و ابن الجنید گذشت در الاسکافی الجوالیقی ابو محمد اسماعیل بن ابی منصور موہوب بن احمد البغدادی المتوفی ۵۷۵ شنہ ثقہ کان امام اہل الادب بعد ابیہ بالعراق و اختص بتادیب اولاد الخلفاء و کان ابوہ البارع لغویا نحویا و کان یدرس بالمدرسۃ النظامیۃ و الف تکملۃ درۃ الغواص و غیرہا و لہ تلامذۃ فضلاء کابن الانباری و ابن الجوزی و الزمخشری و غیرہم توفی ۵۳۹ شنہ ثلاث و دفن بباب الحرب ببغداد الجوالیق جمع جوالق و ہو وعاء معروف و کانہ معرب جوال و ینسب الیہ ایضا

عہ مسند ترک است کہ قبر شریفش در قزوین است مردم تبرک میجویند بآن و از او کرامات و خوارق ظاہر میشود منہ

هشام بن سالم الجواليقي الثقة الجليل الراوي عن ابي عبد الله وابي الحسن عليهما السلام **الجوهري**
ابو نصر اسماعيل بن حماد الفارابي صاحب كتاب صحاح اللغة مشهور كه محمد بن ابي بكر بن عبد القادر
الرازي در سنه ٧٦٠ آن را مختصر كرده و ناميده از مختار الصحاح و جمال الدين قرشي ابو الفضل
محمد بن عمر بن خالد مشهور بجمال الدين از ملخص نموده و فارسي كرده و ناميده بالصراح من الصحاح
الى غير ذلك وبالجملة اين كتاب هميشه مرجع فضلاء و ادباء بوده و بر قرائت و تلخيص و تحشيه آن
عنايتي داشته اند مسكن جوهري نيشابور بوده وخطش در نهايت نيكوئي بوده بحديكه با ابن
مقله ذكر ميشده در حدود سنه چهار صد در نيشابور وفات كرده و بر **جوهري** اطلاق
ميشود بر جماعتي ديگر مانند احمد بن عبد العزيز صاحب كتاب السقيفه كه ابن ابي الحديد بسيار از آن
نقل ميكند و ديگر شيخ جليل مفيد احمد بن محمد بن عبد الله معروف بابن عياش صاحب كتاب مقتضب
الاثر و ديگر شاعر اديب ماهر ابو الحسن علي بن احمد الجرجاني صاحب قصائد فاخره در مناقب اهل بيت
طاهره عليهم السلام و ديگر ميرزا محمد باقر جوهري هروي الاصل قزويني المسكن اصفهاني المدفن
صاحب كتاب طوفان البكاء في مقاتل الشهداء موسوم بكتاب جوهري وفاتش در حدود هزار و
دويست و چهل و چيزي بوده **الجهني** الذي نقل عنه فضل ليلة القدر وانها ليلة ثلث
عشرين من شهر رمضان اسمه عبد الله بن انيس ولكن ذكر ابن الاثير في اسد الغابة ان اسمه جحش
فراجع باب الجيم منه **الحافظ** في اصطلاح المحدثين من احاط علمه بمائة الف حديث متنا وسندا
ويطلق على جماعة كثيرة منهم الحافظ ابرو نور الدين لطف الله الهروي ابن عبد الله المورخ

المتوفى سنة ٨٣٤ ضلله صاحب بدة التواريخ بالقادسية لقبها البايسنقر هرنا **والحافظ**

رجب البرسي شيخ فاضل محدث شاعر منشئ اديب صاحب كتاب مشارق الانوار وغيره قال

شيخنا المحدث الحر العاملي في امل الآمل وفي كتابه افراط وربما نسب الى الغلو واورد لنفسه فيه

اشعاراً اجيدة وذكر فيه ان بين ولادة المهدي صلوات الله عليه وبين تأليف ذلك الكتاب خمسمائة

وثمانية عشر سنة ومن شعره فرضي ونفلي وحديثي انتم وكل كلي منكم وعنكم واتم عند

الصلوة قبلتي اذا وقفت نحوكم ايمم خيالكم نصب لعيني ابداً وحبكم في خاطري

مخيم يا سادتي وسادتي اعتابكم بجفن عيني لثراها الثم وقفاً على حديثكم ومدحكم

جعلت عمري فاقبلوه وارحموا منوا على الحافظ من فضلكم واستنقذوه في غدٍ

وانعموا وبرس كما في معجم البلدان بالضم موضع بارض بابل بها آثار لبخت نصر وتل مفرط

العلو يسمى صرح البرس **والحافظ الشيرازي** شمس الدين محمد صاحب الديوان

المعروف حكي انه لم يرتب ديوانه لكثرة اشتغاله بتحشية الكشاف والمطالع ودرسهما فرتب بعده

باشارة قوام الدين عبد الله وهو ديوان معروف يتفأل به وكثيراً ما جابيت عنه مطابق بحسب

حال المتفأل وكان حافظاً للقرآن المجيد على ما يظهر من شعره ندیدم خوشتر از شعر تو

حافظ بقرآنی که اندر سینه داری وفاتش سنة ٧٩٢ ذهب وقبرش در خارج شهر شیراز نزدیک

دروازه معروف و مزاراست مسمی بانجا وفنام بعضے در تاریخ او گفته چراغ اهل معنی خواجه حافظ

که شمعی بود از نور تجلی چه در خاک مصلی یافت منزل بجو تاریخش از خاک مصلی ٧٩١

الحافی ابونصر بشر بن الحرث بن عبدالرحمن المروزی البغدادی شیخ عارف یکی از رجال طریقت است و صوفیه را اعتقاد تمامی است باو گویند اصلش از مرو است و در ابتدا مرتکب شراب خوار بوده و پیوسته بتنا و غنا اشتغال داشته و بدست حضرت امام موسی بن جعفر علیه السلام توبه کرده وفاتش در بغداد بسنه ۲۲۶ بود **الحاکم** محمد بن عبدالله بن محمد است که گذشت در ابن البیع والحاکم هو الذی احاط علمه بجمیع الاحادیث والحاکم بامر الله از خلفاء مصر است

حجة الاسلام اطلاق میشود در نزد خاصه بر سید اجل وحید الایام ومقتدی الانام سید العلماء العظام السید محمد باقر بن محمد تقی موسوی شفتی اصفهانی قدس سره جلالت شانش زیاده از آنست که ذکر شود در عبادات و مناجات و نوافل او از حکایات نسبت باو انجناب نقل شده و فوائد بیکران از آن بزرگوار بفقراء وسادات وطلاب علوم میرسیده زیاده از آنست که ذکر شود تلمذ کرده بر جناب بحر العلوم ومحقق قمی و آسید محسن و آسید علی مؤلفات فائقه اش معروف وفاتش بسنه ۱۲۶۰ عرس قبرش در اصفهان مشهور و فرزند جلیلش سید سند رکن معتمد حاج سید اسدالله از اجلاء تلامذه صاحب جواهر است گویند مردم در اغلب مکارم اخلاق و محامد اوصاف او را بر پدرش مقدم میداشتند وفاتش بسنه ۱۲۹۰ غرص و قبرش در نجف اشرف است

واما حجة الاسلام نزد عامه اطلاق میشود بر غزالی که بیاید ذکرش **الحر العاملی**

هو الشیخ العالم الفاضل والجامع الکامل الصالح الورع الثقة الفقیه النبیه المحدث ابو جعفر محمد بن الحسن بن علی المشغری صاحب الوسائل الذی من علی اهل العلم بتالیف هذا الکتاب الشریف

والجامع المنیف و فاتش سنه ۱۰۳۱ غفد و قبرش در صحن مطهر حضرت امام رضا علیه السلام نزدیک
مدرسه میرزا جعفر است **الحرفوشی** الشیخ الاجل منا العلم الشامی و ملتزم کعبة الفضل
ودکنها الشامی شیخ محمد بن علی بن احمد العاملی الشامی شارح قواعد شهید و اجرومیه و صمدیه
وزبده وغیرها و فاتش سنه ۱۰۵۹ غنط **الحریری** ابو محمد القاسم بن علی بن محمد بن عثمان
البصری صاحب مقامات و درة الغواص و فاتش در بصره سنه ۵۱۶ شیو و مقامات کتابی است
که پیوسته اهل فضل بآن عنایتی داشته اند و شروحی بران نگاشته اند و حقیر نیز چندی بخواندن
و مطالعه آن کتاب اهتمامی داشتم تا آنکه یافتم که مطالعه امثال این کتابها دل را سیاه میکند و
با بودن کتاب مستطاب نهج البلاغه که مشرع فصاحت و بلاغت است چه حاجت که انسان بمطالعه
مقامات بپردازد و از طلای بیغش بسفالی قانع شود چه همان نسبتی که ما بین حضرت امیر المؤمنین
علیه السلام و مردم است همان نسبت ما بین کلام آنجناب و کلام سایرین است ؎ علی الدر والذهب
المصفا و باقی الناس کلهم تراب ؎ **الحصکفی** یحیی بن سلامة بن الحسین الفاضل النحوی
الشاعر الخطیب البارع الشیعی الامامی الادیب منسوب است بحصن کیفا که قلعه عظیمه ایست مشرف
بر دجله ما بین آمد و جزیره ابن عمر از دیار بکر و او را قصیده دالیه ایست که امامان علیهم السلام را در آن
ذکر کرده و سبط ابن الجوزی در تذکره در احوال امام ثانی عشر صلوات الله علیه آنرا ذکر کرده و
سمعانی خدمت این شیخ رسیده در سنه ۵۰۰ و استجازه کرده از او و او بخط شریف خود او را اجازه
داده بجمیع مسموعات خود ولادتش در حدود سنه ۴۶۰ و وفاتش بمیافارقین در سنه ۵۵۱ شا

با ۵۵۳ ثم الحطیئۃ اسمہ جرول بن اوس شاعر مخضرم ادرک الجاھلیۃ والاسلام

حکی انہ لما حضرت عبد اللہ بن شداد الوفاۃ اوصی ابنہ محمداً وقال یا بنی لیکن ولی الامر بک تقوی

اللہ فی السر والعلانیۃ والشکر للہ وصدق الحدیث والنیۃ فان للشکر مزیداً والتقوی خیر زاد کما

قال الحطیئۃ ، ولست اری السعادۃ جمع مال ولکن التقی ھو السعید ، وتقوی اللہ

خیر الزاد ذخرا وعند اللہ للاتقی مزید ، وما لا بدان یاتی قریب ولکن الذی یمضی

بعید ، الحلاج ابو مغیث حسین بن منصور البیضاوی الصوفی العارف المشہور الذی اختلف الناس

فی حقہ وفی منہج المقال الحسین بن منصور الحلاج فی فوائدہ صرانہ من الکذابین قال وذکر الشیخ

لہ اقاصیص اقول قال ابن الندیم فی الفہرست قرأت بخط ابی الحسین عبد اللہ بن احمد بن ابی طاہر

الحسین بن منصور الحلاج کان رجلاً محتالاً مشعبذاً یتعاطی مذاہب الصوفیۃ یتحلی الفاظھم و

یدعی کل علم وکان صفراً من ذلک وکان یعرف شیئاً من صناعۃ الکیمیاء وکان جاھلاً مقداماً متھوراً

جسوراً علی السلاطین مرتکباً للعظائم یروم انقلاب الدول ویدعی عند اصحابہ الالہیۃ ویقول

بالحلول ویظھر مذاھب الشیعۃ للملوک ومذاھب الصوفیۃ للعامۃ وفی تضاعیف ذلک یدعی

ان الالہیۃ قد حلت فیہ وانہ ھو ھو تعالی اللہ جل وتقدس عما یقول ھؤلاء علواً کبیراً قال

وکان یتنقل فی البلدان ولما قبض علیہ سلم الی ابی الحسن علی بن عیسی فناظرہ فوجدہ صفراً من القرآن

وعلومہ ومن الفقہ والحدیث والشعر وعلوم العرب فقال لہ علی بن عیسی تعلمک لطھورک وفروضک

اجدی علیک من رسائل لا تدری انت ما تقول فیھا کم تکتب ویلک الی الناس ینزل ذی النور الشعشعانی

الذی یلمع بعد شعشعته ما احوجک الی دب امر به فصلب فی الجانب الشرقی بحضرة مجلس الشرطة
وفی الجانب الغربی ثم حمل الی دار السلطان فحبس فجعل یتقرب بالسنة الیهم فظنوا ان ما یقول حق
الی ان قال ودفع الی نصر الحاجب واستغواه وکان فی کتبه انی مغرق قوم نوح ومهلک عاد وثمود
فلما شاع امره وذاع وعرف السلطان خبره علی صحته وقع بضربه الف سوط وقطع یده ثم احرقه
بالنار فی آخر سنة ٣٠٩ تسع وثلثمائة انتهی وینسب الیه ، والله ما طلعت شمس ولا غربت الا
وذکرک مقرون بانفاسی ، ولا جلست الی قوم احدثهم الا وانت حدیثی بین جلاسی
ولا هممت بشرب الماء من عطش الا رایت خیالا منک فی کاسی ، **الحلبی** فی عرف
اهل الحدیث یطلق علی جماعة من آل ابی شعبة الحلبی منهم محمد وعبید الله ابنا علی بن ابی شعبة
وفی اصطلاح الفقهاء ابو الصلاح تقی الحلبی الذی تقدم ذکره وعند العامة یطلق علی جماعة
منهم علی برهان الدین الحلبی الشافعی المتوفی سنة ١٠٤٤ صاحب کتاب انسان العیون فی سیرة الامین
المأمون المعروف بالسیرة الحلبیة **والحلبیان** بصیغة التثنیة عبارة عن ابی الصلاح و
السید ابن زهرة رضی الله تعالی عنهما **الحلی** هو ابن ادریس المتقدم ذکره **والحلیان** فی
بصیغة التثنیة المحقق والعلامة وبصیغة الجمع هؤلاء مع ابن سعید الحلی رضی الله تعالی
عنهم **الحمصی** شیخ سدید الدین محمود بن علی بن الحسن رازی فقیه متکلم که شیخ منتجب الدین
فرموده که او علامه زمانش بود در اصولین و صاحب ورع بود وتصانیفی او را نام برده انگاه
فرموده که من حاضر شدم در درس او چند سال و شنیدم این کتب را از او همه را میکردند براو قرائت

میکردند

میکردند فقیر گوید که فتوای ابن بزنکوار در مسئلهٔ ارث ابن عم ابوینی و عم ابی که با خال و خاله باشند در کتب فقهیه معروفست روایت میکند از او اصیل و ثام بوابی فراس که وفات کرده سنهٔ خه

الحموی یاقوت بن عبد الله حموی بغدادی است که تصنیف کرده معجم البلدان و معجم الشعراء و معجم الادباء را وفاتش سنهٔ ٦٢٦ خکو و صفی الدین بن عبد الحق متوفی سنهٔ ٧٣٩ ذلط مختصر کرده معجم البلدان را و نامیده بمراصد الاطلاع علی اسماء الامکنة و البقاع

الحموینی شیخ الاسلام ابراهیم بن الشیخ سعد الدین محمد بن ابی بکر الجوینی صاحب کتاب فرائد السمطین فی فضائل المرتضی و البتول و السبطین علیهم السلام است که فارغ شده از آن در سنهٔ ٧١٦ ذیو و ابن شیخ محدثی است کثیر الروایة و روایت میکند از جماعتی از اکابر علمای شیعه از والد علامه و از محقق و یحیی بن سعید ابن طاوس و خواجه نصیر الدین و غیرهم رضوان الله علیهم

الحمیری یطلق علی جماعة اشهرهم ابو العباس عبد الله بن جعفر الحمیری القمی شیخ القمیین و وجههم ثقة من اصحاب ابی محمد العسکری علیه السلام صاحب قرب الاسناد و مادح اهل البیت اسمعیل بن محمد الشاعر المعروف بالسید الحمیری رحمه الله الذی یأتی ذکره فی السید الحمیری و الحمیری نسبة الی حمیر کدرهم ابو قبیلة بالیمن کانت منهم الملوک

الحوفی ابو الحسن علی بن ابراهیم البلقینی عالم مفسر نحوی وفاتش سنهٔ ٤٣٠ تل حوف بمهمله مفتوحه قریه ایست از نواحی مصر

حیص بیص شهاب الدین ابو الفوارس سعد بن محمد بن سعد بن الصیفی التمیمی فقیه شاعر ادیب است میگفته که من از فرزندان اکثم بن صیفی حکیم عرب میباشم و او را شافعی گفته اند و بعضی احتمال داده اند که شیعه باشد و نادر

الحموینی صاحب فرائد السمطین

سنه ۵۷۴ شد در بغداد و از محاسن شعر اوست ؎ یا طالب الرزق فی الآفاق مجتهدا اقصر
عناك فان الرزق مقسوم ؎ الرزق یسعی الی من لیس یطلبه وطالب الرزق یسعی و
هو محروم ؎ وله ایضا انفق ولا تخش اقلالا فقد قسمت علی العباد من الرحمن
ارزاق ؎ لا ینفع البخل مع دنیا مولیة ولا یضر مع الاقبال انفاق ؎

الخاجوئی عالم بارع حکیم متاله عابد زاهد ملا اسمعیل بن محمد حسین المازندرانی
متوطن در محله خاجو در اصفهان شارح دعاء صباح و غیره وفاتش سنه ۱۱۷۳ غفع مزارش در
تخته فولاد اصفهان نزدیک قبر فاضل هندی است **الخواجه** یطلق علی الخواجه نصیر
الملة والدین الطوسی الآتی ذکره **والخواجه پارسا** الحافظ الزاهد محمد بن
محمد الحافظی صاحب فصل الخطاب فی المحاضرات المتوفی سنه ۸۲۲ ضکب بالمدینة المنورة
الخواجه حافظ تقدم ذکره **والخواجه عبد الله** الانصاری
هو العارف المعروف صاحب المناجات الفارسیة المتوفی فی حدود سنه ۴۸۱ تفا المدفون بهراة فی
بقعة کازرگاه لا بالمدائن بقرب حذیفة **الخوارزمی** گذشت در اخطب خوارزم
وابو بکر الخوارزمی محمد بن العباس پسر خواهر محمد بن جریر طبری است و در لغت
و ادب و شعر و فضل و انشا یگانه دهر بشمار رفته وفاتش سنه ۳۸۳ شفج بنیشابور و من کلامه
فی صفة الشعراء ما ظنك بقوم الاقتصاد محمود الا منهم والکذب مذموم الا فیهم و
اذا ذموا ثلبوا واذا مدحوا سلبوا واذا رضوا رفعوا الوضیع واذا غضبوا وضعوا الرفیع

ملا اسمعیل خاجوئی

ابو بکر خوارزمی

واذا

جواب فرزدق از اعتراض

واذا اقروا على انفسهم بالكبائر لم يلزمهم حد ولم يبتدأ اليهم بلى الجو فقال الخ ووصفهم في الفقرة
الأخيرة اشارة الى ما حكى عن الفرزدق انه انشد سليمان بن عبد الملك قصيدته التي يقول
فيها، فبتن بجانبي مصرعات — وبت افض اغلاق الختام، فقال له ويحك يا فرزدق
اقررت عندي بالزنا ولابد من حدك فقال له كتاب الله تعم يدرء عني الحد قال واين قال
قوله تعالى والشعراء يتبعهم الغاوون الم تر انهم في كل واد يهيمون وانهم يقولون
ما لا يفعلون فضحك واجازه وعن هذه القصة اخذ صفي الدين الحلي قوله نحن الذين
اتى الكتاب مخبرا — بعفاف انفسنا وفسق الالسن

الخاقاني

افضل الدين حسان العجم ابراهيم بن علي الشرواني الحكيم العارف المشهور همان شهنشه اقليم نظم خاقانی که
صیت فضل ز شروانش دفتر تا درچین، معاصر نظامی شاعر و منتسب عباسی است
ظاهر است که شیعه بوده لکن چون در زمان تقیه بوده نمیتوانسته اظهار کند و کسیکه تامل
کند در اشعار او که بعنوان تقیه گفته معلوم او خواهد شد معاصرش حکیم نظامی و وفاتش
سنه ۵۸۲ شب وقبرش در سرخاب تبریز، از قصائد اوست
هان ای دل عبرت بین از دیده نظر کن هان — ایوان مدائن را آئینهٔ عبرت دان
یک ره ز ره دجله منزل بمدائن ران — وز دیده دوم دجله بر خاک مدائن ران
از آتش حسرت بین بریان جگر دجله — خوناب شنیدستی کاتش کندش بریان
از اسب پیاده شو بر نطع زمین رخ نه — زیر پی پیلش بین شهمات شده نعمان
هر گه بزبان اشک آوازده ایوانرا — تا انکه بگوش دل پاسخ شنوی ز ایوان

دندانهٔ هر قصری پندی دهدت نو نو — پند سر دندانه بشنو ز بن دندان

گویند که تو از خاکی ما خاک تو ایم اکنون — گامی دو سه بر ما نه اشکی دو سه هم بفشان

از نالهٔ جغد الحق ماییم بدرد سر — وز دیده گلابی کن درد سر ما بنشان

آری چه عجب داری کاندر چمن گیتی — جغد است پی بلبل نوحه است پس الحان

این است همان ایوان کز نقش رخ مردم — خاک در او بودی ایوان نگارستان

گویی که نگون کرده است ایوان فلک وش را — حکم فلک گردان یا حکم فلک گردان

پرویز و به زرین کسری و ترنج زر — بر باد شده یکسر با خاک شده یکسان

پرویز کنون گم شد زان گمشده کمتر گوی — زرین تره کو بر خوان رو کم ترکوا برخوان

گویی که کجا رفتند این تاجوران یک یک — ز ایشان شکم خاک است آبستن جاویدان

خون دل شیرین است این می که دهد ساقی — ز آب و گل پرویز است این خم که نهد دهقان

مست است زمین زیرا خورده است بجای می — در کاس سر هرمز خون دل نوشروان

از خون دل طفلان سرخاب رخ آمیزد — این زال سفید ابرو وین مام سیه پستان

وهم از قصائد اوست

فلک کجروتر است از خط ترسا — مرا دربند دارد راهب آسا — تا انکر میگوید مرا ز بعد

پنجه سال اسلام — نزیبد چون صلیبی بند برپای — مرا اسقف محقق تر شناسد

ز یعقوب و ز نسطور و ز ملکا — مرا خوانند بطلیموس ثانی — مرا دانند فیلاقوس والا

بقسطنطنیه برند از نوك كلكم خطوط غالیه موی و احبای فرستم نسخه ثالث ثلاثه سوی

بغداد در سوق الثلاثاء بدست آرم عصای کفعمی سنی برادم زان عصا شکل چلیپا

نسرکین خر عیسی ببندم رعاف چشم انلیق نا توانای **خواند امیر غیاث الدین محمد** بن

همام الدین صاحب کتاب حبیب السیر است که ملخص کرده آنرا از روضة الصفا کتاب تاریخ

والد خود میرخواند و هم زیاد کرده بر آن. کاتب چلبی گفته که او از کتب ممتعه معتبره است

فقیر گوید که او را غیر این کتاب کتب دیگر است مانند مآثر الملوك و خلاصة الاخبار

که آن نیز مختصر روضة الصفا است که بجهة میر علیشیر وزیر در حدود سنه ۹۰۰ نهصد تالیف

کرده **الخباز** البلدی شیخ عالم فاضل ادیب شاعر امامی محمد بن احمد بن الحسین بلدی

موصلی از شعرای صاحب بن عباد است شیخنا الحر العاملی در امل الامل بعض اشعار او را نقل

کرده **الخرقانی** گذشت در ابو الحسن **الخرکوشی** الحافظ ابو سعید عبد

الملك بن محمد النیسابوری الواعظ صاحب کتاب شرف المصطفی وفاتش ٤٠٧ و خرکوش سکة

کبیرة بنیسابور **الخزاز** رازی المعجمات شیخ ثقه جلیل القدر ابو القسم علی بن محمد بن علی خزاز

قمی صاحب کفایة الاثر فی النصوص علی الائمة الاثنی عشر است روایت میکند از شیخ صدوق و ابن

عیاش **الخطابی** ابو سلیمان حمد بن محمد بن ابراهیم البستی از اولاد زید بن الخطاب برادر

عمر است و او مردی محدث و فقیه و لغوی و ادیب شبیه ابو عبید قاسم بن سلام است و از مصنفات

او است غریب الحدیث و شرح سنن ابو داود و شرح بخاری و من شعره فی المداراة

شعر خطابی فی المدارات

مادمت حیاً فدارِ الناس کلہم ... فانما انت فی دارِ المداراتِ ... من یدرِ داریٰ ومن لم یدرِ

سوف یریٰ ... عما قلیلٍ ندیماً للنداماتِ ۔ وفاتش سنہ ۳۸۸ در بست وفی فہرست

ابن الندیم الخطابی ویکنی ابا محمد واسمہ عبد اللہ بن محمد بن حرب الخطاب من النحویین الکوفیین

ویعرف بالخطابی

الخطیب و خطیب بغداد

ابو بکر احمد بن علی بن ثابت شافعی اشعری حافظ ادیب خطیب جامع بغداد در جمعات واعیاد صاحب تاریخ بغداد است کہ تذییل کردہ اند حافظ محمد بن نجار بذیلی کہ اطول از خود تاریخ است وہم تذییلی بر آن نوشتہ سمعانی وفات خطیب در بغداد سنہ ۴۶۳ شد وقبرش بجنب بشر حافی است حکی انہ تصدق بجمیع مالہ وہو مائتا دینار فرقہا علی ارباب الحدیث والفقہاء والفقراء فی مرضہ واوصی ان یتصدق عنہ بجمیع ما علیہ من الثیاب ووقف جمیع کتبہ علی المسلمین ولم یکن لہ عقب گویند خطیب بمکہ مشرف شد واز آب زمزم نوشید بہ نیت آنکہ تاریخ بغداد جمع کند وآنکہ در جامع منصوری املاء حدیث نماید وآنکہ بعد از مرگ خود در تربت بشر حافی مدفون شود وہر سہ نصیب وی گردید بعضی از شعراء در مرثیہ او گفتہ ۔ لا زلتَ تدأبُ فی التاریخ مجتہداً ... حتیٰ رایتک فی التاریخ مکتوبا

خطیب تبریزی

ابو زکریا یحیی بن علی لغوی ادیب شارح دیوان متنبی ومعلقات سبع ولمع ابن جنی وغیرہ وفاتش فجاۃً ببغداد سنہ ۵۰۲ شد

خطیب دمشقی

قاضی القضاۃ جلال الدین محمد بن عبد الرحمن بن عمر شافعی قزوینی صاحب تلخیص المفتاح است کہ تفتازانی شرح مطول ومختصر بر آن نوشتہ وفاتش بدمشق سنہ ۷۳۹ ذلط

درگذشت

وگذشته در ابن نباته که او را خطیب مصری گویند **الخفاجی** ابو محمد عبد الله بن محمد بن
(غیر از ابن نباته نو)
سنان شاعر معروف با بن سنان صاحب سر الفصاحة فی اللغة است و ظاهرا شیعه مذهب است
جرجی زیدان ترجمه او را در آداب اللغة العربیة نوشته و وفاتش در ۴۶۶ سنه است گفته **الخفاف**
ابوبکر بن یحیی بن عبد الله الجذامی المالقی النحوی صاحب شرح بر ایضاح و بر بدیع و بر الکتاب
وفاتش سنه ۶۵۷ غزو مالقی منسوب است بمالقه بفتح لام یکی از شهرهای اندلس **الخفری**
شمس الدین محمد بن احمد الفاضل الحکیم از تلامذه صدر الحکماء امیر صدر الدین محمد دشتکی
شیرازی و عالم زمان شاه اسمعیل صفوی است و در کاشان توقف داشته و از مصنفات او است
رساله در اثبات واجب و شرح تذکره خواجه موسوم به تکمله که فارغ شده از آن در محرم سنه ۹۳۲ و خفر
از بلوک شیراز است گویند از آثار قدیمه در آن قبر جاماسب حکیم است **الخویی** قاضی القضاة
شهاب الدین بن خلیل الخویی الدمشقی الذی اکمل مفاتیح الغیب تفسیر الفخر الرازی توفی سنه ۶۳۹
خلط و قد تطلق علی ابی یعقوب یوسف بن طاهر الخویی تلمیذ المیدانی الذی اختصر مجمع الامثال
لاستاذه **الخیام** عمر النیسابوری الحکیم الشاعر اللغوی صاحب اشعار عربیه و فارسیه و
رباعیات مشهوره معاصر غزالی است و وفاتش سنه ۵۱۷ و قبرش در خارج نیسابور در جنب
امام زاده محمد محروق است از رباعیات او است ؎ چون عمر بسر رسد چه بغداد و چه بلخ
پیمانه چو پر شود چه شیرین و چه تلخ ؎ خوش باش که بعد از من و تو ماه بسی از سلخ
بغره آید ز غره بسلخ ؎ **الدارقطنی** ابو الحسن علی بن عمر بن احمد بغدادی شافعی یا شیعی

ترجمهٔ میر داماد ره

جامع فقیه و حافظ نبیه و محدث فاضل و عالم کامل روایت میکند از او حافظ ابو نعیم وفات او

سنه ۳۸۵ شعر قبرش نزدیک قبر معروف کرخی در بغداد و دار قطن محله کبیره ایست در بغداد

الداماد سید اجل محقق نحریر و عالم مدقق خبیر حکیم متکلم ماهر در عقلیات و کامل در

نقلیات میر محمد باقر بن محمد الحسینی الاسترابادی معروف بمیر داماد بود آنکه والدش داماد شیخ

اجل محقق کرکی بوده و افتخار میکرده بدامادی آن بزرگوار پس این لقب بارث باولادش رسید

از حدائق المقربین میر محمد صالح نقل است که میر داماد در تعبدات بنهایت رسیده بود و قرآن

مجید را بسیار تلاوت میکرد بحدیکه بعضی از ثقات برای من نقل کرد که در هر شب پانزده جزو قرآن

میخواند و بسیار مقرب بود نزد شاه عباس صفوی ماضی و همچنین در نزد خلیفه او شاه صفی و جماعتی

نقل کرده اند که سید داماد در اواخر عمر شریف خود بهمراهی شاه صفی مرحوم از اصفهان حرکت کرد بزیارت

عتبات عالیات و در همان ایام در سنه ۱۰۴۱ غما وفات یافت و در نجف اشرف بخاک سپرده شد فقیر

گوید که نیز از سید داماد نقل شده که مدت بسیار ظاهرا چهل سال پای خود را از برای خوابیدن

دراز نکرد و هم گفته اند که مدت بیست سال فعل مباح از او صادر نگردید مصنفات این جناب بسیار

جناب سید علیخان در سلافه مدح بسیار از او نموده بکلمات بلیغه و میرزا اسکندر منشی در

عالم آرا ترجمه او را ذکر نموده هر که طالب تفصیل است رجوع کند بفوائد الرضویه احقر و بدان

نیز که سید عالم فقیه میرزا صالح عرب ابن داماد میگفتند بجهت آنکه والدش آقا سید حسن داماد

سید علی صاحب ریاض بوده ولکن اطلاق داماد در ایشان نادر است **التبریزی**

احترام از کتب حدیث

جناب آخوند ملا آقا ابن عابد بن رمضان شیخ فقیه متکلم محقق مدقق جامع معقول و منقول

عارف بفقه و اصول از شاگردان شریف العلما است و در حب اهل بیت بخصوص حضرت سید

الشهدا علیه السلام رتبتی رفیع داشت و در تعصب شریعت مقدسه مقامی منیع و حکایاتی در

تعزیه داری برای امام حسین علیه السلام از او منقول است گویند که آن مرحوم از کتب حدیث و علمیه

زیاد احترام میکرد بنحویکه تهذیب شیخ طوسی و نحو آنرا هر وقت که بر میداشت مانند کلام

الله مجید میبوسید و بالای سر میگذاشت و میفرمود کتب اخبار مانند قران مجید محترمند

در سنه ۱۲۸۶ غروقو (؟) در طهران وفات کرد جنازه اش بکربلای مشرفه حمل کردند و در آن تربت پاک

بخاک رفت **الدقاق** ابو علی الحسن بن علی النیشابوری عالم عارف مفسر صالح و واعظ پدر

زن قشیری و استاد او است وفاتش سنه ۴۰۵ و قبرش در نیشابور گویند بعد از وفاتش

قشیری او را در خواب دید که زیاده از حد بیقراری و زاری دارد گفت ای عارف کامل مگر باز گشتن

بدنیا را اردو میکنی گفت بلی لکن نه آنکه طالب دنیا باشم یا آنکه بر منبر برآمده موعظه نمایم

بلکه از بهر آنکه عصائی بردست گرفته بهر کوی و برزن روم و کوبم تا فرمائی حق مکشوف که عقوبت

اخروی الغیاذ بالله(؟) باحق راستی و با خلق براستی رفتار نمائید که خیر شما در آن است **الدقیقی**

ابو القاسم علی بن عبد الله بن دقاق نحوی صاحب شرح ایضاح و شرح جرمی و کتاب عروض

و غیره وفاتش سنه ۴۱۵ **الدمامینی** بدر الدین محمد بن ابی بکر بن عمر المخزومی الاسکندری

المصری المالکی الشاعر النحوی صاحب حاشیه بر مغنی و عین الحیوة مختصر حیوة الحیوان و شرح

بر بخاری

شعر گفتن

موج حلم

بر بخاری وغیره وفاتش سنه ۸۲۷ ذکر در هند در کلبرگه بوده امین بلدة بصعید مصر **الدمیری**

کمال الدین محمد بن موسی بن عیسی المصری الشافعی صاحب حیوة الحیوان وشرح سنن ابن ماجه

ومنهاج نووی وغیر ذلک وفاتش بقاهره سنه ۸۰۸ ضح ودمیری منسوب است بدمیرة بفتح اول وکسر

ثانی وآن قریه ایست بمصر نزدیک دمیاط **الدوانی** علامه جلال الدین محمد بن سعد

دوانی حکیم متکلم فاضل شاعر محقق صاحب حاشیه قدیمه وجدیده بر شرح تجرید فاضل قوشجی در

اوائل امر بر مذهب سنی بوده لکن بعد شیعی شده وفاتش بعد از سنه نهصد است ودوان

قریه ایست از قرای کازرون فارس **الدوریستی** شیخ ثقه جلیل القدر ابو عبدالله

جعفر بن محمد بن احمد بن العباس دوریستی رازی از اکابر علمای امامیه ومعاصر شیخ طوسی است وا

میکند از شیخ مفید وسید بن بابویه بلا واسطه واز شیخ صدوق بواسطه پدرش محمد روایت میکند از

او شاذان بن جبرئیل در جمیع فنون مشهور وکثیر الروایه است واز خانواده علم وفضل است وبغایت

معظم بوده بحدیکه نظام الملک وزیر در هر دو هفته یکدفعه از ری حرکت میکرد میرفت

که در دو فرسخی ری است برای آنکه از برکات انفاسش استفاده نماید وانجناب را مصنفات است و

نسبش منتهی میشود بحذیفة بن الیمان که از اکابر صحابه رضی الله عنه ونزد دوریستی ابو محمد عبدالله

بن جعفر بن محمد بن موسی بن جعفر است که حموی در معجم البلدان ترجمه او را ایراد کرده وگفته که او

یکی از فقهای شیعه امامیه است در سنه احد بعدا دو مکی در انجا اقامت نمود واز اخبار ائمه

اثنی عشر حدیث میکرد پس معاودت کرد بشهر خویش وبعد از سنه عمرش ششصد بن ... وفات کرده

الدیاربکری حسین بن محمد بن الحسن قاضی مکه صاحب تاریخ الخمیس فی احوال انفس نفیس
فی السیرة النبویة مع استطرادات توفی بمکة المعظمة سنة ۹۸۲ ظفب **دیک الجن** عبد السلام
ابن رغبان اصلش از موته و اقامتش در حمص بوده و او شاعری است مشهور و مرثیه بسیار برای
امام حسین علیه السلام گفته و وفاتش سنه ۲۳۵ رکه و ترجمه اش در اغانی و ابن خلکان و حیوة الحیوان است
و از نوادر او است قصه شیرینی با هرون رشید که در ظلمات ها و بیرون در کشکول شیخ بحرانی است.

الدیلمی شیخ محدث وجیه نبیه حسن بن ابی الحسن محمد دیلمی صاحب ارشاد القلوب و غرر الاخبار
است و ظاهر از درزمان شهید اول (ره) بوده و صاحب عدة الداعی از او نقل میکند بعنوان حسن بن
ابی الحسن دیلمی و گویند حدیث کساء مشهور که از منفردات منتخب طریحی شمرده میشود در غرر الاخبار
این شیخ موجود است و گاهی دیلمی اطلاق میشود بر ثقه جلیل القدر عظیم الشان شیخ اجل ابو یعلی
سلار بن عبد العزیز دیلمی طبرستانی صاحب مراسم و مقنع و تقریب و ابواب تلمیذ شیخ مفید و
علم الهدی است و وفاتش سنه ۴۴۸ تمح با تسح و قبرش در قریه خسروشاه از قرای تبریز و قد یطلق
الدیلمی علی ابی شجاع شیرویه بن شهردار صاحب کتاب فردوس الاخبار قیل انه ذکر فیه انه اورد
فیه عشرة الاف حدیث و وضع علامات مخرجیه بجانبه و قد اقتفی السیوطی اثره فی جامعه الصغیر
والدیلم جیل سموا بارضهم وهم فی جبال قرب جیلان و ماء لبنی عبس ایضاً **الدینوری**
ابن قتیبه و ابو حنیفه الدینوریان و قد تقدما **ذو الدمعة** حسین بن زید بن علی بن
الحسین علیه السلام است که بسبب گریستن او در نماز شب او را ذو الدمعه و ذو العبره گفتند

واو سیدی است زاهد کثیر العلم حضرت صادق علیہ السلام او را تبنی کردہ و تربیت نمودہ ومن مختصری از حال او و اولاد او در منتہی الآمال نگاشتم **ذو الشہادتین** خزیمہ بن ثابت صحابی است کہ حضرت رسول صلی اللہ علیہ و آلہ شہادت او را بمنزلہ دو شہادت قرار دادہ بود و او حاضر شدہ کان بدر و صفین است و در صفین بعد از عمار شہید شہادت نوشید وفیما کتبہ الرضا علیہ السلام للمأمون من محض الاسلام الولایۃ لاولیاء امیر المؤمنین علیہ السلام الذین مضوا علی منہاج الرسول صلی اللہ علیہ و آلہ ولم یبدلوا ولم یغیروا بعد نبیہم وھو سلمان بن اسلم الفارسی وابو ذر جندب بن جنادۃ والمقداد بن الاسود وعمار بن یاسر وسہل بن حنیف و حذیفۃ بن الیمان وابو الہیثم بن التیہان وخالد بن سعید وعبادۃ بن الصامت وابو ایوب الانصاری وخزیمۃ بن ثابت ذو الشہادتین وابو سعید الخدری وامثالہم رضی اللہ تعالیٰ عنہم **ذو العینین** قتادۃ بن النعمان الانصاری است کہ در یکی از غزوات تیر بچشمش رسید کہ از حدقہ بیرون آمد حضرت رسول صلی اللہ علیہ و آلہ چشم او را بجا خود گذاشت و گفت اللہم اکسہ الجمال چشمش از اول نیکوتر شد از اینجا است کہ یکی از پسران او بر عمر بن عبد العزیز وارد شد عمر پرسید کہ کیست این مرد او در جواب گفت

انا ابن الذی سالت علی الخد عینہ   فردت بکف المصطفی احسن الرد

فعادت کما کانت لاول مرۃ   فیا حسن ما عین ویا حسن ما رد

عمر این شعر قرائت کرد

تلک المکارم لا قعبان من لبن   شیبا بماء فعادا بعد ابوالا

ذو الکفایتین ابو الفتح علی ابن ابی الفضل ابن العمید قمی

وزیر رکن الدوله دیلمی بود و بزرگی او بمرتبه بود که صاحب ابن عباد با وجود جلالت شان خود
مدح او گفته و بپا خاسته و بر او خوانده و در سابق ترجمه پدرش ابن العمید گذشت **ذو**
النون ابو الفیض ثوبان بن ابراهیم مصری عارف متصوف یکی از رجال طریقت است و فاتش
بمصر در حدود ۲۴۵ بود معروف کرخی حکایتی از او نقل کرده که در حیوة الحیوان در عقرب
ذکر شده و ابن ندیم گفته که از برای او اثری است در صنعت کیمیا و کتبی در آن تصنیف کرده
ذو الودعات یزید بن ثروان المعروف بهبنقة وکان احمقاً یضرب بحمقه المثل
فیقال احمق من هبنقة یحکی عن حمقه انه جعل فی عنقه قلادة من ودع وعظام وخزف وهو
ذو لحیة طویلة فسئل عن ذلک فقال لاعرف بها نفسی ولئلا اضل فبات ذات لیلة واخذ اخوه
قلادته فتقلدها فلما اصبح ورأی القلادة فی عنق اخیه قال اخی انت انا فمن انا وله حکایات فی
الحمق **الذهبی** محمد بن احمد بن عثمان المورخ صاحب سیر النبلاء ومیزان الاعتدال
وطبقات الحفاظ وغیر ذلک وفاتش سنه ۷۴۸ ذمح وهو ممن شغف بحب الشیخین فاعلی ذکرهما
جمع الله بینه وبینهما ما محبان علی و عمر هیچ نکوئیم ز خیر و ز شر حشر محبان علی با علی
حشر محبان عمر با عمر **الراغب** ابو القاسم حسین بن محمد بن المفضل الاصفهانی
الشافعی صاحب اللغة والعربیة والحدیث والشعر والادب صاحب مفردات القرآن والذریعة فی
الاخلاق قال الجلبی قیل ان الامام حجة الاسلام الغزالی کان یستصحب کتاب الذریعة دائماً
ویستحسنه لنفاسته وله کتاب المحاضرات وهو کتاب کبیر در فیه من نوادر الحکم والحکایات الطریفة

هَبَنْقَة
حَبَنْقی

الوَدَع
بالفتح والسکون شیء
ابیض یجلب من البحر یعلق فی
حلوق الصبیان للامن
من العین
منه

مالا یوجد فی غیره وذکر فیه انه قال صبی لمعلمه انی رأیت فی المنام کأنی مطلی بعذرة وانت مطلی
بعسل فقال هذا عملک السوء وعملی الصالح البسنا الله فقال الصبی فاسمع تمام الرؤیا و
کنت تلحسنی وانا الحسک فقال اعزب لعنک الله وقال فی المجلد الثانی فی الحد السادس
ودفع رجل الی امرد درهما فلما کشف ایره استعظمه فامتنع فقال الرجل اما ان تستدخله و
اما ان تشتم معویة فقال الصبر علی الاستدخال اهون من شتم خالی وخال المؤمنین فلما
ادخله فیه قال اخ یارب هذا فی هوی ولیک قلیل اللهم انی قد بذلت نفسی دون شتم
معویة فصبرنی توفی الراغب بعد المأة الخامسة **الرافعی** ابو القاسم عبد الکریم بن
محمد القزوینی الشافعی عالم فقیه صاحب کتاب تدوین فی علماء قزوین و شارح وجیز غزالی
بشرح کبیر مسمی بفتح العزیز علی کتاب الوجیز است که فیومی کتابی در لغات آن نوشته مسمی بمصباح
المنیر وفاتش سنه خمس **الراوندی** قطب راوندی است که بیاید در قطب و کاهی
اطلاق میشود بر سید اجل علامه زمان و عمید اقرانه واستاد ائمه عصره ضیاء الدین ابو الرضا
سید فضل الله بن علی راوندی صاحب ضوء الشهاب و کتاب النوادر که بیاید ترجمه اش در
ضیاء الدین راوندی و بدانکه اولاد و احفاد و اسباط او علما و اتقیاء و مذکور در تراجم میباشند
و از ایشان است فرزندش سید ابو الحسن عز الدین علی بن ضیاء الدین عالم فاضل فقیه ثقه
ادیب شاعر صاحب مصنفات کثیره ذکره السید علیخان فی الدرجات الرفیعة وقال هو شبل ذلک الاسد
وسالک نهج الاسد والعلم بن العلم ومن یشابه ابه فما ظلم الی ان قال له هدیه عظیمة بکاشان

لیس لها نظیر فی وجه الارض یسکنها من العلماء والفضلاء والزهاد والحجاج خلق کثیر و قال و
کان السید المذکور موجودا الی سنة ثمان واربعین وخمسمائة **رئیس المحدثین**
محمد بن علی بن الحسین بن بابویه است که گذشت در ابن بابویه **الرشید الوطواط**
محمد بن محمد بن عبد الجلیل العمری البلخی فاضل ادیب شاعر کاتب سلطان خوارزم شاه هندی
صاحب حدائق السحر در دقایق شعر است وفاتش بخوارزم سنه ۵۷۳ شیخ **الرضی** اذا قیل
الاغارضی فهو محمد بن الحسن القزوینی العالم الجلیل والفاضل النبیل صاحب کتاب لسان الخواص
وقبلة الآفاق وتاریخ علماء قزوین وغیر ذلک کان تلمیذ المولی خلیل القزوینی توفی سنة ۱۰۹۶
عصو **واذا قیل السید الرضی** فهو السید الاجل محمد بن الحسین بن موسی بن
محمد بن موسی بن ابراهیم بن الامام موسی الکاظم علیه السلام امره فی العلم والفضل والادب
والورع وعفة النفس وعلو الهمة والجلالة اشهر من ان یذکر و قد خفی علو مقامه فی الدرجات
العلمیة مع قلة عمره لعدم انتشار کتبه وقلة نسخها وانما الشایع منها نهج و خصائص وهما مقصوران
علی النقلیات نعم فی هذه الازمنة انتشر نسخة المجازات النبویة الحاکیة عن علو مقامه فی
فنون الادبیة وله تفسیر علی القرآن المسمی بحقائق التنزیل احسن من کل التفاسیر واکبرها من التبیان
رزقنا الله زیارته والعثور علیه توفی لست خلون من المحرم سنه ۴۰۶ رضوان الله عنه
واذا قیل الشارح الرضی او الفاضل الرضی فهو نجم الائمة محمد بن الحسن
الاسترابادی العالم المحقق المدقق السعید شارح الکافیة والشافیة والقصائد السبع

لابن ابی الحدید وشرحه علی الکافیة هو الذی فاق علی مصنفات الفریقین قال السیوطی لم یولف
علیها بل ولا فی غالب کتب النحو مثله جمعاً وتحقیقاً فرغ من تألیفه سنة ۶۸۳ خفج توفی فی خفو

الرفاعی ابو اسحق ابراهیم بن سعید الضریر النحوی الادیب الشاعر المتوفی سنة ۴۱۱ تیا
وسید احمد رفاعی از مشایخ طریقه شافعیه و اصحاب کرامات معروفه است وفاتش سنة ۵۷۸ ثعح
قبرش در ام عبیده بفتح عین وان دهی است نزدیک واسط **المولی رفیعا الجیلانی**

ملا رفیع الدین جیلانی

هو العالم العابد الفاضل الحکیم الجلیل محمد رفیع بن فرج الجیلانی الرشتی المجاور للمشهد
الرضا علیه السلام کان من تلامذة العلامة المجلسی والسید الاجل الامیرزا رفیعا النائینی له الحواشی
علی کتاب الشافی والمدارک وشرح اللمعة والبیضاوی وعلی اصول الکافی وغیر ذلک کانت زوجته
بنت العالم النحریر الامیر ابی المعالی الکبیر وام زوجته بنت العالم الاجل المولی محمد صالح
من العائلة الجلیلة آمنه بیگم بنت المجلسی الاول روی عن العلامة المجلسی وقد اطال الکلام فی
مدحه وعظیم شانه صاحب تتمیم امل الامل **والمولی رفیع الدین** القزوینی

محمد بن فتح الله یاتی ذکره فی الواعظ القزوینی **والمیرزا رفیع الدین** النائینی

میرزا رفیع الدین نائینی

هو السید الاجل محمد بن حیدر الحسینی الطباطبائی سید الحکماء والمتالهین وقدوة المحققین
والمدققین علامة زمانه ووحید دهره واوانه ذو الفیض القدسی استاد العلامة المجلسی له حواشی
وتعلیقات علی المختلف واصول الکافی وشرح الاشارات والصحیفة الکاملة وله رسالة التشکیک
والشجرة الالهیة والثمرة الالهیة وغیر ذلک یروی عن المولی عبد الله التستری وشیخنا البهائی

توفي ٧ شوال سنة ١٠٨٢ ومزاره باصفهان مشهود وكتب على قبره بتاريخ فوتش خردمند گفت
مقام رفيع مقام رفيع ١٠٨٢ **الرقاشي** الفضل بن عبد الصمد البصري كان سهل الشعر مطبوعا
وكان منقطعا الى آل برمك مستغنيا بهم عن سواهم وكانوا يصلونه على الشعراء ويروون
اولادهم اشعاره ويدونونها تعصبا له وحفظا لخدمته وتنويها باسمه فلما نكبوا صار اليهم
في حبسهم فاقام معهم ينشدهم ويسامرهم حتى ماتوا ثم رثاهم فاكثر من رثاهم توفي سنة ٢٠٠
ماتين **الرماني** ابو الحسن علي بن عيسى الواسطي المعتزلي النحوي المشهور بابي الحسن الوراق
شارح كتاب سيبويه ومختصر الجرمي والمقتضب توفي سنة ٣٨٤ شقد ينسب الى قصر الرمان من
نواحي الواسط. وقد تقدم في ابن النديم المراد من الوراق وفي فهرست ابن النديم انه كان النحوي
الرماني جارا لابي الحسن علي بن عيسى الرماني يبوق العطش وكان كثيرا ما يجتاز بالرماني وهو
جالس على باب داره فيستجلسه ويحادثه ويستدعيه الى ان يقول بالاعتزال فكان يرى التشيع
فلما طال ذلك عليه انشده اقارع اعداء النبي وآله قراعا يفل البيض عند قراعه
واعلم كل العلم ان وليهم سيجزي غداة البعث صاعا بصاعه فلا زال من والاهم في
علوه ولا زال من عاداهم في اتضاعه ومعتزلي رام عزلي ولا ابي عن الشرف
العالي بهم وارتفاعه فما طاوعتني النفس في ان اطيعه ولا اذن القرآن لي في اتباعه
طبعت على حب الوصي ولم يكن لينقل مطبوع الهوى عن طباعه **الرياشي** ابو الفضل
العباس بن الفرج البصري النحوي اللغوي المورخ يروي عن الاصمعي وابي عبيدة قتله صاحب الزنج

بالبصرة ۲۷۵ھ دعریلنسب الی ریاش ککتاب بجد رجل من جذام کان والدلو ہاشمی عبدا له

الزاهری ابو جعفر محمد بن سنان من اصحاب الکاظم والرضا والجواد علیهم السلام ینتهی

نسبہ الی زاهر مولی عمرو بن الحمق الذی قتل فی کربلا فی نصرة سیدنا الحسین علیه السلام وقد ذکر

خبره فی کتاب نفس المهموم **الزاهی** ابو القاسم علی بن اسحق بغدادی شاعراست قاضی نور الله

گفته که اکثر شعر او در مدح اهل بیت علیهم السلام و مدح سیف الدولہ و وزیر مهلبی است

وفاتش در بغداد ۳۵۲ھ شنب قبرش در مقابر قریش **الزجاج** ابو اسحق ابراهیم بن محمد بن

السری النحوی الادیب صاحب معانی القرآن والامالی وغیرهما من کتب کثیرة اخذ الادب عن

المبرد والثعلب وکان یخرط الزجاج ثم ترکه واشتغل بالادب فنسب الیه توفی سنه ۳۱ حکی

ان اخر کلامه الذی سمع منه قوله اللهم احشرنی علی مذهب احمد بن حنبل وفی فهرست ابن الندیم

الزجاج معلم ولد ناصر الدولہ واسمه محمد بن اللیث داینه بالموصل ولا نعرف له کتابا

الزجاجی ابو القاسم عبد الرحمن بن اسحق الصیمری النهاوندی الاصل البغدادی

الاشتغال الشامی المسکن والخاتمة صاحب الجمل والایضاح والکافی کلها فی النحو توفی ۳۳۹ھ

شلط کتاب جمل او از کتب معروفه بوده که فضلا بران شروح وحواشی نوشته اند وان را بعبارات

مختصر کرده اند دمیری گفته که اشتغال نمیجوید احدی بان مگر آنکه انتفاع میبرد از آن وابن بارزا

که او زاده مکه مشرفه تصنیف کرده و هرگاه از بابی از ابواب فارغ میکشته هفت شوط دور

کعبه معظمه طواف مینموده و از خداوند تعالی مسئلت مینموده که آنرا با مرزند وهم قاری

زجاجی صاحب کتاب جمل

ان کتاب را نفع بخشد واو را زجاجی میگویند بجهت نسبت وی بزجاج استادش **الزرّارى** احمد بن محمد بن سلیمان بن الحسن بن الجهم بن بکیر بن اعین شیبانی معروف بابو غالب زراری ثقه جلیل القدر واز اجلاء شیوخ است ونسبش بزراره ودر رساله که برای پسر پسرش محمد بن عبد الله ابن احمد در ذکر آل اعین نوشته است ذکر کرده که اول کسیکه از آل اعین منسوب بزراره شد جدّ ما سلیمان بود که حضرت هادی علیه السلام در توقیعات خود توریةً از او بزراری تعبیر فرموده تاریخ وفات زراری در ابو غالب گذشت **الزُرقانی** محمد بن عبد الباقی بن یوسف المصری المالکی المتوفی سنة ۱۱۲۲ ولهُ کتب منها شرح المواهب اللدنیة بالمنح المحمدیة للقسطلانی **الزرکشی** بدر الدین ابو عبد الله محمد بن بهادر بن عبد الله المتوفی سنة ۷۹۴ وله تصانیف منها سلاسل الذهب فی الاصول وزهر العریش فی احکام الحشیش وغیرها **الزعفرانی** ابو القاسم عمر بن جعفر لغوی ادیب شاعر معروف بن ومعاصر صاحب ابن عباد ومادح او وگاهی اطلاق میشود بر ابو عبد الله حسن بن محمد بن صباح یکی از رواة شافعی وفاتش سنة ۲۶۰ **الزمخشری** ابو القاسم محمود بن عمر بن محمد الخوارزمی المعتزلی استاد فن بلاغت ملقب بجار الله بجهت آنکه چندی مجاورت مکه را اختیار کرده بود واو را مصنفات زیبا است اشهر آنها کشاف است که در حق او گفته:

> اِنَّ التَّفَاسِيرَ فِي الدُّنْيَا بِلَا عَدَدٍ ... وَلَيْسَ فِيهَا لَعَمْرِي مِثْلُ كَشَّافِ
> اِنْ كُنْتَ تَبْغِي الْهُدَى فَالْزَمْ قِرَاءَتَهُ ... فَالْجَهْلُ كَالدَّاءِ وَالْكَشَّافُ كَالشَّافِي

وفاتش بجرجانیه خوارزم شب عرفه سنة ۵۳۸ گویند وصیت کرده بود که بر لوح قبرش بنویسند

یا من یری مد البعوض جناحها   فی ظلمة اللیل البهیم الالیل، ویری مناط عروقها فی
نحرها   والمخ فی تلک العظام النحل، اغفر لعبد تاب عن فرطاته   ماکان منه فی
الزمان الاول، ونسب الیه قوله کثر الشک والخلاف وکل   یدعی الفوز بالصراط
السوی، فاعتصامی بلا اله سواه   ثم حبی لاحمد وعلی، فاز کلب بحب اصحاب
کهف   کیف اشقی بحب آل النبی، وروی الزمخشری باسناده عن النبی صلی الله علیه
وآله قال فاطمة بهجة قلبی وابناها ثمرة فؤادی وبعلها نور بصری والائمة من ولدها
امناء ربی وحبل ممدود بینه وبین خلقه من اعتصم بهم نجی ومن تخلف عنهم هوی یروی
شیخنا الشهید ره عن القاضی بن جماعة وهو عز الدین عبد العزیز بن محمد بن ابراهیم قاضی
قضاة الدیار المصریة عن سند وقته الشیخ العالم ابی الفضل احمد بن هبة الله بن احمد بن عساکر
عن ام المؤید زینب وتدعی حرة بنت ابی القسم عبد الرحمن بن الحسن بن احمد الجرجانی النیسابوری
الصوفی المعروف بالشعری عن الزمخشری

مصنفات ملا علی زواری

الزواری شیخ عالم فاضل مفسر علی بن الحسن
زواری تلمیذ شیخ علی بن عبد العالی واستاد ملا فتح الله کاشانی وصاحب تالیفات است ازجمله
تفسیر فارسی کبیر معروف بتفسیر زواری موسوم بترجمة الخواص وشرح نهج البلاغه وترجمه کشف
الغمه که تالیف کرده او در ۹۳۸ ونیز ترجمه کرده کتاب مکارم الاخلاق وعدة الداعی واحتجاج
طبرسی واعتقادات شیخ صدوق وتفسیر منسوب بامام حسن علیه السلام وزوار منسوب است بزواره
که قصبه ایست از اعمال اصفهان معروف بقریة السادات بجهة کثرت سادات در آنجا

الزوزنی ابو عبد الله الحسین بن علی بن احمد المتوفی سنة ۴۸۶ تقوصاحب ترجمان القرآن وشرح المعلقات **الزهاد الثمانیة** ربیع بن خثیم وهرم بن حیان واویس قرنی و عامر بن عبد قیس وابومسلم بن خولانی ومسروق بن الاجدع وحسن بصری واسود بن یزید میباشند وبعضی بجای اسود جریر بن عبد الله بجلی را ذکر کرده اند چهار نفر اول از اصحاب حضرت امیر المؤمنین علیه السلام در زهاد اتقیاء بودند وچهار دیگر بر باطل بودند **الزهری**

محمد بن مسلم بن عبید الله بن عبد الله بن الحرث بن شهاب بن زهرة بن کلاب الفقیه المدنی التابعی المعروف وقد ذکره علماء الجمهور واثنوا علیه ثناء بلیغا قیل انه قد حفظ علم الفقهاء السبعة ولقی عشرة من الصحابة وروی عنه جماعة من ائمة علم الحدیث وروی کثیرا عن مولانا علی بن الحسین علیه السلام واختلفت کلمات علمائنا فی مدحه وقدحه وتفصیل ذلک یطلب من غیر هذا الکتاب توفی سنة ۱۲۴ فکد ودفن فی ضیعته ادامی بین الحجاز والشام **السبتی**

ابو العباس احمد السبتی من اعلام المتصوفة بالمغرب کان فی اخر المأة السادسة بمراکش و ینسب الیه علم الزایرجة وهو من القوانین الصناعیة لاستخراج الغیوب **سبط ابن الجوزی**

ابو المظفر یوسف بن قزاوغلی البغدادی العالم المورخ المشهور صاحب تذکرة الخواص فی مناقب امیر المؤمنین واهل بیته الطاهرین علیهم السلام توفی بدمشق سنة ۶۵۴

السبکی قاضی القضاة ابو الحسن تقی الدین علی بن عبد الکافی الانصاری الخزرجی المصری الشافعی الاشعری المعروف فی کثیر من العلوم له مصنفات منها شفاء الاسقام فی

زیارة خیر الانام صلی الله علیه وآله والرد فیه علی ابن تیمیه توفی سنه ۷۵۶ ذنو و السبکی بالضم اسم قریتین بدیار مصر **السجاوندی** سراج الدین محمد بن محمد بن عبد الرشید الحنفی الظاهر انه من علماء المأة الخامسة له کتاب فی الفرایض یقال له الفرائض السجاوندیة (السراجیة ایضا) و قد اعتنی بها الفضلاء وشرحوها شروحا کثیرة **السخاوی** ابو الحسن علم الدین علی بن محمد بن عبد الصمد الشافعی المصری النحوی شیخ القراء اخذ عن الشاطبی و التاج الکندی له شرح الشاطبیة وقصائد واراجیز ومدائح فی النبی صلی الله علیه وآله توفی سنه ۶۴۳ بدمشق و انشد عند وفاته

قَالُوا غَداً نَأتِی دِیَارَ الحِمیٰ ◊ وَیَنزِلُ الرَّکبُ بِمَغنَاهُم

فَکُلُّ مَن کَانَ مُطِیعاً لَهُم ◊ اَصبَحَ مَسرُوراً بِلُقیَاهُم

قُلتُ فَلِی ذَنبٌ فَمَا حِیلَتِی ◊ بِاَیِّ وَجهٍ اَتَلَقَّاهُم

قَالُوا اَلَیسَ العَفوُ مِن شَأنِهِم ◊ لَا سِیَّمَا عَمَّن تَرَجَّاهُم

و السخا کورة بمصر ینسب الیها الرجل المذکور کما انه ینسب الیها ایضا شمس الدین محمد بن عبد الرحمن السخاوی المتوفی سنه ۹۰۲ صاحب الضوء اللامع فی اعیان القرن التاسع **السُّدّی** ابو محمد اسمعیل بن عبد الرحمن الکوفی المفسر المعروف اقواله فی التبیان وغیره کان نظیر مجاهد و قتادة والکلبی و الشعبی و مقاتل ممن یفسرون القرآن الکریم بارائهم وعن ابن حجر انه صدوق رمی بالتشیع من الرابعة انتهی والسُّدّی بضم السین و تشدید الدال المهملتین منسوب الی سدة مسجد الکوفة لبیعه المقانع فیها توفی فی حدود سنه ۱۲۸ **السرّاد** ثقة جلیل القدر حسن بن محبوب صاحب مشیخه از ارکان اربعه عصر خود و از اصحاب اجماع است از حضرت امام رضا علیه السلام روایات

میکند واز شصت نفر از اصحاب حضرت صادق علیه السلام روایت حدیث مینموده کر از جمله

علیّ بن رئاب است که پدرش محبوب عوض هر حدیثی که از علی مینوشته یک درهم بحسن میداده

در سنهٔ ۲۲۴ رکد بستن هفتاد وپنج وفات کرد السعدی شیخ مصلح الدین سعدی بن

عبد الله شیرازی پسر خواهر علامهٔ شیرازی قطب الدین است که در فصاحت لسان وشیرینی

زبان محتاج بتوصیف نیست گلستان وبوستانش از این خبر میدهد گویند مرید شیخ عبد

القادر گیلانی است و بسیار سفر کرده واز مشایخ بسیار درا دریافته چنانچه در بوستان گوید

در اقصای عالم بگشتم بسی بسر بردم ایام با هر کسی تمتع ز هر گوشهٔ یافتم ز هر خرمنی

خوشهٔ یافتم وفاتش سنهٔ ۶۹۰ خص یا خصا چنانکه در تاریخ او گفته شده بروز جمعه بود

ماه شوال بتاریخ عرب خ ص ا سال همای پاک روح شیخ سعدی بیفشاند

او سوی جنت پر وبال قبرش در بیرون دروازهٔ شیراز است وفی ریاض العلماء وقد یطلق

السعدی علی الشیخ الاقدم ابی عبد الله حسین بن عبد الله بن سهل السعدی القمی مؤلف

کتاب المتعة وغیره وقد یرمی بالغلو ولذلک اخرج من قم فی اوان اخراج امثال هؤلاء

من بلدة قم وکان من اصحاب الهادی علیه السلام السفاح ابو العباس عبد الله بن محمد بن

علی بن عبد الله بن العباس بن عبد المطلب اول خلفاء بنی العباس ذکرت ترجمته فی

تتمة المنتهی فی وقایع ایام الخلفاء قیل لم یکن احد من الخلفاء یحب مسامرة الرجال مثل السفاح

وکان کثیرا ما یقول انما العجب ممن یترک ان یزداد علماً ویختار ان یزداد جهلاً فقال له ابو بکر

الحمد لله جاء تأویل هذا الکلام قال یترک مجالسة مثلک وامثال اصحابک ویدخل الی امرأته وجاریته

فلا یزال یسمع سخفاً ویری نقصاً **السکاکی** ابو یعقوب یوسف بن ابی بکر بن محمد الخوارزمی

المعتزلی الحنفی ملقب بسراج الدین السکاکی صاحب کتاب مفتاح العلوم که دوازده علم از علوم

عربیه را در آن ذکر کرده با آنکه او از اعاجم است سید مجد الدین محمد الحسینی فاضل مورخ متخلص

بمجدی معاصر شیخنا البهائی در کتاب زینة المجالس در باب حسن ثبات النیة حکایه از او نقل کرده

در حسن ثبات و جد و جهد در کار که در اینجا ذکرش نیست وفاتش ظاهرا در سنه ۶۲۶ خکواست

السکونی اسمعیل بن ابی زیاد معروف بسکونی بفتح نسبت بسکون قبیله در یمن

گفته‌اند که او عامی مذهب بوده و بعضی احتمال داده‌اند تشیع او را و آنکه چون مشهور بوده

مابین عامه و از قضاة ایشان بوده تقیه می‌نموده و بالجمله روایات او از حضرت صادق علیه السلام

نزد ما و عامه ان متلقی بقبول است و محقق داماد در رواشح و علامه بحر العلوم او را توثیق

نموده اند و استاد اکبر در تعلیقه و شیخ مرحوم در خاتمه مستدرک کلام را در حال او بسط داده اند

السلار حمزة بن عبد العزیز الدیلمی الطبرستانی شیخ اجل ابو یعلی ثقه عظیم الشان فقیه مقدم

در علم و ادب صاحب مقنع در مذهب و تقریب در اصول فقه و مراسم در فقه و غیر ذلک تلمیذ

شیخ مفید و سید مرتضی است و گاهی بنیابت سید درس میفرمود و کتاب رد بر ابو الحسن بصری را

در نقض او بر شافی بامر سید نوشته وفاتش سنه ۴۴۸ و بقولی سنه ۴۶۳ و قبرش در قریه خسروشاه

از قرای تبریز است **سلطان العلماء** حسین بن محمد بن محمود الحسینی العاملی

الأصبهانی علامة الزمان و شقیق النعمان محقق مدقق عظیم الشأن الذی جمع الی الشرف عز الجاه
ونال من خیر الدنیا و الآخرة مرتبه در زمان شاه عباس ماضی امر وزارت و صدارت بوی تفویض
شد و چندان مرتبه و مکانت پیدا کرد که داماد سلطان شد و از دختر سلطان اولاد بهم رسانید که
تمامی فضلاء و اذکیاء بودند روزی او گردید تلمذ کرده بر جماعتی از اهل علم و عمده تلمذش
بر والدش میرزا رفیع الدین و مولی حاج محمود رنانی بوده و مشارکت کرده با ملا خلیل قزوینی
در تلمذ بر شیخ بهائی تعلیقات و مصنفات او در کمال دقت و متانت است مانند حواشی او بر
شرح لمعه و بر اصول معالم و بر مختلف و بر شرح مختصر عضدی و زبده شیخ بهائی و بر بعض ابواب من لا یحضره
الفقیه و غیره وفاتش در سنه ۱۰۶۴ در اشرف مازندران واقع شد جنازه شریفش را از اشرف
بنجف اشرف حمل نمودند و فرزند و سبطش میرزا ابراهیم خلیفه سلطان و نائب مناب او بوده
در امور **السِّلَفی** صدر الدین ابو طاهر احمد بن محمد بن ابراهیم بن سِلَفة الاصفهانی الانصاری الشافعی
یکی از حفاظ است تلمذ کرده بر الکیا هراسی و خطیب تبریزی وفاتش سنه ۵۷۶ بثغر اسکندریه
السِّماکی السید فخر الدین محمد بن الحسن الحسینی الاسترابادی استاد السید الداماد
السّمعانی ابو سعد عبد الکریم بن محمد المروزی الشافعی حافظ فقیه صاحب کتاب الانساب
و تذییل تاریخ بغداد و غیرهما گویند در طلب علم شرق و غرب و شمال و جنوب سفر کرده و
از زیاده از چهار هزار شیخ اخذ کرده وفاتش سنه ۵۶۲ نسبت بمرو و سمعانی منسوب است بسمعان
و آن بطنی است از تمیم **السَّمهودی** سید نور الدین علی بن عبد الله بن احمد الحسنی

سِلَفه یعنی سه لب چون یک لبش شکافته بوده

الشافعی صاحب وفاء الوفاء باخبار دار المصطفیٰ و خلاصۃ الوفاء وغیرہما وفاتش سنہ ۹۱۱ ظ

السنائی ابو المجد مجدود بن آدم الغزنوی عارف حکیم شاعر کامل معنوی کہ صاحب مثنوی خود را از متابعان او دانسته از اشعار او ظاہر میشود انستکہ انجناب شیعی مذہب و محب خاندان نبوت بوده لکن از طریق تقیہ پا بیرون نمیگذاشته و اگر مدحی از بعضی نااہلان میشنوده بجہت ضرورت و بستن زبان دشمنان بوده وفاتش در غزنین بقولی سنہ ۵۹۰ نص ومن اشعاره ای هواهای تو خدا انگیز وی خدایان تو خدا آزار ره رها کرده از آنکم عزیزان نیستی از آبی خوار علم کز تو ترا نستاند جهل از آن علم به بود صد بار غول باشد نه عالم آنکه از او بشنوی گفته و نشنوی کفتار ده بود آن نه دل که اندر وی گاو وخر باشد وضیاع و عقار کی درآید فرشته تا نکنی سگ ز در دور و صورت از دیوار افسری کان نه دین نهد بر سر خواهش افسر شمار و خواه افسار سائق وقائد صراط الله به ز قرآن مدان و به ز اخبار بو خود از اگر پادشاهیست بود کرکس تو پادشه مشمار السوزنی شمس الدین محمد از احفاد حضرت سلمان محمدی علیہ السلام از شعراء سمرقند است با حکیم سنائی ملاقات و مصاحبت نموده وفاتش در سمرقند سنہ ۵۶۹ نشط السهروردی ابو حفص شہاب الدین عمر بن محمد البکری الشافعی الصوفی عارف حکیم مرتاض معاصر ناصر بالله عباسی وفاتش در بغداد سنہ ۶۳۲ غلب السہیلی ابو القاسم عبد الرحمن بن عبد الله بن احمد اندلسی مالکی نحوی لغوی محدث مفسر صاحب

شرح الجمل والأعلام وله قصيدة عينية في المناجات ذكرها شيخنا الأجل ابن فهد الحلي في
أول عدة الداعي: يا من يرى ما في الضمير ويسمع، أنت المعد لكل ما يتوقع، يا من
يرجى في الشدائد كلها، يا من إليه المشتكى والمفزع، يا من خزائن ملكه في قول كن
امنن فإن الخير عندك أجمع، ما لي سوى فقري إليك وسيلة، بالافتقار إليك فقري أدفع
ما لي سوى قرعي لبابك حيلة، فلئن رددت فأي باب أقرع، ومن الذي أدعو وأهتف
باسمه، إن كان فضلك عن فقيرك يمنع، حاشا لجودك أن تقنط عاصيا، الفضل أجزل
والمواهب أوسع، توفي بمراكش سنة ٥٨١ **السيّاري** أحمد بن محمد بن سيّار أبو
عبد الله الكاتب البصري قال في حقه مشايخ الرجال إنه كان من كتاب الطاهر في زمن أبي محمد عليه السلام
ضعيف الحديث فاسد المذهب مجفو الرواية كثير المراسيل وصنف كتبا منها كتاب ثواب القرآن
كتاب الطب كتاب القراءات كتاب الغارات إلى غير ذلك والسياري أيضا أبو الحسين أحمد بن إبراهيم
الشيعي الشيخ الجليل خال أبي عمر الزاهد الملقب بالمطرز الناصبي اللغوي نقل عن خط الشهيد الأول
ره أنه قال قال أبو بكر بن حميد قلت لأبي عمر الزاهد من هو السياري قال خالي كان رافضيا
مكث أربعين سنة يدعوني إلى الرفض فلم أستجب له ومكثت أربعين سنة أدعوه إلى السنة فلم
يستجب لي **سيبويه** أبو الحسن عمرو بن عثمان بن قنبر الفارسي البيضاوي العراقي البصري
النحوي أستاد العربية على الإطلاق المشتهر كلامه وكتابه في الآفاق الذي قال في حقه العلامة
الطباطبائي بحر العلوم ره أن المتقدمين والمتأخرين وجميع الناس في النحو عيال عليه أخذ عن الخليل

ترجمهٔ سیبویه

ویونس والاخفش وعیسی بن عمرو وکان شابا نظیفا جمیلا احسن التصنیف وکان ابیض مشربا بحمرة

کان خدوده لون التفاح ولهذا یقال له سیبویه او لانه کان یعتاد شم التفاح او غیر ذلک وحکایة

وروده ببغداد ومناظرته مع الکسائی فی کلمة قد کنت اظن ان العقرب اشد لسعة من الزنبور

فاذا هو هی او ایاها معروفة مات سنه ۱۸۰ قهفا وقبح وقبره فی مزار باهلیة شیراز وعبر عنه العلامة

المجلسی فی البحار فی باب الوضوء بالمعاند للحق واهله وکتابه الموسوم بالکتاب معروف اعتنی به الادباء

السید هو علی بن الحسین الموسوی المعروف بالسید المرتضی الذی یأتی ذکره فی علم الهدی

السید ابن باقی هو علی بن الحسین بن الحسن بن باقی القرشی سید عالم زاهد عابد

فقیه صالح صاحب کتاب اختیار المصباح وغیره ذکر کرده از او کفعمی در مصباحش و این سید

معاصر بوده با محقق حلی ره چنانچه ظاهر میشود از تاریخ بعض مصنفاتش که در سنه ۶۵۳

ازان فارغ شده **السید الجزائری** عالم محدث جلیل محقق متبحر السید

نعمة الله بن عبد الله الموسوی است که تلمذ کرده بر علامه مجلسی و محدث کاشانی و سید هاشم

و محقق سبزواری وغیره و صاحب تصنیفات فائقه است وفاتش در جایدر سنه ۱۱۱۲ عقیب و

اولاد و احفادش اهل علم و فضلند **السید الحمیری** هو اسمعیل بن محمد سید

الشعراء الذی نظم اکثر فضائل امیر المؤمنین علیه السلام حتی حکی عن المدائنی ان السید وقف

بالکناس وقال من جاء بفضیلة لعلی بن ابی طالب علیه السلام لم اقل فیها شعرا فله فرسی هذا و

ما علی فجعلوا یحدثونه وینشدهم فیه حتی روی رجل عن ابی الرعل المرادی انه قدم امیر المؤمنین علیه السلام

نتطهر للصلوة فنزع خفه فانساب فيه افعى فلما دعى ليلبسه انقضت غراب فحلقت بها ثم
القاها فخرجت الافعى منه قال فاعطا السيد ما وعده وانشأ يقول ع الا يا قوم للعجب العجاب
لخف ابي الحسين وللحباب ع الابيات وعن الاغاني قال قال الموصلي حدثني عمي قال جمعت
للسيد في بني هاشم الفين وثلثمائة قصيدة فخلت ان استوعبت شعره حتى جلس الي يوما
رجل ذو اطمار رثة فسمعني انشد شعره فانشدني له ثلث قصائد لم تكن عندي فقلت في نفسي
لو كان هذا يعلم ما عندي كله ثم انشدني بعده ما ليس عندي لكان عجيبا فكيف وهو لا يعلم وانما
انشد ما حضره وعرفت حينئذ ان شعره ليس مما يدرك ولا يمكن جمعه كله انتهى ومن شعره
القصيدة المذهبة التي شرحها علم الهدى المرتضى رضي الله عنه قال ابن شهر اشوب في معالم
العلماء وسمع مروان بن ابي حفصة القصيدة المذهبة فقال لكل بيت سبحان الله ما اعجب
هذا الكلام وذكر ابن المعتز في طبقات الشعراء انه رأى في بغداد حمال مثقل فسئل عن حمله فقال
ميميات السيد وقيل له لم لا تقول شعرا فيه غريب فقال اقول ما يفهمه الصغير والكبير ولا يحتاج
الى التفسير ثم انشأ ع ايا رب اني لم ارد بالذي به   مدحت عليا غير وجهك فارحم
وروى عن بعضهم قال كنا جلوسا عند ابي عمرو بن العلا فتذاكرنا السيد فجاء وجلس وخضنا في
ذكر الزرع والنخل ساعة فنهض فقلنا يا ابا هاشم مم القيام فقال ع اني لاكره ان اطيل بمجلس
لا ذكر فيه لآل محمد   لا ذكر فيه لاحمد ووصيه وبنيه   ذلك مجلس قصف ردي
ان الذي يتنام في مجلس   حتى يفارقه لغير مسدد ع قاضي نور الله در مجالس

گفته که سید حمیری در سنه ۱۷۹ یکصد و هفتاد و نه از هجرت در بغداد بجوار رحمت ایزدی انتقال
نمود و اکابر و شرفای شیعه که در کوفه بودند هفتاد کفن فرستادند و هرون الرشید از مال خود او را
کفن کرد و کفنهائی که اهل کوفه فرستاده بودند باز پس فرستادند **السید الداماد**
گذشت در الداماد **والسید الرضی** گذشت در الرضی **والسید الشبر**
بیاید در الشبر **والسید ابن طاوس** گذشت در ابن طاوس **والسید**
القصیر محمد بن معصوم الرضوی سید سند و عالم مؤید و فقیه کامل معتمد از اجله فقهاء
سادات رضوی ارض اقدس بوده و از تلامذه اسمعیل اکبر محقق بهبهانی و علامه طباطبائی و شیخ
اکبر شیخ جعفر بوده وفاتش سنه ۱۲۵۵ غره و قبرش در جوار جنتش حضرت امام ثامن علیه السلام میان
مسجد بین پشت سر و بالا سر و آنجناب را مصنفاتی است در فقه و غیره و والدش نیز از زهاد و علما
بوده در سنه ۱۲۳۲ وفات کرده در کفشکاه صحن عتیق دفن شده رحمة الله و رضوانه علیهما

سیرافی

السیرافی ابو سعید قاضی حسن بن عبدالله بن مرزبان نحوی پدرش مجوسی بوده
و نامش بهزاد چون اسلام آورد پسرش او را عبدالله نام نهاد گویند سیرافی در علم قرآن
و لغت و نحو و فقه و فرائض در بغداد درس میگفت و او شیخ شیوخ و استاد ائمه نحات بوده
و هم در بغداد قضاوت مینموده و خطش مانند اسمش حسن بوده و چهل سال روزه گرفت
و پیوسته از نماز بام شب تا میکرد و تاسف میخورد و هرگاه یکی از اقران خود را میدید که زود
پیر شده بآن تسلیت مییافت از مصنفات او است شرح الکتاب و شرح مقصوره ابن درید و غیرهما

سید رضی رضی الله عنه در ایام طفولیت بر او قرائت فرموده و سؤال سیرافی از او اذا قیل
رایت عمر فما علامة نصبه و جواب سید بغض علی بن ابیطالب علیه السلام مشهور است و فاتش
۳۶۸ شیخ در بغداد و سید رضی او را مرثیه فرموده و گاهی اطلاق میشود سیرافی بر شیخ
ثقه جلیل القدر احمد بن علی بن عباس بن نوح السیرافی نزیل بصره فقیه محدث صاحب تصانیف
کثیره استاد نجاشی ره سیراف بکسر السین المهملة و آخره فاء مدینة جلیلة علی ساحل البحر بینها
وبین البصرة سبعة ایام **السیوطی** جلال الدین عبد الرحمن بن ابی بکر بن محمد الشافعی
فاضل متبحر اخذ کرده از جماعت کثیری از شیوخ و در غالب علوم تصنیف کرده مصنفاتش
بسیار است لکن بسیاری از کتب او اسم بزرگی دارد و اصلش بقدر یک جزو یا کمتر یا زیادتر
است بخاطر دارم که در اواخر ایام عمر شیخ خود مرحوم ثقة الاسلام نوری نور الله مرقده
در خدمت ایشان در کوفه حمام رفته بودیم و این در اوقات کسالت ایشان بود که ظاهرا
بعد از آن دو هفته نگذشت که برحمت الهی منتقل شد در حمام مشغول تنظیف بدن گشتند
و در انحال از احوال خویش برای من نقل مینمودند تا آنکه سخن منتهی شد بآنکه فرمودند کتاب
در منثور سیوطی را تازگی برای من آورده اند من چون اسم سیوطی را شنیدم کثرت مصنفات
او را ذکر کردم فرمود چیزی که حاصلش اینست که گول اسامی کتب او را نخوری که غالب آنها
چیزی نیست و اگر دار السلام من را سیوطی تصنیف کرده بود آنرا چهل یا پنجاه کتاب مینمود
وفاتش سنه ۹۱۰ شیخ و بدانکه از میر بهاء الدین مختاری نقل شده که ایشان از سید نیحان

شیرازی نقل کردہ اند کہ سیوطی از مذہب شافعیہ بمذہب امامیہ منتقل شدہ و فرمودہ من دیدم
کتابی از سیوطی کہ ذکر کردہ بود در آن رجوع خود را بسوی حق و استدلال کردہ بود بر خلافت
امیر المومنین علیہ السلام بالافضل سطور و اسقطہا بعضہم اما دینۃ بصعید مصر **الشاذلی** ابو الحسن
المتوفی ۶۵۶ ست وخمسین وستمائۃ المدفون بالمخا قال السید علیخان فی کتاب سلوۃ الغریب
لم اقف علی ترجمتہ والاجماع علی انہ الذی اظہر القہوۃ المتعارفۃ فی ہذا الزمان التی طبقت شہرتہا
العالم **الشاشی** ابو بکر محمد بن علی بن اسمعیل القفال الشافعی الفقیہ الاصولی صاحب التصانیف
الذی انتشر عنہ فقہ الشافعی بما وراء النہر المتوفی فی آخر ۳۶۵ سنہ و قد یطلق الشاشی علی ابی
بکر محمد بن احمد الفقیہ الشافعی المتوفی سنہ ۵۰۷ صاحب کتاب العمدۃ فی فروع الشافعیۃ صنفہ
لعمدۃ الدین ولد المستظہر وہو المسترشد الخلیفۃ وشاش بمعجمتین مدینۃ بما وراء النہر
الشاطبی ابو محمد القاسم بن فیرہ الشافعی الشیخ الفاضل المقری النحوی صاحب القصیدۃ
المشہورۃ فی علم القرائۃ الموسومۃ حرز الامانی وکان لا ینطق الا لضرورۃ ولا یقری الا علی طہارۃ
مات سنۃ ۵۹۰ شریف والشاطبی منسوب الی شاطبۃ بلد بالمغرب **الشافعی** محمد بن ادریس بن
العباس بن عثمان بن الشافع بن السائب المطلبی یکی از ائمہ اربعہ اہل سنت است و ولدش
روز وفات ابو حنیفہ سنہ ۱۵۰ و وفاتش آخر رجب سنہ ۲۰۴ در مصر واقع شدہ و شافعی منسوب
است بجدش شافع کہ بشرف ملاقات حضرت رسول صلی اللہ علیہ وآلہ نائل گشتہ و لہ اشعار کثیرۃ
بعضہا فی مدح مولانا امیر المومنین علیہ السلام و لکن مع ہذا فقد نقل عنہ ما ہو صریح فی نصبہ

المخا بلد بساحل بحر الیمن ق

الشافعی

والخرافة ففي كتاب الفصول للسيد المرتضى الذي لخصه من كتاب العيون والمحاسن للشيخ المفيد في

فصل ٥ ء مباحثة الشيخ مع المعتزلي قال وحكى الربيع عنه اى عن الشافعي في كتابه المشهور انه لا

باس بصلوة الجمعة والعيدين خلف كل امير وغيره ممن يتغلب فانه صلى علي بالناس وعثمان محصور

فجعل الدلالة على جواز الصلوة خلف المتغلب على امر الامة صلوة الناس خلف علي عليه السلام

في زمن حصر عثمان فصرح بان عليا عليه السلام كان متغلبا ولا خلاف ان المتغلب على امر الامة

فاسق ضال الى اخر ما قال ولكن قال ابن النديم كان الشافعي شديدا في التشيع وذكر له

رجل يوما مسئلة فاجاب فيها فقال له خالفت علي بن ابي طالب عليه السلام فقال له اثبت لي هذا

عن علي بن ابي طالب حتى اضع خدي على التراب واقول قد اخطأت وارجع عن قولي الى قوله و

حضر ذات يوم مجلسا فيه بعض الطالبيين فقال لا اتكلم في مجلس بحضرة احدهم هم احق

بالكلام ولهم الرياسة والفضل **الشاميون** هم الشيخ ابو الصلاح وابن البراج وابن

زهرة والشيخ سديد الدين محمود الحمصي او هم الثلثة الاول المعبر عنهم بالشاميين الثلثة

والظاهر ان العلامة الطباطبائي اشار الى هذه الثلثة بقوله في باب السترة من الدرة ، و

الحلبيون وذو الوسيلة ممن مضوا واثروا تحليله ، وذو الوسيلة هو ابن حمزة الطوسي

شاه چراغ شاه چراغ احمد بن الكاظم اعنق الفاسيد الاعاظم ، قبر شريفش

در شيراز معروف ومزار عامه مردم است ومن بزيارتش مشرف شده ام **الشبر**

هو السيد عبد الله بن السيد محمد رضا الشبر الحسيني الكاظمي الفاضل المحدث الجليل

الفقیہ الخبیر المتتبع النبیل العالم الربانی المشتہر فی عصرہ بالمجلسی الثانی صاحب شرح المفاتیح فی ثمان مجلدات وکتاب جامع المعارف والاحکام فی الاخبار شبہ بحار الانوار وکتب کثیرۃ فی التفسیر والحدیث والفقہ واصول الدین وغیرہا وقد ذکر مصنفاتہ شیخنا المتبحر النوری فی دار السلام وحکی عنہ انہ قال ان کثرۃ مؤلفاتی من توجہ الامام الہمام موسیٰ بن جعفر علیہ السلام فانی رأیتہ فی المنام فاعطانی قلما وقال اکتب فمن ذلک الوقت وفقت لذلک فکل ما برز منی فمن برکۃ ہذا القلم توفی سنۃ ۱۲۴۲ فی رجب ولہ اربع وخمسون سنۃ ودفن بقرب والدہ فی البقعۃ الکاظمیۃ علی ثاویہا التحف السلام **الشبستری** محمود بن امین الدین التبریزی حکیم عارف صاحب گلشن راز در حکمت وغیرہ کہ شرح کردہ اند جماعتے کہ از جملۂ ایشان است شمس الدین محمد شیرازی لاہیجی متخلص باسیری کہ بقعہ وخانقاہش در شیراز است **الشبلی** جعفر بن یونس الخراسانی البغدادی المالکی اوالامام تولد فی سامرہ ونشأ فی بغداد وصاحب الجنید والحلاج وخیر النساج ویحکی عنہ نوادر وحکایات توفی للیلتین بقیتا من ذی الحجۃ سنۃ ۳۳۴ شلد ببغداد ودفن فی مقبرۃ الخیزران یحکی انہ کان یقول طول اللیلۃ التی مات فیہا

کل بیت انت ساکنہ ۔ غیر محتاج الی السرج
وجہک المیمون حجتنا ۔ یوم یاتی الناس بالحجج
ومریض انت عائدہ ۔ قد اتاہ اللہ بالفرج

الشحام ابو اسامۃ زید بن یوسف الکوفی از اصحاب حضرت صادق وکاظم علیہما السلام وثقہ است وحضرت صادق علیہ السلام باو فرمودہ کہ اسم تو در کتاب اصحاب

اشعار شبلی

وصیّت میر سید شریف پسر شرا

همین است شرف الدین الشولستانی سیّد سند و رکن معتمد عالم ورع جلیل سیّد
علی بن حجة الله بن شرف الدین الطباطبائی الشولستانی النجفی شارح اثنی عشریهٔ صلوتیه
صاحب معالم و شارح مختصر نافع و نصاب الصبیان و مصنفات دیگر تلمیذ شیخ محمد بن حسن
شهید ثانی و استاد علامهٔ مجلسی است وفاتش در سنهٔ غس در نجف اشرف **شرف**
الدین المقری اسمعیل بن ابی بکر الیمنی صاحب عنوان الشرف الوافی فی الفقه و النحو
والتاریخ والعروض والقوافی و آن کتاب عجیبی است توفی سنهٔ ۸۳۷ صلز **الشریشی** ابو العباس
احمد بن عبد المؤمن القیسی شارح مقامات الحریری الذی شرحه یغنی عن کل شرح توفی
بشریش سنهٔ ۶۱۹ خیط **الشریف الجرجانی** السید علی بن محمد الحسینی الحنفی الجرجانی
مشهور به میر سیّد شریف معروف بفضل و تحقیق صاحب مصنفات معروفه مانند شرح مواقف
عضدی و صرف میر و تعلیقات بر مطوّل و غیره و او از شاگردان قطب الدین رازی محاکمات
و استاد محقق دوانی معاصر تفتازانی است قاضی نور الله او را از حکماء و علماء مذهب
شیعه شمرده وفاتش در شیراز سنهٔ ۸۱۶ ضیو گویند چون خواست دنیا را وداع کند پسرش
با وی گفت بابا مرا وصیتی کن گفت بابا بحال خود باش پس مضمون کلام پدر را بشعر درآورده

گفتندے مرا میر سید شریف ان بحر زخّار — کہ رحمت بر روان پاک او بادے
وصیّت کرد و گفتا در آنکہ خواہی — کہ باشد در قیامت جان تو شادے
چنان مستغرق احوال خود باش — کہ ناید از کس دیگر ترا یادے

شریف العلماء ملا محمد شریف بن حسنعلی

المازندرانی

المازندرانی الحائری شیخ الفقهاء العظام و مربی الفضلاء الفخام استاد العلماء الفحول
جامع المعقول و المنقول مولدش و مدفنش در کربلای معلی واقع شده از شاگردان سید
مجاهد و سید صاحب ریاض است و در حائر مقدس مجلس درس معظمی داشت بحدیکه نقل
شده در مجلسش زیاده از هزار نفر اهل علم حاضر بوده و از جمله شاگردان او است سید
صاحب ضوابط و آخوند ملا آقا دربندی و جناب سعید العلماء بارفروشی و شیخ اجل اعظم
انصاری و سید محمد شفیع جاپلقی و آخوند ملا اسمعیل یزدی که در اواخر او را ترجیح میدادند
بر استادش شریف العلماء و بعد از فوت استادش بجای او نشسته درس میگفت تا قریب
بیکسال که باستادش ملحق گشت رضوان الله علیهم اجمعین وفات شریف العلماء در
کربلا بطاعون سنه ۱۲۴۵ غره قبرش در خانه ایست نزدیک صحن مقدس حضرت سید الشهداء
علیه السلام در طرف جنوب ایوان **الشَّعْبی** بفتح الشین المعجمة و سکون العین المهملة عامر بن
شراحیل (شرحبیل خ ل) کوفی است که علماء عامه او را بفقاهت و وثاقت ستوده اند و او را ابن عباس زمان
خود گفته اند و لکن نزد ما مطعون و مذموم است وفاتش در کوفه سنه ۱۰۴ قد **الشعرانی**
الشیخ ابو المواهب عبد الوهاب بن احمد الشافعی الصوفی صاحب الیواقیت و الجواهر فی بیان
عقائد الاکابر و لواقح الانوار القدسیة فی اختصار الفتوحات المکیة توفی سنه ۹۷۳ ظعج —
شَلَقَان عیسی بن ابی منصور از اصحاب حضرت صادق علیه السلام است روایت است که
آنحضرت در حق او فرموده کسیکه دوست داشته باشد که ببیند مردی از اهل بهشت را

پس نظر کند **الشلمغانی** محمد بن علی الشلمغانی معروف بابن ابی العزاقر بعین مهمله و زای
معجمه و قاف یکی از آن چند نفر است که کذباً علی الله تعالی بابیت و وکالت از جانب امام عصر عجل
الله فرجه نمود بعد در غیبت صغری و مقالات منکره از ایشان ناشی شد و توقیع شریف بلعن
و برائت از ایشان بیرون آمد در سنه ۳۲۲ در بغداد بقتل رسید و بدار آویخته شد پس از
آن باتش سوخته شد و کان فی اول امره مستقیماً فحمله الحسد للشیخ ابی القسم الحسین بن روح
رضی الله تعالی عنه علی ترک مذهبه و الدخول فی المذاهب الردیة شلمغان قریة من نواحی
واسط **الشلوبین** ابو علی عمر بن محمد الاشبیلی الاندلسی النحوی الذی جعلوه نظیراً
لابی علی الفارسی توفی باشبیلیه سنه ۶۴۵ رحمه و الشلوبین بفتح الشین و ضم اللام و سکون
الواو و کسر الموحدة معناه بلغة الاندلس الابیض الاشقر **الشماع** الحلبی الشیخ عمر بن احمد
المتوفی سنه ۹۳۶ ظ هو صاحب کتاب سفینة نوح ع **الشمنی** تقی الدین ابو العباس احمد بن
محمد القسطنطینی الحنفی صاحب الحاشیة المعروفة علی مغنی ابن هشام المشتملة علی فوائد نادرة
من احوال العلماء و غیرها ذکرها علی سبیل الاستطراد و کان من جملة مشایخ السیوطی توفی
سنه ۸۷۲ ضعب و رثاه السیوطی بقصیدة بدیعة و الشمنی علی ما حکی عن ضبط السیوطی بضم المعجمة
و المیم و النون المشددة **شمیم** کزبیر ابو الحسن علی بن الحسن الحلی الشیعی النحوی اللغوی
الشاعر الادیب صاحب مصنفات جمة فی مطالب مهمة کالحماسة و المدایح و شروحه علی المقامات
و علی لمع ابن جنی و علی الحماسة و غیر ذلک قال ره کلما رایت الناس مجمعین علی استحسان کتاب

فی نوع من الادب نشأت من جلته ما ادحض المتقدمین ثم ذکر حماسه بمقابل حماسه ابی

تمام وخطبه مقابل خطب ابن نباته ولافاه یاقوت ونقل عنه بعض ما جری بینه وبینه فمنه

قوله ثم سألته عمن تقدم من العلماء فلم یحسن الثناء علی احد منهم فلما ذکرت المعری نهرنی

وقال ویلک کم تسیء الادب بین یدی من ذلک الکلب الاعمی حتی یذکر فی مجلسی قلت یا مولانا

ما اراک ان ترضی عن احد ممن تقدم فقال کیف ارضی عنهم ولیس لهم ما یرضینی فقلت فما

فیهم احد قط جاء بما یرضیک فقال لا اعلمه الا ان یکون المتنبی فی مدیحه خاصة وابن نباته

فی خطبه وابن الحریری فی مقاماته فهؤلاء لم یقصروا وتوفی بالموصل سنه ۶۰۶ عن سن عالیه

السّولستانی کذشت در شرف الدین شهاب الدین عمر بن

محمد السهروردی کذشت در السهروردی وگاهی اطلاق میشود بر شیخ شهاب الدین مقتول

یحیی بن حبش صاحب کتاب الغربة الغریبه در حدیث نفس واحوال متعلقه بآن نظیر رسالة

الطیر ابن سینا در سنه ۵۸۷ تقریباً بقتل رسید وگاهی اطلاق میشود بر احمد عثمان الزنبیک شارح

مقدمه ابن بابشاذ المتوفی سنه ۷۶۸ وگاهی اطلاق میشود بر شهاب الدین محمد بن احمد الا بشیهی

صاحب کتاب المستطرف فی کل فن مستظرف المتوفی بعد ثمانمائة **الشهرستانی**

ابو الفتح محمد بن عبد الکریم الاشعری صاحب الملل والنحل وغیره وکتابه هذا مشهور ومما قیل

ان الاثنی عشریة الذین قطعوا بموت موسی بن جعفر الکاظم ع وسموا قطعیه ساقوا الامامة

بعده فی اولاده فقالوا الامام بعد موسی علی الرضا ع ومشهده بطوس ثم بعده

محمد التقی ع وهو فی مقابر قریش ثم بعده علی بن محمد النقی ومشهده بقم وبعده الحسن العسکری
الزکی وبعده ابنه م ح م د القائم المنتظر الذی هو بسر من رأی وهو الثانی عشر هذا هو
طریق الاثنی عشریة توفی الشہرستانی فی اواخر شعبان سنہ ۵۴۸ هـ **والمیرزا الشہرستانی**
سید اجل عالم ربانی میرزا محمد مہدی شہرستانی حائری ہمان کسی است کہ بر جنازه علامہ
بحر العلوم نماز خوانده روایت میکند از صاحب حدائق و روایت میکند از او صاحب مستند
وفاتش سنہ ۱۲۱۶ غریو وگاهی اطلاق میشود بر عالم فاضل جلیل ومحقق مدقق بی بدل
سید سند ورکن معتمد میرزا محمد حسین شہرستانی حائری صاحب مؤلفات فائقہ ولا
یک هزار رسالہ دو ما بعد از ولادت مبارک حضرت حجت عصر علیہ السلام واقع شده و وفاتش
شب ستم شوال سنہ ۱۳۱۵ غشید در رواق مطہر امام حسین علیہ السلام نزدیک بدیوار شہدا
بخاک رفتہ وشہرستان اسم چند موضع است و شہرستانی کہ این دو سید جلیل بدانجا
منسوب اند ظاهرا از توابع اصفہان است **الشہشہانی** هو النور الشعشعانی
الامیر سید محمد بن عبد الصمد عالم جلیل صاحب حواشی وتعلیقات معروفہ بر ریاض و
غیره وفاتش سنہ ۱۲۸۹ غرفط وقبرش در تخت فولاد اصفہان مشہور است **الشہید**
وکذا **الشہید الاول** هو الشیخ الاجل الافقہ ابو عبد اللہ محمد بن الشیخ العالم
جمال الدین مکی بن شمس الدین محمد الدمشقی العاملی الجزینی رئیس المذهب والملة ورأس
المحققین الجلة شیخ الطائفة بغیر جاحد وواحد هذه الفرقة وای واحد کان رحمہ اللہ

شهید اول

بعد مولانا المحقق على الاطلاق افقه جميع فقهاء الآفاق ولد سنة ٧٣٤ ذلك وتلمذ على تلامذة
العلامة اوائل بلوغه وهم جماعة كثيرة واجازه فخر المحققين سنة ٧٥١ فى داره بحلة والسيد
عميد الدين فى الحضرة الحائرية وابن نما بعد هذا التاريخ بسنة وكذا ابن معيّة بعده بسنة
وشمس الائمة الكرمانى الشافعى بعد هذا التاريخ الى غير ذلك ومن تامل الى طرق اجازات
علمائنا على كثرتها وتشتتها وجدها جلها او كلها تنتهى الى هذا الشيخ المعظم قال فى
اجازته لابن الخازن واما مصنفات العامة ومروياتهم فانى اروى عن نحو اربعين شيخا من
علمائهم بمكة والمدينة ودار السلام بغداد ومصر ودمشق وبيت المقدس ومقام الخليل
ابراهيم عليه السلام انتهى ومن تامل فى مدة عمره الشريف وهو اثنان وخمسون سنة ومسافرته
الى تلك البلاد وتصانيفه الرائقة فى الفنون الشرعية وانظاره الدقيقة وتبحره فى الفنون
الغريبة والاشعار والقصص النافعة كما يظهر من مجاميعه يعلم انه من الذين اختارهم الله تعالى
لتكميل عباده وعمارة بلاده وان كلما قيل او يقال فى حقه فهو دون مقامه ومرتبته وكان
رحمه الله جيد التصانيف وتصانيفه مشهورة وله شعر جيد وينسب اليه، غَنينا بنا
عن كلِّ من لا يريدُنا وان كثُرت اوصافهُ ونعوتهُ، ومن صدَّ عنّا حسبه الصدُّ
والقلا ومن فاتنا يكفيه انّا نفوتهُ، وقوله عظمت مصيبة عبدك المسكين
فى نومه عن مهر حور العين، الاولياء تلذذوا بك فى الدجى بتهجد وتخشع
وحنين، فطردتنى عن قرع بابك دونهم اترى لعظم جرائمى سبقونى

اشعار شهید اول

اَوَجَدتَهُم لَم يُذنِبُوا فَرَحِمتَهُم ‏ ‏ اَم اَذنَبُوا فَعَفَوتَ عَنهُم دُونِي ۔ اِن لَم يَكُن لِلعَفوِ

عِندَكَ مَوضِعٌ ‏ ‏ لِلمُذنِبِينَ فَاَينَ حُسنُ ظُنُونِي ۔ وكانت وفاته فی يوم الخميس

التاسع من جمادی الاولی سنہ ۷۸۶ ؁ذ وقتل بالسيف ثم صلب ثم رجم ثم احرق بدمشق

فی دولة بيدر وسلطنة برقوق بفتوی القاضی برهان الدين المالکی وعباد بن جماعة

الشافعی بعد ما حبس سنة كاملة فی قلعة الشام حكی انه فی مدة الحبس الف اللمعة الدمشقية

فی سبعة ايام وما كان يحضره من كتب الفقه غير المختصر النافع قدس الله روحه وزوجته

واولاده كلهم فضلاء فقهاء رضوان الله تعالی عليهم **والشهيد الثانی**

هو الشيخ الاجل زين الدين علی بن احمد العاملی الجبعی امره فی الثقة والجلالة والعلم

والفضل والزهد والعبادة والورع والتحقيق والتبحر وجميع الفضائل والكمالات اشهر من

ان يذكر ومحاسنه واوصافه الحميدة اكثر من ان تحصر ومصنفاته كثيرة مشهورة اولها الروض

واخرها الروضة التی الفها فی ستة اشهر وستة ايام وكان غالب الايام يكتب كراسا

ومن عجيب امره انه كان يكتب بغمسة واحدة فی الدواة عشرين او ثلثين سطرا وخلف الفی

كتاب منها مائتا كتاب كانت بخطه الشريف من مؤلفاته وغيرها مع انه قال تلميذه الشيخ

محمد بن علی بن الحسن العودی الجزينی فی رسالة بغية المريد فی احوال شيخنا الشهيد ولقد

شاهدت منه سنة وروی الی خدمته انه كان ينقل الحطب علی حمار فی الليل لعياله ويصلی الصبح

فی المسجد ويجلس للتدريس والبحث كالبحر الزاخر ويأتی بمباحث غفل عنها الاوائل

ع
يروی
انه اخزاه الله
قام وتوضأ وصلی
ركعتين ثم قال حكمت
باهراق دمك فالبسوه
اللباس وفعل به ما فعل
من القتل والصلب والرجم
والاحراق وشاهد فی
احراقه شخص يقال له
محمد بن الترمذی و
كان تاجرا فاجرا
خذله الله
منه

والا نواخوند ذکر انہ رہ کان یتعاطی جمیع مہماتہ بقلبہ و یدہ مضافاً الی مہمات الواردین و
مصالح الضیوف المترددین الیہ مع انہ کان غالب الزمان فی الخوف الموجب لاتلاف النفس و
التستر والاخفاء الذی لا یسع الاثنان ان یفکر معہ فی مسئلۃ تولدہ رہ ۱۳ شوال سنہ ۹۱۱
وقتلہ اہل السنۃ فی سنہ ۹۶۶ حکی عن شیخنا البہائی رہ قال اخبرنی والدی قدس سرہ
انہ دخل فی صبیحۃ بعض الایام علی شیخنا الشہید المعظم فوجدہ متفکرا فسئلہ عن سبب تفکرہ
فقال یا اخی اظن ان اکون ثانی الشہیدین لانی رأیت البارحۃ فی المنام ان السید المرتضی
علم الہدی رہ عمل ضیافۃ جمع فیہا العلماء الامامیۃ باجمعہم فی بیت فلما دخلت علیہم قام
السید المرتضی و رحب بی و قال لی یا فلان اجلس بجنب الشیخ الشہید فجلست بجنبہ فلما استوی
بنا المجلس انتبہت و منامی ہذا دلیل ظاہر علی ان اکون تالیا لہ فی الشہادۃ قیل فی تاریخ ولادتہ و
تاریخ وفاۃ ذلک الاواہ الجنۃ مستقرہ واللہ ۹۶۶ وفی نخبۃ المقال ۷ و شیخ والد
البہاء الدین القدوۃ النحریر زین الدین ۷ میلادہ شہید الثانی ۹۱۱ و قد عمر
خمسین و خمسا فشہدی ۷ الشیخ و کذا شیخ الطائفۃ و الشیخ الطوسی
محمد بن الحسن بن علی الطوسی کہ کنیت شد ابو جعفر الطوسی در عصر ما کا ہی اطلاق
میشود شیخ بر شیخ اجل اعظم اعلم خاتم الفقہاء والمجتہدین و اکمل الربانیین من العلماء الراسخین
المنتہی الیہ ریاسۃ الامامیۃ فی العلم والعمل والزہد والورع والاجتہاد فخر الشیعۃ و ذخر الشریعۃ
الحاج شیخ مرتضی الانصاری ابن محمد امین التستری النجفی الذی حکم علی کتبہ و مصنفاتہ
وتحقیقاتہ

انما یقال لہ الانصاری لانتہاء نسبہ الشریف الی جابر بن عبد اللہ الانصاری رضی اللہ عنہ منہ

وتحقیقاته کلّ من نشأ بعده من العلماء الاعلام والفقهاء الکرام ولادتش ۱۲۱۴ سنه ووفاتش
شب شانزدهم ج ۲ در نجف اشرف ۱۲۸۱ سنه که مطابق است با این مصرع «غدیر» سال ولادت
فراغ سال وفات و تاریخ وفات بالخصوص ظهر الفسا وبالفارسیه سال عمر شیخ و تاریخ
وفاتش شصت و هفت «قبر شریفش در حجره متصل بدر قبله صحن مطهر است ۱۲۸۱ در جوار
عدیل خود در عبادت و زهد و صلاح شیخ حسین نجف و من روایت میکنم از انجناب بوسط
شیخ خود ثقة الاسلام نوری صاحب مستدرک وگاهی اطلاق میشود شیخ در حکمت و منطق
وطب و امثال اینها بر ابو علی سینا که گذشت در ابن سینا و در عربیت سیّما در علم بلاغت
اطلاق میشود بر شیخ عبد القاهر جرجانی **الشیخان** الشیخ المفید والطوسی و فی اصطلاح
المتکلّمین ابو هاشم و ابو علی الجبّائیان و قد تقدّم ذکرهما فی الجبّائی **والمشایخ
الثلثة** المفید والطوسی والمرتضی رضوان الله علیهم اجمعین **الشیروانی**
معروف بملا میرزا شیروانی بیاید در باب میم **الصابی** ابو اسحق ابراهیم بن هلال
الحرانی صاحب کمالات و فضایل ماهر در ادبیت و کتابت و انشا و شعر همان کسیکه
صاحب بن عباد او را در عداد استادی ابو الفضل بن العمید ورده از برای او قصص و حکایاتی
استکه جای نقلش نیست وفاتش ۳۸۴ سنه شد در بغداد و رثاه الشریف السید الرضی
بقصیدته التی اولها «ارأیت من حملوا علی الاعواد ارأیت کیف خبا ضیاء النادی
و عاتبه الناس فی ذلک فقال انما رثیت فضله حرانی منسوب است بحران یکی از بلاد شام

١٧٠

الصابوني محمد بن احمد بن ابراهيم بن سليم الجعفي الكوفي گذشت در الجعفي **الصاحب**

ويقال له **الصاحب بن عباد** هو كافي الكفاة ابو القاسم اسمعيل بن عباد بن

عباس الطالقاني وحيد عصره في العلم والكمال والفضل والبلاغة والادب والجلال وكان

نسيج وحده في العربية ضربت اليه آباط الآبال يحكى عنه انه لما جلس للاملاء حضر عنده خلق

كثير وكان المستملي الواحد لا يقوم بالاملاء حتى انضاف اليه ستة كل يبلغ صاحبه وان كتبه تحتاج

لحملها الى سبعمائة بعير وكان لا يدخل عليه في شهر رمضان بعد العصر احد كائناً من كان فيخرج

من داره الا بعد الافطار عنده وكانت داره لا تخلو كل ليلة من ليالي شهر رمضان من الف

نفس مفطرة فيها وكانت صلاته وصدقاته وقرباته في هذا الشهر مثل ما يجري منه في جميع

شهور السنة وكانت ايامه للعلوية والعلماء والادباء والشعراء وحضرته محط رحالهم وموسم

فضلائهم اموالهم مصروفة اليهم وصنائعه مقصورة عليهم ولهذا اجتمع عنده من الشعراء والادباء

ما لم يجتمع عند غيره ومدحوه بغرر المدائح وبالجملة كان رحمه الله من حسنات الزمان وبقية

تمائز الاجلة والاعيان ذا مروة فاتت الواصف وجود اخجل الغمام الواكف توفي

سنة ٣٨٥ في صفر بالري وحمل نعشه الى الاصفهان ودفن بها رحمة الله عليه **صاحب ابواب**

الجنان بايزيد الواعظ القزويني **صاحب ارشاد القلوب**

حسن بن ابي الحسن ديلمي است گذشت در الديلمي **صاحب انوار الفقاهة**

الشيخ حسن بن الشيخ جعفر النجفي فتى العلم وكهفه وبيت الفضل واهله من اعاظم فقهاء الدهور

الفقیه المنفرد المشهور توفی سنه ۱۲۴۲ غره رجب **صاحب تتمیم امل الآمل** شیخ متبحر جلیل
فاضل شیخ عبد النبی قزوینی است که بامر علامه بحر العلوم قده آن کتاب را تالیف نموده و از جناب
بحر العلوم روایت میکند و بالعکس و بحر العلوم مدح بلیغی از کتاب او نموده و این شیخ غیر از
شیخ اجل محقق مدقق فقیه نبیه شیخ عبد النبی بن سعد جزائری غروی صاحب کتاب حاوی
الاقوال فی معرفة الرجال است که از صاحب مدارک روایت میکند **صاحب
تفسیر البرهان** سید عالم فاضل جلیل مدقق متتبع ماهر سید هاشم بن سلیمان بن
اسماعیل البحرانی صاحب مصنفات کثیره است روایت میکند از او شیخ حر عاملی وفاتش سنه ۱۱۰۷
صاحب تفسیر نور الثقلین عالم جلیل فاضل نبیل فقیه محدث مفسر
ورع شیخ عبد علی بن جمعة العروسی الحویزی ساکن شیراز معاصر است با علامه مجلسی و
یکی از اساتید سید جزائری است **صاحب جامع الاخبار** باید در ذیل صاحب
مکارم الاخلاق **صاحب جامع الرواة** شیخ عالم فاضل کامل متبحر خبیر محمد بن
علی الاردبیلی است که آن کتاب شریف را در مدت بیست سال جمع کرده و آن کتابی است بی
فائده و بی نظیر قال ره و بالجملة بسبب نسختی هذه یمکن ان یصیر قریب من اثنی عشر الف حدیث
او اکثر من الاخبار التی کانت بحسب المشهور بین علمائنا مجهولة او ضعیفة او مرسلة معلومة
الحال و صحیحة معاصر است با علامه مجلسی ره و محقق خوانساری ره **صاحب الجواهر**
الشیخ محمد حسن بن الشیخ باقر النجفی مربی الفضلاء و الاب الروحانی لکافة العلماء الذی من

على جميع الفقهاء بتأليف هذا الكتاب الشريف والجامع المنيف الذي هو كالبحار بين كتب الحديث
جزاه الله خيراً توفي في سنة ١٢٦٦ في النجف الأشرف وفي نخبة المقال ، ثم محمد حسن ابن الباقر ،
١٢٦٦
شيخ جليل صاحب الجواهر ، عنه استفدنا برهة مما سلف كان وفاته على أرض النجف
يروي رحمه الله تعالى عن صاحب كشف الغطاء وعن السيد جواد العاملي ويروي عنه الشيخ
الأجل الشيخ عبد الحسين الطهراني استاد شيخنا العلامة النوري رضي الله عنهم صاحب

صاحب الحدائق

الحدائق شيخ يوسف بن احمد بن ابراهيم البحراني عالم عابد فاضل محدث ورع كامل
مرجع الفقهاء الأعلام فقيه اهل البيت عليهم السلام وفاتش سنة ١١٨٦ غفر له وقبرش در رواق
مطهر حضرت امام حسين عليه السلام نزديك قبور شهداء است روايت ميكند از او علامه بحر
العلوم ره واو روايت ميكند از استادش علامه فهامه شيخ حسين بن شيخ محمد جعفر ماحوزی
بحراني وشيخ عبد الله بلادي از علامه زمان شيخ سليمان ماحوزي صاحب معراج شرح فهرست
مجلسي
شيخ از شيخ محقق زاهد عابد شيخ احمد بن شيخ محمد بن يوسف بحراني از پدرش واز علامه
واز محدث علامه شهيد سيد محمد مؤمن استرابادي مكي داماد محدث استرابادي صاحب
كتاب الوجيزة از سيد نور الدين علي بن علي بن الحسين از دو برادرش صاحب معالم ومدارك
رضوان الله عليهم اجمعين صاحب الدر النظيم في مناقب الأئمة اللهاميم
شيخ جليل فاضل فقيه عابد جمال الدين يوسف بن حاتم الشامي العاملي تلميذ محقق حلي
است صاحب الرجال الكبير والمتوسط والصغير سيد اجل عالم فاضل

میرزا محمد اخباری

متکلم مدقق ورع ثقه امیرزا محمد بن علی بن ابراهیم الاسترابادی است که کتاب او بهترین کتاب است در رجال و مجتهد اتقان و خوبی او استاد اکبر محقق بهبهانی تحقیقات خود را در رجال تعلیقه بر او فرموده مجاور مکه معظمه بود تا در سنه ۱۰۲۸ غکح در انجا وفات نمود نزدیک قبر خدیجه کبری بخاک رفت روایت از او سید نور الدین برادر صاحب مدارک و ملا محمد امین استرابادی و غیره میکنند شیخ حر عاملی فرموده که روایت میکنیم ما از شیخ زین الدین بن محمد بن الحسن بن الشهید از پدرش از او و مخفی نماند که این بزرگوار غیر از میرزا محمد اخباری ابن عبد النبی بن عبد الصانع محدث نیشابوری است که در سنه ۱۱۷۸ غقعح در هند متولد شده و مجاورت کاظمین و نجف اشرف را اختیار کرده بود

صاحب روضات الجنات میرزا محمد باقر بن زین العابدین الموسوی الخوانساری سید فاضل ادیب اریب متتبع متبحر خبیر قدوة الانام مرجع الخاص و العام تلمیذ اقا شیخ محمد تقی و سید شفتی اصفهانی است وفاتش ۸ ج ۱ سنه ۱۳۱۳ غشیج و قبرش در تخت فولاد اصفهان است کتب علی قبره قد طار من غرف الروضات طائرها نحو الجنان و ابقی من مآثره قال المورخ فی تاریخ رحلته تعطل العلم من فقدان باقره ۱۳۱۳

صاحب الروضة البهية فی الطرق الشفيعية سيد عالم عامل جليل محمد شفيع جابلقی است که از شاگردان صاحب مستند و صاحب مناهل و حجة الاسلام و شريف العلماء است وفاتش سنه ۱۲۸۰ غرف

صاحب رياض العلماء عالم فاضل متبحر خبير و نقاد مضطلع نحرير امیرزا عبد الله بن عیسی التبریزی الاصفهانی مشهور بافندی بجهت انکه وقتی سفر به

میرزا عبد الله افندی

کردو از شریف مکه کدورتی پیدا کرد بقسطنطنیه سفر کرد و با سلطان تقرب جست تا شریف
مکه را عزل نمود از آن زمان مشهور بافندی شد از جناب تلمیذ علامه مجلسی و از فضلاء مجلس
آن بزرگوار است و کتابش در فن خود بی نظیر است **صاحب ریاض المسائل**
سید المحققین و سند المدققین علامه نحریر آقا سید علی بن محمد علی بن ابی المعالی فرزند خواهر
محقق بهبهانی و داماد او است و کتاب ریاض شرح نافع است و معروف است بشرح کبیر مقابل
شرح صغیر او وفاتش سنه ۱۲۳۱ قبرش نزدیک قبر خالش در رواق حرم حضرت سید الشهداء
علیه السلام است و در نخبة المقال در تاریخ آنجناب گفته و صاحب الریاض سید اجل
محقق عن خاله الآغا نقل قد عاش سبعین بعلم و عمل مقبضه مؤلف الریاض حل
صاحب سلاسل الحدید فی تقیید اهل التقلید عالم فاضل جلیل
القدر فقیه ادیب لبیب مجمع جمیع کمالات و فضائل عالم ربانی سید ماجد بن سید هاشم
حسینی عریضی بحرانی اول کسی است که نشر داد علم حدیث را در شیراز و تلمذ کردند بر او جماعتی
از علماء مانند محدث کاشانی و شیخ سلیمان ماحوزی و غیرهما سید علیخان در سلافه مدح
بسیار از او نموده و در آخر گفته فانه نشأ بالبحرین فکان لهما ثالث الثا واصبح للفضل والعلم
حادثاً و وارثاً ثم انتقل منها الی شیراز فطالت به علی العراق و الحجاز و تقلد بها الامامة و
الخطابة و نشر فیها فضائله المستطابة فناهت به المنابر و باهت به الاکابر و ناهت بفضله
السن الاقلام و افواه المحابر و لم یزل بها حتی اتاه الیقین و انتقل الی جنة عرضها السموات

السید ماجد بحرانی

والأرض اعدّت للمتقين توفّى سنة ثمان وعشرين والف قلت ودفن فى مشهد سيد الرّ

الأعاظم شاه چراغ احمد بن الأمام موسى الكاظم ع فعطّلت له المدارس واصبحت ربوع

الفضل وهى دوارس سقى الله تعالى تربته ينابيع الرّضوان واسكنه اعالى غرفات الجنان

وليعلم انّه قد اخذ من اسم كتابه السيّد العلّامة السيّد هاشم البحرانى فانتخب من شرح نهج ابن

ابى الحديد كتاباً سمّاه سلاسل الحديد من كلام ابن ابى الحديد ومنهما اخذ المحقّق صاحب

الحدائق فالّف كتاباً سمّاه سلاسل الحديد فى تقييد ابن ابى الحديد **صاحب السّلافة**

وصاحب شرح الصّحيفة السيّد النجيب والجوهر العجيب سيد عليخان بن احمد بن محمد معصوم

الحسينى المدنى الشيرازى جامع جميع كمالات وعلوم ودر فضل وادب صاحب مقام معلوم

است وشاهد براين ملاحظهٔ مؤلفات او خصوص شرح او است بر صحيفهٔ كامله وولادتش

در مدينهٔ طيبه سنهٔ ۱۰۵۲ غنب ووفاتش در شيراز سنه ۱۱۲۰ غقك قبرش در شاه چراغ قرب

قبر سيد ماجد است وبر مخفى نماند كه اين بزرگوار غير از سيد جليل نبيل اديب اريب عابد صالح

سيد عليخان بن خلف بن عبد المطّلب موسوى حويزى است كه نسبش بنوزده واسطه منتهى ميشود

بشاه چراغ واين سيد بزرگوار حاكم حويزه بوده مثل والد ماجدش ومصنّفات جيّده دارد

ومعاصر است با سيد جزائرى از صاحب رياض العلماء نقل است كه فرموده گمان ميكنم كه

اكثر فوائد كتابهاى سيد نعمة الله شوشترى معاصر ما خوذ از كتابهاى اين سيد عاليمقام باشد

چه آنكه مابين اين دو سيد الفت وقرب جوار بود وبدانكه والد اين بزرگوار سيد خلف نيز

سيد عليخان حويزى

عالم فاضل محقق جلیل صاحب مصنفات بسیار است از جملہ کتابی است در شرح دعاء عرفۂ
حضرت سید الشہداء علیہ السلام بسیار نفیس مسمی بمظہر الغرائب کہ باشارۂ جناب میرزا محمد
استرابادی صاحب رجال کبیر آن را شرح نمودہ وحق تعالی یک نسخہ از آن را روزی احقر
فرمودہ وشایستہ است کہ من بجہت شکر نعمت این حدیث را کہ شیخ ما در مستدرک
از آن شرح نقل کردہ در اینجا نقل نمایم قال روی عن ام الفضل زوجۃ العباس بن عبد المطلب
مرضعۃ الحسین علیہ السلام قالت اخذ منی رسول اللہ صلی اللہ علیہ وآلہ حسینا ایام رضاعہ
فحملہ فاراق ماء علی ثوبہ فاخذتہ بعنف حتی بکی فقال لہ مہلا یا ام الفضل ان ہذہ الاراقۃ
الماء یطہرہا فای شیء یزیل ہذا الغبار عن قلب الحسین

صاحب شرح الکافی

عالم فاضل متکلم محقق فقیہ محدث جلیل ملا خلیل بن الغازی القزوینی معاصر علامۂ مجلسی
کہ تمام کافی را در مدت بیست سال بفارسی شرح کردہ ونامیدہ از الصافی وفاتش در ۱۰۸۹ سنہ
غفر لہ وبدانکہ از برای کافی شریف شروح بسیار شدہ وشاید بہترین شرحہای آن شرح
عالم صالح زاہد ماہر محدث جلیل القدر فخر المحققین والمدققین جناب ملا محمد صالح مازندرانی
داماد مجلسی اول باشد وفاتش ۱۰۸۱ سنہ غفر لہ وقبرش در اصفہان در بقعۂ مجلسیین است

صاحب ضوابط الاصول

سید جلیل فاضل نبیل آقا سید ابراہیم بن سید
محمد باقر الموسوی القزوینی الحائری تلمیذ شیخ موسی بن جعفر است وفاتش ۱۲۶۳ سنہ غفر لہ
وقبرش نزدیک باب صحن مقدس حضرت امام حسین علیہ السلام معروف است

خبر شریف

ملا خلیل قزوینی

ملا صالح مازندرانی

صاحب عبقات الانوار سید اجل علامه و فاضل ورع فهامه حجة الاسلام والمسلمین و ناشر مذهب ائمة الطاهرین جناب میرحامد حسین موسوی هندی است که وجودش از آیات الهیه و حجج شیعهٔ اثنی عشریه بوده هرکس عبقات را مطالعه کند خواهد دانست که در فن کلام سیما در مبحث امامت از صدر اسلام تاکنون احدی بدان منوال سخن نرانده و بر این نمط تصنیف نپرداخته والحق شاهد و عیان است که این احاطه و اطلاع و سعهٔ نظر و طول باع نیست جز بتأیید و اعانت حضرت الله و توجه سلطان عصر حضرت ولی الله ارواحنا فداه و وفاتش در حدود سنهٔ ۱۳۰۶ عشو لکن بمفاد «زنده است کسیکه در دیارش   باشد خلفی بیادگارش» جناب میرسید ناصرحسین خلف آن بزرگوار که در جمیع کمالات و آثار وارث آن پدر و ثانی آن بحر زخار و مصداق این بیت است

انّ السّریّ اذا سری فبنفسه   وابن السّریّ اذا سری اسراهما

زحمات پدر را نگذاشت هدر رود و مانند پدر ماجد خویش مشغول تتمیم عبقات است و تا بحال چند مجلد هم مبیضه فرموده و طبع شده ادام الباری برکات وجوده الشریف و اعانه لنصرة الدین الحنیف

میرسید ناصرحسین

صاحب الفصول عالم فاضل محقق مدقق شیخ محمد حسین بن عبدالرحیم الطهرانی الحائری برادر شیخ محمد تقی است و وفاتش سنهٔ ۱۲۶۱ غرسا قبرش در حائر شریف در بقعهٔ صاحب ضوابط است

صاحب فضائل السادات سید جلیل عالم فاضل متتبع خبیر بصیر سید محمد اشرف بن عبدالحسیب بن احمد الاصفهانی تلمیذ داماد

و سبط میر داماد است. و جدش سید احمد صاحب مؤلفات حسنه و داماد میر داماد است

صاحب کمالهائی بیاید در نظر صاحب کشف الغطاء

علم الاعلام و سیف الاسلام شیخ الفقهاء العظام شیخ اکبر اتی شیخ جعفر بن شیخ خضر جناحی نجفی
است که نسبش منتهی میشود بمالک اشتر ره کتاب کشف الغطا را در سفر تألیف کرده و کتاب
فقهی غیر از یکی از متون فقهیه و شرح قواعد علامه نزد او نبوده و این کتاب شریف خبر میدهد
از کثرت احاطه و طول باع و حسن سلیقه آن بزرگوار و از برای انجاب قصص و حکایات
نافع است که جای نقلش نیست وفاتش سنه ۱۲۲۸ از عرج قبر شریفش در نجف اشرف در محله
عماره مزاری است مشهور و کان غالب تلمذه علی الشیخ محمد تقی الدورقی والشیخ محمد مهدی الفتونی
والاستاد الاکبر البهبهانی و یروی عن الاستاد الاکبر و عن بحر العلوم و یروی عنه غالب فقهاء عصره
کصاحب مطالع الانوار و صاحب الاشارات والمنهاج و صاحب الجواهر و صاحب المستند
و صهریه و هما الفقیهان الفاضلان السید صدر الدین الموسوی العاملی والشیخ محمد تقی صاحب
الحاشیة علی المعالم و یروی عنه ایضا ابنائه الاجلة الکرام الشیخ موسی بن جعفر الذی کان خلاقا
للفقه بصیرا بقوانینه و کان ابوه یقدمه فی الفقه علی من عدا المحقق والشهید والشیخ علی بن جعفر
المسلم فقهه و شقیقه الفقیه النبیه الشیخ حسن رضوان الله علیهم اجمعین و قد ذکرت ترجمتهم فی
الفوائد الرضویة و اقول مخاطبا ایاهم

وانتم احبتکم لمکارم ... سمعت بها والاذن کالعین تعشق

مخفی نماند که این شیخ بزرگوار غیر از عالم فاضل جلیل فقیه نبیه شیخ جعفر بن عبدالله

کمرئی اصفهانی صاحب حاشیه بر شرح لمعه است که معروف است شیخ جعفر قاضی کمره قضاوت
و شیخ الاسلامی اصفهان باو مفوض بود و داماد محقق خونساری بوده و وفاتش بقرب نجف اشرف
سنه ۱۱۱۵ عقیم بوده روایت میکند از او میر سید ابراهیم قزوینی و او از ملا محمد تقی مجلسی و نیز مخفی
نماند که این شیخ جلیل غیر از شیخ عالم فاضل شیخ جعفر بن کمال الدین بحرانی است که هجرت بهند
کرده و روایت میکند از سید نور الدین عاملی و وفاتش در حدود سال هزار و نود است
صاحب کشف الغمه گذشت در اربلی **صاحب** گوهر مراد بیاید در الفیاض
صاحب مجالس المؤمنین السید السعید الجلیل و السیف المسلول علی اهل الالحاد
و التضلیل القاضی نور الله بن شریف الدین الحسینی المرعشی الشوشتری است که کتاب احقاق الحق
و مصائب النواصب و صوارم المهرقه نیز از مصنفات او است معاصر شیخ بهائی است اهل سنت
او را شهید کردند قبرش در اکبر آباد هند مزار است معروف **صاحب المجموع**
الرائق من ازهار الحدائق السید العالم الفاضل الصالح العابد السید هبة الله بن ابی
محمد الحسن الموسوی المعاصر للعلامة و کتابه هذا مجلدان کبیران و یشتمل علی الاخبار الغریبة و الفوائد
الکلامیة و المسائل الفقهیة و الادعیة و الاذکار و الخطب و امثال ذلک من المطالب و هو محتو
علی اثنی عشر بابا لکل مجلد ستة ابواب و هو کتاب معروف **صاحب المدارک**
السید السند و الرکن المعتمد محمد بن علی بن الحسین الموسوی العاملی الجبعی است که در مراتب
علم و زهد و ورع و تحقیق و عظمت شأن بمرتبه عالیه رسیده شریک بود در درس با خال خود

شیخنا ثقة الاسلام نوری

شیخ حسن صاحب معالم چون در ۱۰۱۱ غلط در قریه جبع وفات کرد شیخ حسن بر
قبرش نوشت رجال صدقوا ما عاهدوا الله علیه فمنهم من قضی نحبه و منهم من ینتظر و ما
بدلوا تبدیلا و نوشته اند لهفی لرهن ضریح کان کالعلم للجود و المجد و المعروف و
الکرم قد کان للدین شمسا یستضاء به محمد ذو المزایا طاهر الشیم سقی ثراه و
هناه الکرامة و الریحان و الروح طرا باری النسم و بباید ذکر این بزرگوار
در ذکر صاحب معالم **صاحب مستدرک الوسائل** شیخنا الاجل
الاعظم عمادنا الارفع الاقوم صفوة المتقدمین و المتأخرین خاتم الفقهاء و المحدثین
ثقة الاسلام و ناشر آثار الائمة الطاهرین علیهم السلام ذو الفیض القدسی مولانا الحاج
میرزا حسین بن محمد تقی النوری الطبرسی شرح حال این جناب و والد علامه او را در دیگر مصنفات
خود ذکر کرده ام ولادتش سنه ۱۲۵۴ غلط و وفاتش در نجف اشرف سنه ۱۳۲۰ غلط و این
بزرگوار یکی از مشایخ اجازه احقر است **صاحب المستند** شیخ اجل عالم
عابد فاضل فقیه نبیل ادیب لبیب حاجی ملا احمد بن الحاج ملا مهدی نراقی فحل الفحول و فخر
اهل المعقول و المنقول و نیز از مصنفات او است کتاب معراج السعادة و خزائن و عوائد
الایام و طاقدیس و غیره روایت میکند از او علامه انصاری و او از پدرش و از علامه بحر
العلوم و کاشف الغطاء و میرزا محمد مهدی شهرستانی رحمهم الله و وفاتش در حدود سنه ۱۲۴۴
غلط و قبرش در نجف اشرف در صحن مطهر پشت سر مبارک است اللهم الحقنا باحبائه اجدادش نیز از

اشعار و صحیح قبر صاحب مدارک

حاج ملا احمد نراقی و پدر و پسر شیخ

فقها و علماء کاملین است و از مصنفات اوست مشکلات العلوم و جامع السعادات و
وانیس التجار و غیره و وفاتش سنه ۱۲۰۹ غرض روایت میکند از اساتید اکبر و از صاحب حدائق و ملا
اسمعیل خاجوئی پسر حاجی ملا احمد جناب خاتم المجتهدین شیخ اجل امجد حاجی ملا محمد مهدی از
بزرگان علماء است وفاتش ۲۳ محرم سنه ۱۲۹۷ غرض و قبرش جنب قبر پدرش در صحن نجف اشرف است

صاحب المعالم ابو منصور جمال الدین حسن بن زین الدین الشهید الثانی شیخ
المشایخ الاجلّه و رئیس المذهب و الملّة وحید دهر و اعرف اهل عصر خود بود بفقه و حدیث
و رجال و انجناب با پسر خواهرش صاحب مدارک متقارب در سن و شریک هم در درس بودند
و تلمذ کردند بر مقدس اردبیلی و چون صاحب معالم عزم کرد که رجوع کند ببلد خود جبل
عامل از استاد مقدس خود چیزی بعنوان یادگاری خواست آن بزرگوار بعضی احادیث برای
او در صحیفه نوشت بخط خود و در آخرش نوشت کتبه العبد احمد لمولاه امتثالا لامره و رجاء
لتذکره و عدم نسیانه ایاه فی خلواته و عقیب صلواته وفقه الله لما یحبه و یرضاه بمنه و کرمه بمحمد
و آله صلوات الله علیه و آله و نقل شده که این دو بزرگوار یعنی صاحب معالم و صاحب مدارک
در مدت حیوة خود هر وقت اتفاق میافتاد که یکی از این دو سبقت میکرد بامدن مسجد
دیگری میامد و با او اقتدا میکرد و هر کدام که چیزی تصنیف میکرد به دیگری عرضه میداشت
و در ایام حیوة خود ترک کردند زیارت حضرت امام رضا علیه السلام را از ترس آنکه مبادا
شاه عباس ایشان را احضار کند و ملاقات ایشان نماید با آنکه شاه عباس از عدول سلاطین

شمرده میشد روایت میکند از شیخ احمد بن حسن عاملی و از سید نور الدین علی بن الحسین
والد صاحب مدارک و از سید علی بن الحسین صائغ و از شیخ حسین والد شیخ بهائی و از
محقق اردبیلی و این جماعت روایت میکنند از شهید ثانی مگر محقق اردبیلی که روایت میکند
از سید علی صائغ رضی الله عنهم اجمعین و فاتش کرده صاحب معالم غرهٔ محرم سنه غیا
و قبرش در جبع یکی از قرای جبل عامل است نزدیک تربت صاحب مدارک است صاحب

مفتاح الکرامة السید السند والعالم المعتمد الفقیه النبیه جواد بن محمد الحسینی
الحسینی العاملی الغروی جواد علم لا یکبو وحسام فضل لا ینبو جری فی حلبة العلیا شوطا
بسعی ما علا سنن السداد ففاق السابقین الی المعالی وما هذا ببدع من جواد
تلمذ علی المحقق البهبهانی والعلامة الطباطبائی و یروی عن صاحب الجواهر و توفی فی حدود سنه ١٢٢٦
غرکو صاحب **المقابس** و کشف القناع الشیخ العالم الجلیل والفقیه النبیه المحقق
المدقق شیخ اسد الله بن الحاج اسمعیل الکاظمی تلمیذ استاد اکبر و بحر العلوم و محقق قمی و میرزا
مهدی شهرستانی و داماد شیخ جعفر و تلمیذ او است عز وفاتش سنه ١٢٢٠ غرك و قبرش در بقعهٔ مبارکهٔ
کاظمیه است و انجناب غیر از عالم فاضل کامل شیخ اسد الله بن عبد الله بروجردی است
که تلمیذ صاحب قوانین و داماد او است و وفاتش اواخر سنه ١٢٧٠ غرع و قبرش در بروجرد
است صاحب **مقامع الفضل** شیخ عالم فاضل کامل محقق مدقق آقا
محمد علی بن محقق بهبهانی است که مصنفات بسیار دارد و وفاتش سنه ١٢١٦ غربو و قبرش در کرمانشاه

آقا شیخ اسد الله کاظمی

آقا شیخ اسد الله بن عبد الله بروجردی

کرمانشاه مشهور است **صاحب مکارم الاخلاق** عالم فاضل محدث فقیه
جلیل ابو نصر رضی الدین حسن بن الفضل بن الحسن الطبرسی نجل صاحب مجمع البیان است
و نسبت داده شده باو کتاب جامع الاخبار و بعضی گفته اند که مؤلفش محمد بن محمد شعیری است
و علامه مجلسی احتمال داده که مؤلفش شیخ ابو الحسن علی بن ابی سعد بن ابی الفرج خیاط
باشد و بعضی گفته اند تصنیف شیخ جعفر بن محمد دوریستی است و قال شیخنا المحدث
المتتبع صاحب المستدرک والذی یهوّن الخطب قلة ما فیه من الاخبار المحتاجة الی
النظر فی اسانیدها مع ان المعلوم من جمیع ما مرّ کونه من مؤلفات علماء المأة الخامسة
الداخلة فی عموم من زکاهم الشهید ره فی درایته والله العالم **صاحب المناهل**
سید اجل اعظم بحر زاخر و سحاب ماطر آسید محمد مجاهد نجل جلیل امیر سید علی صاحب
ریاض است که ریاست عامه فرقهٔ ناجیه بعد از پدر بزرگوارش بدو انتها یافت و چنان
قبول عامه داشت که نقل شده که از حوض مسجد شاه قزوین وضو ساخت اهالی آن
شهر جمیع آب آن حوض را باندک زمانی بجهت تبرک و تیمن و استشفا بردند بنحویکه آن حوض
بی آب ماند شرح حال آنجناب را تلمیذش آسید محمد شفیع جاپلقی در روضة البهیة
ذکر فرموده قبر شریفش در کربلاء معلی در بازار دیگر واقع است بین حرم حضرت سید
الشهداء و جناب عباس علیهما السلام مشهور است و قبر برادرش سید جلیل نبیل ورع آقا
سید مهدی واقع است جنب در صحن مقدس امام حسین ع که بهمین بازار باز میشود

عه فرزندش شیخ عالم جلیل فقیه محدث نبیل ابو الفضل علی بن الحسن تتمیم از برای مکارم نوشته موسوم بمشکوة الانوار فی غرر الاخبار منه

ترجمة المولی عبدالله التستری

صاحب نقد الرجال سید جلیل ماهر عالم فاضل محقق نقید کامل
میر مصطفی بن حسین تفرشی است روایت میکند از جناب شیخ اجل مروج الملة والدین
ومربی الفضلاء والمحدثین جناب ملا عبدالله بن الحسین التستری که سید مذکور در
کتاب مذکور در حق او فرموده شیخ و استاد ما علامه محقق مدقق جلیل القدر عظیم المنزلة
یگانه عصر و اورع اهل زمان ما خودند یک احدی را اگر اوثق از او باشد مناقب و فضائلش
احصا نمیشود روزها صائم وشبها بعبادت قائم است و بیشتر فوائد این کتاب و تحقیقات
ان از او است جزاه الله افضل جزاء المحسنین او را مصنفات است از جمله شرح قواعد حلی
انتهی وفاتش سنه ۱۰۲۱ قال صاحب الروضات وجدت بخط جدی المتبحر المبرور السید المتقی
ابی القسم جعفر علی حاشیة اربعین سمینا المجلسی ع ان المولی الفاضل التقی والورع
مولانا عبدالله التستری قدس لطیفته کان یقول لابنه وهو یعظه یا بنی انی بعدما
مشایخی رحمهم الله بجمیل عامل بالعمل برأیی ما ارتکبت مباحا بل ولا مندوبا الی الآن حتی الاکل
والشرب والنوم والنکاح او الجماع وکان بعد ذلک باصابعه وکان لفظ النکاح او
لفظ الجماع رابع ما عده باصبعه وهو رحمه الله اصدق من ان یتوهم فی مقاله غیر الحقیقة او
محض الحقیقة انتهی صاحب لوامع قدسیه عالم جلیل ثقه صالح زاهد عابد

ورع ملا عبدالله بن محمد تونی بشروی مشهدی برادر شیخ جلیل ملا احمد است که
بر شرح لمعه حاشیه نوشته وفاتش در کرمانشاه سنه ۱۰۷۱ صاحب ریاض العلماء فرموده

ملا عبدالله تونی و جلالت او

کرسید

کرشنیک از کسانیکه دیده بودند آن بزرکوار را انکر او اورع واتقی اهل زمان خود بوده بلکه
ثانی مرحوم خلد مقام مقدس اردبیلی بوده وهمچنین بوده برادرش ملا احمد تونی رحمهم الله

صاحب هدایة المسترشدین شیخ عالم فاضل محقق مدقق شیخ محمد
تقی بن میرزا عبد الرحیم برادر صاحب فصول است وکتابش تعلیقه بر معالم است وآنجناب
داماد شیخ افقه اکبر شیخ جعفر است واز بنت شیخ حق تعالی اورا روزی فرمود جناب شیخ محمد
باقر را که فاضل جلیل وخلف بارع نبیل است وآنجناب تزویج کرد دختر خاله خود را که
صبیه مرضیه سید اجل سید صدر الدین موسوی باشد وفاتش در نجف اشرف سنه ۱۳۰۱
غشا اولاد واحفاد آنجناب تمامی علما وفضلاء میباشند از جمله علامة الانام ومرجع الخاص
والعام آقا شیخ محمد تقی بن شیخ محمد باقر معروف بآقا نجفی صاحب تألیفات زیبا است که
وفاتش سنه ۱۳۳۲ عشر لب قبرش در اصفهان در بقعه غالب آن ایست نزدیک امام زاده احمد بن
علی بن امام محمد باقر ع ووفات جدش آقا شیخ محمد تقی سنه ۱۲۴۸ غرج وقبرش در تخته فولاد نزد بلند
قبر محقق خونساری است الصایغ تقدم فی ابن الصایغ صدر الافاضل

قاسم بن حسین الخوارزمی النحوی صاحب ضرام السقط در شرح مشکلات دیوان ابو العلا
معری در سنه ۶۱۷ خبر در فتنه تاتار کشته شد صدرا وصدر الدین الشیرازی

محمد بن ابراهیم الشیرازی الحکیم المتأله فارس حکماء فارس المحیی من الحکمة ما عاف ودارس صاحب
شرح اصول کافی واسفار اربعه وتفسیر بعض سور قرآن مجید ورسالة اکسیر اصنام الجاهلیة

و غیر ذلک نقل شده که هفتم تبه پیاده بمکه مشرف شده و در دفعه هفتم که متوجه حج بود در بصره وفات نموده در سنه ۱۰۵۰ و در همانجا مدفون گشت روایت میکند از او علامهٔ مجلسی و او از میرداماد و شیخ بهائی و قد اشیر الی ذلک فی نخبة المقال ، ثم ابن ابراهیم صدر الاجل فی سفر الحج مریض رتحل ، قد وق اهل العلم والصفا یروی عن الداماد والبهائی ، و نجل جلیل او فاضل نبیل میرزا ابراهیم بن محمد عالم باکثر علوم خصوص در عقلیات و ریاضیات بوده و مسلکش بعکس والدش بوده صاحب تفسیر عروة الوثقی و حاشیه بر شرح لمعه است در عشر هفتم بعد از هزار در شیراز وفات کرد و **سید صدر الدین الدشتکی**

میر محمد الحسینی الشیرازی است مخفی نماند که این اسم و لقب از برای دو نفر از سلسلهٔ جلیلهٔ سادات دشتکی است که اجداد سید اجل سید علیخان شیرازی میباشند اول سید الحکما والمدققین ابو المعالی صدر الدین محمد بن ابراهیم والد میر غیاث الدین منصور است که بیاید ذکرش و معروف است بصدر الدین کبیر و در سنه ۹۰۳ ظح بدست طائفهٔ ترکمانان

بقتل رسید دوم حفید او صدر الدین ثانی محمد بن الامیر غیاث الدین منصور بن صدر الدین محمد الدشتکی است که صاحب توبهٔ معروفه است که در روضات مذکور است و هر که طالب ترجمهٔ ایشان است رجوع بمجالس المؤمنین و غیره نماید و له اجازة للسید الفاضل العالم علی بن القسم الحسینی الیزدی و کانت الاجازة بزار السید الاید العالم المجتهد المتهجد فقیر اهل البیت عبد العظیم بن عبد الله بن علی السید رضی الله عنهم

صدر الدین الدشتکی

بمشهده المعروف فی مسجد الشجرة بالوتی **سید صدر الدین العاملی** هو
السید الجلیل و الحبر النبیل محمد بن صالح بن محمد الموسوی العاملی المولد البغدادی المنشأ الاصفهانی
المسکن النجفی الخاتمة و المدفن والده اش دختر شیخ علی بن شیخ محی الدین بن شیخ علی سبط
شهید ثانی است و انجناب داماد شیخ اکبر است و از مصنفات او است مجال الرجال و قسطاس
المستقیم و مستطرفات و منظومه رضاعیه و شرح ان و رسالهٔ قوت لایموت و غیره وفاتش
سنه ١٢٦٤ غرس شد قبر شریفش در نجف اشرف در یکی از حجرات صحن مطهر است روایت میکند
انا و شیخ الطائفه شیخ انصاری و او از پدرش از جدش سید محمد از شیخ حر عاملی صاحب
وسائل و من احوال انجناب و اجداد و اعقاب و را در کتاب منتهی الآمال در ذیل اولاد
حضرت امام موسی علیه السلام نگاشتم **سید صدر الدین القمی** ابن
محمد باقر الرضوی المجاور بالغری السری جامع معقول و منقول ملجأ خواص و عوام و مرجع
احکام شارح وافیه و غیره است استاد آقای کبیر او تلمذ کرده و از او تعبیر میکند بالسید السند
الاستاد توفی ده فی عشر الستین بعد المائة و الالف **الصدوق** محمد بن علی بن الحسین بن
موسی بن بابویه القمی **و الصدوقان** محمد و ابوه علی لا محمد و اخوه الحسین کما اعتقده
الشیخ علی الشهیدی الی ان رای جده الشهید الثانی فی المنام فقال له یا بنی الصدوقان محمد
و ابوه و قد تقدم ترجمتهما فی ابن بابویه **الصغانی** الحسن بن محمد بن الحسن العمری الحنفی
اللغوی النحوی صاحب مجمع البحرین و تکملهٔ صحاح و شرح بخاری و بنا احادیثه و ضوء

مباهلهٔ صفوانی با قاضی موصل

و مصنفات دیگر است و او یکی از مشایخ اجازهٔ سید احمد بن طاوس بلکه علامه است وفاتش در
سنهٔ ۶۵۰ خن و الصغان بفتح الصاد المهملة و تخفیف الغین المعجمة و یقال الصاغانی بالالف قریة
بمرو و قد یسمی جاغان **الصفار** محمد بن الحسن القمی ثقة عظیم القدر وجه اصحابنا القمیین
قلیل السقط فی الروایة صاحب تصنیفات جیده مثل کتابهای حسین بن سعید بلکه زیادتر از جمله
بصائر الدرجات است که در دست است وفاتش در قم سنهٔ ۲۹۰ رض **الصفدی** صلاح الدین
خلیل بن ایبک الادیب الفاضل الکامل صاحب الوافی بالوفیات و شرح لامیة العجم و فض
الختام و غیر ذلک وفاتش در دمشق سنهٔ ۷۶۴ رسید و فی العبقات نقلا من الوافی بالوفیات انه
ذکر الصفدی فیه فی ترجمة النظام انه قال نص النبی صلی الله علیه و سلم علی ان الامام علی و عینه
و عرفت الصحابة ذلک ولکن کتمه عمر لاجل ابی بکر رضی الله عنهما **الصفوانی** ابو
عبد الله محمد بن احمد بن عبد الله بن قضاعة بن صفوان الجمال نزیل بغداد عالم فاضل مفضال
ربانی ثقه جلیل القدر شیخ طائفه و فقیه امامیه روایت میکند از علی بن ابراهیم قمی و
روایت میکند از او شیخ مفید و تلعکبری و غیرهما کتب بسیار تصنیف کرده از جمله کتاب
الامامة و کتاب یوم و لیله و کتاب تحلیل متعه و غیر ذلک ابن ندیم گفته که او امی بود و من او را
در سنهٔ ۳۴۶ دیدم و ملاقات کردم و کان رجلا طوالا امعرقا حسن الملبوس و کان یزعم انه لا یقرأ
ولا یکتب انتهی و از برای او مکانت و منزلتی رفیع بوده نزد سلطان سیف الدوله حمدانی
و او همان کس است که در محضر سلطان با قاضی موصل در امامت مباهله کرد چون قاضی

از مجلس برخواست تب کرد و همان دستش که در مباهله کشیده بود سیاه شد و ورم کرد
روز دیگر هلاک شد و جدش صفوان بن مهران جمال است که همان ثقه جلیل القدر است
که از نیکان اصحاب حضرت صادق و کاظم علیهما السلام بشمار میرفته و حضرت امام موسی علیه السلام باو
فرموده یا صفوان کل شیء منک حسن جمیل ما خلا شیئا واحدا و ذکر له اکراء جماله من
هرون الرشید فذهب صفوان فباع جماله عن آخرها والحکایة مسطورة فی کش و این
صفوان همان کس است که حضرت صادق علیه السلام زیارت وارث را تعلیم او فرموده و دعای
معروف بدعای علقمه را باو داده و قبر مبارک حضرت مولانا امیر المومنین علیه السلام را باو
نشان داده روایت شده که صفوان مدت بیست سال نماز خود را در میان قبر شریف بجا
میاورده **الصفی الحلی** عبد العزیز بن السرایا شیخ عالم فاضل شاعر منشی ادیب تلمیذ
جناب محقق حلی و صاحب قصیده بدیعیه است اشعار بسیار در مدح اهل البیت علیهم السلام
گفته و من شعره قوله یا عترة المختار یا من بهم ارجو نجاتی من عذاب الیم ٭ حدیث حبی
لکم سائر وسر ودّی فی هواکم مقیم ٭ قد فزت کل الفوز اذ لم یزل صراط دینی
بکم مستقیم ٭ فمن اتی الله بعرفانکم فقد اتی الله بقلب سلیم ٭ وله فی مدح امیر المومنین
علیه السلام کما فی مجالس المومنین ٭ جمعت فی صفاتک الاضداد فلهذا عزت لک الانداد
زاهد حاکم حلیم شجاع فاتک ناسک فقیر جواد ٭ شیم ما جمعن فی بشر قط ولا حاز
مثلهن العباد ٭ خلق یخجل النسیم من اللطف وبأس یذوب منه الجماد

ظهرت منك فی الوری مکرمات　　فاقرت بفضلك الحساد
ان یکذب بها عداك فقد کذب من قبل قوم لوط وعاد

شیخ صفی الدین ابو الفتح الاردبیلی

سید اسحق الموسوی عارف جلیل کامل جد اعلای سلسلهٔ علیهٔ صفویه است و از صاحب مقامات و کرامات گفته اند در مجالس المؤمنین از آنجناب کرامتی نقل میفرماید وفاتش در سنه ۷۳۵ ذکره واو پدر شیخ صدر الدین موسی است و من در منتهی الامال در ذکر اولاد حضرت موسی بن جعفر علیه السلام باین سلسلهٔ شریفه اشاره کرده ام

الصولی ابو بکر محمد بن یحیی بن عبد الله بن عباس بن محمد الشطرنجی المتوفی سنه ۳۳۶ قال ابن الندیم انه کان من الادباء والظرفاء والجماعین للکتب نادم الراضی وکان اولا یعلمه ونادم المکتفی ثم المقتدر دفعة واحدة وامره اظهر واشهر وعهده اقرب من ان نستقصیه وکان من العب اهل زمانه بالشطرنج حسن المروة وعاش الی سنة ثلثین وثلثمأة وتوفی مستترا بالبصرة لانه روی خبرا فی علی علیه السلام فطلبته الخاصة والعامة لقتله انتهی وقال صاحب ریاض العلماء عده فی المعالم من طبقة الشعراء المتقین فی شعرهم لاهل البیت علیهم السلام وقد یطلق الصولی علی ابراهیم بن العباس الصولی ابن اخت العباس ابن الاحنف المتوفی سنه ۲۴۳ دیگر ببر من رای

الصهرشتی ابو الحسن سلیمان بن الحسن عالم فاضل کامل فقیه جلیل القدر تلمیذ شیخ طوسی و سید مرتضی است و از برای او مصنفاتی است از جمله قبس المصباح مختصر مصباح المتهجد

ضیاء الدین الراوندی السید الاجل العالم العلیم والطود الاشم ابو الرضا فضل الله بن علی بن عبید الله الحسنی

فريد دهره واستاد ائمة عصره جمع مع علو النسب كمال الفضل والحسب له مصنفات شتى نافعة كضوء الشهاب وكتاب ادعية السر وشرح الرسالة الذهبية وغيرها وهو من اساتيد ابن شهراشوب المتوفى سنة ٥٨٨ والشيخ محمد بن الحسن والد الخواجه نصير الدين الطوسي ويروي عن السيد المرتضى الرازي عن جعفر بن محمد الدوريستي عن السيد الرضي والمرتضى والمفيد ويروي ايضا عن السيد المجتبى بن الداعي والسيد عماد الدين ابي الصمصام عن الشيخ ابي جعفر الطوسي قال الشيخ منتجب الدين في الفهرس الشيخ الثقة ابو الحسن سليمان بن الحسن بن سلمان الصهرشتي فقيه وجه دين قرء على شيخنا الموفق ابي جعفر الطوسي وجلس في مجلس درس سيدنا المرتضى علم الهدى رحمهم الله وله تصانيف منها كتاب النفيس كتاب التنبيه كتاب النوادر كتاب المتعة اخبرنا بها الوالد عن والده عنه قال السمعاني في كتاب الانساب طامعا اني لما وصلت الى كاشان قصدت زيارة السيد ابي الرضا المذكور فلما انتهيت الى داره وقفت على الباب هنيئة انتظر خروجه فرايت مكتوبا على طراز الباب هذه الاية المشعرة بطهارته وتقواه انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس اهل البيت ويطهركم تطهيرا فلما اجتمعت به رايت منه فوق ما كنت اسمعه عنه وسمعت منه جملة من الاحاديث وكتبت عنه مقاطيع من شعره ومن جملة اشعاره التي كتبها بخطه الشريف هذه الابيات

هل لك يا مغرور من زاجر ‹ او حاجز عن جهلك الغامر ‹ امس تقضى وغد لم يجئ

واليوم يمضي لمحة الباصر ‹ فذلك العمر كذا ينقضي ‹ ما اشبه الماضي بالغابر

طاشکبری زاده المولی احمد بن مصطفی صاحب الشقائق النعمانیة فی علماء
الدولة العثمانیة وشرح العوامل المائة للشیخ عبد القاهر الجرجانی ومفتاح السعادة فی موضوعات
العلوم وغیر ذلک توفی سنة ۹۶۸ ظ صح **الطاطری** علی بن الحسن بن محمد الطائی الجرمی سمی
بذلک لبیعه ثیابا یقال لها الطاطریة وکان فقیها ثقة فی حدیثه من اصحاب الکاظم علیه السلام
واقفی المذهب من وجوه الواقفة شدید العناد فی مذهبه شیخ واستاد الحسن بن محمد بن سماعة
الصیرفی الکوفی الواقفی المتعصب المتوفی سنة ۲۶۳ رجس وطاطری سیف من اشیاء البحر ینسج
فیها الثیاب الطاطریة وسیف البحر بالکسر ساحله **الطاقی مؤمن الطاق**
ابو جعفر محمد بن علی بن النعمان الکوفی صیرفی ثقة روی عن علی بن الحسین وابی جعفر وابی
عبد الله علیهم السلام والمخالفون یلقبونه شیطان الطاق کان دکانه فی طاق المحامل بالکوفة یرجع
الیه فی النقد فیخرج کما ینقد فیقال شیطان الطاق وکان کثیر العلم حسن الخاطر وقول صاحب
القاموس الطاق حصن بطبرستان وبه سکن محمد بن النعمان شیطان الطاق فیه ما فیه روی
عن ابی خالد الکابلی قال رایت ابا جعفر صاحب الطاق وهو قاعد فی الروضة قد قطع اهل
المدینة ازراره وهو دائب یجیبهم ویسئلونه فدنوت منه وقلت ان ابا عبد الله علیه السلام
نهانا عن الکلام فقال او امرک ان تقول لی فقلت لا والله ولکنه امرنی ان لا اکلم احدا
قال فاذهب واطعه فیما امرک فدخلت علی ابی عبد الله علیه السلام فاخبرته بقصة صاحب
الطاق وما قلت له وقوله اذهب واطعه فیما امرک فتبسم ابو عبد الله علیه السلام وقال

يا ابا خالد ان صاحب الطاق يكلم الناس فيطير وينقض وانت ان قصوك لن تطير وللطا
مع ابي حنيفة حكايات كثيرة **الطبري** العالم الثقة الجليل والفقيه النبيه النبيل الشيخ
ابو جعفر محمد بن ابي القسم علي بن محمد الآملي المعروف بعماد الدين الطبري صاحب كتاب
بشارة المصطفى لشيعة المرتضى وغيره يروي عن الشيخ ابي علي بن الشيخ ابي جعفر الطوسي عن ابيه
ويروي عنه القطب الراوندي وشاذان بن جبرئيل وقد يطلق الطبري على الشيخ العالم الماهر
الخبير المتكلم المحدث النحرير عماد الدين الحسن بن علي بن محمد بن الحسن الطبري صاحب كتاب كامل
البهائي في السقيفة المنسوب الى الوزير المعظم بهاء الدين محمد بن شمس الدين محمد الجويني
صاحب الديوان في ايام هلاكو خان وتاريخ ختم كتاب الكامل سنة ٦٧٥ خمس وقد يطلق الطبري
على محمد بن جرير الطبري وقد تقدم في ابن جرير **الطبراني** ابو القاسم سليمان بن احمد بن ايوب
اللخمي يكي از حفاظ معروفين عامه وصاحب مصنفات جمه است از جمله كتاب معجم در اسامي
صحابه روايت ميكند از او ابو نعيم اصفهاني وقد يعبرون عن الطبراني بمسند الدنيا وحكى
انه سئل عن كثرة حديثه فقال كنت انام على البواري ثلثين سنة توفي باصفهان سنة ٣٦٠ شس
والطبراني منسوب الى الطبرية بالاتفاق والطبرية من اعمال الاردن وهي بليدة بقرب
دمشق بينهما ثلثة ايام **الطبرسي** العالم الجليل والكامل النبيل فخر العلماء الاعلام امين الملة
والاسلام ابو علي الفضل بن الحسن بن الفضل الطبرسي ابن الفضل وابوه والمذعن لفضله
اعداؤه ومحبوه الفقيه الثقة المفسر العظيم الشأن صاحب كتاب مجمع البيان الذي قال

النقض الطائر هوى ليقع ق

صاحب كامل بهائی

وجهه

فی حقه الشیخ الشهید هو کتاب لم یعمل مثله فی التفسیر وله الوسیط والوجیز والجوامع و
اعلام الوری وغیرها توفی بسبزوار لیلة النحر سنة ۵۴۸ھ وحمل نعشه الی المشهد المقدس
الرضوی ودفن فی مغتسل الرضا بطوس وقبره مزار معلوم الآن فی مقبرة قتلگاه وقد
یطلق علی ولده العالم الفاضل المحدث الجلیل ابی نصر رضی الدین الحسن بن الفضل صاحب
مکارم الاخلاق وقد یطلق علی الشیخ العالم الفاضل الفقیه المحدث الثقة الجلیل ابی منصور
احمد بن علی بن ابیطالب الطبرسی صاحب کتاب الاحتجاج والکافی فی الفقه وهو من مشایخ
ابن شهرآشوب المتوفی سنة ۵۸۸ویروی عن السید العالم العابد الفقیه الورع مهدی بن ابی حرب
الحسینی المرعشی عن ابی علی بن شیخ الطائفة عن ابیه قدس الله ارواحهم **الطحاوی**
ابو جعفر احمد بن محمد بن سلمة الحنفی المصری پسر خواهر مزنی لغوی است واز برای او است
مصنفها مانند احکام القرآن واختلاف العلماء وتاریخ کبیر وغیره وفاتش سنه ۳۲۲ شک
طحا کهقریه ایست از مصر نزدیک بسیوط **الطرطوسی** ابراهیم بن علی الحنفی
المتوفی سنه ۷۵۸ھ صاحب الفتاوی **الطریحی** مصغراً هو العالم الفاضل المحدث
الورع الزاهد العابد الفقیه الجلیل الشیخ فخر الدین بن محمد بن علی بن احمد بن طریح النجفی
الرماحی صاحب کتاب مجمع البحرین والمنتخب فی المقتل والفخریه فی الفقه وشرح النافع و
المشترکات وغیر ذلک کان اعبد اهل زمانه واورعهم یروی عن محمد بن حسام المشرفی عن الشیخ
البهائی ویروی عنه ابنه العالم صفی الدین والسید هاشم البحرانی والعلامة المجلسی رحمهم الله

صاحب کتاب احتجاج

الطریحی

توفی باثرماحیة سنة ٨٥ عفه **الطغرائی** فخر الکتاب مؤید الدین ابو اسمعیل حسین بن
علی منشی اصفهانی عالم فاضل ادیب شاعر صحیح المذهب از اولاد ابو الاسود دئلی است و از
برای او است دیوان شعری و از محاسن اشعار او قصیدهٔ لامیة العجم است که صفدی و غیره
از او شرح کرده اند در سنه ٥١٥ شهید مظلوما در بغداد بقتل رسید **الطوسی** اذا اطلق
الشیخ الطوسی او ابو جعفر الطوسی فهو شیخ الطائفة محمد بن الحسن الطوسی ره صاحب التهذیب
والاستبصار وقد تقدم فی ابی جعفر واذا قیل **الخواجه نصیر الدین الطوسی**
فهو حجة الفرقة الناجیة محمد بن محمد بن الحسن الطوسی الجهرودی القمی سلطان العلماء والمحققین
وافضل الحکماء والمتکلمین ممدوح اکابر الآفاق ومجمع مکارم الاخلاق الذی لا یحتاج الی
التعریف لغایة شهرته مع ان کلما یقال فیه فهو دون رتبته ذکرنا ترجمته فی الفوائد الرضویة
وحکینا من اخلاقه الکریمة ان ورقة حضرت الیه من شخص من جملة ما فیها یا کلب بن کلب فکان
الجواب اما قوله یا کذا فلیس بصحیح لان الکلب من ذوات الاربع وهو نابح طویل الاظفار
واما انا فمنتصب القامة بادی البشرة عریض الاظفار ناطق ضاحک فهذه الفصول والخواص
غیر تلک الفصول والخواص واطال فی نقض کلما قاله هکذا رد علیه بحسن طویته وتانی غیر
منزعج ولم یقل فی الجواب کلمة قبیحة قلت لیس هذا ببدیع ممن قال فی حقه آیة الله العلامة
فی اجازته الکبیرة وکان هذا الشیخ افضل اهل عصره فی العلوم العقلیة والنقلیة وله
مصنفات کثیرة فی العلوم الحکمیة والاحکام الشرعیة علی مذهب الامامیة وکان اشرف من شاهدناه

فی الاخلاق نور اللہ ضریحہ قرأت علیہ الہیات الشفاء لابی علی بن سینا و بعض التذکرۃ
فی الہیئۃ تصنیفہ رحمہ اللہ ثم ادرکہ الموت المحتوم قدس اللہ روحہ انتہی ولد فی ١١ ج ١
سنہ ٥٩٧ ھ وتوفی فی یوم الغدیر سنہ ٦٧٢ ھ ودفن فی البقعۃ الکاظمیۃ علی مشرفہا الاٰف
التسلیم والتحیۃ و قیل فی تاریخ وفاتہ بالفارسیۃ ؎ نصیر ملت و دین پادشاہ کشور فضل
یگانہ کہ چہ او مادر زمانہ نزاد ؎ بسال ششصد و ہفتاد و دو بذی الحجہ بروز ہیجدہم
درگذشت در بغداد ؎ قال جرجی زیدان فی اداب اللغۃ العربیۃ فی ترجمتہ انہ قد جمع فی
خزانۃ کتبہ ما ینوف علی اربعمأۃ الف مجلد وانہ اقام المنجمین والفلاسفۃ ووقف علیہا الاوقاف
فزھا العلم فی بلاد المغول علی ید ھذا الفارسی کانہ قبس منیر فی ظلمۃ مدلہمۃ انتہی یروی
عن والدہ عن السید ابی الرضا فضل اللہ بن علی الحسینی عن السید ابی الصمصام ذی الفقار بن
محمد بن معبد الحسینی عن الشیخ الطوسی قدہ **الطغرائی** ابو نصر احمد بن عبد الرزاق
صاحب القصیدۃ الطغرائیۃ المجنسۃ یا خلی البال قد بلبلت بالبلبال بال ؎ مدح
بہا نظام الدین الاسفراینی وزیر السلاجقہ توفی سنہ ٤٨٥ ھ تقریباً **الطیبی** حسن بن
محمد بن عبد اللہ الطیبی بکسر الطاء والباء الموحدۃ بعد المثناۃ التحتانیۃ شیخ فاضل عالم
محدث مفسر صاحب خلاصہ در علم درایہ وشرح بر کشاف و بر مشکوۃ و بر مصابیح وغیرہ
گویند عمر کثیر الحیا بودہ و اموال بسیار داشتہ در خیرات صرف کرد و از اہل علم کفالت
مینمود و از شریعت مقدسہ تعظیم میکرد و پیوستہ از صبح تا ظہر مشغول تفسیر بود و از ظہر

تابعصر بحدیث اشتغال داشت ودر اواخر عمر فقیر گشت ووفاتش گویند در سنه ۲۴۳ ذی حج

الظاهری ابو سلیمان داود بن علی الشافعی الاصفهانی البغدادی تلمیذ اسحق بن راهویه است ووفاتش ببغداد سنه ۲۰۷ رخ داده وپسرش ابوبکر محمد ظاهری نیز از فضلاء وادباء

بوده **العاصمی** احمد بن محمد بن عاصم است که از وکلاء ناحیه مقدسه است وحضرت حجة بن الحسن امام زمان علیه السلام را ملاقات کرده **العالم الربانی** ابن میثم است که

گذشت **العبدی** سفیان بن مصعب شاعر همانست که از حضرت صادق علیه السلام روایت شده که فرمودای معشر شیعه تعلیم کنید اولاد خویشتن را شعر عبدی همانا او بر

دین خدا است **العتابی** هو کلثوم بن عمرو بن ایوب الشامی کاتب شاعر بلیغ مترسل مطبوع مقدم من شعراء الدولة العباسیة وکان یصحب البرامکة ویختص بهم وکان منصور

النمری تلمیذه وراویته حکی عن المفضل قال رایت العتابی جالسا بین یدی المامون وقد اسن فلما اراد القیام قام المامون فاخذ بیده واعتمد الشیخ علی المامون فما زال ینهضه رویدا

رویدا حتی اقله فنهض فعجبت من ذلک وقلت لبعض الخدم ما اسوء ادب هذا الشیخ فمن هو قال هو العتابی **العرجی** عبد الله بن عمر بن عمرو وکان من شعراء قریش ومن شهر

بالغزل منها کان یتشبب بام محمد بن هشام بن اسمعیل المخزومی خال هشام بن عبد الملک بن مروان لیفضح ابنها فکان ذلک سبب حبس محمد ایاه وضربه له حتی مات ومن قوله فی حبسه اضاعونی

وای فتی اضاعوا لیوم کریهة وسداد ثغر وصبر عند معترک المنایا وقد شرعت اسنتها بنحری

حکایة عن الاصمعی

حکی عن الاصمعی قال مررت بکناس بالبصرة یکنس کنیفا ویغنّی اضاعونی الخ فقلت اما سداد الکنیف فانت ملیء به واما الثغر فلا علم لی بک کیف انت فیه وکنت حدیث السن فاردت العبث به فاعرض عنی ملیّاً ثم اقبل علیّ فانشد متمثلاً واکرم نفسی انّنی ان اهنتها وحقّک لم تکرم علی احد بعدی، قال فقلت له والله ما یکون من الهوان شیء اکثر ممّا بذلتها له فبأیّ شیء اکرمتها فقال بلی والله انّ من الهوان لشرّاً ممّا انا فیه فقلت وما هو فقال الحاجة الیک والی امثالک من الناس فانصرفت عنه اخزی الناس والعرج اسم موضع بمکة **العسجدی** الشاعر اصل او از مرو است و معاصر سلطان محمود ومداح او بوده **عصام الدین** ابراهیم بن محمد بن عربشاه الاسفراینی الحنفی الاشعری الادیب المنطقی تلمیذ ملا جامی وصاحب مصنفات کثیره است از جملهٔ تعلیقات اولست بر شرح جامی واز شاگردان او است میر ابو الفتح شریفی امامی نجل میرزا مخدوم سنی و فاتش سنه ۹۴۳ ظهر **عضد** الایجی ویقال له **العضدی** ایضا القاضی عبد الرحمن بن احمد بن عبد الغفار الفارسی الشافعی الاصولی المتکلم الحکیم المدقق المحقق از علماء دولت شاه خدا بنده واز بیت علم وریاست بوده ودر شیراز قضاوت داشته ودر مذهب خود متعصب بوده واز مصنفات مشهورهٔ او است شرح مختصر ابن حاجب وکتاب مواقف که شرح کرده او را تفتازانی ومیر سید شریف واخر کار او بمحنت رسید چه والی کرمان او را در قلعهٔ حبس کرد ودر سنه ۷۵۶ در آنجا وفات کرد واز کتابهای

عضد

شیخ عطار و اشعار او در مدح امیرالمؤمنین

تالیف کرده عقائد العضدیه است که فضلاء بان اعتنا کرده اند ایج بکسر همزه و سکون
یاء و جیم دهی قدیم شهری بوده بفارس **العطار** فریدالدین محمد بن ابراهیم النیسابوری
همان خریطه کش داروی فنا عطار — که نظم اوست شفابخش عاشقان حزین ۔
مقابل عدد سورهٔ کلام نوشت — سفینه‌های عزیز و کتابهای گزین ۔ و شیخ
عطار را مصنفات مشتمل بر اثار توحید و حقائق بسیار است و از اشعار اوست
ز مشرق تا بمغرب گر امام است — علی و آل او ما را تمام است ۔ گرفته این جهان وصف
ثنائش — گذشته زان جهان وصف ثنائش ۔ چه در سر عطا اخلاص او راست
سر نان داده عطا ابر خاص اوراست ۔ چنان در شهر دانش باب امد — که جنت را
بحق بواب امد ۔ چنان مطلق شدا ند فقر و فاقه — که زر تو نقره بودش سه طلاق
اگر علمش شودی بحر مصور — در او یک قطره بودی بحر اخضر ۔ چه هیچش طاقت منت نبودی
زهمت کشت عز بودی بهودی ۔ کسی گفتش چرا کردی بر اشفت — زبان بگشاد چون
شمع و چنین گفت ۔ لَنَقلُ الصَّخرِ مِن قُلَلِ الجِبالِ — اَحَبُّ اِلَیَّ مِن مِنَنِ الرِّجالِ
یَقُولُ النّاسُ لِی فِی الکَسبِ عارٌ — فَاِنَّ العارَ فِی ذُلِّ السُّؤالِ ۔ وله ایضاً فی ذم الدنیا
باخرد دوش در سخن بودم — کشف شد بر دلم مثالی چند ۔ گفتم ای مایهٔ همه دانش
دارم الحق ز تو سوالی چند ۔ چیست این زندگانی دنیا — گفت خوابی است یا خیالی
چند ۔ گفتمش چیست مال و ملک جهان — گفت درد سر و وبالی چند

[illegible]

گفتم

در مذمت دنیا

گفتم اهل زمانه در چه هند گفت هر بند جمع طالی چند ۔ گفتم اورا مثال دنیا چیست
گفت زالی کشیده خالی چند ۔ گفتمش چیست کدخدائی گفت هفته عیش و غصه
سالی چند ۔ گفتم این نفس رام کی گردد گفت چون یافت گوشمالی چند ۔ گفتم اهل
ستم چه طائفه اند گفت کرنده وسلک و شغالی چند ۔ گفتم ادی سزای ایشان چیست
گفت در آخرت نکالی چند گفتمش چیست گفته عطار گفت پند است و حسن حالی چند
گویند شیخ عطار صد و چهارده سال عمر کرد و در سنه ۶۲۷ هجری وفات کرد و بقولی در فتنه
مغول بقتل رسید قبرش در خارج نیشابور مشهور است **العقیقی علی بن احمد العلوی**
صاحب کتاب رجال معاصر شیخ صدوق است قال ابن عبدون فی احادیث العقیقی مناکیر
انتهی والحق انه جلیل معتمد مصنف الرجال موثوق السند **العکوک علی بن جبلة**
الابناوی الشاعر کان ضریرا مثل بشار بن برد و کان عذب اللفظ قد استنفد شعره فی مدح
ابی دلف العجلی و حمید بن عبد الحمید الطوسی حکی ان المامون غضب علیه فطلبه و سل
لسانه من قفاه لقوله فی ابی دلف کل من فی الارض من عرب بین بادیه الی حضره
مستعیر منک مکرمة یکتسیها یوم مفتخره ۔ و یقال بل هرب فلم یزل متواریا حتی
مات توفی سنه ۲۱۳ هجری **علاء الدولة** السمنانی و قد یقال له علاء الدین ایضا
هو الشیخ العارف ابو المکارم احمد بن محمد بن احمد البیابانکی الصوفی المشهور صاحب قواعد
العقائد و سربال البال فی سلوک اهل الحال [illegible] کان من اکابر مشایخ الصوفیه معاصر الشیخ

علاء الدین [illegible] سمنانی

عبد الرزاق الکاشانی وبینهما مشاجرات عظیمة بل یکفر کل واحد منهما الآخر گویند علاء
الدوله در ایام شباب بملازمت ارغون خان مشغول بودی وپدرش ملک شرف الدین در
مرتبه وزارت بوده پس شیخ را جذبه گرفته واز خدمت ارغون خان دست کشید بخانقاه
رفت ولباس فقر پوشید گویند در اواخر ایام خود میگفت که آنچه مرا در آخر عمر معلوم شد
اگر در اول معلوم شدی ترک ملازمت سلطان روزگار نکردمی وهم در قبا خدا پرستی نمودمی
وپیش ملوک مهمات مظلومان را ساختمی وفاتش سنه ۷۳۶ قبرش در قریه صوفی آباد از قرای
سمنان است **علاء الدین** علی بن مظفر الکندی الاسکندرانی الدمشقی العالم
الادیب الشاعر معروف بوداعی صاحب تذکرة الکندیه در پنجاه مجلد در فنون عدیده
از علمای سنه هفتصد است وگفته اند شیعی مذهب بوده **علاء الدین کلستانه**
سید اجل عالم زاهد میرزا محمد بن میرزا ابو تراب الحسینی شارح نهج البلاغه وصاحب کتاب منهج
الیقین است واین کتاب شرح رساله حضرت صادق علیه السلام است که برای اصحاب خویش نوشته
وامر فرموده بمداومت بان ونظر در ان وعمل کردن بان اصحاب آنحضرت این رساله شریفه را نوشته
بودند ودر مسجد یکی در خانه داشتند گذاشته بودند وچون از نماز فارغ میکشتند در
ان نظر مینمودند واین کتاب میرزا علاء الدین شبیه است بکتاب عین الحیوة تصنیف شوهر
خواهرش علامه مجلسی ره وفاتش در بیست وهفتم شوال سنه ۱۱۰۰ غرق **العلامة**
شیخ اجل اعظم حامی بیضة الدین وماحی آثار المفسدین رئیس علماء الشیعة ابو منصور

آیة الله علامه حلی و جلالت او

آیة الله جمال الدین حسن بن یوسف بن المطهر الحلی قدس الله روحه جلالت شانش زیاده
از آنستکه ذکر شود تصانیفش در علوم با آنکه در نهایت تحقیق و تدقیق است بمرتبهٔ رسیده
که حساب کردند که تقسیم شود بر ایام عمر شریفش از مهد تا لحد نصیب هر روزی کراسی شود صاحب
مجمع البحرین نوشته که از بعض فضلاء نقل است که یافته بخط علامه پانصد مجلد از مصنفات خود
بغیر از نسخی که بخط غیرش دیده شده و شیخ ابو علی در منتهی المقال نقل کرده از کتاب روضة العارفین
که بعضی از شراح تجرید گفته که از برای علامه قریب هزار تصنیف است و از ریاض العلماء
نقل است که جناب آیة الله علامه از تمامی مردم ازهد و اتقی بود و آسید حسین مجتهد در
رسالهٔ نفحات قدسیه حکایت کرده که علامه وصیت فرمود بجمیع نماز و روزهٔ مدت عمر خویش
و آنکه حج بنیابت و بجای او روند با آنکه آنجناب حج گذارده بود چنانکه نقل کرده این را در
شان جناب شیخ علی کرکی رحمه الله ولادت علامه در بیست و نهم شهر رمضان سنه ۶۴۸ ه و وفاتش
شنبه ۱۱ محرم سنه ۷۲۶ مذکور و در جوار حضرت امیر المؤمنین علیه السلام مدفون گشت و فی تحفة
المقال، و آیة الله ابن یوسف الحسن، سبط مطهر فرید الزمن، علامة الدهر جلیل
قدره ولد رحمة (۶۴۸) و عز (۷۷) عمره، وفی المقابس رای بعضهم فی الرؤیا ما یکشف عن تقدمه
فی النشأة الآخرة علی سایر العلماء و لا یسع المقام و لا یناسب المرام بیان احوال روح زایده مفصلا

والعلامة الشیرازی ببایدر قطب الدین الشیرازی **والعلامة المجلسی** ببایدر المجلسی **علم الهدی** هو سید علما[illegible] ثانی الائمة

سید مرتضی رضی الله عنه

سیدنا الاجل ابو القاسم ذو المجدین علی بن الحسین بن موسی الموسوی المشهور بالسید المرتضی
والملقب من جده المرتضی فی الرؤیا الصادقة الیه بعلم الهدی جمع من العلوم ما لم یجمعه احد
وحاز من الفضائل ما توحد به وتفرد واجمع علی فضله المخالف والمؤالف واعترف بتقدمه کل
سالف کیف لا وقد اخذ من المجد طرفیه واکتسی بثوبیه وتردی ببردیه وله تصانیف مشهورة
کالشافی والغرر والدرر وتنزیه الانبیاء والذریعة وغیرها قال آیة الله العلامة وبکتبه
استفادت الامامیة منذ زمنه رحمه الله الی زماننا هذا وهو سنة ثلث وتسعین وستمائة
وهو رکنهم ومعلمهم قدس الله روحه وجزاه عن اجداده خیرا انتهی قال شیخنا فی
المستدرک وقال القاضی التنوخی صاحب السید المرتضی علی ما وجدته بخط بعض الافاضل
ان مولد السید المذکور سنة ٣٥٥ وخلف بعد وفاته ثمانین الف مجلد من مقرواته ومصنفاته
ومحفوظاته ومن الاموال والاملاک ما یتجاوز عن الوصف وصنف کتابا یقال له الثمانین
وخلف من کل شیء ثمانین وعمر احدی وثمانین سنة من اجل ذلک سمی بالثمانینی وبلغ فی
العلم وغیره مرتبة عظیمة قلد نقابة الشرفاء شرقا وغربا وامارة الحاج والحرمین والنظر فی
المظالم وقضاء القضاة وبلغ علی ذلک ثلثین سنة انتهی وفی نخبة المقال، وسبط
موسی الموسوی المرتضی   انشد (٣٥٥) مولدا وفتلو (٤٣٦) مضی، وهو جلیل القدر فی الدارین
وذو الثمانین وذو المجدین، وتقدم فی ابن فهد وفی الشهید الثانی ما یدل علی جلالته

عماد الدین الطبری گذشت در الطبری **العمانی** گذشت در ابن ابی عقیل

العمرکی علی بن محمد بوفکی شیخ اصحاب ثقہ و از اصحاب حضرت عسکری علیہ السلام است بوفک قریہ ایست بنیشابور **عمید الرؤساء** رضی الدین ابو منصور

ہبۃ اللہ بن حامد الحلی اللغوی الفقیہ الفاضل الجامع الادیب الکامل بزرگ عند السید فخار کان من الاخیار الصلحاء المتعبدین ومن ابناء الکتاب المعروفین وھو الذی یروی الصحیفۃ الکاملۃ السجادیۃ عن السید الاجل بہاء الشرف فھو القائل حدثنا

فی اولھامات سنہ ۶۰۹ خط **العمیدی** السید الاجل المحقق المدقق عمید الدین عبد المطلب بن محمد بن علی بن الاعرج الحسینی الحلی والد ماش خواہر شیخ سدید الدین والد علامہ حلی است وعمیدی از مشایخ شیخ شہید است وصاحب منیۃ اللبیب شرح تہذیب خالش علامہ و کنز الفوائد فی حل مشکلات القواعد وتبصرۃ الطالبین فی شرح نہج المسترشدین است ولادتش سنہ ۶۸۱ خفا و وفاتش سنہ ۷۵۴ ذند جنازہ اش را بنجف اشرف حمل کردند و

توفی السید العالم فخر الدین علی بن الاعرج الحسینی خامس شہر رمضان سنہ ۷۰۲

ابوہ مجد الدین بن محمد ابو الفوارس عالم فاضل جلیل کا جلہ الفقیہ ضیاء الدین عبد اللہ بن محمد رحمہم اللہ تعالی **العیاشی** الشیخ الاجل ابو النضر بالضاد المعجمۃ محمد بن مسعود بن محمد بن عیاش العراقی الکوفی السمرقندی عالم فاضل ادیب محدث مفسر ثقہ صدوق از عیون ایطایفہ جلیل القدر وکثیر الاخبار وبصیر بروایت است وزیادہ از دویست کتاب تصنیف کردہ کہ از جملۂ آنہا است تفسیر عیاشی و در اول امر بمذہب عامہ بودہ و احادیث بسیار از ایشان استماع کردہ پس ہدایت یافت و از علمای شیعہ شد و او ہمان کسی

تمام

تمام ترکهٔ پدرش را که سیصد هزار اشرفی بوده انفاق بعلم و حدیث نموده و خانه‌اش
مثل مسجد مملو بود از علماء و محدثین و قاری و کاتب یکی کتاب تصنیف میکرد و یکی
مقابله مینمود و دیگری نسخه استنساخ مینمود و دیگری تعلیقه مینوشت و او را دو مجلس بود
مجلسی بود برای عام و مجلسی برای خواص عصرش در حدود عصر شیخ کلینی است و از تلامذهٔ
او شیخ کشی صاحب رجال معروف است و ابن ندیم در فهرست او را ذکر کرده با بسیاری
از اسامی کتب او و در حق او گفته قیل انه من بنی تمیم من فقهاء الشیعة الامامیة اوحد دهره
و زمانه فی غزارة العلم و لکتبه بنواحی خراسان شان من الشان **العینی** قاضی القضاة
بدر الدین محمود بن احمد بن موسی الحنفی نحوی لغوی صاحب شرح صحیح بخاری و شرح
شواهد و طبقات الحنفیة و مختصر تاریخ ابن عساکر و غیره از برای او است کلماتی
غریبه و غیر مأنوسه چنانچه از ملاحظهٔ خطبهٔ شرح شواهدش معلوم میشود وفاتش
سنه ۸۵۵ **الغزالی** ابو حامد محمد بن محمد الطوسی الاشعری الشافعی

الغزالی

معروف بحجة الاسلام صاحب احیاء العلوم و مصنفات دیگر علماء در حق او اختلاف
کرده اند بعضی او را شیعه میدانند و استدلال کرده اند بعبارت معروفه در کتاب
سر العالمین او که در جمله از کتب نقل شده حتی سبط ابن الجوزی در تذکره از او ذکر نموده
و جمله او را سنی بلکه بملاحظهٔ مقالهٔ او در حق یزید او را از اعظم معاندین میدانند
والله تعالی هو العالم بالسرائر وفاتش در ۱۴ ج ۲ سنه ۵۰۵ شد و در طابران که او

ونوقان از بلاد طوس مدفن شد و در تاریخ وفاتش گفته شده ؎ نصیب حجة الاسلام

از این سرای سپنج حیات پنجه و چار و وفات پانصد و پنج ؎ و غزالی بتشدید

زای و بعضی بتخفیف گفته اند **الغضائری** شیخ جلیل ابو عبد الله الحسین بن

عبید الله بن ابراهیم وجه الشیعة و شیخ مشایخهم صاحب تصانیف نافعه در فقه و امامت

و غیرهما کان رحمه الله کثیر السماع عارفا بالرجال و وصفه غیر واحد من علماء العامة

بانه شیخ الرافضة فی زمانه و تاهیلت بر فضله و منقبته و وفاتش سنه ۴۱۱ تیا و این شیخ بزرگوار

والد شیخ جلیل احمد بن الحسین است که بقول جماعتی از علما ابن الغضائری صاحب رجال

او است که اقوال او در کتب علماء رجال خصوص در مقام جرح و تضعیف رواة شایع است

و گفته اند کم است ثقه که از جرح او سالم بماند و گذشت ذکر او در کنی **غیاث**

الدین بن طاوس سید اجل سید عبد الکریم بن طاوس است که گذشت در ابن طاوس

غیاث الدین منصور استاد البشر و عقل حادی عشر خاتم حکماء

و غوث علماء فرزند جلیل صدر الدین میر محمد بن ابراهیم حسینی دشتکی است که از اجداد

سید علیخان شیرازی است و صاحب مدرسه منصوریه در شیراز است گویند در بیست

سالگی از ضبط علوم فارغ گردیده و در چهارده سالگی داعیه مناظره با علامه دوانی

در خود دیده در سنه ۹۳۶ که زمام سلطنت در کف کفایت شاه طهماسب صفوی بود بصدارت

عظمی رسید و ملقب بصدر ممالک گردید و وفاتش در شیراز سنه ۹۴۸ ظمح

الفارابی ابونصر محمد بن طرخان الترکی الحکیم الفلسفی مشهور بمعلم ثانی اصلش
از فاراب است که از بلاد ترک است لکن ببغداد و مصر و شام سفر کرده و اخذ علم نموده
وسیف الدوله حمدانی را باوی عنایتی تمام بوده و حکایت نی زدن او در مجلس سیف الدوله
بمقامات مختلفه که بعضی مضحک و بعضی مبکی و بعضی منوم بوده مشهور است وفاتش
در حدود سنه ۳۳ شم **الفارسی** ابوعلی الحسن بن احمد الفسوی النحوی فارس میدان
العلم والادب المشهور المرجوع الی تحقیقاته الرشیقة فی الکتب الادبیة والقواعد العربیة
صحب عضد الدولة الدیلمی وعلت منزلته عنده وصنف له الایضاح والتکملة والمسائل الشیرازیات
وهی مشتملة علی ثلثة عشر اجزاء رایتها فی مشهد مولانا امیر المؤمنین علیه السلام وکانت بخط
احمد بن سابور وعلی ظهرها خط مؤلفها ابی علی هکذا قرأ علی ابو غالب احمد بن سابور هذا
وکتب الحسن بن احمد الفارسی بخطه توفی ببغداد سنه ۳۷۷ شعر ودفن بالشونیزی وقد یطلق
الفارسی علی الشیخ ابی اسحق ابراهیم بن علی الفارسی اللغوی النحوی صاحب کتاب شرح الجرمی
وغیره تلمیذ ابی علی الفارسی المذکور **الفاضل** آیة الله العلامة الحلی و
الفاضلان العلامة والمحقق الحلیان **والفاضل الآبی** الحسن بن
ابیطالب قد تقدم فی الآبی **والفاضل التونی** کذلک **والفاضل**
الهندی تاج الفقهاء والمحققین عالم ربانی وفقیه صمدانی بهاء الدین محمد بن
الحسن بن محمد الاصفهانی وحید عصره واعجوبة دهره الذی فرغ من تحصیل العلوم

معقولها و منقولها و لم یکمل ثلث عشرة سنة و شرع فی التصنیف و لم یکمل اثنا عشرة عدد
مصنفاتش را هشتاد گفته اند از جمله کتاب کشف اللثام عن قواعد الاحکام است که
صاحب جواهر را اعتقاد عظیمی باو بوده و از جواهر چیزی نمینوشت هرگاه که کشف اللثام
نزد او حاضر نبود روایت میکند از والد ماجدش تاج ارباب العمامة تاج الدین حسن
معروف بملا تاجا از مولی حسنعلی که یکی از مشایخ علامه مجلسی است وفات یافت
باصفهان ۲۵ رمضان سنه ۱۱۳۷ غفلز در ایام فتنه افغان و قبرش در تخت فولاد است
لکن بقعه و قبه ندارد و مزاری است مشهور و در جنب او است قبر عالم فاضل حاجی
ملا محمد نائینی پدر جناب آقا علیرضا نائینی که شیخ ثقة الاسلام نوری از او بعضی حکایات
نقل فرموده و تاریخ وفات حاجی ملا محمد سنه ۱۲۶۳ غریب است و بملاحظه مزار او اهل اصفهان
از مزار فاضل فاضلان تعبیر میکنند **الفتال** شیخ شهید سعید عالم نبیل جلیل ابو
علی محمد بن الحسن بن علی بن احمد الحافظ الواعظ الفارسی النیسابوری صاحب کتاب روضة
الواعظین و کتاب التنویر فی التفسیر از مشایخ ابن شهراشوب و از علماء مأة سادسه است
ابن داود گفته که ابو المحاسن عبد الرزاق رئیس نیسابور او را شهید کرد روایت میکند
از شیخ طوسی و از پدرش حسن بن علی از سید مرتضی **فخر الدین** و فخر المحققین
هو الشیخ الاجل العالم وحید عصره و فرید دهره ابو طالب محمد بن الحسن بن یوسف بن
مطهر الحلی وجه من وجوه هذه الطائفة جلیل القدر عظیم المنزلة رفیع الشان کثیر العلم

فخر المحققین

جيد التصانيف وكان والده العلامة يعظمه ويثني عليه ويعتني بشأنه كثيراً حتى انه ذكره في
صدر جملة من مصنفاته الشريفة وامره في وصيته التي ختم بها القواعد باتمام ما بقي ناقصاً
من كتبه بعد حلول الاجل واصلاح ما وجد فيها من الخلل قيل في حقه انه فاز بدرجة الاجتهاد
في السنة العاشرة من عمره الشريف يروي عن والده العلامة ويروي عنه شيخنا الشهيد توفي
سنة ٧٧١ وفي النخبة، فخر المحققين مجل الفاضل ذاع ٧٧١ للارتحال بعد ناحل ٨٩

الفخر الرازي ابو عبد الله محمد بن عمر بن الحسين الطبري الاصل الرازي المولد
الاشعري الاصول الشافعي الفروع المعروف بالامام فخر الدين والملقب بابن الخطيب
صاحب التفسير الكبير الذي اكمله نجم الدين القمولي وشهاب الدين الخويي قال الذهبي
في ميزان الاعتدال الفخر بن الخطيب صاحب التصانيف رأس الذكاء والعقليات لكنه
عري من الآثار وله تشكيكات على مسائل من دعائم الدين تورث الحيرة نسأل الله
ان يثبت الايمان في قلوبنا وله كتاب السر المكتوم في مخاطبة النجوم سحر صريح فلعله تاب من
تاليفه ان شاء الله انتهى وعده ابن تيمية في الجبرية وهم الفرقة الضالة الهالكة وقال
الشيخ عبد الوهاب الشعراني في ارشاد الطالبين وقد طلب الشيخ فخر الدين الرازي الطريق
الى الله تعالى فقال الشيخ نجم الدين الكبرى لا تطيق مفارقة صنمك الذي هو علمك
فقال يا سيدي لا بد ان شاء الله فادخله الشيخ الخلوة وسلبه جميع ما معه من العلوم فصاح
في الخلوة باعلى صوته لا اطيق فاخرجه وقال ابن حجر العسقلاني في لسان الميزان في ترجمته

الرازی وکان مع تبحره فی الاصول یقول من لزم دین العجائز فهو الفائز وکان یعاب بایراد الشبه
الشدیدة ویقصر فی حلها حتی قال بعض المغاربة یورد الشبه نقدا ویحلها نسیئة وقد ذکره
ابن دحیة فمدح وذم وذکره ابن شامة فحکی عنه اشیاء ردیة وکانت وفاته بهراة یوم عید الفطر
سنة ست وستمائة نقلت ذلک من العبقات قلت وقد رد علی کتابه السر المکتوم الشیخ زین الدین
المللطی المتوفی سنة ۷۸۸ ذخ وسماه انقضاض البازی فی القصاص الرازی **الفراء** ابو زکریا
یحیی بن زیاد الدیلمی النحوی اللغوی اعلم کوفیین بوده در علم نحو واز خواص کسائی وتلمیذ
او بوده مامون اورا احترام مینمود واورا مودب پسران خود نموده بود ووفاتش سنه ۲۰۷ ذز
گویند چون مرض براو مستولی شده بود عقلش زائل شده بود ومیگفت ان نصبا فنصبا وان
رفعا فرفعا وگاهی اطلاق میشود بفراء بر معاذ بن مسلم کوفی نحوی ممدوح از اصحاب صادقین
علیهما السلام که بعضی اورا هراء بهاء گفته اند **الفردوسی** حکیم ابو القاسم حسن بن
محمد الطوسی شاعر معروف صاحب شاهنامه است که در اخبار ملوک عجم است گویند مشتمل است
بر شصت هزار بیت ومدت سی سال که آخرش سنه ۳۸۴ باشد آنرا بنظم در آورده سید شهید
قاضی نور الله در مجالس ترجمه اورا نگاشته واین اشعار را از وی نقل کرده که مخالفان او که
در مقام قدح او بوده دلیل رفض او نزد سلطان محمود غزنوی آورده اند

بگفتار پیغمبرت راه جوی   دل از تیرگیها بدین آب شوی
چه گفت آن خداوند تنزیل و وحی   خداوند امر و خداوند نهی
که من شهر علمم علیم در است   درست این سخن قول پیغمبر است

گواهی دهم کاین سخن راز اوست تو گوئی دو گوشم برآواز اوست ، منم بندهٔ اهل بیت نبی ستایندهٔ خاک پای وصی ، اگر چشم داری بدیگر سرای بنزد نبیّ و وصی گیر جای ، گرت زین بد آید گناه من است چنین است و این رسم و راه من است ، بدین زادم و هم بدین بگذرم چنان دان که خاک پی حیدرم ، ابا دیگران مرمرا کار نیست جز این در مرا هیچ گفتار نیست ، نبی و علی دختر و هر دو پور گزیند و نالان دیگرانم نفور ، دلت گر براه خطا مایل است ترا دشمن اندر جهان خود دلست ، هر آنکس که در دلش بغض علی است ازو خوارتر در جهان زار کیست ، نباشد مگر بی پدر دشمنش که یزدان باتش بسوزد تنش ، وفات فردوسی در شهور سنه احدی عشر و اربعماه بوده و الیوم مرقد او با خرابی طوس عموماً و ویرانی عمارت او بامر عبید الله خان اوزبک خصوصاً مشخص و معیّن است و جمهور انام خصوصاً شیعهٔ امامیه زیارت او بجای میاورند انتهی و نقل شده که بعضی از مشایخ فردوسی را پس از مرگ در خواب دید که در فردوس در درجات عالیه است ازو پرسید که این درجه را بچه یافتی گفت بیک بیت که در توحید گفتم جهان را بلندی و پستی توئی ندانم چه هر چه هستی توئی ،

الفرزدق

ابو فراس همام بن غالب یکی از معروفین شعراء است که گفته اند در اسلام مثل فرزدق و جریر و اخطل شاعری نبوده و یونس گفته که اگر شعر فرزدق نبود ثلث لغت عرب نبود و از اشعار او است قصیدهٔ میمیه او در مدح حضرت علی بن الحسین علیه السلام

الفرزدق

هذا الذی یعرف البطحاء وطئته   والبیت یعرفه والحل والحرم   و این قصیده
زیاده از چهل بیت است و از ملاحظهٔ آن معلوم میشود که فرزدق در چه مرتبه از شعر بوده
که مرتجلاً انشا کرده است محقق بهبهانی از جد خود تقی مجلسی نقل کرده که عبدالرحمن
جامی سنی در سلسلة الذهب این قصیده را بنظم فارسی در آورده و گفته که بعضی از اهل کوفه
فرزدق را در خواب دید از او پرسید که خدا با تو چه کرد گفت خداوند تعالی مرا آمرزید
بسبب این قصیده که در مدح علی بن الحسین علیه السلم گفتم جامی گفته سزاوار است که
خداوند تمام عالم را بیامرزد ببرکت این قصیدهٔ شریفه ومن شعره   اخاف وراء القبر
ان لم یعافنی   اشد من الموت التهابا و اضیقا   اذا جائنی یوم القیمة قائد
عنیف و سواق یسوق الفرزدقا   لقد خاب من اولاد آدم من مشی   الی النار
مغلول القلادة ازرقا   یقاد الی نار الجحیم مسربلا   سرابیل قطران لباسا محرقا

بعد از مرگ صح

الخوف من القبر

اخذ قوله اخاف وراء القبر الخ من کلام امیر المؤمنین علیه السلم یا عباد الله ما بعد الموت
لمن لا یغفر له اشد من الموت القبر فاحذروا ضیقه وضنکه وظلمته وغربته الخ

توفی الفرزدق سنة ۱۱۰ ق

فرید خراسان العالم المتبحر ابو الحسن بن الشیخ ابی القسم
ابن الحسین البیهقی الفاضل المتکلم الجلیل از اجلهٔ مشایخ ابن شهر آشوب و اول کسی است
که شرح کرده نهج البلاغه را

الفزاری هو ابو اسحق ابراهیم بن حبیب بن من ولد سمرة
بن جندب هو اول من عمل فی الاسلام اسطرلابا و عمل مبطحا و مسطحا قاله ابن الندیم

اول من عمل الاسطرلاب

الفصیحی ابو الحسن علی بن محمد بن علی الاستراباذی شیخ فاضل ادیب نحوی شاگرد شیخ عبد القاهر جرجانی و استاد الملک النحاة بود بعد از خطیب تبریزی در مدرسه نظامیه بغداد مدرس بود و چون او را شیعه فهمیدند از مدرسی او را معزول ساختند و ابو منصور جوالیقی را بجای او تعیین نمودند بعد از آن شیوهٔ عزلت گزید و از آمیزش با مردم دوری گزید و از برای اوست اشعاری در ردّ اشعار ابن سکرهٔ ناصبی در حرمت متعه ذکر شیخ ابو الفتوح در تفسیر آنرا ذکر کرده و وفاتش سنه ۵۱۶ شد و اشتهر بالفصیحی لاکبابه علی کتاب الفصیح فی النحو لثعلب النحوی

الفناری شیخ عالم فاضل شمس الدین احمد بن حمزه صاحب فصول البدائع لاصول الشرایع وفاتش سنه ۸۳۴ ضلد و گاهی اطلاق میشود بر محمد بن علی فناری صاحب لسان الحکمة فی اللغة وفاتش سنه ۹۵۷ ظنز

الفیروزابادی قاضی القضاة ابو طاهر مجد الدین محمد بن یعقوب بن محمد الصدیقی الشیرازی شیخ متبحر فاضل صاحب قاموس اللغة وغیره است از ملاحظهٔ قاموس معلوم میشود کثرت احاطه و اطلاع و تبحر و طول باع و قیل فی مدحه

مذ مدّ مجد الدین فی ایامه ... من فیض ابحر علمه القاموسا
ذهبت صحاح الجوهری کانها ... سحر المدائن حین القی موسا

از فیروزابادی نقل است که گفته خواب نمیرفتم مگر بعد از آنکه دویست سطر حفظ کنم وفاتش سنه ۸۱۷ ضیز در زبید که امیر شهری از بلاد یمن قریب نود سال عمر کرده

الفیاض شیخ عالم فاضل حکیم متکلم محقق مدقق متشرع ملا عبد الرزاق بن علی بن الحسین لاهیجی

صاحب قاموس

جیلانی قمی صاحب شرح تجرید و گوهر مراد و سرمایۂ ایمان وغیرہ تلمیذ مرحوم ملا صدرا و داماد

او است چنانکہ مرحوم فیض نیز داماد ملا صدرا است و نباض در مدرسۂ قم مدرس بودہ

وفاتش در قم سنہ ۱۰۵۱ غنا و او را فرزندی است مسمیٰ میرزا حسن فاضل صالح صاحب کتاب

جمال الصالحین در ادعیہ و شمع الیقین در امامت قبرش در کنار قبرستان قم نزدیک شیخان

است و بدانکہ این ملا عبد الرزاق غیر از ملا عبد الرزاق دانکوئی شیرازی صاحب شرح

قواعد العقائد محقق طوسی معاصر صاحب ترجمہ است و نیز غیر از ملا عبد الرزاق کاشی

صاحب تاویل الآیات و شرح فصوص و شرح منازل السائرین وغیرہ است کہ در سنہ ۷۳۵

وفات کردہ **الفیض** جناب محدث کاشانی محمد بن مرتضےٰ است کہ بیاید در محسن

الفیومی احمد بن محمد بن علی المصری شیخ فاضل ادیب لغوی صاحب مصباح المنیر

فی غریب الشرح الکبیر وقد اشرنا الیہ فی ترجمۃ الرافعی توفی سنہ ۷۷۰ ذع و فیوم کقیوم اسم

ناحیۃ بمصر **قاسم الانوار** معین الدین علی الموسوی الاذربایجانی الهروی گویند

در سہ سالگی بعلم فایض شدہ چنانکہ خودش گفتہ / مرا علم ازل در سینہ دادند /

عجب علمی ولی درسی ندادند / مرا سہ سالہ حالی گشت معلوم کہ شیخ چلہ را درسی

ندادند / از شاگردان سلطان صدر الدین بن شیخ صفی الدین جد سلاطین صفویہ

است و در خدمت او ریاضت شاقہ کشیدہ گویند چہار دفعہ پیادہ بمکۂ معظمہ رفتہ

کہ دو مرتبہ آن با پای برهنہ بودہ وفاتش سنہ ۸۳۷ ضلز در خرجرد ولایت جام

ملا عبد الرزاق شیرازی

القاضی ابن البراج گذشت در ابن البراج **القاضی** ابوبکر الباقلانی گذشت در الباقلانی **القاضی** البیضاوی گذشت در البیضاوی **القاضی زاده**

اطلاق میشود بر چند نفر اول قاضی زادهٔ خوارزمی احمد بن قاضی محمود فاضل مدقق حکیم متکلم صاحب تعلیقات بر تفسیر قاضی و بر الهیات شرح تجرید وغیره وفاتش سنه ۹۸۸ دوم قاضی زادهٔ رومی که نامش موسی است و صاحب کتاب شرح چغمینی است در علم ریاضی ید طولی داشته و از اساتید محمد بن شاهرخ الغ بیک صاحب زیج معروف است سیم قاضی زادهٔ کرهرودی علاء الدین عبد الخالق فاضل عالم محقق مدقق شاعر منشی صاحب رسالهٔ تحفهٔ شاهیه وغیرها و تلمیذ شیخ بهائی است و او همان کس است که مناظره کرد با قاضی زادهٔ خوارزمی در مجلس شاه عباس صاحب روضات الجنات گفته که کتاب مناظره اش با قاضی زادهٔ خوارزمی نزد ما موجود است و او بهتر کتابی است که نوشته شده در نقض بر عامه در اصول و فروع و نوشته از ایام سلطان مذکور و آن زیاده از ده هزار بیت است **القاضی سعید** عالم فاضل حکیم عارف ربانی متشرع محقق محمد بن محمد مفید القمی از اعاظم فضلاء حکمت و ادب و تأویل و حدیث است منتهی شد باو منصب قضا و مدتی در بلدهٔ طیبهٔ قم و تلمذ کرده بود بر محدث فیض و از مصنفات اوست شرح او بر کتاب توحید شیخ صدوق در چند مجلد و رسائل اربعینیات و غیر ذلک و برادرش حکیم محمد حسین نیز از اهل علم است و صاحب تفسیر کبیری است بفارسی و فرزندش ملا صلاح الدین بن قاضی سعید نیز از جملهٔ فضلاء

ابو الفضل **القاضی عیاض** میموده ا دانند رجیں کافی اصول ۳ عیوم بعض ودر حضرت

الیحصبی المالکی صاحب کتاب الشفا فی تعریف حقوق المصطفی ص توفی سنة ٥٤٤ ذملک **القاضی**

القضاعی ابو عبدالله محمد بن سلامة بن جعفر المحدث المعاصر للشیخ الطوسی و اضرابه

المتوفی سنة ٤٥٤ صاحب کتاب الشهاب هو مقصور علی الکلمات الوجیزة النبویة ص الذی

شرحه جماعة من علماء الفریقین فمن الخاصة السید ضیاء الدین الراوندی وغیره **القاضی**

نعمان المصری گذشت بعنوان ابو حنیفة الشیعة **القاضی نور الله**

گذشت بعنوان صاحب مجالس المؤمنین **القالی** ابو علی اسمعیل بن القاسم البغدادی

البغدادی القرطبی المحدث اللغوی یقال انه کان اعلم الناس بنحو البصریین واحفظ اهل اللغة

والشعر له الامالی والمقصور والممدود وشرح المعلقات وغیر ذلک توفی بقرطبة سنة ٣٥٦ شنو

القدیمان ابن الجنید وابن ابی عقیل وقد تقدما **القرمانی** ابو العباس احمد بن

سنان الدمشقی صاحب کتاب اخبار الدول و آثار الاول در تاریخ دول اسلامیه است وفات

سنة ١٠١٩ غیط **القزاز** القیروانی محمد بن جعفر التمیمی النحوی اللغوی صاحب کتاب الجامع فی

اللغة وکان معاصر للعزیز بن المعز العبیدی صاحب مصر توفی سنة ٤١٢ تیب **القزوینی**

زکریا ابن محمد بن محمود القزوینی ینتهی نسبه الی مالک بن انس خادم رسول الله صلی الله

علیه و آله تولی قضاء واسط والحلة فی زمن المستعصم و توفی سنة ٦٨٢ خفب وله مؤلفات

اعجبها عجائب المخلوقات و آثار البلاد **القسطلانی** ابو العباس شهاب الدین

احمد بن

احمد بن محمد بن ابی بکر المصری صاحب المواهب اللدنیة فی السیرة النبویة وغیره کان معاصراً للسیوطی و توفی سنة ٩٢٣ ضکج وقد یطلق القسطلانی علی قطب الدین ابی بکر محمد بن احمد المکی المتوفی سنة ٩٨٦ خفو صاحب کتاب عروة الوثقی فی النار والحریق صنف فی حریق المسجد النبوی والنار الظاهرة فی الحجاز **القشیری** ابو القاسم عبد الکریم بن هوازن النیشابوری اشعری شافعی صوفی مفسر محدث فقیه عارف صاحب تیسیر در علم تفسیر و رسالهٔ قشیریه در ذکر عرفا و صوفیه داماد شیخ ابو علی دقاق است و در وعظ و تذکیر ید طولی داشته وفاتش سنة ٤٦٥ تسه و قبرش در نیشابور در نزد شیخش ابو علی دقاق است **القضاعی** قاضی ابو عبد الله محمد بن سلامة المغربی صاحب کتاب شهاب است که جمع کرده در آن کلمات حکم نبویه ص را که شرح کرده از اجناب سید ضیاء الدین راوندی و شیخ ابو الفتوح رازی و عبد الرؤف مناوی وفاتش سنة ٤٥٤ تند **قطب الدین الاشکوری** عالم فاضل جامع کامل متبحر شاعر محمد بن شیخعلی شریف لاهیجی تلمیذ جناب محقق داماد ره و صاحب کتاب محبوب القلوب است شیخ عاملی در امل الآمل او را ذکر کرده و فرموده که او فاضل عالم جلیل القدر صاحب مصنفات است و از جمله رسالهٔ در عالم مثال و او از معاصرین است **قطب الدین الرازی** الشیخ الاجل الحکیم المتاله الفقیه النبیه المحقق المدقق محمد بن محمد الرازی البویهی صاحب شرح شمسیه و شرح مطالع و شرح قواعد و محاکمات وغیره است اصلش از ورامین ری است و منسوب است بسلاطین بنی بویه یا ببابویه قمی

از شاگردان آیة الله علامه است و قواعد را بخط خود نوشته و علامه در پشت آن اجازه
برای او نوشته و قطب مذکور شیخ شهید را اجازه داده و شیخ شهید در اجازه ابن خازن فرموده
که من حاضر شدم بخدمت قطب الدین رازی بویهی در دمشق سنه ۷۶۸ ذبح و استفاده
کردم از انفاس او و اجازه داد مرا بجمیع مصنفاتش در معقول و منقول که روایت کنم
(یعنی علامه ره) آنها را از او با جمیع مرویاتش و او تلمیذ خاص شیخ امام جمال الدین بوده و نیز از شیخ شهید
ره نقل شده که فرموده اتفاق افتاد اجتماع من با او در دمشق در اخریات شعبان سنه ۷۷ ذ
پس دیدم او را که دریائی است بی پایان و اجازه داد مرا بجمیع آنچه جایز است از او روایت
آن پس وفات کرد در دوازدهم ذی القعده همان سال بدمشق و مدفون شد بصالحیه
پس نقل شد بموضع دیگر و نماز کرده شد بر او در فضای قلعه و حاضر شدند بجهت نماز بر او
بیشتر از معتبرین دمشق و او امامی مذهب بود بدون شک و درین تصریح کرد خودش
بهمین و من شنیدم از او و انقطاع او باهل بیت علیهم السلام معلوم بود

قطب راوندی

قطب الدین الراوندی الشیخ الامام العالم المتبحر النقاد الفقیه المفسر المحدث المحقق سعید بن هبة الله
ابن الحسن الراوندی صاحب مؤلفات نافعه شاعر روایت میکند از امین الدین طبرسی
و ابو القسم طبری و سید مرتضی رازی و سید ناصح الدین ابو البرکات مشهدی و ابن الشجری
و امدی و والد خواجه نصیر الدین طوسی و شیخ عبد الرحیم بغدادی معروف بابن اخوة و بتوسط
این شیخ روایت میکند از فاضله جلیله سیده نقیه بنت سید مرتضی و عمش سید رضی

رضوان الله علیهم و پدر و جد قطب راوندی و اولاد او تمامی علما بوده اند و شیخ منتجب الدین
تصریح کرده بانکه ابو الفضل محمد بن قطب راوندی و عماد الدین علی برادرش فقیه و ثقه
میباشند و او یکی از مشایخ ابن شهر اشوب است و فاتش ع ۱۴ شوال سنه ۵۷۳ ه چنانکه علامه
مجلسی در بحار از خط شیخ شهید نقل کرده و قبرش در بلده طیبه قم در صحن مطهر حضرت
فاطمه ع مزار عامه مردم و محل نذور است **قطب الدین الشیرازی**
محمود بن مسعود بن مصلح الکازرونی الفارسی الشافعی فاضل فهامه ملقب بعلامه تلمیذ
خواجه نصیر طوسی است شرح کرده قسم سیم مفتاح و مختصر حاجبی و کلیات ابن سینا را
گویند همیشه نماز خود را بجماعت گذاشتی و وقتیکه تصنیف و تالیف کتابی مینمود شبها را
بیدار و روزها را روزه داشتی گویند در مجمعی از شیعه و سنی از او سوال افضلیت امیر
المؤمنین علیه السلام و ابوبکر نمودند و در جواب گفت « خیر الوری بعد النبی من
بنته فی بیته من فی دجی لیل العمی ضوء الهدی فی زیته » وفاتش بتبریز
سنه ۷۱۰ ذی قبرش نزدیک قبر بیضاوی است **قطب الدین الکوشکناری**
محمد معروف بقطب المحیی است که صاحب مکاتیب معروفه و استاد عالم متکلم حکیم ملا
جلال دوانی است که وفاتش بعد از سنه ۹۰۰ است **قطب الدین الکیدری**
شیخ فقیه فاضل ماهر و ادیب اریب شاعر و بحر زاخر ابو الحسن محمد بن الحسین بن الحسن البیهقی
النیسابوری صاحب شرح نهج البلاغه و اصباح در فقه و الدرر فی دقائق علم النحو

و انوار العقول در جمع اشعار مولانا امیر المؤمنین علیه السلام و غیر ذلک گفته اند که آنجناب تلمیذ
ابن حمزه طوسی است و فارغ شده از شرحش در پنجم شعبان سنه ۵۷۶ ثمو و کیدر از قرای بیهق است

قُطرُب ابو علی محمد بن المستنیر البصری اللغوی النحوی ادیب بارع تلمیذ سیبویه صاحب
کتاب اعراب القرآن و الرد علی الملحدین فی متشابه القرآن و غیره از ادبای مجلس ابی دلف عجلی بوده
و اولاد او را تادیب مینموده وفاتش ۲۰۶ قال الدمیری فی حیوة الحیوان قطرب طائر یجول
اللیل کله لا ینام و قالوا اجول من قطرب و اسهر من قطرب و قطرب لقب محمد بن المستنیر
النحوی صاحب المثلث و غیره و کان من اهل العربیة و کان حریصا علی الاشتغال و التعلم
فکان یبکر الی سیبویه قبل حضور احد من التلامذة فقال له یوما ما انت الا قطرب لیل فبقی
علیه هذا اللقب توفی سنه ست و مائتین

القطیفی شیخ اجل اکمل عالم فاضل صالح
ابراهیم بن سلیمان البحرانی معاصر محقق ثانی و صاحب تصانیف انیقه و مقامات عالیه
و نزد من است رساله نجفیه او که خط مبارکش در آخر او است و تاریخ آن سنه ۹۲۷ ظ کرده است
و در لؤلؤه است که امام زمان علیه السلام وارد شد بر او بصورت مردی که میشناخت و از او پرسید
از او که چه آیه ایست در قرآن که ابلغ و اعظم است در موعظه شیخ گفت ان الذین یلحدون
فی آیاتنا الآیه آنجناب فرمود که راست گفتی ای شیخ و بیرون تشریف برد شیخ از اهل بیت
خود پرسید که آیا بیرون رفت این شخص گفتند ما کسی ندیدیم که وارد شود یا خارج شود

القفال المروزی ابو بکر عبد الله بن احمد بن عبد الله الشاشی الفاضل الفقیه

قطرب و معنی آن

آیه فیه موعظه

المعروف در ترویج مذهب شافعی زحمت کشیده واو هم اشتکر سلطان محمود سبکتکین را
از مذهب حنفی بمذهب شافعی برگردانید بجهت این نماز بکر بمذهب ابو حنیفه خواند وفاتش
سنه ۴۱۷ یا سنه ۴۲۷ و قبرش در سجستان است و گاهی قفال بر ابوبکر شاشی اطلاق میشود

القلقشندی شهاب الدین احمد بن علی بن احمد المصری الشافعی کان ادیبا منشیا
قوی الحافظة له صبح الاعشی فی صناعة الانشاء ونهایة الارب فی معرفة قبائل العرب
توفی سنه ۸۲۱ هکذا قال فی اوائل الجزء الثانی من صبح الاعشی ما هذا لفظه ومن غریب ما یحکی
فی ذلک ان رجلا اخذ خطرا من قوم علی ان یغضب معویة بن ابی سفیان مع غلبة حلمه
فعمد الی معویة وهو ساجد فی الصلوة فوضع یده علی عجیزته یعنی سرین وقال ما اشبه هذه العجیزة بعجیزة
هند یعنی ام معویة فلما سلم من صلوته التفت الی ذلک الرجل وقال یا هذا ان ابا سفیان
کان محتاجا من هند الی ذلک وان کان احد جعل لک شیئا علی ذلک فخذه **قوام الدین**

القزوینی سید فاضل کامل ادیب اریب میرزا محمد بن محمد مهدی حسینی قزوینی است
که در شعر طبع روانی داشته واشعار بسیار در مراثی ولعن بر اعداء دین از ایشان نقل شده
وکتاب لمعه شهید وکافیه وشافیه وزبده ومختصر حاجبی وغیره را بنظم در آورده واز
شاگردان و مخصوصان شیخ اجل آل شیخ جعفر کبیر اصفهانی است که در سنه ۱۱۵۰ [illegible] وفات
کرده **القوشچی** المولی علاء الدین علی بن محمد الذی حصّل فی حداثة سنه غالب
العلوم وبهمته کمل زیج الغ بیک وکتب له رسالة فتحیة فی الهیئة توفی سنه ۸۷۹ ضبط

در فارس نامہ است کہ قوشچی بانداز ۂ منظور نظر میرزا الغ بیگ بن شاہرخ بن امیر تیمور گورکان بود کہ او را فرزند خطاب میفرمود و از فرط محبت گاہی در شکارگاہ قوش خاصہ را بدست وی میداد باین سبب ظرفا او را ملا علی قوشچی مشہر ساختند

القونوی
فی الاغلب یطلق علی الشیخ صدر الدین الصوفی المعاصر للشیخ الطوسی منسوب الی بلدۃ قونیہ بین الشام و قسطنطنیہ کذا فی ریاض العلماء والظاہر انہ غیر صدر الدین محمد بن اسحق القونوی المتوفی سنہ ۶۷۳ھ صاحب الفکوک والذی شرح اسماء اللہ الحسنی بلسان اھل الذوق والاشارۃ

کاتب چلبی العالم المتتبع الخبیر مصطفی بن عبد اللہ الشہیر بحاجی خلیفہ ابوہ من رجال الجند و لما ترعرع استخدم کاتبا فی نظارۃ الجیش بالاناطول وانتقل الی بغداد وارتقی فی المناصب حتی صار من رؤسا الکتاب کان عالما ادیبا ولہ ھمۃ عالیۃ فی التالیف لہ مؤلفات اشہرہا کشف الظنون عن اسامی الکتب والفنون قیل ان فیہ ۱۴۵۰۰ اسم کتاب توفی سنہ ۱۰۶۸ھ

الکاتبی نجم الدین علی بن عمر شافعی قزوینی اعلم عصر خویش بودہ بمنطق و ھندسہ و آلات رصد و از برای اوست مصنفا کہ از جملہ انہا است شمسیہ کہ شرح کردہ انرا قطب رازی و تفتازانی و او از شاگردان جناب خواجہ نصیر الدین است و تلمذ کردہ بر او جناب آیۃ اللہ علامہ حلی نور اللہ مرقدہ و در اجازۂ بنی زہرہ در وصف کاتبی فرمودہ کان من فضلاء العصر و اعلمہم بالمنطق ولہ تصانیف کثیرۃ قرأت علیہ شرح الکشف الا ما شذ ولہ خلق حسن و مناظرات

صاحب کشف الظنون

کاتبی صاحب شمسیہ

جیدة وکان من افضل علماء الشافعیة عارفا بالحکمة انتهی توفی سنة ۷۵ع خمس و سبعین و

ستمأة و اما ما ذکره الچلبی فی کشف الظنون فی باب الشین فی ذیل شمسیة تاریخ وفاته سنة ۴۹۳

ثلث و تسعین و اربعمأة فاشتباه منه **الکاشفی** عالم فاضل مولی حسین بن

علی البیهقی السبزواری واعظ جامع علوم دینیه مفسر محدث متبحر خبیر شوهر خواهر

ملا عبد الرحمن جامی است و او را مصنفات بسیار است از جمله جواهر التفسیر و مختصر

الجواهر و انوار السهیلی و اخلاق محسنی و روضة الشهداء و غیر ذلک و از او قصیدهٔ

نقل شده در مناقب حضرت امیر المومنین علیه السلام که این دو بیت از آن است ؎

ذریتی سؤال خلیل خدا بخوان　　　و ز لا ینال عهد جوابش بکن ادا ؎ کردد ترا

عیان که امامت نه لایق است　　　از اکر بوده بیشتر عمر در خطا ؎ و این تصریح میکند

تشیع او را زیرا که استدلال بر این ابر باشتراط عصمت در امام از دلائل مشهورهٔ

شیعه است وفاتش در هراة در حدود سنه ۹۱۰ **شیخ الکافیجی** محیی الدین ابو

عبد الله محمد بن سلیمان بن سعد الرومی الحنفی استاد جلال الدین سیوطی وفاتش

سنه ۸۷۹ ضعط **کافی الکفاة** صاحب بن عباد است که گذشت در صاحب

الکرابیسی ابو علی الحسین بن علی بن یزید المهلبی قال ابن الندیم انه کان

من المجبرة و عارفا بالحدیث و الفقه و له من الکتب کتاب المدلسین فی الحدیث کتاب الامامة

و فیه غمز علی علی علیه السلام و من غلمانه فستقه و اسمه محمد بن علی و ابن ماحبه و شیخه و نفقه

دلیل تشیع

کتاب

شیخ کراجکی

۲۲۴

کتاب غریب الحدیث و تصحیح الاثار لم یتم کبیر **الکراجکی** شیخ اجل اقدم ابو الفتح

محمد بن علی بن عثمان عالم فاضل متکلم فقیه محدث ثقه جلیل القدر شیخ مشایخ طائفه

و تلمیذ شیخ مفید است بسیار شده که شیخ شهید ره از او علامه تعبیر فرموده با آنکه از

آیة الله علامه حلی علامه تعبیر می‌فرماید و فاضل تعبیر مینماید و این بزرگوار را مصنفات

بسیار است از جمله کنز الفوائد و کتاب تعجب است که بطبع رسیده و نسخ اش منتشر است

و دیگر کتاب معدن الجواهر است که احقر آن را بفارسی ترجمه نموده ام و بطبع رسیده است

روایت میکند از او قاضی عبد العزیز بن ابی کامل و وفاتش سنه ۴۴۹ **الکرباسی**

بیاید هر الکلباسی **الکرخی** ابو محفوظ معروف معروف است که صوفیه و عرفا را

در حق وی عقیدتی فراوان و ارادتی بی پایان است و او را مستجاب الدعوه و از موالیان

حضرت ثامن الائمه دانند و از برای او خصوص برای سر او کراماتی نقل کنند

و جمله سلسله خود را باو رسانند و وفاتش سنه دویست و قبرش در بغداد است

قال ابن الندیم فی الفهرست فی ذکر اخبار السیاح و الزهاد و العباد و المتصوفة قرأت بخط

ابی محمد جعفر الخلدی و کان رئیسا من رؤساء المتصوفة و رعا زاهدا و سمعته یقول

ما قرأته بخطی اخذت عن ابی القسم الجنید بن محمد و قال لی اخذت عن ابی الحسن السری بن المفلس

السقطی و قال اخذ السری عن معروف الکرخی و اخذ معروف الکرخی عن فرقد السنجی و اخذ

الفرقد عن الحسن البصری و اخذ الحسن عن انس بن مالک و لقی الحسن سبعین من البدریین

معروف کرخی

انتهی

انتهی و الکرخ اسم محل ببغداد و الیه انتسب ایضا ابو الحسن عبید الله بن الحسن الکرخی الفقیه
العراقی ممن یشار الیه و یؤخذ عنه توفی سنه ٣٤٠ ثم **الکرکی** باید بعنوان المحقق
الکرکی **الکرمانی** شمس الدین محمد بن یوسف بن علی کرمانی بغدادی عالم فاضل
مفسر محدث ادیب صاحب شرح صحیح بخاری و شرح مواقف و شرح مختصر حاجبی وفاتش
سنه ٧٨٦ ذفو **الکسائی** ابو الحسن علی بن حمزة الکوفی البغدادی المقری النحوی اللغوی
یکی از قراء سبعه و مؤدب محمد امین پسر هرون رشید بوده در سنه ١٨٩ قفط رشید
بطوس سفر کرد کسائی و محمد بن حسن شیبانی فقیه حنفی هر دو همراه وی بودند در یک
روز هر دو در ری بمردند هرون گفت دفنا الفقه و العربیة بالری و در فهرست ابن
الندیم است که کسائی وفات کرد سنه ١٧٩ قعط در رنبویه یکی از قرای ری قال العلامة
الطباطبائی بحر العلوم ره فی ترجمة الکسائی انه اخذ القرائة عن حمزة بن حبیب الزیات
وجاء الیه و هو ملتف بکساء فقال حمزة من یقرء فقیل الکسائی فبقی علما له و قیل
بل احرم فی کساء فنسب الیه انتهی و قال ابن الندیم انه قرء علی عبد الرحمن بن ابی لیلی
و حمزة بن حبیب فما خالف فیه الکسائی حمزة فهو بقرائة ابن ابی لیلی و کان ابن ابی لیلی
یقرء بحرف علی علیه السلم و کان الکسائی من قراء مدینة السلام و کان اولا یقرئ الناس
بقرائة حمزة ثم اختار لنفسه قرائة فاقرأ بها الناس فی خلافة هرون و قال ایضا قرأت
بخط ابی الطیب قال اشرف الرشید علی الکسائی و هو لا یراه فقام الکسائی لیلبس نعله

لحاجة يريدها فابتدرها الامين و المأمون فوضعاها بين يديه فقبل رؤسهما و ايديهما
ثم اقسم عليهما الا يعاودا فلما جلس الرشيد مجلسه قال اى الناس اكرم خادما قالوا امير
المؤمنين اعزه الله قال بل الكسائى يخدمه الامين و المأمون و حدثهم الحديث **کشاجم** رحمه
ابو الفتح محمود بن الحسين بن السندی بن شاهك اديب از شعراء اهل بيت عليهم السلام است
و از برای او است قصائدی در مدح آل محمد عليهم السلام و او را كشاجم ميگفتند بجهت
انکه بود کاتب شاعر اديب جامع منجم پس از هر صفتی حرف اول او را گرفتند مرکب کردند
كشاجم كرديد قال المسعودى فی مروج الذهب اخبرنا ابو الفتح محمد بن الحسن بن السندی
شاهك الكاتب المعروف بكشاجم و كان من اهل العلم و الرواية و المعرفة و الادب
انه كتب الى صديق له يذم النرد و كان بها مشتهرا ابياتا الخ **الکشّی** شيخ فاضل
بصير باخبار و رجال ثقة جليل محمد بن عمر بن عبد العزيز صاحب كتاب رجال جامع معروف است
كه بسيار فايده و كثير العلم است الا انكه در ان اغلاط بسيار است و از معالم العلماء ظاهر شود
كه اسمان كتاب معرفة الناقلين عن الائمة الصادقين ع است و ملخص كرده انرا شيخ
طوسی و ناميده انرا باختيار الرجال و از عصر علامه تا زمان ما انچه در دست است
همين اختيار الرجال است و جماعتی اين نسخه شريفه را مرتب كرده اند و شيخ كشی از اصحاب
عياشی است روايت ميكند از او و تلعكبری و كش بفتح كاف و تشديد شين بلدی
عظيم است از بلاد ماوراء النهر **الکعبی** ابو القاسم عبد الله بن احمد البلخی رئيس

الکلبی النسابه

طائفهٔ معتبره است وفاتش سنه ۱۲۱۷ شیراز **الکفعمی** شیخ جلیل تقی الدین ابراهیم بن
علی بن الحسن عاملی جبعی عالم فاضل شاعر ادیب عابد زاهد ورع صاحب بلد الامین و
مصباح معروف و کتب دیگر است و تاریخ تصنیف مصباح سنه ۸۹۵ ضبط است کفعم
کرز مر قریه ایست از جبل عامل **الکلبی** النسابة ویقال له ابن الکلبی هو ابو المنذر
هشام بن محمد بن السائب المتوفی سنه ۲۰۶ نشأ فی الکوفة وکان نسابة عالما باخبار
العرب وایامها ومثالبها ووقایعها اخذ عن ابیه محمد بن السائب وکان محمد هذا
من علماء الکوفة عالما بالتفسیر والاخبار وایام الناس توفی بالکوفة سنه ۱۴۶ قمری ولم
یخلف الا کتابا فی تفسیر القران واما هشام فخلف نحو ماة کتاب فی فهرست ابن الندیم
قال محمد بن السائب سالنی عبد الله بن حسن ما اسم سکینة ابنة الحسین علیه السلام
فقلت امیمة فقال اصبت **الکلباسی** شیخ اجل افقه عالم ربانی المولی
محمد ابراهیم بن محمد حسن الکاخکی الکرباسی الاصفهانی مصدر العلم والحکم والآثار
ومرکز دائرة الفضلاء الاخیار رکن الشیعة وشیخها الجلیل المنزلة والمقدار صاحب
کتاب الاشارات فی المنهاج والنخبة وغیر ذلک تلمذ کرده بر علامه بحر العلوم وشیخ جعفر
و السید علی و السید محسن بلکه درک کرده مجلس استاد اکبر آقای بهبهانی را وفاتش سنه ۱۲۶۲
غره شعبان وقبر شریفش در اصفهان جنب مسجد حکیم مشهور است **الکلینی** شیخ اجل
اوثق اثبت ابو جعفر محمد بن یعقوب بن اسحق الرازی کهف العلماء الاعلام ومفتی طوایف

الاسلام ومروّج المذهب فی غیبة الامام ثقة الاسلام صاحب کتاب کافی شریف که ملاذ
ومرجع فقهاء ومحدّثین وروشنی چشم شیعه است ابن اثیر این بزرگوار را مجدّد مذهب
امامیه در رأس مأة ثالثه شمرده بعد از آنکه حضرت ثامن الائمه علیه السلام را مجدّد مأة ثانیه
شمرده در سنه ۳۲۹ شکط که سال تناثر نجوم واوّل غیبت کبری بوده در بغداد وفات فرمود
وفعلاً قبر شریفش در بازار بغداد نزدیک جسر مشهور ومعروف وزیارتگاه است

الکِندی تقدم ذکره فی ابی معشر **ماجیلویه** لقب عالم فقیه ثقه جلیل القدر
محمّد بن ابی القسم قمّی است که صهر احمد بن ابی عبد الله برقی است وفرزندش علی بن محمّد از دختر
برقی است ونیز ماجیلویه لقب سبطش محمّد بن علی بن محمّد بن ابی القسم است وماجیلویه
شاید مرکب باشد از ماجل وویه وماجل موضعی است بباب مکّهٔ معظمه که هر چه بمکه جلب
میشود در آنجا جمع میشود وویه کلمهٔ اغراء وتحریص است مثل دونک وچون این بزرگوار
از بزرگان قمیین وعالم وفقیه وعارف بادب وشعر وجامع کمالات وثقه بوده بحدّیکه آیة
الله علامه در حق او فرموده سیّدنا من اصحابنا القمیین لهذا او را ماجیلویه گفتند ویا
از اشباع کسر جیم حاصل شده چنانکه کتاب نوادر الحکمه را دبّة الشبیب میگفتند وشبیب نام
مردی بوده در قم که دبّه داشته صاحب خانها هر روغنی که از او میخواستند از همان دبّه میداده
این کتاب را بآن دبّه تشبیه کرده اند وپدرش ابو القسم را بُندار میگفتند وبُندار تاجری
است که امتعه را جمع مینماید ونگاه میدارد که بقیمت گران بفروشد والله العالم

ومعنی ان ماجیلویه

المازنی ابو عثمان بکر بن محمد بن حبیب البصری الامامی النحوی اللغوی سید
اهل العلم بالنحو والعربیة واللغة بالبصرة ومقدمته مشهورة کان من علماء الامامیة
ومن غلمان اسمعیل بن میثم واخذ عن ابی عبیدة والاصمعی وابی زید وغیرهم توفی بالبصرة
فی حدود سنه ۲۴۸ رح وفی فهرست ابن الندیم وکان ابوه محمد بن حبیب نحویا قاریا ولزم مع
ابی سوار الغنوی خبر قد ذکرناه واشخص الواثق المازنی من البصرة لسبب شعر غنت فیه
جاریة وهو / اظلوم ان مصابکم رجلا   اهدی السلام تحیة ظلم / ولما وصل الی
سر من رای ودخل علی الواثق واعرب البیت علی الصواب فی ذلک رای الواثق فوصله بخمسة
الاف درهم علی ید احمد بن داود ورده الی البصرة **المالقی** ابو بکر احمد بن عبد الله بن
الحسن الانصاری المعروف بجبد قالوا فیه انه کان نحویا فقیها حافظا محدثا ادیبا کاتبا
شاعرا ورعا سریع العبرة کثیر البکاء معرضا عن الدنیا لا یفوه بما یتعلق بها ولا یضحک
الا متبسما نادرا ثم یعقبه بالبکاء والاستغفار مقتصدا فی مطعمه وملبسه مات بمصر سنه ۶۵۲
خب المالقی منسوب الی مالقة بفتح اللام والقاف مدینة بالاندلس **الماوردی**
اقضی القضاة ابو الحسن علی بن محمد البصری البغدادی از فقهاء شافعیه صاحب کتاب ادب الدین
والدنیا والحاوی وتفسیر قران وغیره از ابو حامد اسفراینی اخذ علم کرده وخطیب بغداد
ازو اخذ کرده ووفاتش سنه ۴۵۰ ومدفون شد ببغداد در مقبرهٔ باب حرب والماوردی
نسبة الی بیع ماء ورد **المبرد** ابو العباس محمد بن یزید البصری اللغوی النحوی الادیب

کان فصیحاً مفوهاً صاحب نوادر وظرائف اخذ عن المازنی وابی حاتم السجستانی وکان
بینہ وبین ثعلب من المنافرۃ مایضرب بہا الامثال لہ الکامل والمقتضب وفی معانی القرآن و
طبقات النحاۃ البصریین وغیرہا توفی ببغداد سنہ ۲۸۵ دفنہ **مبرمان** ابوبکر محمد بن علی بن
اسمٰعیل العسکری النحوی تلمیذ مبرد وزجاج واستاد فارسی و سیرافی وفاتش سنہ ۳۴۵ شد
المتنبی ابوالطیب احمد بن الحسین الجعفی الکوفی شاعر معروف از برای دیوان او زیادہ از
پنجاہ شرح نقل شدہ کہ اشہر از ہمہ شرح خطیب تبریزی است از حافظۂ او نقلشدہ کہ مطلب
سی ورق را بیک نظر حفظ میفرمودہ وہر لغتی را کہ از او میپرسیدند شاہد از از کلام عرب
بنظم یا نثر بدیہۃً ذکر میکردہ وفاتش سنہ ۳۵۴ شد **المجاشعی** ابوالحسن علی بن فضال
القیروانی المفسر اللغوی النحوی صاحب تفسیر الحمید و شرح بسم اللہ الرحمن الرحیم فی
مجلدۃ کبیرۃ ومن شعرہ ؎ ماہٰذہ الالف التی قد زدتم فدعوتم الخوان بالاخوان
توفی سنہ ۴۷۹ تقط **مجد الدین** الحلبی سید جلیل علی بن الحسن بن ابراہیم بن علی بن
جعفر بن محمد بن علی بن الحسن بن عیسیٰ بن محمد بن عیسیٰ بن علی بن الامام جعفر الصادق
فاضل جلیل القدر از مشایخ محقق است **المجدویہ** ابوالفضل احمد بن ابی بکر
الخازرانی النحوی الادیب صاحب شرح مفصل وغیرہ وفاتش سنہ ۶۳۰ خک **المجدی**
سید مجد الدین محمد الحسینی فاضل مورخ صاحب زینۃ المجالس معاصر شیخنا البہائی
است **المجلسی** اذا اطلق او قید بالثانی فہو شیخنا الاجل العالم الربانی محمد باقر بن

حافظۂ متنبی

علامۂ مجلسی

محمد تقی الاصبہانی مروج المذہب والدین و محیی شریعۃ سید المرسلین البحر المتلاطم الزخار
جامع کتاب بحار الانوار جلالت شأنش زیادہ از انست کہ ذکر شود ترویج او از مذہب
بجائی رسیدہ کہ عبد العزیز دہلوی گفتہ کہ اگر بنامند دین شیعہ را دین مجلسی ہر آینہ
در محل خواہد بود زیرا کہ رونق ان از او شدہ و بدانکہ کسانیکہ تلمذ بر مجلسی کردہ اند یا
از انجناب روایت کردہ اند بفرمایش امیرزا عبد اللہ ہزار نفر اند بلکہ محدث جزائری
فرمودہ کہ زیادتر از ہزار نفر اند و بدان نیز کہ عدد ابیات مصنفات انبزرگوار زیادہ
از دو کرور و صد و دہ ہزار بیت است چون تقسیم شود بر ایام عمر شریفش کہ ہفتاد و
سہ سال بودہ نصیب ہر روزی زیادہ از پنجاہ و سہ بیت خواہد بود و نفع میبرند از
مؤلفات او عرب و عجم و عالم و عارف و عامی و زنان و اطفال از علامۂ بحر العلوم قدس
اللہ روحہ منقولست کہ آرزو میفرمود کہ تمام مصنفاتش در دیوان علامہ مجلسی رہ
درج شود و در عوض ان در دیوان عمل او نوشتہ شود یک کتاب از کتابہای فارسی مجلسی
کہ ترجمۂ متون اخبار است ولادت باسعادتش در سنہ ۱۰۳۷ بودہ کہ مطابق است با عدد
جامع کتاب بحار الانوار (۱۰۳۷) و وفات فرمود در شب بیست و ہفتم ماہ رمضان سنہ ۱۱۱۰
و در تاریخ وفاتش کلمات بسیار نظماً و نثراً گفتہ اند لکن از ہمہ بہتر این شعر است
کہ متضمن است روز و ماہ و سال وفات زلوہ اللہ در شاعرے ماہ رمضان چہ
بیست و ہفتش کم شد تاریخ وفات باقر علم شد ے زیرا کہ شمار رمضانجات

مصنفات مجلسی

تاریخ وفات مجلسی

ملا محمد تقی مجلسی

عدد هزار و صد و سی و هفت است چون بیست و هفتش کم شود هزار و صد و ده میشود که تاریخ وفات است قبر شریفش در اصفهان در جامع عتیق در بقعه والده جدیدش واقع است و مزار و ملجأ خلایق است و مشهور است استجابت دعا در سر قبر آن بزرگوار و در جوار او مدفونند جماعتی دیگر از علماء و صلحاء مانند عالم ربانی ملا محمد صالح مازندرانی و جناب آقا هادی بن ملا محمد صالح و ملا مهدی هرندی و میرزا محمد تقی الماسی و ملا محمد علی استرابادی رضوان الله علیهم اجمعین **والمجلسی الأول** هو المولی الأجل الأکمل الأفضل الأوحد الأعبد جامع الفنون العقلیة والنقلیة حاوی الفضائل العلمیة والعملیة محمد تقی بن المقصود علی والد العلامة المجلسی صاحب حدائق المقربین نقل کرده که ملا محمد تقی تلمیذ ملا عبد الله شوشتری و شیخ بهاء الدین بوده و در علم فقه و تفسیر و حدیث و رجال فائق اهل دهر و در زهد و تقوی و عبادت و ورع و ترک دنیا تالی تلو استادش ملا عبد الله بوده و پیوسته در ایام حیوة خود مشغول بریاضات و مجاهدات و تهذیب اخلاق و عبادات و ترویج احادیث و سعی در حوائج مؤمنین و هدایت خلق بوده و بیمن همتش احادیث اهل بیت علیهم السلام انتشار یافت و بنور هدایتش جمع بسیار هدایت یافتند انتهی و از مصنفات او است شرح فقیه عربی و فارسی و شرح صحیفه و حواشی بر اصول کافی و غیرها و وفاتش بسن شصت و هفت در سنه ۱۰۷۰ در تاریخ فوت او گفته شده ؎ افسر شرع اوفتاد و بی سر و پا گشت فضل ؎ و عاشر این تاریخ وفات

شیخنا البهائی است شیخ ما در خاتمهٔ مستدرک فرموده که مجلسی تخلص ملا مقصود علی
پدر ملا محمد تقی مجلسی است که در اشعار خود ابراد میفرموده بعد از ایشان لقب این
سلسلهٔ جلیله گشته **محب الدین الطبری** احمد بن عبد الله صاحب کتاب
صفوة النبی (ص) علی اختلاف فیها وفاتش سنهٔ ۶۹۴ خصه **محتشم شاعر**
صاحب مراثی معروفه که در جمیع تکایا و مجالس ماتم ابو عبد الله الحسین علیه السلام بر
در و دیواران نصب شده و گویا که از حزن و اندوه آن اشعار نگاشته شده یا از خاک کربلا
سرشته شده بهر جهت این اشعار مثل مصیبت حضرت ابو عبد الله علیه السلام هیچ جه مندرس
نمیشود و این کشف میکند از عظمت و بزرگی مرتبت و کثرت معرفت محتشم کتبی در ادب
از مصنفات او نقل شده مانند صبابیه و شبابیه و جلالیه و غیر ذلک سال وفاتش نداریم
لکن او در عصر شاه طهماسب صفوی و معاصر محقق کرکی ذکر نموده اند قبرش در کاشان
است **المحسن الکاشانی** شیخ اجل عالم فاضل ماهر ادیب اریب عارف حکیم
متأله محدث متکلم محقق مدقق محمد بن المرتضی امر او در فضل و فهم و طول باع و کثرت
اطلاع بر فروع و اصول و احاطه بمراتب معقول و منقول و کثرت تألیف و تصنیف و
جودت تعبیر و ترصیف اشهر از آنستکه ذکر شود وفاتش بسن هشتاد و چهار در سنهٔ ۱۰۹۱
غصا قبر شریفش در کاشان معروف است **المحقق** و قد یعبر عنه بالمحقق الحلی
الشیخ الاجل الاعظم شیخ الفقهاء بغیر جاحد و واحد هذه الفرقة و ای واحد ابو القسم

محقق حلّی و آقا حسین خوانساری

نجم الدین جعفر بن الحسن بن یحیی الحلّی حالات جناب در علم و فضل و فقه و جلالت و تحقیق و
تدقیق و فصاحت و شعر و ادب و انشاء و جمیع علوم و فضائل و محاسن اشهر از آنست که
ذکر شود از برای این بزرگوار مصنفات نافعه و مؤلفات فائقه است مثل کتاب شرایع
الاسلام و کتاب نافع و معتبر و این کتب مرجع فقهاء و ملاذ علماء است وفاتش سنه ۶۷۶
و قبر شریفش در حله مزار عامه مردم است و پدرش شیخ حسن از فضلاء عظیم الشأن
و جدش یحیی بن حسن بن سعید از محققین علماء و اکابر فقهاء عصر خویش بوده

المحقق الخوانساری استاد الحکماء والمتکلمین و مربی الفقهاء والمحدثین
محقق رجال افاضل الزمان ثقه جلیل عظیم الشأن المولی الاجل حسین بن محمد صاحب
شرح دروس و غیره روایت میکند از مولی محمد تقی مجلسی ره در روضات است که آنجناب
قبل از بلوغ بجهت تحصیل علم و حکمت و معارف هجرت باصفهان کرده و منزل کرد در مدرسه
خواجه ملک جنب مسجد شیخ لطف الله واقع در میدان شاه و مشغول تحصیل گردید
تا بمرتبه رسید که استاد الکل فی الکل گردید و نقل شده که در اوائل سن خود که در
مدرسه بود یک زمستان سرد بر او گذشت که قادر بر تحصیل آتش نبود لحاف کهنه
داشت آنرا بر خود می پیچیده و دور حجره خود میگردیده تا بسبب حرکت گرم شود و
لکن بعد از رسیدن بمرتبه کمال و علم بمقامی رسید که شاه سلیمان صفوی جنت عالیه سلسله
دو دختر خود را که چشم روزگار مثل آنها ندیده برای او فرستاد و از او بعد درخواست که

لائق شأن شما نیست امید است که عفو فرموده و قبول فرمائید و فاتش در اصفهان اواخر
۱۰۹۹
سال هزار و نود و نه واقع شده در تخت فولاد نزدیک مقبرۀ بابا رکن الدین مدفون شد
شاه سلیمان قبر عالیۀ بر مرقد او بنا کرد مردم بزیارت او ازدحام مینمایند و شیخ مرحوم
در خاتمۀ مستدرک سال وفات را سنه نوشته و فرموده که علم حکمت را از محقق مرحوم
میر ابو القاسم فندرسکی اخذ کرده فقیر گوید که میر فندرسکی قبرش در تخت فولاد اصفهان
مزاری است مشهور و تاریخ فوتش که بر لوح قبرش است سنه هزار و پنجاه است و
بدانکه در بقعۀ محقق خوانساری غیر از دو نجل جلیلش جمعی دیگر از علماء و فضلاء مدفونند
از جمله جناب عالم فاضل حاج ملا حسینعلی تویسرکانی است که وفاتش ۱۲۸۶ غرفوات

المحقق السبزواری شیخ عالم فاضل محقق مدقق حکیم متکلم فقیه محدث جلیل المولی
محمد باقر بن محمد مؤمن سبزواری اصفهانی صاحب ذخیرة المعاد فی شرح الارشاد و کفایه و
مفاتیح النجاح وغیره است از شاگردان شیخ بهائی است و از بزرگان تلامذۀ او است
شوهر خواهر محقق خوانساری در اصفهان ساکن بود و امام جمعه و جماعت و شیخ الاسلام
و مدرس مدرسۀ مولی عبد الله شوشتری بوده و از اشعار او است ؎ در عالم تن چه
مانده بیمایه پای برداد و بکند از نردبانی از مشرق جان بر تو نتابد نوری تا از
پی تن همی دوی چون سایه ؎ و فاتش سنه ۱۰۹۰ عص و قبرش در مشهد مقدس در
مدرسۀ میرزا جعفر است و در تاریخ فوت او گفته شده ؎ شد شریعت بیسر افتاد از پا اجتهاد
۱۰۹۰ سنه ۱۰۹۰

روایت میکند از او عالم فاضل ملا محمد بن عبد الفتاح تنکابنی مشهور بسراب صاحب سفینة النجاة در اصول دین و وفاتش سنه ۱۱۲۴ عقکه قبرش در محله خاجو در اصفهان روایت میکند از او پسرش محدث جلیل آقا محمد صادق و از او عالم اجل السید حسین خونساری استاد محقق قمی و شارح دعا ابو حمزه و غیره

روایت میکند از او علامه بحر العلوم

المحقق القمی عالم ربانی جناب میرزا ابو القاسم است که کنیت ندیدم که **المحقق الکرکی** مروج المذهب والملة و شیخ المشایخ الجلة شیخ الطائفة فی زمانه و علامة عصره

و اوانه العالم الربانی نور الدین علی بن عبد العالی العاملی الملقب تارة بالشیخ العلائی و اخری بالمحقق الثانی جلالت شانش زیاده از آنستکه ذکر شود از مصنفات اوست جامع المقاصد فی شرح القواعد از صاحب جواهر نقل است که هر که نزد او جامع المقاصد و وسائل و جواهر باشد محتاج نخواهد بود بکتب دیگر للخروج عن عهدة الفحص الواجب علی الفقیه فی اخذ المسائل الفرعیة وفاتش در نجف اشرف روز غدیر سنه ۹۴۰ که مطابق است با مقتدای شیعه و فرزند جلیلش شیخ عبد العالی فاضل فقیه محدث متکلم محقق عابد از مشایخ اجلاء است روایت میکند از او میرداماد و از برای اوست شرح الفیه و شرح ارشاد و رساله در قبله و رساله در قبله خراسان وفاتش سنه ۹۹۳ که مطابق است با ابن مقتدای شیعه ۹۹۳ و مخفی نماند که محقق کرکی غیر از شیخ اجل عالم فاضل کامل علامة العلماء و مرجع الفضلاء زین الحق والملة والدین ابو القاسم نور الدین شیخ علی بن عبد العالی المیسی استاد شهید ثانی و شوهر خاله و والد زوجه کبری آنجناب است که مقام او در علم و عمل و زهد و تقوی و وثاقت ارفع از آنستکه ذکر شود

ابن عبد العالی المیسی

روایت میکند از سمی خود محقق کرکی و شیخ فقیه سعید محمد بن موذن جزینی ابن عم شہید ثانی

سنہ ۹۳۳ ظلح یا ظلح **محیی الدین بن العربی** المعبر عنہ بالشیخ الاکبر ابو عبد اللہ

محمد بن علی بن محمد الحاتمی الطائی الاندلسی المکی الشامی صاحب کتاب الفتوحات المکیۃ و فصوص

الحکم وغیرھا توفی سنہ ۶۳۸ غ خلح و قبرہ بصالحیۃ دمشق حکی عنہ قال فی الفتوحات بعد ذکر مقامات

القطب انی ما وصلت الی ھذا المقام الا بالتسنن بجمیع سنن النبی صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم یدخل

فی ھذا الباب الا الامام احمد بن حنبل فقد بلغنی انہ لم یاکل البطیخ لانہ قال انی لا اعلم ان النبی

صلی اللہ علیہ و آلہ کیف اکلہ وکان فی کلماتہ و دعاویہ مماثل للباز الاشہب الشیخ عبد القادر

الجیلانی الذی حکی عنہ انہ قال عن الحجاج ولم یکن من یاخذ بیدہ ولو ادرکتہ زمانہ لاخذت

بیدہ وقال ایضا اعطیت الان سبعین بابا من العلم اللدنی سعۃ کل باب ما بین السما و

الارض وقال سلمت لی الارض شرقا و غربا سکنی و غیر سکنی برا و بحرا سہلا و جبلا کلہم یحیا طوعی

بالقطبیۃ کانت ولادۃ الشیخ عبد القادر سنہ ۴۷۰ موافقہ لکلمۃ عشق و وفاتہ فی عشق کمل ۵۶۰

محیی الدین النیسابوری ابو سعد محمد بن یحیی الفقیہ مدرس مدرسہ

نظامیہ در نیشابور شاگرد ابو حامد غزالی و رئیس فقہا شافعیہ در نیشابور بودہ در

سنہ ۵۴۸ ثم در وقعہ طائفہ غزبا سلطان سنجر سلجوقی بقتل رسید حکیم خاقانی در مرثیہ

او گفتہ کہ ان نیل مکرمت کہ تو دیک سراب شد — وان مصر مکرمت کہ شنیدی خراب شد (سعدیت خ)

گردون سر محمد یحیی بباد داد — حرمان نصیب سنجر مالک رقاب شد

ای مشتری دد ابنہ از سر کہ طیلسان   در کرمن محمد یحیی طناب شد ۷

محیی السنہ حسین بن مسعود است کہ گذشت در بغوی **المدائنی** شیخ

منتجر خبیر مطلع ماهر ابو الحسن علی بن محمد البصری المدائنی صاحب تصانیف کثیرہ است کہ از جملہ

کتاب خطب النبی صلی اللہ علیہ و آلہ و کتاب خطب امیر المؤمنین علیہ السلام و کتاب من قتل من الطالبیین

و کتاب الفاطمیات است ابن ابی الحدید در شرح نہج از او بسیار نقل میکند همچنانکہ شیخ مفید

در ارشاد از مقتل او نقل مینماید و وفاتش بسن نود سالگی در بغداد سنہ ۲۲۵ دگر **المرادی**

الحسن بن قاسم المصری فقیہ نحوی لغوی معروف بابن ام قاسم صاحب شرح مفصل و شرح

تسہیل و شرح الفیہ است و وفاتش عید فطر سنہ ۷۴۹ ذمط **المرتضی** گذشت بعنوان

علم الہدی **المرزبانی** ابو عبد اللہ محمد بن عمران بن موسی الخراسانی راوی بتر صادق اللہجہ

واسع المعرفۃ بالروایات کثیر السماع توفی سنہ ۳۷۸ شیخ و لہ کتب کثیرۃ مذکور اسمائہا فی

فہرست ابن الندیم **المرزوقی** ابو علی احمد بن محمد بن الحسن الاصبہانی المعروف بالامام

المرزوقی فاضل کامل ادیب ماهر شاعر مجید ابن شہر اشوب ورا از شعرای اهل بیت

شمردہ تلمذ کردہ بر ابو علی فارسی و شرح کردہ حماسہ و مقامات حریری و مفضلیات را

وفاتش سنہ ۴۲۱ دگر **المرقال** لقب هاشم بن عتبۃ سمی بہ لانہ کان یرقل فی الحرب ای

یسرع و کان من افاضل اصحاب النبی صلی اللہ علیہ و آلہ قتل رضی اللہ عنہ بصفین فی نصرۃ

مولانا امیر المؤمنین علیہ السلام روی انہ جاهد فی صفین و نصح لرجل شامی فہداہ اللہ تعالی

وقائل

وقاتل هاشم قتالاً شديدًا وحمل عليه الحرث بن المنذر فطعنه فسقط وقد انشق بطنه فلما وقع راى عبيد الله بن عمر قتيلاً الى جانبه فحبى حتى دنا منه فعض على ثديه حتى تبينت فيه انيابه ثم مات هاشم وهو على صدر عبيد الله ولما قتل هاشم جزع الناس عليه جزعًا شديدًا واصيب معه عصابة من اسلم من القراء فمر بهم على عليه السلام وهم قتلى حوله فقال ع

جزى الله خيرًا عصبة اسلمية صباح الوجوه صرعوا حول هاشم

المزني

اسمعيل بن يحيى الشافعي الفقيه النحوي صاحب كتاب المختصر في فروع الشافعية وهو اول من صنف في مذهب الشافعي توفى بمصر سنه ۲۶۳ رسک قال ابن النديم المزني هو ابو ابراهيم اسمعيل بن ابراهيم المزني من مزنية قبيلة من قبائل اليمن اخذ عن الشافعي ولم يكن في اصحاب الشافعي افقه من المزني ولا اصلح من البويطي اسمه يوسف بن يحيى

المزيدي

شيخ فاضل فقيه ملك الادباء وعين الفضلاء رضي الدين ابو الحسن علي بن جمال الدين احمد بن يحيى الحلي قدس الله روحه روايت ميكند از آية الله علامه و ابن داود و از پدرش هم روايت ميكند از او شيخ شهيد رحمه الله و فاتش غروب عرفه سنه ۷۵۷ ذمره و قبرش در نجف اشرف و مزيدي منسوب است به بطني از بطون بني اسد كه معروفند و از قديم شيعه بوده اند

المستغفري

ابو العباس جعفر بن محمد بن ابي بكر النسفي السمرقندي خطيب حافظ مفسر محدث صاحب كتاب طب النبي ص و شمائل النبي ص و دلائل النبوة وغيره است و كتاب طب النبي ص همانست كه جناب خواجه نصير الدين طوسي قده در آداب المتعلمين امر فرموده

ترجمة المستغفری

رجوع بآن نماید و تمام آن در مجلد چهاردهم بحار مذکور است و وفاتش بسنهٔ ٤٣٢ بوده و قبرش
بنسف است که شهری است ما بین جیحون و سمرقند و لیعلم ان الظاهر انه من علماء العامة
ومن الحنفیة و لکن قال صاحب ریاض العلماء فی ترجمة المستغفری و یلوح من فهرس بحار
الانوار للاستاد الاستاذ انه من علماء الشیعة قال رحمه الله فی اول البحار فی طی تعداد
کتب الامامیة و کتاب طب النبی صلی الله علیه و آله للشیخ ابی العباس المستغفری ثم قال
و کتاب طب النبی صلی الله علیه و آله و ان کان اکثر اخباره من طرق المخالفین لکنه مشهور متداول
بین علمائنا و قال نصیر الدین الطوسی فی کتاب آداب المتعلمین و لا بد ان یتعلم شیئا من الطب
و یتبرک بالآثار الواردة فی الطب الذی جمعه الشیخ الامام ابو العباس المستغفری فی کتابه المسمی
بطب النبی صلی الله علیه و آله **المسعودی** شیخ جلیل عالم کامل خبیر ماهر مورخ امین
ابو الحسن علی بن الحسین بن علی الهذلی صاحب مروج الذهب و اثبات الوصیة و اخبار الزمان
و حدائق الازهار فی اخبار آل محمد علیهم السلام و رسالة الرد و اثبات امامت امیر المؤمنین علیه السلام
و غیر ذلک علامه مجلسی ره وفات او را در سنه ٣٣٣ شلج ذکر کرده و لکن بعضی گفته اند که تا سنه ٣٤٥
عمر را درک کرده و مسعودی بر جماعتی دیگر از عامه و خاصه اطلاق میشود لکن معروف نزد
ما همین شیخ جلیل است ابن ندیم گفته که نسبش بعبد الله بن مسعود صحابی میرسد و الله العالم
مصنفک الشیخ علی بن علاء الدین محمد البسطامی الشاهرودی صاحب تصانیف
و تعلیقات است از جمله شرح بر قصیدهٔ برده و شرح بر قصیدهٔ تائیهٔ شیخ رئیس

هبطت الیک من المحل الارفع وفاتش سنه ٨٧٥ ضعه **المطرز** ابو عمر الزاهد محمد بن

عبد الواحد الابیوردی البغدادی المعروف بغلام ثعلب ایضاً از کبار تلامذهٔ ثعلب واز

مهرهٔ اهل لغت وادب است ودر حفظ بمرتبهٔ رسیده بود که از قاضی تنوخی نقل شده که گفته

من احفظان او ندیدم سی هزار ورق ویرا ورقا از حفظ خود املا کرد ولکن گویند طینتش بعجب

ابن اکلة الاکباد سرشته بود وبجزء فضائل موضوعه در حق این صاحب سلسله جمع کرده

بود فکان لا یدع احدا یقرء علیه شیئا حتی یبتدء بقرائة ذلک الجزء وعدد السنه دیگر آنشا ع ن

بمنصب رشد وفاتش ببغداد سنه ٣٤٥ شمه **المطرزی** ابو الفتح ناصر بن عبد السید بن

علی بن المطرز الخوارزمی الحنفی المعتزلی اللغوی النحوی از اعیان تلامذهٔ زمخشری است

واز مصنفات اوست معرب اللغة ومطرزیه شرح مقامات حریری ومختصر الاصلاح وفاتش

بخوارزم سنه ٦١٠ خبو **المعری** ابو العلاء احمد بن عبد الله بن سلیمان التنوخی شاعر

ادیب داهیهٔ دهیا واعجوبهٔ دنیا در سنه ٣٦٣ شیخ متولد شده در سال سیم یا چهارم بمرض

ابله کور شد علوم ادبیه وعربیه را در معرة النعمان تردید پدرش تحصیل نمود واز انجا

بحلب رفت وچندی در انجا تحصیل کرد از انجا بجانب بغداد شد ودر انجا بافاده واستفاده

مشغول گشت وچون صیت کمالات وفضایل علم الهدی سید مرتضی رضی الله عنه را

شنیده بود روزی بمجلس سید که سید المجالس بود قدم نهاد وچون نابینا بود کسی را

لگدکوب کرد ان شخص براشفت وگفت من هذا الکلب این سگ کیست ابو العلاء گفت

حافظه مطرز

سك ان کس است که هفتاد اسم برای سك ندانند شریف چون این شنید او را نزد خود طلبید و او را امتحان نمود وحید عصر و اعجوبهٔ دهر شیافت پس از ان ابو العلاء پیوسته بحضرت سید حاضر شده و در نزد او مکانتی یافت و در عداد شعرای مجلس سید معدود گشت مدت یکسال و هفت ماه در بغداد اقامت نمود پس از ان بمعره رجوع کرد در بین راه فضائل شریف را از او جویا شدند معری این دو بیت انشاء کرده یا سائلی عنه لما جئت تسألہ الا هو الرجل العاری من العار ، لو جئته لرأیت الناس فی رجل والدهر فی ساعة والارض فی دار ، چون بمعره رحل اقامت انداخت عزلت اختیار کرده و مشغول شد بتصنیف و کان یقول انا تمنی ان ادی الماء الجاری و کواکب السماء حیث کان اعمی و فی عماه یقول بعض الشعراء او هو نفسه ، ابا العلاء ابن سلیمانا ان العمی اولاک احسانا ، لو ابصرت عیناك هذا الوری لم یر انسانك انسانا ، و بمعنا قول ضیاء الدین الکاشانی حیثما عرض له رمد ، از اهل زمانه پاکشیدن خوشتر در کوشهٔ عزلت آرمیدن خوشتر ، زنهار ضیا علاج چشمت نکنی اوضاع زمانه را ندیدن خوشتر ، و وفاتش در معره ۴۴۹ ثمط دره بانجا خاك رفت گفته شده که صد و هشتاد شاعر بر مزار او گرد امدند و در یکهفته دویست ختم قران برای او بهدیه فرستادند و هشتاد و چهار شاعر او را مرثیه گفتند و معره بفتح میم و عین یکی از قرای شام است

معز الدین علامة العلماء میر محمد الاصفهانی فاضل کامل جامع علم و عمل صاحب

محقق کرکی است و چون میر غیاث الدین منصور از صدارت عزل شد صدارت مفوض
شد بمیر معز الدین مذکور **معین الدین المصری** هو الشیخ الاجل سالم بن
بدران بن علی المازنی الامامی یروی عن ابی المکارم بن زهرة و اجاز للمحقق الطوسی فی
سنه ۶۱۹ **المفجع** ابو عبد الله محمد بن احمد بن عبد الله الکاتب بصری شیخ جلیل از
وجوه اهل لغت و شعر و ادب و حدیث است شیعی مذهب و صحیح الاعتقاد بوده و اشعار
بسیار در مراثی اهل بیت علیهم السلام گفته و چون تفجع بر قتل ایشان مینموده او را مفجع میگفتند
ابن شهر آشوب در مناقب از اشعار او بسیار نقل کرده از بعض اسانید معلوم شود
که او از مشایخ ابن خالویه است که در سنه ۳۲۷ شعر وفات کرده و له قصیدة یسمیها بالاشباه
یمدح فیها علیا علیه السلام و له کتب کثیرة **المفید** ابو عبد الله محمد بن محمد بن النعمان بن
عبد السلام البغدادی شیخ المشایخ الجلة و رئیس رؤساء الملة فخر الشیعة و محیی الشریعة
ملهم الحق و دلیله و منار الدین و سبیله اجتمعت فیه خلال الفضل و انتهت الیه
ریاسة الکل و اتفق الجمیع علی علمه و فضله و فقهه و عدالته و ثقته و جلالته کان رہ کثیر
المحاسن جم المناقب حدید الخاطر حاضر الجواب واسع الروایة خبیرا بالاخبار و الرجال
و الاشعار و کان اوثق اهل زمانه بالحدیث و اعرفهم بالفقه و الکلام و کل من تاخر عنه
استفاد عنه و قال ابن الندیم فی عصرنا انتهت ریاسة متکلمی الشیعة الیه مقدم فی صناعة
الکلام علی مذهب اصحابه دقیق الفطنة ماضی الخاطر شاهدته فرایته بارعا انتهی و قال

بعض

بعض علماء العامة فی حقه هو شیخ مشایخ الامامیة رئیس الکلام والفقه والجدل وکان
یناظر اهل کل عقیدة وکان کثیر الصدقات عظیم الخشوع کثیر الصلوٰة والصوم خشن اللباس وکان
شیخا ربعة نحیفا اسمر عاش ستا وسبعین سنة وله اکثر من مأتی مصنف کانت جنازته
مشهورة شیعه ثمانون الفا من الرافضة والشیعة واراح الله منه اهل السنة وکان کثیر
التقشف والتخشع والاکباب علی العلم وکان یقال له علی کل امامی منة وقال الشریف ابو یعلی
الجعفری وکان تزوج بنت المفیدؒ ما کان المفید ینام من اللیل الا هجعة ثم یقوم یصلی
او یطالع او یدرس او یتلو انتهی توفی لیلة الثالث من شهر رمضان سنہ ۴۱۳ھ وقبره فی البقعة
الکاظمیة فی طرف الرجل مشهور وفی نخبة المقال وشیخنا المفید محمد عدل له التوقیع
هاد مهتد استاد صدوق السعید وبعد عز رحم (۷۷) المفید (۴۱۳) **والمفید الثانی**

هو الشیخ الاجل العالم الفاضل الکامل الفقیه المحدث الثقة الشیخ حسن بن محمد بن الحسن الطوسی
ابو علی بن شیخ الطائفة صاحب کتاب شرح النهایة وکتاب الامالی الدائر بین سدنة الاخبار
وغیرهما ینتهی الیه اکثر الاجازات **والمفید الرازی** عز العلماء ابو الوفاء
عبد الجبار بن عبد الله بن علی المقری النیسابوری ثم الرازی فقیه الاصحاب بالری قرء علی
الشیخ ابی جعفر الطوسی جمیع تصانیفه وقرء علی سالار وابن البراج یروی عنه السید فضل الله
الراوندی رہ **والمفید النیسابوری** هو الشیخ الاجل عبد الرحمن بن
احمد بن الحسین الخزاعی النیسابوری نزیل الری شیخ اصحابنا الامامیة فی الری الحافظ

الواعظ الثقة صاحب التصانيف الكثيرة عم والد الشيخ ابي الفتوح الرازي حسين بن علي بن محمد
ره تلمذ على السيدين والشيخ والكراجكي وسلار وابن البراج وغيرهم رضوان الله عليهم اجمعين
وكان ره سافر في البلاد شرقا وغربا وسمع الاحاديث من المؤالف والمخالف يروي عنه السيدان
المرتضى والمجتبى ابنا الداعي الحسيني وابن اخيه الشيخ ابو الفتوح الخزاعي رحمهم الله **المقدس**
الاردبيلي شیخ اجل عالم ربانی ومحقق فقیه صمدانی ملا احمد بن محمد الاردبیلی النجفی
که در ورع وتقوی وزهد وقدس بمرتبه رسیده که توصیف نشود وبا ومثل زده شود قال العلامة
المجلسی ره والمحقق الاردبیلی فی الورع والتقوی والزهد والفضل بلغ الغایة القصوی ولم اسمع بمثله
فی المتقدمین والمتاخرین جمع الله بینه وبین الائمة الطاهرین انتهی وفی منتهی المقال احمد بن
محمد الاردبیلی رحمه الله امره فی الجلالة والثقة والامانة اشهر من ان یذکر وفوق ما یحوم حوله
العبارة کان متکلما فقیها عظیم الشان جلیل القدر رفیع المنزلة اورع اهل زمانه واعبدهم واتقاهم
له مصنفات منها کتاب آیات الاحکام توفی ره فی شهر صفر سنة ۹۹۳ ثلث وتسعین وتسعمائة فی المشهد المقدس
الغروی انتهی ومن مصنفاته شرح علی الارشاد لم یصنف مثله وحدیقة الشیعة وغیر ذلک از ورع
آن بزرگوار واهتمام او در قضاء حاجات نقل شده که در یک سفری از اصفهان خود از کاظمین بنجف اشرف
مالی کرایه کرده بود وصاحبش همراه نبود چون خواست حرکت نماید یکی از اهل بغداد کاغذی
بوی داد که بنجف اشرف برساند آن بزرگوار آن کاغذ را گرفت لکن پیاده بنجف رفت و
مرکوب را سوار نگشت وفرمود که من از مکاری اذن حمل رقیمه را نداشتم فقیر گوید که شبیه باین

تقدم فی صاحب المعالم ذکره ره منه

از ثقۂ جلیل القدر صفوان بن یحیی نقل شده وان چنانستکه در مکۂ معظمہ بود یکی از ہمسایگان قدیم
از اھل کوفہ دو دینار باو داد کہ او ابرد تا منزلش فرمود من شترم کرایہ شدہ صبر کن تا من
اجازہ بگیرم از جمالان و دمیری در حیوة الحیوان نقل کردہ کہ عبد اللہ بن مبارک در شام قلمی
عاریہ کرد پس سفری برای او اتفاق افتاد چون بانطاکیہ رسید یادش امد کہ قلم عاریہ نزد او
ماندہ پس پیادہ مراجعت کرد بشام و قلم را رد کرد بصاحبش و برگشت و شیخ بہائی رحمہ اللہ
در کشکول نقل کردہ کہ مخلوط شد گوسفند غارتی با گوسفندان کوفہ پس یکی از اھل ورع
کہ از عباد کوفہ بود اجتناب کرد از خوردن گوشت گوسفند تا ھفت سال بجہۃ انکہ پرسید
گوسفند چند مدت در دنیا میماند گفتند ھفت سال و شیخ ما در کلمہ طیبہ نقل کردہ از
جناب سید ابن طاوس کہ احتیاطاً فرمودہ از خوردن ھر طعامیکہ برای غیر خدا ترتیب دادہ
شدہ بجہت اینکہ نہی از خوردن حیوانیکہ بغیر نام خدایتعالی کشتہ شدہ باشد شیخ صدوق رہ
روایت کردہ کہ از حضرت امیر المؤمنین علیہ السلام سؤال کردند کہ چیست باعث ثبات ایمان
فرمود ورع عرض کردند کہ چیست زوال ایمان فرمود طمع و حضرت صادق علیہ السلام فرمودہ کہ
اورع مردم کسی است کہ توقف کند نزد شبھہ و نیز از جناب مقدس اردبیلی قدس اللہ
روحہ نقل شدہ کہ در سفر زیارت مخصوصہ حضرت امام حسین علیہ السلام کہ از نجف اشرف
مشرف میگشت نماز خود را جمع مینمود و میفرمود میترسم سفر من سفر معصیت باشد
چونکہ طلب علم واجب است و زیارت امام حسین علیہ السلام مستحب با انکہ در سفر حتی الامکان

مکارم اخلاق اردبیلی

از مطالعه و تفکر در مشکلات علوم فارغ شود با اینحال نماز خود را احتیاطاً جمع مینمود و از
مکارم اخلاق آنجناب نقل شده که در یکی از سفرها او یکی از زوارها که آنجناب را نمی شناخت
باوی گفت که این جامهای مرا ببر نزدیک آب و آنها را بشو و چرکشان را بگیر آن بزرگوار قبول
کرده و جامهای او را شسته و فرموده آورد که تسلیم وی کند آن مرد آنجناب را بشناخت و
خجالت کشید و مردم نیز آن مرد را توبیخ کردند آن بزرگوار فرمود که چرا او را ملامت میکنید
مطلبی نشده حقوق برادران مؤمن بر یکدیگر زیاده از این است و از کتاب مقامات سید
جزائری نقل است که مقدس اردبیلی از ساکنان حرم حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام در نجف
اشرف بوده و هرگاه مسئله بر او مشتبه میشده در شبها خود را بضریح مقدس میرسانید
و جواب می شنیده و گاهی بوده که آنحضرت او را بحضرت صاحب الامر ارواح العالمین فداه
حواله میفرموده هرگاه آن امام بزرگوار در مسجد کوفه تشریف داشتند و با این اعمال خالصه
از اغراض دنیویه بعد از موت او بعضی از مجتهدین او را در خواب دید که با هیئت نیکو
و جامه پاکیزه از روضه علویه بیرون شد از آن مرحوم پرسید که چه عمل شما را باین مرتبه رسانید
فرمود که بازار اعمال را کساد دیدیم یعنی عملی که بدرجه قبول رسد خیلی کم است و فرموده
نفع نبخشید ما را مگر ولایت صاحب این قبر و محبت او فقیر گوید که روایت شده از ابن عباس
که وقتی جناب سلمان رضی الله عنه را بخواب دید با حلل و حلی و تاجی از یاقوت پرسید ای
سلمان بگو در بهشت بعد از ایمان بخدا و رسول چه عملی افضل است فرمود چیزی افضل

فانه اهل المحبت
آخر المعصومین

از حب علی علیه السلام و اقتدای با نحضرت نیست **المقدس الکاظمی** الفاضل الفقیه الصالح الجلیل المولی محمد امین بن المولی محمد علی الکاظمی صاحب هدایة المحدثین الی طریقة المحمدین المعروف بمشترکات الکاظمی و هو معاصر شیخنا الاجل الشیخ الحر العاملی و تلمیذ الشیخ الطریحی و هو غیر الفاضل المحقق المدقق الماهر المولی محمد امین بن محمد الاسترابادی نزیل مکة المعظمة و المتوفی بها فی العشر الرابع من المأة الاولی بعد الالف له مصنفات کثیرة منها الفوائد المدنیة

المقریزی تقی الدین احمد بن علی المورخ صاحب الکتب الکثیرة منها تاریخ مصر المسمی بالمواعظ و الاعتبار بذکر الخطط و الآثار اصله من بعلبک و یعرف بالمقریزی نسبة الی حارة کانت تعرف بحارة المقارذة توفی سنه ۸۴۵ ضمه

المکودی ابو زید عبد الرحمن بن احمد بن صالح المطرزی صاحب شرح مقدمه جزدبیر و شرح الفیه و غیرهما است از هری از او بسیار نقل میکند و فاتش سنه ۸۰۷ ضز

ملک النحاة ابو نزار حسن بن صافی بن عبد الله بغدادی شاعر ادیب نحوی مرد فصیح و فهیم و لوذعی بود بر فصیحی قرائت نحو کرده و در تحصیل علم مسافرت ببلاد نموده از مصنفات او است حاوی و عمده و مقتصد و غیر ذلک و فاتش سنه ۵۶۸ ثمه

المناوی الشیخ عبد الرؤف صاحب شرح شمائل النبی صلعم للترمذی و شرح شهاب القضاعی توفی سنه ۱۰۳۱ غلا

منتجب الدین شیخ فقیه ثقه عالم فاضل جلیل محدث حافظ صدوق ابو الحسن علی بن عبید الله بن الحسن الحسین بن الحسن الحسین بن علی بن بابویه القمی شیخ الاصحاب المدعو بحسکا صاحب کتاب فهرست معروف که جمع کرده در آن علمای امامیه را از زمان شیخ طوسی تا زمان

شیخ منتجب الدین ، منوچهری

خود و بمنزلهٔ تذییل فهرست شیخ است و مسمّی است بمنتجب و نیز از مؤلفات او است کتاب الاربعین عن الاربعین من الاربعین فی فضائل امیر المؤمنین علیه السلام و ابن شیخ معاصر ابن شهر اشوب است و کثیر الروایة و المشایخ است و مشایخش زیاده از صد نفر است از جملهٔ آنها است شیخ ابو الفتوح رازی و شیخ ابو علی طبرسی و سیّد مرتضی رازی و سید فضل الله راوندی و والد ماجدش و پسر عمّش شیخ بابویه بن سعد بن محمد بن الحسن بن الحسین بن بابویه و غیر ذلک و از کسانیکه بر او تلمذ کرده رافعی شافعی است از علماء عامّه و او را ذکر کرده در تدوین در تاریخ علماء قزوین و او را مدح و ثنای بسیار گفته و گفته که ولادتش سنه ۵۰۴ شد و وفاتش بعد از سنه ۵۸۵ بوده منوچهری ابو النجم احمد بن یعقوب دامغانی شاعر معروف است که حکیمی اندک عمر بسیار فضل از اساتید شعراء شمار شده چون در بدو حال مدّاح فلک المعالی امیر منوچهر بن شمس المعالی قابوس وشمگیر بود منوچهری تخلص مینموده و بعد از فوت امیر منوچهر بخدمت حکیم ابو القاسم عنصری رسیده بمعرفی او بخدمت سلطان محمود غزنوی راه یافت و در محفل سلطان مسعود بن سلطان محمود تقربی حاصل نمود و مدّاح سلطان مسعود و امنای وی گردید سال وفاتش نداشتم الّا اینکه در حدود سنه چهار صد و سی زنده بوده و دیوانش مکرر بطبع رسیده المولوی المعنوی جلال الدین ملا محمد بن محمد البلخی الحکیم العارف الشاعر الرومی صاحب کتاب مثنوی اصلش از بلخ است لکن چون زمانیکه بحج مشرف شد در مراجعت گذارش ببلاد روم افتاده و در قصبهٔ قونیه

حل

یعنی چند حدیث از چند شیخ از چهل نفر صحابی منه

بعد از سنه چهار صد و سی و دو وفات کرده

صاحب مثنوی

محل اقامت انکه معروف برومی شد در انجا کرده صحبت شیخ عطار و شمس تبریزی را
و مثنوی را بامر امیر حسام الدین چلبی قونوی نوشته وفاتش سنه ۶۷۲ خعب قبرش در قصبه
قونیه است **المهلبی** الوزیر ابو محمد الحسن بن محمد بن هرون نسبش منتهی میشود بمهلب بن
ابی صفره ازدی که در زمان عبد الملک مروان عامل او در خراسان بود و مهلبی وزیر معز الدوله
دیلمی در بغداد بوده و مردی وسیع الصدر عالی همت فاضل و ادیب کامل بوده گویند پیش
از انکه بوزارت برسد در کمال فقر و فاقه بوده بحدی که روزی اشتهای گوشت کرد هیچ جا از
جهة فقر و تنگدستی ممکن نشد او را گوشتی بدست اورد و باشتهای خود برسد لاجرم
تمنّی مرگ کرد و این ابیات بگفت ، الا موت یباع فاشتریه فهذا العیش ما لا خیر فیه
الا موت لذیذ الطعم یأتی یخلصنی من الموت الکریه ، اذا ابصرت قبرا من بعید
وددت لو اننی مما یلیه ، الا رحم المهیمن نفس حر تصدق بالوفاة علی اخیه
وفاتش سنه ۳۵۲ شنبه در طریق واسط واقع شد و جنازه اش در مقابر قریش ببغداد
دفن جدش ابو صفره ظالم بن سراق لوی که از رجال حضرت امیر المؤمنین علیه السلام بوده که
در بصره وفات یافت و انجناب بر وی نماز گذاشت **المیبذی** القاضی حسین بن
معین الدین فاضل متکلم عارف صوفی صاحب هدایة الاثیریه و شرح کافیه و شرح شمسیه
و شرح دیوان حضرت امیر علیه السلام میبد قریهٔ بزرگی است در نزدیکی یزد **المیثمی**
ابو الحسن علی بن میثم از متکلمین امامیه در زمان مامون و معتصم است و معاصر استاد

مناظرهٔ میثمی

ابو الهذیل شیخ معتزلهٔ بصریین را از برای او است مناظراتی با ملاحده و مخالفین از جمله شیخ مفید ره نقل فرموده است که روزی علی بن میثم وارد شد بر حسن بن سهل در حالیکه یکی از ملاحده در پهلوی حسن نشسته بود و مردم از او عظمت و احتشام عظیم داشتند علی گفت امروز چیز عجیبی دیدم گفتند چه دیدی گفت یک کشتی دیدم که بدون ملاح مردم را از جانب دجله بجانب دیگر میبرد و هیچ ناخدا و کشتیبانی با وی نبود آن مرد ملحد با حسن گفت اصلحک الله گوش بحرف این مرد مده که دیوانه است گفت برای چه گفت بسبب آنکه خبر میدهد که کشتی که چوب و جماد است و ابدا عقل و شعور و قوت و حیله ندارد مردم را بخودی خود بدون واسطه از آب عبور میدهد ابو الحسن گفت این مطلب عجیبتر است یا آنکه مجموع این آبیکه از آسمان میبارد بدون آنکه مدبری و خالقی آنرا بفرستد و همچنین روئیدن گیاه و درخت چگونه منکر میشوی که کشتی بدون ملاح حرکت کند اما این عجائب آسمان و زمین را بدون خالق و صانع اعتقاد میکنی آن ملحد بجواب درماند و مبهوت شد و بدانکه ابو الحسن مذکور و نسبش بمیثم تمار میرسد قال ابن الندیم اول من تکلم فی مذهب الامامیة علی بن اسمعیل بن میثم التمار و میثم من اجلة اصحاب علی علیه السلام **المیدانی** ابو الفضل احمد بن محمد بن احمد نیشابوری ادیب فاضل صاحب کتاب مجمع الامثال و السامی فی الاسامی است و مجمع الامثال را مختصر کرده اند جماعتی وفاتش سنه ۵۱۸ شیخ قبرش در نیشابور است و میدانی بفتح میم و سکون یا منسوب است بمیدان زیاد بن عبد الرحمن که محله بوده در نیشابور

میرخواند محمد بن خاوندشاه بن محمود مورخ مطلع ماهر صاحب روضة الصفا فی سیرة الانبیاء
والملوک والخلفاء مشتمل بر مقدمه و هفت قسم و وفاتش سنه ۹۰۳ ظ مختصر کرده از این شرح خواندمیر
صاحب حبیب السیر فی اخبار افراد البشر **المیرزاجان** ملا حبیب الله باغنوی شیرازی اشعری
شافعی اصولی منطقی صاحب تعلیقات بر شرح مختصر عضدی در دقت نظر و حدت ذکاء و همت
در مطالعه ابدی بوده معاصر است با ملا جلال دوانی که در حدود سنه ۹۰۲ وفات کرده و باغنو
اسم محله ایست بشیراز **المیرزا الجزائری** سید اجل عالم فقیه محدث حافظ عابد محمد بن شرف
الدین علی الموسوی از شاگردان شیخ محمد بن علی بن خاتون عاملی است از برای اوست کتاب بوز
در حدیث که جمع کرده در آن احادیث کتب اربعه و غیرها را روایت میکند از کتاب الزاد شیخنا
الاجل شیخ حر عاملی **المیرزا الشیرازی** رئیس الاسلام و نائب الامام و مجدد الاحکام
و آیة الله علی الانام محیی شریعة سید الانام حجة الاسلام الحاج میرزا محمد حسن الحسینی الشیرازی
احله الله بحبوحة دار السلام امر اینجناب در عظمت شان و جلالت قدر و کثرت علم و فهم و حافظه
و متانت در سیاست و وقار و حسن خلق و تمام اوصاف حمیده بالاتر از آنستکه ذکر شود حکایاتی
از اخلاق کریمه آن بزرگوار نقل شده که اگر جمع شود کتاب نافعی میشود در ماه شعبان سنه ۱۳۱۲
در سامره وفات فرمود جنازه شریفش را حمل نمودند تا نجف اشرف و در جوار حضرت امیر
المؤمنین علیه السلام بخاک سپردند و شعراء تمام مرثیه برای اینجناب گفتند **المیرزا الشیروانی**
معروف بملا میرزا ایضاً عمدة المحققین و قدوة المدققین فاضل کامل متبحر در علوم محمد بن الحسن

ملا میرزا شیروانی

شیروانی اصفهانی امر آنجناب در جلالت شان و کثرت حفظ و دقت نظر اشهر از آنستکه ذکر شود
صاحب ریاض العلماء از آنجناب تعبیر میکند باستادنا العلامه و حاجی محمد علی اردبیلی در
جامع الرواة و شیخ حسن بن عباس بلاغی نجفی در تنقیح المقال ستایش و ثناء بلیغ از او نموده اند
مصنفات بسیار دارد از جمله تعلیقه بر معالم است و بدانکه این بزرگوار ساکن نجف اشرف بود
شاه سلیمان صفوی او را باصفهان طلبید پس در اصفهان متوطن شد و تزویج فرمود دختر مجلسی
اول را وفاتش سنه ۱۰۹۸ قبرش در مشهد مقدس در مدرسه میرزا جعفر است **المیرزا**
القمی گذشت بعنوان ابو القاسم **الناشی** ابو الحسین علی بن عبد الله بغدادی
مصری متکلم شاعر شیعی است کتابی در امامت تالیف کرده و در مدح اهل بیت قصائد
بسیار گفته وفاتش در بغداد سنه ۳۶۶ **النجاشی** شیخ ثقه معتمد ابو العباس احمد بن
العباس بن محمد بن عبد الله بن ابراهیم بن محمد بن عبد الله نجاشی صاحب کتاب رجال معروف است
که جمیع علمای ما اعتماد بر او دارند و آنرا افضل کتب رجالیه میدانند و قول او را مقدم بر اقوال
میدارند ولادتش سنه ۳۷۲ شعبان وفاتش پیش از وفات شیخ واقع شده بسال در قریه مطیرآباد
سنه ۴۵۰ موافق کلمه ان الرحمة علیه وجدش عبد الله نجاشی بیدی بوده پس رجوع بحق کرد
و والی اهواز بوده و حضرت صادق علیه السلام برای او رساله اهوازیه را نوشته که شهید ثانی ره
در کشف الریبه آنرا ذکر نموده و میرزا علاء الدین گلستانه آنرا شرح فرموده **نجم الائمة**
الرضی الاسترابادی گذشت در الرضی **نجم الدین الکبری** ابو الجناب احمد بن عمر خیوقی

شیخ نجاشی

مطیره کسفینه دهی است بنواحی سرمن رای ق

خوارزمی است صاحب مجالس المؤمنین نام او را محمد گرفته و گفته که در وقت تحصیل با هر طالب
علمی که بحث میکرد بروی غالب میآمد بدین سبب و را طامهٔ کبری لقب داده اند بعد از ان بسبب
کثرت استعمال طامه را انداختند و کبری گفتند و شیخ ولی تراش نیز از القاب اوست بسبب
انکه نظرش بر هر که میافتاد بمرتبهٔ میرسید در سنه ۶۱۸ هجری بدست مغولان بقتل رسید

نجیب الدین قد یطلق علی ابن سعید الحلی وقد تقدم ذکره وقد یطلق علی محمد بن
جعفر بن محمد بن نما الحلی استاد المحقق الحلی والشیخ سدید الدین والد العلامة والسید احمد
و رضی الدین ابنی طاوس وهو والد الشیخ جعفر بن محمد صاحب مثیر الاحزان توفی بالنجف الاشرف
سنه ۶۴۵ خمه قال المحقق الکرکی فی ذکر المحقق الحلی ما هذا لفظه واعلم مشایخه بفقه اهل البیت
الشیخ الفقیه السعید الاوحد محمد بن نما الحلی واجل اشیاخه الامام المحقق قدوة المتأخرین فخر
الدین محمد بن ادریس الحلی العجلی برد الله مضجعه انتهی ویروی ایضا عن الشیخ السعید ابی عبد الله
محمد بن جعفر المشهدی صاحب المزار الکبیر عن شاذان بن جبرئیل **النحاس** ابو جعفر احمد بن
محمد بن اسمعیل المصری مفسر ادیب فاضل نحوی خالوی زبیدی است و مصنفات او بسیار است از
جمله تفسیر قران کریم و کافی در عربیت و شرح معلقات سبع و اعراب القران و ناسخ و منسوخ
و غیر ذلک اخذ کرده علم نحو را از اخفش اصغر و مبرد و زجاج و ابن انباری و نفطویه وفاتش
سنه ۳۳۸ شلح در سبب وفاتش نقل است که روزی در کنار رود نیل نشسته بود در اوقات زیادتی
اب و تقطیع شعر میکرد موافق عروض عوامی از انجا میگذشت خیال کرد که نحاس میخواهد

اب نیل از بان کلمات سحر کند که اب زیاد نشود تا اجناس گران کردد لاجرم نزدیک وی شد
ربانی برو بی نه داو را بنیل افکند دیگر خبرش معلوم نگشت **النسائی** ابو عبد الرحمن
احمد بن علی بن شعیب احد کبراء المحدثین من العامة صاحب کتاب الخصائص و السنن احد الصحاح
الستة حکی انه لما اتی دمشق و صنف کتاب الخصائص فی مناقب امیر المومنین علیه السلام انکر
علیه ذلک و قیل له لم لا صنفت فی فضائل الشیخین فقال دخلت علی دمشق و المنحرف عن علی
بها کثیر فصنفت کتاب الخصائص رجاء ان یهدیهم الله تعالی برفد فعوا فی حضنیه و اخرجوه
من المسجد ثم ما زالوا به حتی اخرجوه من دمشق الی الرملة فمات بها و قیل انه قال احملونی الی
مکة فحمل الیها فتوفی بها و هو مدفون بین الصفا و المروة و کانت وفاته فی سنة ۳۰۳ شج و
نسا بفتح اوله و القصر اسم بلد بخراسان بینها و بین سرخس یومان و بینها و بین ابیورد یوم
النسفی نجم الدین ابو حفص عمر بن محمد السمرقندی صاحب عقائد النسفیه است که
فضلاء بر ان حواشی و شرحها نوشته اند و از جملهٔ ایشان است ملا سعد تفتازانی و هم
از مصنفات اوست طلبة الطلبة و قند فی تاریخ سمرقند وفاتش ۵۳۷ ثلز **نصیر الدین**
الطوسی گذشت در الطوسی **نصیر الدین القاشی** شیخ حکیم عالم فاضل
علی بن محمد بن علی از اجلهٔ متکلمین اصحاب و کبار فقها است ولادتش در کاشان شده و در
حله نشو و نما کرده معاصر بوده با علامه و فخر المحققین وفاتش دهم رجب سنه ۷۵۵ ذنه قاضی
نور الله در مجالس احوال و تالیفات و را نگاشته قال و قال السید حیدر الاملی فی ...

ملا علی نصیر الدین کاشانی

سبع الانوار فی مقام نقل اعتراضات ارباب الاستدلال بعجزهم عن الوصول الی مرتبة تحقیق الحال انی سمعت هذا الکلام من العلیم العامل والحکیم الفاضل نصیر الدین الکاشی وکان یقول غایة ما علمت فی مدة ثمانین سنة من عمری ان هذا المصنوع یحتاج الی صانع ومع هذا یقین عجائز اهل الکوفة اکثر من یقینی فعلیکم بالاعمال الصالحة ولا تفارقوا طریقة الائمة المعصومین علیهم السلام فان کل ما سواه فهو هوی ووسوسة ومآله الحسرة والندامة و التوفیق من الصمد المعبود

النظّام ابو اسحق ابراهیم بن سیار بصری ادیب متکلم شاعر از روسا معتزله وصاحب اقوال فاسده واستاد جاحظ است و در زمان هرون الرشید بوده ودر کتاب حسنیه که بعض علماء نوشته اند بعض کلمات او می توان برد النظام کشاد لقب به لانه کان ینظم الخرز فی سوق البصرة ویبیعها واباه عنی ابو نواس بقوله فقل لمن یدعی فی العلم فلسفة حفظت شیئا وغابت عنک اشیاء

نظام الاسترابادی از افاضل شعراء استراباد وان جملهٔ ارباب کمال واهل سداد است قصائدی در مدح اهل بیت علیهم السلام سروده قاضی نور الله رح در مجالس احوال او را با پارهٔ از اشعار او نقل کرده واین چند شعر از یکی از قصائد او است ،

علی امام معلای هاشمی که بود سواد منقبتش بر بیاض دیدهٔ حور ، زحب او است بروز جزا نزار طاعت امید مغفرت از حق لایزال غفور ، نتیجه زند هدی محبتش در حشر مکاشفات جنید و ریاضت منصور ، ز دل سواد معاصی برون برد مهرش چنانکه ماه برد ظلمت از شب دیجور

مدح امیر المؤمنین علیه السلام

النظام الاعرج النیشابوری القمی نظام الدین حسن بن محمد بن الحسین عالم فاضل
مفسر عارف صاحب تفسیر کبیر معروف بتفسیر نیشابوری وشرح شافیه معروف بشرح نظام و
شرح تذکرهٔ خواجه نصیر الدین وغیر ذلک اصل او وموطن اهل وعشیرهٔ او بلدهٔ قم بوده و
لکن نشو ونما وتوطنش نیشابور بوده واز علمای راس مائهٔ تاسعه است بعضی نسبت
تشیع داده اند باو **نظام الدین الساوجی** عالم فاضل فقیه محدث رجالی
محمد بن الحسین القریشی پدرش دوست شیخ بهائی بود چون وفات کرد شیخ بهائی نظام الدین
را تربیت فرمود وچون شیخ بهائی وفات کرد شاه عباس او را معظم داشت وبامر شاه
کتاب جامع عباسی را تمام کرد واز برای او است مصنفات دیگری مانند نضد المجالس نهج
کشکول استادش ونظام الاقوال ورساله در وجوب نماز جمعه وغیر ذلک وباین بزرگوار
بعد از عزل ملا خلیل قزوینی از تدریس در مشهد عبد العظیم منصب مدرسی دادند بقعهٔ
مبارکه منتقل شد وبعد همانجا وفات یافت سنه **نظام الملک الطوسی**
امیر ابو علی حسن بن علی بن اسحق در خدمت الب ارسلان وملک شاه مرتبهٔ رفیع پیدا
کرد بحدیکه تمام امور ملکشاه بدست او بود و بفقها وصوفیه اعتقاد عظیمی داشت
وبا ایشان مجالست مینمود و بنماز اول وقت اهتمامی داشت بنحویکه هر گاه صدای مؤذن
بلند میشد از جمیع کارها خود دست میکشید و بعبادت مشغول میگشت و فقه وحدیث
را اخذ کرده بود و رباطها و مدارس ومساجدی بنا کرده بود گویند او اول کسی است که

ملا درس کرده و فاتش باصفهان سنه ۴۸۰ نقد النظامی شیخ ابو محمد شاعر حکیم مشهور

کہ در طبقۂ خاقانی است کہ وفاتش در سنه ۵۸۲ نقلست و از نتایج طبع اوست کتاب خمسہ و مخزن

الاسرار و غیره و از اشعار اوست ؎ حدیث کودکی و خودپرستی رها کن کان خماری بود و

مستی ؎ چو عمر از سی گذشت و یا کہ از بیست نمی شاید دگر چون غافلان زیست ؎ نشاط

عمر باشد تا چهل سال چهل ساله فرو ریزد پر و بال ؎ پس از پنجه نباشد تندرستی

بصر کندی پذیرد پای سستی ؎ چو شصت آمد نشست آمد پدیدار چو هفتاد آید افتاد

آلت از کار ؎ بهشتاد و نود چون در رسیدی بسا سختی کہ از گیتی کشیدی ؎ از انجا گر

بصد منزل رسانی بود مرگی بصورت زندگانی ؎ سگ صیاد کاهو گیر گردد بگیرد آهو ار پیش

چون پیر گردد ؎ چو در موی سیاه آمد سفیدی پدید آمد نشان ناامیدی ؎ ز پنبہ شد

بنا گوشت کفن پوش هنوز این پنبہ بیرون ناری از گوش ؎ قال النبی صلی الله علیہ

و آلہ ابناء الاربعین زرع قد دنی حصاده ابناء الخمسین ماذا قدمتم و ماذا اخرتم ابناء الستین

هلموا الی الحساب لا عذر لکم ابناء السبعین عدوا انفسکم فی الموتی و گذشت ابن عبهر انچه منا

باینجا است المعمانی گذشت بعنوان ابن ابی زینب نفطویه ابو عبد الله ابراهیم بن

محمد بن عرفہ ازدی واسطی نحوی لغوی تلمیذ ثعلب و مبرد است حافظ قران بود و در مجلس درس

خود ابتدا بقران مجید مینمود و از مصنفات اوست کتاب اعراب القران و کتاب امثال القران و

المقنع در نحو و قصیدۂ در غریب القران وفاتش ببغداد سنه ۳۲۳ شکست شیخ و من کلام المتنبی

در کتاب لیلی مجنون میفرماید
[illegible]
[illegible] گفته بیچاره [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
کار است [illegible]
[illegible]
تاریخ عیان [illegible]
[illegible]
ختمش [illegible]
[illegible]
منه

منصور نمری
امامی

عن استبصاره انه قال ان اکثر الاحادیث الموضوعة فی فضائل الصحابة انما ظهرت فی دولة بنی امیة و
وضعوها لاجل التقرب الیهم **النمری** منصور بن سلمه است که در باطن از محبان اهل بیت اطهار
بود و مدح ایشان بسیار گفتی ولکن در ظاهر با هرون رشید اظهار دوستی و مداحی او مینمودی
تا آنکه عتابی در حق او نزد هرون سعایت کرد هرون امر کرد او را بکشند او قبل از آنکه بدست ایشان
کشته شود وفات کرد **النوفلی** حسین بن یزید است که روایت میکند از سکونی و
مردی شاعر و ادیب بوده و در ری سکنی داشته و در همانجا وفات کرده شیخ ما توثیق کرده او را
در خاتمه مستدرک **النهروانی** ابو الفرج القاضی معافی بن زکریا الذی قال فی حقه
خطیب بغداد کان من اعلم الناس فی وقته بالفقه واللغة واصناف الادب قال غیره اذا حضر القاضی
ابو الفرج فقد حضر العلوم کلها وقال ابن الندیم انه اوحد عصره فی مذهب ابی جعفر الطبری وحفظ
کتبه ومع ذلک متفنن فی علوم کثیرة مضطلع بها مشار الیه فیها فی نهایة الذکاء وحسن
الحفظ وسرعة الخاطر فی الجوابات انتهی از ابو حیان توحیدی نقل است که گفت قاضی ابو الفرج
با آن وفور دانش و فرط فضل از فقر و پریشانی بمرتبه کمال رسیده بود بحدیکه در موسم زمستان
در جامع رصافه با فنا خوابیده بود و چندان آثار ابتذال و علائم اندراس بر لباس وی
نمودار بود که بیننده را شگفت میاورد من پیش رفتم و او را باین کلمات تسلیت دادم
مهلا ایها الشیخ وصبرا فانک بعین الله تعالی ومرئی منه ومسمع وما جمع الله تعالی
لاحد شرف العلم وعز المال چون ابو الفرج این کلام بشنید گفت ما لا بد من الدنیا فلیس

انگاه دو شعری از محنت روزگار و شکایت از بدبختی خود انشاد نمود و از برای ابو الفرج
اشعاری است از جمله در ذم ارباب حسد گفته ‌ الا قل لمن کان لی حاسدا اتدری علی من
اسأت الادب ‌ اسأت علی الله فی فعله لانک لم ترض لی ما وهب ‌ فجازاک عنه بان
زادنی وسد علیک وجوه الطلب ‌ از مصنفات اوست کتاب الجلیس والانیس وفاتش
در نهروان در غدیر سنه ٣٩٠ شد و نهروان ناحیه وسیعی است ما بین بغداد و واسط

الواحدی ابو الحسن علی بن احمد النیسابوری المفسر النحوی استاد عصره و واحد دهره
کان نظام یکرمه و یعظمه له من المصنفات البسیط والوسیط والوجیز فی التفسیر و اسباب النزول و
شرح دیوان المتنبی و شرح اسماء الله الحسنی توفی بنیسابور سنه ٤٦٨ **الواسطی**
یطلق علی جماعة منهم الشیخ ابو عبد الله محمد بن زید الواسطی من جلة المتکلمین و کبارهم تلمیذ
ابی علی الجبائی المتوفی سنه ٣٠٦ ومنهم الشیخ ابو عبد الله الحسین بن عبد الله الفقیه المعاصر
للسید المرتضی ره **الواعظ القزوینی** المولی رفیع الدین محمد بن مولانا فتح الله
عالم فاضل شاعر مجید صاحب کتاب ابواب الجنان از شاگردان عالم جلیل ملا خلیل قزوینی
است وفاتش در ماه رمضان سنه ١٠٨٩ اتفاق افتاد و نجل جلیلش محمد شفیع عالم زاهد فاضل صالح
واعظ است بعد از پدر مردم را در مسجد جامع قزوین موعظه میفرمود کتاب ابواب
الجنان را اتمام فرموده معاصر است با شیخنا الاجل شیخ حر العاملی رحمه الله **الواقدی**
ابو عبد الله محمد بن عمر بن واقد المدنی مولی بنی هاشم صاحب مغازی معروف است مات

باوی عنایتی بود و او را کرامی میداشت و زمانی قاضی عسکر مهدی بود و فاتش در بغداد

سنه ٢٠٧ رز قال ابن الندیم ان الواقدی کان یتشیع حسن المذهب یلزم التقیة وهو الذی

روی ان علیا علیه السلام کان من معجزات النبی صلی الله علیه وآله کالعصا لموسی واحیاء الموتی

لعیسی بن مریم ع وغیر ذلک من الاخبار **الوراق** علی بن عیسی است که گذشت در رمانی

ومعنی وراق در ابن الندیم گذشت **الوزیر المغربی** فاضل جلیل حسین بن

علی بن الحسین است که نسبش منتهی میشود به بهرام جور و مادرش فاطمه بنت نعمانی

صاحب کتاب غیبت است از برای او مؤلفاتی است از جمله کتاب خصائص علم قران و

رسالة اخبار شعرای تمام و اخبار شعر بحتری و متنبی و فاتش بمیافارقین سنه ٤١٨

تیح در جوار حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام بخاک رفت **الوشاء** الحسن بن علی بن زیاد

الوشاء البجلی الکوفی من اصحاب الرضا علیه السلام روی عن احمد بن محمد بن عیسی قال خرجت

الی الکوفة فی طلب الحدیث فلقیت بها الحسن بن علی الوشاء فسألته ان یخرج لی کتاب العلاء بن

رزین القلا وابان بن عثمان الاحمر فاخرجهما الی فقلت له احب ان تجیزهما لی فقال لی رحمک الله

وما عجلتک اذهب فاکتبهما واسمع من بعد فقلت لا آمن الحدثان فقال لو علمت ان هذا

الحدیث یکون له هذا الطلب لاستکثرت منه فانی ادرکت فی هذا المسجد تسعمائة شیخ کل یقول حدثنی

جعفر بن محمد علیه السلام وکان هذا الشیخ عینا من عیون هذه الطائفة وله کتب قد یطلق الوشا

علی ابی الطیب محمد بن احمد بن اسحق الاعرابی النحوی احد الادباء الظرفاء المذکور فی فهرست الندیم

الوشاء الحسن

ها بقی

هاتفی ملا عبد الله پسر خواهر ملا جامی و صاحب کتاب ظفرنامه است که در وقایع تیمور بشعر فارسی نظم آورده و وفاتش سنه ۹۲۷ ذکر **الهراسی** معروف به الکیا الهراسی ابو الحسن علی بن محمد الشافعی صاحب لوامع الدلائل است و وفاتش سنه ۵۰۴ **الهروی** ابو عبید احمد بن محمد بن محمد از دو شاخی ادب و فرسان میدان لغت عرب است و مصاحبت کرده با ابو منصور ازهری هروی صاحب تهذیب اللغة و نزد او اشتغال جسته و از او اخذ کرده و تصنیف کرده کتب نافعه در لغت عرب و از مصنفات او است کتاب الغریبین که جمع کرده در ان غریب القران و غریب حدیث نبوی صلعم را و وفاتش سنه ۴۰۱ **الهلالی** قد اشتهر بهذه النسبة الشیخ الاقدم سلیم بن قیس الهلالی من اصحاب امیر المؤمنین علیه السلام صاحب الکتاب المعروف و قد ذکره العامة و الخاصة فی کتب رجالهم و لقب به لانه کان یری الهلال کما عن میزان الاعتدال للذهبی **الهندی** الموصوف بالفاضل گذشت در فاضل هندی و گاهی اطلاق میشود بر شیخ شهاب الدین احمد بن عمر هندی شارح کافیه که وفات کرده در سنه ۸۴۹ ضبط **الیافعی** ابو السعادات عبد الله بن اسعد الیمنی نزیل الحرمین الشریفین گویند از کبار مشایخ و دارای علوم ظاهر و باطن بوده است از مصنفات او است کتاب مرآة الجنان و عبرة الیقظان فی معرفة حوادث الزمان و روض الریاحین فی حکایات الصالحین و الدر النظیم فی فضائل القران العظیم و غیر ذلک و وفاتش سنه ۷۶۸ ذبیح

وقد فرغ من تسوید هذه النسخة الشریفة فی لیلة ۲۷ من شهر شوال ۱۳۴۹ الاقل [illegible] علی بن میرزا محمود المترجم

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله وسلام على عباده الذين اصطفى **وبعد** فلقد ساعدني التوفيق على
الاجتماع بحضرة العلامة الخبير والبحاثة المتتبع النحرير ثقة الاسلام والمسلمين الضارع
بآثار الائمة الغر الميامين والصادح بمدائح فضل السنة الطاهرين ذلك الورع التقي
من تمثل به التقى فكان شخصاً صحيحاً اعني شيخنا **الحاج شيخ عباس القمي**
دام في مصنفاته الممتعة وكتبه القيمة الاكبر دليل على غزارة علمه وطول باعه تغنيك عن تعداد
فضائله وتحديد سعة اطلاعه والذي جعلني افتقد لهذا الرجل منزلته ما توفقت له
من الاستفادة من حضرته بفوائد جمة هي نخبة الزائد ودرر الصادي خلال هذه الحياة
التي حظيت بها في حين من الزمن المبارك ومن هاتيك الفوائد التي اقتدرها مدى الزمن
وقوفي على كتابه (كحل البصر في سيرة سيد البشر) وطالما كنت احث النفس على هذا
المؤلف وانتهز الفرص بالقيام بهذا المشروع الجليل ولات حين فرصة حتى تحققت

بالعثور على هذا الاثر الوحيد في بابه فرحة فوق ما ارجو و يرجى ولفرط رغبتي بنشر هكذا مؤلف نافع لاخواننا المؤمنين حدثت نفسي بالسعي وراء طبعه ولكن حال دون ذلك بعض الشؤن الخاصة فسألت حضرته ان يفرد الباب الثالث منه الذي هو واسطة العقد من ابوابه ويجعله ملحقا بكتابه (هدية الاحباب في ذكر المعروفين بالكنى والالقاب والانساب) المشرف على الخروج من تحت الطبع فاجابني لما طلبت شكر الله سعيه نسئل الله سبحانه ان يوفق رواد الهدى للاستفادة منه وبنشر طبعه بتمامه ان شاء الله تعالى

قال ادام الله ظله الباب الثالث في مكارم اخلاق نبينا ص

وسيره وسننه وما ادبه الله تعالى به قال الله تعالى ن والقلم وما يسطرون ما انت بنعمة ربك بمجنون وان لك لاجرا غير ممنون وانك لعلى خلق عظيم اعلم وفقك الله تعالى ان الاخلاق الحميدة والآداب الشريفة التي اتفق جميع العقلاء على تفضيل صاحبها و تعظيم المتصف بالخلق الواحد منها فضلا عما فوقه هي المسمى بحسن الخلق وهو الاعتدال في قوى النفس واوصافها والتوسط فيها دون الميل الى منحرف اطرافها فجميعها قد كانت خلق نبينا صلى الله عليه وآله على الانتهاء في كمالها والاعتدال الى غايتها حتى اثنى الله بذلك عليه فقال وانك لعلى خلق عظيم

فاق النبيين في خلق وفي خلق ولم يدانوه في علم ولا كرم
وكلهم من رسول الله ملتمس غرفا من البحر او رشفا من الديم
فهو الذي تم معناه وصورته ثم اصطفاه حبيبا بارئ النسم
منزه عن شريك في محاسنه فجوهر الحسن فيه غير منقسم

في مكارم اخلاقه وشمائله

قال السيد جعفر البرزنجي في الرسالة المولودية كان صلى الله عليه وآله اكمل الناس خلقا وخلقا
ذا ذات وصفات سنية مربوع القامة ابيض اللون مشربا بحمرة واسع العينين اكحلهما اهدب الاشفار
قد منح الزجج حاجبا مفلج الاسنان واسع الفم حسنه واسع الجبين ذا جبهة هلالية سهل الخدين
يرى في انفه بعض احديداب حسن العرنين اقنى بعيد ما بين المنكبين سبط الكفين ضخم الكراديس
قليل لحم العقب كث اللحية عظيم الرأس شعره الى الشحمة الاذنية وبين كتفيه خاتم النبوة قد
عمه النور وعلاه وعرقه كاللؤلؤ وعرفه اطيب من النفحات المسكية ويتكفأ في مشيته كانما
ينحط من صبب ارتقاه وكان يصافح المصافح بيده الشريفة فيجد منها سائر اليوم رائحة
عبهرية ويضعها على رأس الصبي فيعرف مسه له من بين الصبية ويتلألأ وجهه
الشريف تلألؤ القمر في الليلة البدرية يقول ناعته لم ار قبله ولا بعده مثله ولا بشر يراه
وكان صلى الله عليه وآله وسلم شديد الحياء والتواضع يخصف نعله ويرقع ثوبه ويحلب
شاته ويسير في خدمة اهله بسيرة سرية ويحب الفقراء والمساكين ويجلس معهم ويعود مرضاهم
ويشيع جنائزهم ولا يحقر فقيرا ادقعه الفقر واشواه ويقبل المعذرة ولا يقابل احدا بما يكره ويمشي
مع الارملة وذوي العبودية ولا يهاب الملوك ويغضب لله تعالى ويرضى لرضاه ويمشي خلف اصحابه
ويقول خلوا ظهري للملائكة الروحانية ويركب البعير والفرس والبغلة وحمارا بعض الملوك اليه
اهداه ويعصب على بطنه الحجر من الجوع وقد اوتي مفاتيح الخزائن الارضية وراودته الجبال
بان تكون له ذهبا فاباه وكان صلى الله عليه وآله وسلم يبدأ من لقيه بالسلام ويطيل الصلوة

ويقصر

ویقصر الخطب الجمعۃ ویتألف اہل الشرف ویکرم اہل الفضل ویمزح ولا یقول الا حقا یحبہ اللہ تعالی انتہی
ویرضا قال بعض العلماء کان النبی صلی اللہ علیہ وآلہ کثیر الضراعۃ والابتہال دائم السؤال
من اللہ تعالی ان یزینہ بمحاسن الآداب ومکارم الاخلاق فکان یقول فی دعائہ اللہم حسن
خلقی وخلقی ویقول اللہم جنبنی منکرات الاخلاق واستجاب اللہ دعائہ وانزل علیہ القرآن و
ادبہ بہ فکان خلقہ القرآن وادبہ بمثل قولہ عزوجل خذ العفو وامر بالعرف واعرض عن الجاہلین
ان اللہ یامر بالعدل والاحسان وایتاء ذی القربی وینہی عن الفحشاء والمنکر والبغی واصبر علی ما
اصابک فاعف عنہم واصفح ادفع بالتی ہی احسن الی غیر ذلک ثم لما اکمل اللہ خلقہ وخلقہ
اثنی علیہ فقال لہ وانک لعلی خلق عظیم فانظر الی عمیم فضل اللہ کیف اعطی ثم اثنی ثم بین رسول اللہ
صلی اللہ علیہ وآلہ للخلق ان اللہ یحب مکارم الاخلاق ویبغض سفسافہا وقال بعثت لاتمم
مکارم الاخلاق ثم رغب الخلق فی ذلک اشد ترغیب **اقول** ولنشرع الی جملۃ من محاسن
اخلاقہ صلی اللہ علیہ وآلہ التی التقطتہا من الاخبار ومن کتب علماء الفریقین فنذکرہا مختصرا و
من اللہ التایید **اما الحلم** والاحتمال والعفو مع القدرۃ والصبر علی ما یکرہ ہذا کلہ مما ادب اللہ
تعالی بہ نبیہ فقال عزوجل خذ العفو وامر بالعرف واعرض عن الجاہلین ولا خفاء بما یوثر من حلمہ واحتمالہ
وان کل حلیم قد عرفت منہ زلۃ وحفظت عنہ ہفوۃ وہو صلی اللہ علیہ وآلہ لا یزید مع کثرۃ الاذی الا
صبرا وعلی اسراف الجاہل الا حلما قال القاضی عیاض فی الشفاء روی انہ لما کسرت رباعیتہ وشج وجہہ
یوم احد شق ذلک علی اصحابہ شدیدا وقالوا لو دعوت علیہم فقال انی لم ابعث لعانا ولکنی بعثت داعیا

ورحمة اللهم اهد قومي فانهم لا يعلمون وروي عن عمر انه قال في بعض كلامه بابي انت وامي يا رسول الله

لقد دعا نوح على قومه فقال رب لا تذر على الارض من الكافرين ديارا ولو دعوت علينا مثلها لهلكنا

من عند آخرنا فلقد وطئ ظهرك وادمي وجهك وكسرت رباعيتك فابيت ان تقول الا خيرا فقلت

اللهم اغفر لقومي فانهم لا يعلمون قال القاضي انظر ما في هذا القول من جماع الفضل ودرجات الاحسان

وحسن الخلق وكرم النفس وغاية الصبر والحلم اذ لم يقتصر صلى الله عليه وآله على السكوت عنهم حتى عفى عنهم

ثم اشفق عليهم ورحمهم ودعا لهم وشفع لهم فقال اللهم اغفر او اهد ثم اظهر سبب الشفقة والرحمة

بقوله لقومي ثم اعتذر عنهم بجهلهم فقال فانهم لا يعلمون وروي ايضا عن انس قال كنت مع النبي

صلى الله عليه وآله وعليه برد غليظ الحاشية فجبذه اعرابي بردائه جبذة شديدة حتى اثرت حاشية

البرد في صفحة عاتقه ثم قال يا محمد احمل لي على بعيري هذين من مال الله الذي عندك فانك لا تحمل لي

من مالك ولا مال ابيك فسكت النبي صلى الله عليه وآله ثم قال المال مال الله وانا عبده ثم قال

ويقاد منك يا اعرابي ما فعلت بي قال لا قال لم قال لانك لا تكافي بالسيئة السيئة فضحك النبي

صلى الله عليه وآله ثم امر ان يحمل له على بعير شعير وعلى الآخر تمر انتهى اقول والحديث عن حلمه وصبره وعفوه

عند المقدرة اكثر من ان نأتي عليه وحسبك ما جرى عليه من كفار قومه من الاذى وصبره على مقاساة قريش

ومصابرته الشدائد الصعبة معهم الى ان ظفره الله عليهم وحكمه فيهم وهم لا يشكون في استيصال شأفتهم

وابادة خضرائهم فما زاد على ان صفح وعفى وقال ما تقولون اني فاعل بكم قالوا خيرا اخ كريم وابن اخ

كريم فقال اقول كما قال اخي يوسف لا تثريب عليكم الآية اذهبوا فانتم الطلقاء وعفى عن جماعة

كثيرة بعد ان كان اباح دمهم ولم يقتلهم فمنهم عكرمة بن ابي جهل وكان يشبه اباه في ايذاء رسول الله
صلى الله عليه وآله وعداوته والانفاق على محاربته ومنهم صفوان بن امية بن خلف وكان ايضا شديدا
على النبي صلى الله عليه وآله ومنهم هبار بن الاسود بن المطلب هو الذي روع زينب بنت رسول
الله صلى الله عليه وآله فالقت ما في بطنها فاباح رسول الله صلى الله عليه وآله دمه لذلك فروي انه اعتذر
الى النبي صلى الله عليه وآله من سوء فعله وقال وكنا يا نبي الله اهل شرك فهدانا الله تعالى بك وانقذنا
بك من الهلكة فاصفح عن جهلي وعما كان يبلغك عني فاني مقر بسوء فعلي معترف بذنبي فقال رسول
الله صلى الله عليه وآله قد عفوت عنك وقد احسن الله اليك حيث هداك الى الاسلام والاسلام يجب ما قبله
وهبار هذا اخو حزن جد سعيد بن المسيب بن حزن ومنهم وحشي قاتل حمزة سلام الله عليه روي انه لما
اسلم قال له النبي صلى الله عليه وآله اوحشي قال نعم قال اخبرني كيف قتلت عمي فاخبره فبكى صلى الله عليه وآله وقال
غيب وجهك عني ومنهم عبد الله بن الزبعرى السهمي وكان يهجو رسول الله صلى الله عليه وآله
بمكة ويعظم القول فيه فهرب يوم الفتح ثم رجع الى رسول الله صلى الله عليه وآله واعتذر فقبل صلى الله عليه وآله عذره

فقال حين اسلم يا رسول المليك ان لساني ... راتق ما فتقت اذ انا بور ... اذ اباري الشيطان في سنن الغي
ومن مال ميله مثبور ... امن اللحم والعظام لربي (نفسي خ ل) ... ثم قلبي الشهيد انت النذير ... وقال ايضا في
ابيات كثيرة يعتذر فيها اني لمعتذر اليك من الذي ... اسديت اذ انا في الضلال اهيم ... فاغفر
فدى لك والداي كلاهما ... زللي فانك راحم مرحوم ... ولقد شهدت بان دينك صادق
حق وانك في العباد جسيم ... وعفى عن هند وابي سفيان مع ما جرى منهما على رسول الله صلى الله عليه وآله

من الأذية مما لا يطيقه البيان وقد روي انه لما قتل النضر بن الحرث وهو من مجاهري اعداء رسول الله
صلى الله عليه وآله قتله امير المؤمنين صلوات الله عليه بامر النبي ص في الصفراء في قفولهم من بدر
انشدت بنته قتيلة ابياتا تحسرا وتعطفا منها امحمد ولانت نجل نجيبة في قومها والفحل فحل معرق
ما كان ضرك لو مننت وربما من الفتى وهو المغيظ المحنق لو كنت قابل فدية فلنأتين باعز ما
يغلو لديك وينفق فالنضر اقرب من اصبت وسيلة واحقهم ان كان عتق يعتق
فروي ان النبي صلى الله عليه وآله لما سمع الاشعار قال لو سمعت هذا قبل ان اقتله ما قتلته
ومن عظيم خبره صلى الله عليه وآله في العفو عفوه عن اليهودية التي سمته في الشاة بعد اعترافها فعن
ابي جعفر الباقر عليه السلام قال ان رسول الله صلى الله عليه وآله اتي باليهودية التي سمت الشاة فقال لها
ما حملك على ما صنعت فقالت قلت ان كان نبيا لم يضره وان كان ملكا ارحت الناس منه قال فعفى
رسول الله صلى الله عليه وآله عنها **واما الجود والكرم والسخا** فكان صلى الله عليه وآله
لا يجارى في هذه الاخلاق الكريمة ولا يبارى بها ذا وصفه كل من عرفه قال امير المؤمنين عليه السلام
كان رسول الله صلى الله عليه وآله اجود الناس كفا واكرمهم عشرة من خالطه فعرفه احبه وعن النبي
صلى الله عليه وآله قال انا اديب الله وعلي اديبي امرني ربي بالسخا والبر ونهاني عن البخل والجفا
وما شيء ابغض الى الله عز وجل من البخل وسوء الخلق وانه ليفسد العمل كما يفسد الطين العسل
وحكي عن الصادق عليه السلام ان رسول الله صلى الله عليه وآله اقبل الى الجعرانة فقسم فيها الاموال
وجعل الناس يسئلونه فيعطيهم حتى الجئوه الى شجرة فاخذت برده وخدشت ظهره حتى جلوه عنها

حنق منه وعليه اغتاظ واحنقه اغضبه منه

فی جود النبی ص وسخاوته وکرمه

وهم يسئلونه فقال ايها الناس ردوا علي بردي والله لو كان عندي عدد شجر تهامة نعما لقسمته
بينكم ثم ما القيتموني جبانا ولا بخيلا ثم خرج من الجعرانة في ذي القعدة قال فما رايت تلك
الشجرة الا خضراء كانما رش عليها الماء اقول الجعرانة بلا خلاف فبكسر اوله واصحاب الحديث يكسرون
عينه ويشددون راءه واهل الادب يخطئونهم ويسكنون العين ويخففون الراء وهو موضع
بين مكة والطائف وهي الى مكة اقرب والاموال التي قسم بينهم هي غنائم حنين واعطى غير
واحد مائة من الابل وعدوا اهل السير انه ص قال في مرض موته للعباس يا عم رسول الله تقبل وصيتي
وتنجز عدتي وتقضي ديني قال العباس يا رسول الله عمك شيخ كبير ذو عيال كثير وانت تباري الريح
سخاء وكرما وعليك وعد لا ينهض به عمك قال الشيخ الآزري قدس سره كم سخي منعما فاعتق
قوما وكذا اشرف الطباع سخاها وهبات له عقيب هبات كسيول جرت الى بطحاها
وقال البوصيري اكرم بخلق نبي زانه خلق بالحسن مشتمل بالبشر متسم كالزهر في ترف
والبدر في شرف والبحر في كرم والدهر في همم كانه وهو فرد في جلالته في عسكر
حين تلقاه وفي حشم قال جابر بن عبد الله رضي الله عنه ما سئل رسول الله صلى الله عليه
وآله شيئا قط فقال لا وروي ان رجلا اتى النبي صلى الله عليه وآله فسأله فقال ما عندي شيء
ولكن ابتع علي فاذا جاءنا شيء قضيناه فقال عمر فقلت يا رسول الله ما كلفك الله ما لا تقدر عليه
قال فكره النبي صلى الله عليه وآله فقال الرجل انفق ولا تخش من ذي العرش اقلالا فتبسم
النبي صلى الله عليه وآله وعرف السرور في وجهه حاشا ان يحرم الراجي مكارمه او يرجع الجار منه غير محترم

فی کتاب الرضا الی ابنه الجواد علیهما السلام و امره ایاه بالجود

اقول ولما انجب کلام هذا الرجل رسول الله ص وتلقاه بالقبول استشهد به مولانا ابو الحسن الرضا
علیه السلام فی کتابه الی ابی جعفر الجواد علیه السلام فقد روی الصدوق عن البزنطی رحمة الله علیهما قال قرأت
کتاب ابی الحسن الرضا الی ابی جعفر علیهما السلام یا ابا جعفر بلغنی ان الموالی اذا رکبت اخرجوک من الباب الصغیر
وانما ذلک من بخل بهم لئلا ینال منک احد خیرا فاسئلک بحقی علیک لا یکن مدخلک ومخرجک
الا من الباب الکبیر واذا رکبت فلیکن معک ذهب وفضة ثم لا یسألک احد الا اعطیته ومن
سألک من عمومتک ان تبره فلا تعطه اقل من خمسین دینارا والکثیر الیک ومن سألک من عماتک
فلا تعطها اقل من خمسة وعشرین دینارا والکثیر الیک انی انما ارید ان یرفعک الله تعالی فانفق
ولا تخش من ذی العرش اقتارا اقول ولقد سرت السخاوة من رسول الله صلی الله علیه واله
الی رهطه حکی المسعودی فی مروج الذهب ان سائلا وقف علی عبید الله بن العباس بن عبد المطلب
وقال تصدق بما رزقک الله فانی نبئت ان عبید الله بن العباس اعطی سائلا الف درهم واعتذر
الیه فقال واین انا من عبید الله قال این انت فی الحسب او فی کثرة المال قال فیهما جمیعا قال
ان الحسب فی الرجل مروته وحسن فعله فاذا فعلت ذلک کنت حسیبا فاعطاه الفی درهم واعتذر
الیه فقال له السائل ان لم تکن عبید الله فانت خیر منه وان کنت هو فانت الیوم خیر منک امس
فاعطاه الفا ایضا فقال لئن کنت عبید الله انک لاسمح اهل دهرک وما اخالک الا من رهط فیهم
محمد رسول الله ص فاسئلک بالله انت هو قال نعم قال والله ما اخطأت الا باعتراض الشک
بین جوانحی والا فهذه الصورة الجمیلة والهیئة المنیرة لا یکون الا فی نبی او عترة نبی

بحث عبید الله بن العباس

واما

واما الشجاعة والنجدة فكان صلى الله عليه وآله منهما بالمكان الذي لا يجهل
قد حضر المواقف الصعبة وفرّ الكماة والابطال عنه غير مرة وهو ثابت لا يبرح ومقبل لا يدبر سأل
رجل البراء وقال افررتم يوم حنين عن رسول الله صلى الله عليه وآله قال لكن رسول الله صلى الله
عليه وآله لم يفرّ ثم قال لقد رأيته صلى الله عليه وآله على بغلته البيضاء وابو سفيان آخذ بلجامها والنبي يقول
انا النبي لا كذب   انا ابن عبد المطلب، قيل فما رئي يومئذ احد كان اشد منه قلت
المراد بابي سفيان هاهنا ابو سفيان بن الحرث بن عبد المطلب وقد تقدم ذكره في عداد اولاد عبد المطلب
وذكر مسلم عن العباس قال فلما التقى المسلمون والكفار وولّى المسلمون مدبرين وطفق رسول الله
صلى الله عليه وآله يركض بغلته نحو الكفار وانا آخذ بلجامها اكفّها ارادة ان لا تسرع وابو سفيان
آخذ بركابه وقيل كان صلى الله عليه وآله اذا غضب ولا يغضب الا لله لم يقم لغضبه شيء وعن امير
المؤمنين عليه السلم قال انا كنا اذا حمي البأس (اشتد الحرب) واحمرت الحدق اتقينا برسول الله صلى الله عليه وآله
فما يكون احد اقرب الى العدو منه ولقد رايتني يوم بدر ونحن نلوذ بالنبي صلى الله عليه وآله
وهو اقربنا الى العدو وكان اشد الناس يومئذ بأساً، طارت قلوب العدى من بأسه فرقاً
فما تفرق بين البهم والبهم،   ومن يكن برسول الله نصرته   ان تلقه الاسد في آجامها
(ای تخاف) تجم، وقيل كان الشجاع هو الذي يقرب منه اذا دنا العدو لقربه منه وكان ابي بن خلف
يقول للنبي صلى الله عليه وآله عندي رمكة اعلفها كل يوم فرقاً من ذرة اقتلك عليها فقال
رسول الله صلى الله عليه وآله بل انا اقتلك ان شاء الله تعالى فلما كان يوم احد يقول ابي ابن محمد

بهم بره و بزغاله و
گوساله است و بهم بضم
جمع بهمه یعنی دلاور و
سنگ بزرگ و
لشکر

الرمكة الفرس او البرذونة
تتخذ للنسل
المنجد

لا نجوت ان نجى حتى اذا دنى منه شدّ على فرسه على رسول الله صلى الله عليه وآله فاعترضه رجال
من المسلمين فقال النبي صلى الله عليه وآله دعوه فلما دنى منه تناول النبي صلى الله عليه وآله الحربة
من الحرث بن الصمّة ثم استقبله فطعنه في عنقه فخدشه خدشاً فتدهده عن فرسه وهو يخور خوار
الثور ويقول قتلني محمد ص فاحتمله اصحابه وقالوا ليس عليك بأس فقال بلى لو كانت هذه الطعنة
بربيعة ومضر وفي رواية اخرى لو كان ما بي بجميع الناس لقتلهم أليس قد قال لي انا اقتلك
فلو بزق علي بعد تلك المقالة لقتلني فلم يلبث الا يوماً حتى مات وقيل مات بسرف في قفولهم
الى مكة ، بأسر مهلك وادنى يداه   منقذها الكمين من أسنانها ، سود دقارع الكواكب حتى
جاوزت نثرانه جوزاها ، وقال مالك بن عوف حين اسلم وهو الذي جمع هوازن لحرب رسول
الله صلى الله عليه وآله فاخذ ماله واسر اهله في الاسارى فلحق برسول الله ص فردّ عليه اهله وماله
واعطاه مائة من الابل فاسلم وحسن اسلامه وقال ما ان رايت ولا سمعت بمثله في الناس
كلهم بمثل محمد ، اوفى واعطى للجزيل اذا اجتدى   ومتى تشا يخبرك عما في غد ، واذا الكتيبة
عرّدت انيابها   بالسمهري وضرب كل مهند ، فكانه ليث على اشباله   وسط الهباءة خادر في مرصد
اقول وكانه اخذه من قوله واذا الكتيبة عرّدت الخ السيد الحميري في مدح لامير المؤمنين عليه السلم
اقسم بالله وآلائه   والمرء عما قال مسئول ، ان علي بن ابي طالب   على التقى والبر مجبول
كان اذا الحرب مرّتها القنا   واحجمت عنها البهاليل ، يمشي الى القرن وفي كفه   ابيض ماضي
الحد مصقول ، مشي العفرني بين اشباله   ابرزه للقنص الغيل

اجتدى واجتدى فلانا سأله حاجة منه

ذاك

ذالک الذی سلم فی لیلۃ علیہ میکال و جبریل ، جبریل فالف و میکال فی الف یتلوہم سرافیل **واما الحیا والاغضا** ای التغافل عما یکرہ الانسان بطبیعتہ فکان صلی اللہ علیہ و آلہ منہما بالمحل الاعلی و فاز بالقدح المعلی قال اللہ تعالی ان ذلکم کان یوذی النبی فیستحیی منکم وقال ابو سعید الخدری کان رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ حییا لا یسئل شیئا الا اعطا وقال کان اشد حیاء من العذراء فی خدرہا وکان اذا کرہ شیئا عرفناہ فی وجہہ کان صلی اللہ علیہ و آلہ لطیف البشرۃ رقیق الظاہر لا یشافہ احدا بما یکرہہ حیاء وکرم نفس وکان اذا بلغہ عن احد ما یکرہہ لم یقل ما بال فلان یقول کذا ولکن یقول ما بال اقوام یصنعون کذا و یقولون کذا ینہی عنہ ولا یسمی فاعلہ وروی عنہ انہ کان من حیاۂ لا یثبت بصرہ فی وجہ احد وانہ کان یکنی عما اضطرہ الکلام الیہ مما یکرہ **واما حسن عشرتہ** وادبہ وبسط خلقہ صلوات اللہ علیہ و آلہ مع اصناف الخلق فبحیث انتشرت بہ الاخبار الصحیحۃ کان امیر المومنین علیہ السلام اذا وصف رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ قال کان اجود الناس کفا واجرء الناس صدرا واصدق الناس لہجۃ واوفاہم ذمۃ والینہم عریکۃ واکرمہم عشرۃ من راٰہ بدیہۃ ہابہ ومن خالطہ فعرفہ احبہ لم ار مثلہ قبلہ ولا بعدہ قلت وللہ در القائل نظما

امال المدیح الی ما فیہ من کرم الاخلاق والشیم ... وکل ای اتی الرسل الکرام بہا
فانما اتصلت من نورہ بہم ... فانہ شمس فضل ہم کواکبہا ... یظہرن انوارہا للناس فی الظلم

وقال الحکیم النظامی ای ختم پیمبران مرسل ... حلوای پسین و ملح اول ... ای خاک تو توتیای بینش ... روشن بتو چشم آفرینش ... ای سید بارگاہ کونین ... فانشہر قاب قوسین

اشعار النظامی فی مدح النبی صلعم

ای صدر نشین عقل و جانم محراب نماز آسمانم ای ششجهت از تو خیره مانده بر هفت فلک جنیبه رانده سرخیل تویی و جمله خیلند مقصود تویی همه طفیلند سلطان سریر کائناتی شاهنشه کشور حیاتی ای کنیت و نام تو مؤید بوالقاسم احمد و محمد صلعم

وذکر العلماء فی اخلاقه صلعم انه کان یؤلف الناس ولا ینفرهم ویکرم کریم کل قوم ویولیه علیهم ویقول اذا اتاکم کریم قوم فاکرموه ویحذر الناس ویحترس منهم من غیر ان یطوی احدا منهم بشره ولا خلقه یتفقد اصحابه ویعطی کل جلسائه نصیبه لا یحسب جلیسه ان احدا اکرم علیه من جالسه لحاجة صابره حتی یکون هو المنصرف عنه من سئله حاجة لم یرده الا بها او بمیسور من القول قد وسع الناس خلقه وبسطه فصار لهم ابا وصاروا عنده فی الخلق سواء وکان یجیب من دعا ویقبل الهدیة ولو کانت کراعا ویکافی علیها یغضب لربه عزوجل ولا یغضب لنفسه وینفذ الحق وان عاد ذلک علیه بالضرر وعلی اصحابه عرض علیه الانتصار بالمشرکین علی المشرکین وهو فی قلة وحاجة الی انسان واحد یزید فی عدد من معه فابی وقال انا لا نستنصر من مشرک وکان صلعم دائم البشر سهل الخلق لین الجانب لیس بفظ ولا غلیظ ولا صخاب ولا فحاش ولا عیاب ولا مداح یتغافل عما لا یشتهی ولا یوبس منه

وقال الله تعالی فبما رحمة من الله لنت لهم ولو کنت فظا غلیظ القلب لانفضوا من حولک وقال تعالی ادفع بالتی هی احسن الآیة فعن انس قال خدمت رسول الله صلی الله علیه وآله عشر سنین فما قال لی اف قط وما قال لشیء صنعته لم صنعته ولا لشیء ترکته لم ترکته وقال کان لرسول الله صلعم شربة یفطر علیها وشربة للسحر وربما کانت واحدة وربما کانت لبنا

ورُبّما

۲۷۵

ونیز از ارجاع شعرا است
ای کعبه تاج فرق شاد و کان
ای عرش رکاب و گوهر ازاد کان
ای مرجع روح گوهر خاتم سلیمان
انفجست نطق زبان بان
ای ام سواد جلد ختگان
ای شرعه زنبیلیانه و جبل توانند
جبلیه بدایع بخاک لطیف توانند
خط فلک خطر دوران تو
گوی زمین در خم چوگان تو

الضخب
الصخب محرکه شده الصوت
المتجد

وربما كانت الشربة خبز ابيات فهيأتها له ص ذات ليلة فاحتبس النبي صلى الله عليه وآله فظننت ان
بعض اصحابه دعاه فشربتها حين احتبس فجاء ص بعد العشاء بساعة فسألت بعض من كان معه هل كان
النبي صلى الله عليه وآله افطر في مكان او دعاه احد فقال لا فبت بليلة لا يعلمها الا الله من غم ان يطلبها
النبي صلى الله عليه وآله ولا يجدها فيبيت جائعا فاصبح صائما وما سألني عنها ولا ذكرها
حتى الساعة وقالت عائشة ما كان احد احسن خلقا من رسول الله ص ما دعاه احد من اصحابه ولا
اهل بيته الا قال لبيك وقال جرير بن عبد الله ما حجبني رسول الله صلى الله عليه وآله قط
منذ اسلمت ولا رآني الا تبسم وكان يمازح اصحابه ويخالطهم ويحادثهم ويداعب صبيانهم و
يجلسهم في حجره ويجيب دعوة الحر والعبد والامة والمسكين ويعود المرضى في اقصى المدينة و
يتبع الجنائز ويقبل عذر المعتذر ولا يرتفع على عبيده وامائه في مأكل ولا ملبس ولا يأتيه احد
حر او عبد او امة الا قام معه في حاجته لا فظ ولا غليظ لا يجلس متكئا ولا يتقدمه مطرق ولا يثبت
بصره في وجه احد ويقبل الهدية ولو انها جرعة لبن يغضب لربه ولا يغضب لنفسه وعن انس قال
كان رسول الله صلى الله عليه وآله اذا فقد الرجل من اخوانه ثلثة ايام سأل عنه فان كان غائبا دعا له و
ان كان شاهدا زاره وان كان مريضا عاده وروي انه ص لا يدع احدا يمشي معه اذا كان راكبا حتى يحمله معه
فان ابى قال تقدم امامي وادركني في المكان الذي تريد ودعاه قوم من اهل المدينة الى طعام
صنعوه له ولاصحاب له خمسة فاجاب دعوتهم فلما كان في بعض الطريق ادركهم سادس فماشاهم
فلما دنوا من بيت القوم قال للرجل السادس ان القوم لم يدعوك فاجلس حتى نذكر لهم مكانك

ونستاذنهم لك

ونستأذنهم بلى. وروى عن طريق العامة انه صلى الله عليه وآله كان في سفر فامر باصلاح شاة فقال رجل يا رسول الله
عليّ ذبحها وقال آخر عليّ سلخها وقال آخر عليّ طبخها فقال صلى الله عليه وآله وعليّ جمع الحطب فقالوا يا رسول الله
نحن نكفيك فقال قد علمت انكم تكفوني ولكني اكره ان اتميز عليكم فان الله يكره من عبده ان يراه
متميزا بين اصحابه وقام فجمع الحطب وروي انه كان في سفر فنزل الى الصلوة ثم كر راجعا فقيل يا رسول الله
اين تريد قال اعقل ناقتي قالوا نحن نعقلها قال لا يستعن احدكم بالناس ولو في قضمة من سواك
وقال انس ما التقم احد اذن رسول الله صلى الله عليه وآله فينحي راسه حتى يكون الرجل هو الذي
ينحي راسه وما اخذ احد بيده فيرسل يده حتى يرسلها الآخر وما قعد الى رسول الله صلى الله
عليه وآله رجل قط فقام حتى يقوم ولم ير مقدما ركبتيه بين يدي جليس له وكان يبدء من لقيه
بالسلام ويبدء اصحابه بالمصافحة لم ير قط مادا رجليه بين اصحابه يكرم من يدخل عليه وربما بسط له ثوبه
ويؤثره بالوسادة التي تحته ويعزم عليه في الجلوس عليها ان ابى ويكني اصحابه ويدعوهم باحب اسمائهم
تكرمة لهم ولا يقطع على احد حديثه وروي عن سلمان قال دخلت على رسول الله صلى الله عليه وآله
وهو متكئ على وسادة فالقاها الي ثم قال يا سلمان ما من مسلم دخل على اخيه المسلم فيلقي له الوسادة
اكراما له الا غفر الله له وعن الصادق عليه السلام قال كان رسول الله صلى الله عليه وآله يقسم لحظاته بين
اصحابه فينظر الى ذا وينظر الى ذا بالسوية قال ولم يبسط رسول الله صلى الله عليه وآله رجليه بين اصحابه
قط وان كان ليصافحه الرجل فما يترك رسول الله صلى الله عليه وآله يده من يده حتى يكون هو التارك
فلما فطنوا لذلك كان الرجل اذا صافحه قال بيده فنزعها من يده وروي انه لا يجلس اليه احد و

يصلي

يصلي الا خفف صلوته وسئله عن حاجته فاذا فرغ عاد الى صلوته وكان اكثر الناس تبسما واطيبهم
نفسا ما لم ينزل عليه قران او يعظ او يخطب في روي انه كان خدم المدينة ياتون رسول الله صلى الله
عليه وآله اذا صلى الغداة بآنيتهم فيها الماء فما يؤتى بآنية الا غمس يده فيها وربما كان ذلك في
الغداة الباردة يريدون به التبرك وكان يؤتى بالصبي الصغير ليدعو له بالبركة او ليسميه
فياخذه فيضعه في حجره تكرمة لاهله فربما بال الصبي عليه فيصيح بعض من راه حين بال
فيقول لا تزرموا بالصبي فيدعه حتى يقضي بوله ثم يفرغ له من دعائه او تسميته فيبلغ سرور
اهله فيه ولا يرون انه يتاذى ببول صبيهم فاذا انصرفوا غسل ثوبه بعد ودخل رجل المسجد و
هو جالس وحده فتزحزح له فقال الرجل في المكان سعة يا رسول الله فقال ان حق المسلم على
المسلم اذا راه يريد الجلوس اليه ان يتزحزح له وروي ان عليا عليه السلم صاحب رجلا ذميا
فقال له الذمي اين تريد يا عبد الله قال اريد الكوفة فلما عدل الطريق بالذمي عدل معه علي عليه السلم
فقال له الذمي اليس زعمت تريد الكوفة قال بلى فقال له الذمي فقد تركت الطريق فقال قد علمت
فقال له فلم عدلت معي وقد علمت ذلك فقال له علي عليه السلم هذا من تمام حسن الصحبة ان يشيع
الرجل صاحبه هنيهة اذا فارقه وكذلك امرنا نبينا فقال له هكذا امركم نبيكم قال نعم فقال
له الذمي لا جرم انما تبعه من تبعه لافعاله الكريمة وانا اشهدك اني على دينك فرجع الذمي
مع علي ع فلما عرفه اسلم ۷ اي نفس لا يهتدي بهداه   وهو من كل صورة مقلتاها
لا تجل في صفات احمد طرفا   فمن الصورة التي لن تراها   ما عسى ان تقول في ذي معال

علّتہ الکون کلّہ احدیما تلک نفس عزّت علی اللہ قدرًا فارتضاها النفسہ و اصطفیها

حافظ سرّ العلوم فان لم یؤتہا احد فمن یؤتاها **واما الشفقۃ والرأفۃ**

والرحمۃ لجمیع الخلق فقد قال اللہ تعالی فیہ عزیز علیہ ما عنتم حریص علیکم بالمؤمنین

رؤف رحیم و قال تعم وما ارسلناک الّا رحمۃ للعالمین قیل من فضلہ صلعم ان اللہ تعالی اعطاہ اسمین من

اسمائہ فقال بالمؤمنین رؤف رحیم روی انّ اعرابیا جائہ یطلب منہ شیئًا فاعطاہ ثم قال احسنت الیک

قال الاعرابی لا ولا اجملت فغضب المسلمون و قاموا الیہ فاشار الیہم ان کفّوا ثم قام ودخل منزلہ

وارسل الیہ وزادہ شیئا ثم قال احسنت الیک قال نعم فجزاک اللہ من اهل وعشیرۃ خیرا فقال لہ

النبی صلعم انک قلت ما قلت وفی نفس اصحابی من ذلک شیئ فان احببت فقل بین ایدیہم ما قلت

بین یدی حتی یذهب ما فی صدورهم علیک قال نعم فلما کان الغد او العشی جاء فقال صلعم ان هذا

الاعرابی قال ما قال فزدناہ فزعم انہ رضی اکذلک قال نعم فجزاک اللہ من اهل وعشیرۃ خیرا

فقال صلعم مثلی ومثل هذا مثل رجل لہ ناقۃ شردت علیہ فاتبعها الناس فلم یزیدوها الا نفورا

فناداهم صاحبها خلوا بینی وبین ناقتی فانی ارفق بها منکم واعلم فتوجہ لها بین یدیها فاخذ

لها من قمام الارض فردها حتی جائت واستناخت وشدّ علیہا رحلها واستوی علیہا وانی لو

ترکتکم حیث قال الرجل ما قال فقتلتموہ دخل النار وروی عن العلاء بن الحضرمی انہ قال للنبی

انّ لی اهل بیت احسن الیہم فیسیئون واصلہم فیقطعون فقال رسول اللہ صلعم ادفع بالتی هی

قمام بضم معنی خاکروبہ

احسن فاذا الذی یبنک الأیہ فقال العلاء انی قلت شعرا هو احسن من هذا قال ثم وما قلت فانشد شعره فقال النبی صلی اللہ علیہ واٰلہ ان من الشعر لحکما وان من البیان لسحرا وان شعرک لحسن وان کتاب اللہ احسن وروی ان اعرابیا من بنی سلیم یتبدّی فی البریّة فاذا هو بضبّ قد نفر من بین یدیه فسعی فی اثره حتی اصطاده ثم جعله فی کمّه واقبل یزدلف نحو النبی صلی اللہ علیہ واٰلہ فلما ان وقف بازاه ناداه یا محمد یا محمد انت الساحر الکذاب الذی ما اظلت الخضراء ولا اقلت الغبراء من ذی لهجة هو اکذب منک انت الذی تزعم ان لک فی هذه الخضراء الٰها بعثک الی الاسود والابیض واللات والعزی لولا انی اخاف ان قومی یسموننی العجول لضربتک بسیفی هذا ضربة اقتلک بها فاسود بک الاولین والآخرین فوثب الیه عمر بن الخطاب لیبطش به فقال النبیؐ اجلس یا باحفص فقد کاد الحلیم ان یکون نبیا ثم التفت النبیؐ الی الاعرابی فقال له یا اخا بنی سلیم هکذا تفعل العرب یهجمون علینا فی مجالسنا یجبهوننا بالکلام الغلیظ یا اعرابی والذی بعثنی بالحق نبیا ان من ضربنی فی دار الدنیا هو غدا فی النار یتلظی الخ وروی عنهؐ قال لا یبلغنی احد منکم عن احد من اصحابی شیئا فانی احب ان اخرج الیکم سلیم الصدر وعن ابی جعفر علیہ السلام قال دخل یهودی علی رسول اللہ صلی اللہ علیہ واٰلہ وعائشة عنده فقال السام علیکم فقال رسول اللہؐ علیک ثم دخل آخر فقال مثل ذلک فرد علیه کما رد علی صاحبه فغضبت عائشة فقالت علیکم السام والغضب واللعنة یا معشر الیهود یا اخوة القردة والخنازیر فقال لها رسول اللہؐ یا عائشة ان الفحش لو کان ممثلا لکان مثال سوء ان الرفق لم یوضع علی شیء قط الا زانه ولم یرفع عنه الا شانه وعن امیر المؤمنین علیہ السلام قال

بینا رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ یتوضأ اذ لاذ بہ هر البیت و عرف رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ انہ عطشان فاصغی الیہ الاناء حتی شرب منہ الهر و توضأ بفضلہ **واما خلقہ** صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم فی الوفاء و حسن العہد و صلۃ الرحم فروی عن انس قال کان النبی صلی اللہ علیہ و آلہ اذا اتی بہدیۃ قال اذهبوا بہا الی بیت فلانۃ فانہا کانت صدیقۃ لخدیجۃ انہا کانت تحب خدیجۃ وعن عائشۃ قالت ما غرت علی امرأۃ ما غرت علی خدیجۃ لما کنت اسمعہ یذکرها وان کان لیذبح الشاۃ فیهدیہا الی خلائلہا وعن ابی قتادۃ قال وفد وفد للنجاشی فقام النبی صلی اللہ علیہ و آلہ یخدمہم فقال لہ اصحابہ نکفیک فقال صلی اللہ علیہ و آلہ انہم کانوا لاصحابنا مکرمین و انی احب ان اکافیهم ولما جیئ باختہ من الرضاعۃ علیہا السلام الشیما فی سبایا هوازن و تعرفت لہ بسط لہا رداہ و قال لہا ان احببت اقمت عندی مکرمۃ محببۃ او متعتک و رجعت الی قومک فاختارت قومہا فمتعہا وقال ابو الطفیل رایت النبی صلی اللہ علیہ و آلہ وانا غلام اذ اقبلت امرأۃ حتی دنت منہ فبسط لہا رداہ فجلست علیہ فقلت من هذہ قالوا امہ التی ارضعتہ وقال ابو عبد اللہ علیہ السلام ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ اتتہ اخت لہ من الرضاعۃ فلما ان نظر الیہا سر بہا و بسط رداہ لہا فاجلسہا علیہ ثم اقبل یحدثہا و یضحک فی وجہہا ثم قامت وذهبت ثم جاء اخوها فلم یصنع بہ ما صنع بہا فقیل یا رسول اللہ صنعت باختہ ما لم تصنع بہ وهو رجل فقال صلی اللہ علیہ و آلہ لانہا کانت ابر بابیہا منہ وعن عمرو بن السائب قال ان رسول اللہ صلی اللہ علیہ و آلہ کان جالسا یوما فاقبل ابوہ من الرضاعۃ علیہ السلام فوضع لہ بعض ثوبہ فقعد علیہ ثم اقبلت امہ فوضع لہا شق ثوبہ من جانبہ الآخر فجلست علیہ ثم اقبل اخوہ من الرضاعۃ

لصلاحه وسكونه وصدق لهجته حتى اذا بلغ ما بلغ واكرمه الله ادعى انه رسول الله وروي ان اباجهل قال
للنبي صلى الله عليه وآله انا لا نكذبك ولكن نكذب بما جئت به فنزلت فانهم لا يكذبونك الآية وقيل ان
الاخنس بن شريق لقي اباجهل يوم بدر فقال له يا ابا الحكم ليس هنا غيري وغيرك يسمع كلامنا تخبرني عن
محمد ص صادق ام كاذب فقال ابوجهل والله ان محمدا ص لصادق وما كذب محمد قط وسأل هرقل عنه اباسفيان
فقال هل كنتم تتهمونه بالكذب قبل ان يقول ما قال قال لا وقال ص لذي الخويصرة في كلام له عند تقسيم
غنائم حنين ويلك اذا لم يكن العدل عندي فعند من يكون وروي عن عمار رضي الله عنه قال كنت ارعى
غنيمة اهلي وكان محمد ص يرعى ايضا فقلت يا محمد هل لك في فخ فاني تركتها روضة برق قال نعم فجئتها من
الغد وقد سبقني محمد ص وهو قائم يذود غنمه عن الروضة قال اني كنت واعدتك فكرهت ان ارعى قبلك

واما وقاره وصمته وتؤدته ومروته وحسن هديه صلى الله عليه وآله فيكفي في ذلك التعبير
عنه ص بصاحب الوقار والسكينة مع ما روي انه كان اوقر الناس في مجلسه لا يكاد يخرج شيئا من اطرافه
وكان خافض الطرف نظره الى الارض اطول من نظره الى السماء وكان اعف الناس واشدهم اكراما لاصحابه
لا يمد رجليه بينهم ويوسع عليهم اذا ضاق المكان ولم يكن ركبتاه يتقدمان ركبة جليسه وكان كثير السكوت
لا يتكلم في غير حاجة يعرض عمن تكلم بغير جميل وكان ضحكه تبسما وكلامه فصلا وكان ضحك صحبه عنده
التبسم توقيرا له واقتداء مجلسه مجلس حلم وحياء وخير وامانة لا ترفع فيه الاصوات ولا تؤبن فيه الحرم اذا تكلم
اطرق جلساؤه كانما على رؤسهم الطير وكان يجلس حيثما انتهى به المجلس ويأمر الناس بذلك وكان ص يقول
اعطوا المجالس حقها قيل وما حقها قال غضوا ابصاركم وردوا السلام وارشدوا الاعمى وامروا بالمعروف

فی آداب مجالسته ص

حديث في مكارم اخلاق مولانا الرضا ع

وانهوا عن المنكر ويقول ص اذا قام احدكم من مجلسه ثم رجع فهو اولى بمكانه وكان لا يجلس ولا يقوم الا
على ذكر وانا جلس اليه احدهم لم يقم ص حتى يقوم الذي جلس اليه الا ان يستعجله امر فيستاذنه
وكان اهل بيته المقتبسون من مشكوته كذلك فقد روى اليسع بن حمزة قال كنت انا في مجلس ابي
الحسن الرضا عليه السلام احدثه وقد اجتمع اليه خلق كثير يسئلونه عن الحلال والحرام اذ دخل عليه
رجل طوال آدم فقال له السلام عليك يابن رسول الله رجل من محبيك ومحبي ابائك و
اجدادك عليهم السلام مصدري من الحج وقد افتقدت نفقتي وما معي ما ابلغ به مرحلة فان رايت
ان تنهضني الى بلدي ولله علي نعمة فاذا بلغت بلدي تصدقت بالذي توليني عنك فلست موضع صدقة
فقال له اجلس رحمك الله واقبل على الناس يحدثهم حتى تفرقوا وبقي هو وسليمان الجعفري وخيثمة وانا
فقال اتاذنون لي في الدخول فقال له سليمان قدم الله امرك فدخل الحجرة وبقي ساعة ثم خرج ورد الباب
واخرج يده من اعلى الباب وقال اين الخراساني فقال ها انا ذا فقال خذ هذه المائتي دينار واستعن بها في مؤنتك
ونفقتك وتبرك بها ولا تصدق بها عني واخرج فلا اراك ولا تراني ثم خرج فقال سليمان جعلت فداك
لقد اجزلت ورحمت فلماذا سترت وجهك عنه فقال مخافة ان ارى ذل السؤال في وجهه لقضائي حاجته اما
سمعت حديث رسول الله ص المستتر بالحسنة تعدل سبعين حجة والمذيع بالسيئة مخذول والمستتر بها
مغفور له اما سمعت قول الاول متى آته يوما لاطلب حاجة رجعت الى اهلي ووجهي بمائه واما
فصاحة اللسان وبلاغة القول فقد كان ع من ذلك بالمحل الافضل والموضع الذي لا يجهل
اوتي جوامع الكلم وخص ببدائع الحكم يخاطب كل امة من العرب بلسانها ويحاورها بلغتها ويباريها في

بلاغها

بلاغتها حتی کان کثیراً من اصحابه یسئلونه فی غیر موطن عن شرح کلامه و تفسیر قوله من تأمّل حدیثه و سیره
علم ذلک و تحقّقه و لیس کلامه مع قریش و الانصار و اهل الحجاز و نجد ککلامه مع ذی المشعار الهمدانی
و طهفة النهدی و قطن بن حارثة العلیمی و وائل بن حجر الکندی و غیرهم من اقیال حضرموت و ملوک الیمن انظر الی
کتابه ص الی همدان و حدیثه مع طهفة بن زهیر المذکور فی کتاب المثل السائر حتی تعلم ذلک و لو لم یکن فی ذکره
الخروج عن وضع الکتاب لنقلت شطراً منه قال له اصحابه ما رأینا الذی هو افصح منک فقال و ما یمنعنی
و انّما انزل القرآن بلسانی و قال مرة اخری بید انی من قریش و نشأت فی بنی سعد فجمع له بذلک قوة
عارضة البادیة و جزالتها و نصاعة الفاظ الحاضرة و رونق کلامها قالت امّ معبد فی وصفها له ص حلو
المنطق فصل لا نزر و لا هذر کأنّ منطقه خرزات نظمن و قال ابن عباس کان رسول الله صلی الله علیه
و آله اذا حدّث الحدیث او سأل عن الامر کرّره ثلثاً لیفهم و یفهم عنه قال ابو عبد الله علیه السلام ما کلّم رسول الله ص
العباد بکنه عقله قطّ قال رسول الله ص انّا معشر الانبیاء امرنا ان نکلّم الناس علی قدر عقولهم قال بعض العلماء
کان صلّی الله علیه و آله افصح الناس منطقاً و اعلاهم کلاماً و یقول انا افصح العرب و اهل الجنة یتکلّمون فیها
بلغة محمد ص و کان ص نزر الکلام سمح المقالة اذا نطق لیس بهذر و کان کلامه کخرزات النظم و کان ص اوجز الناس
کلاماً و بذلک جاء جبرئیل و کان مع الایجاز یجمع کل ما اراد و کان یتکلّم بجوامع الکلم لا فضول و لا تقصیر کلام
یتبع بعضه بعضاً بین کلامه توقّف یحفظه سامعه و یعیه و کان جهیر الصوت احسن الناس نغمة و کان طویل
السکوت لا یتکلّم فی غیر حاجة و لا یقول فی الرضا و الغضب الا الحق انتهی و امّا نظافة جسمه
و طیب ریحه و عرقه و نزاهته عن الاقذار فکان صلّی الله علیه و آله قد خصّه الله بخصائص لم توجد

فی غیره قال انس ما شممت عنبرا قط ولا مسکا ولا شیئا اطیب من ریح رسول الله ص وعن جابر بن سمرة
انه ص مسح خده قال فوجدت لیده بردا او ریحا کانما اخرجها من جونة عطار وکان یصافح المصافح فیظل
یومه یجد ریحها ویضع یده علی رأس الصبی فیعرف من بین الصبیان بریحها وروی انه نام رسول الله ص فی دار
انس فعرق فجاءت امه بقارورة تجمع فیها عرقه فسألها رسول الله ص عن ذلک فقالت نجعله فی
طیبنا وهو من اطیب الطیب وفی اخبار تزویج فاطمة من علی علیهما السلام کان النبی ص امرنا ان نزینها و
نصلح من شأنها فی حجرة ام سلمة فاستدعین من فاطمة علیها السلام طیبا فاتت بما ورد فسألت ام
سلمة عنه فقالت هذا عرق رسول الله ص کنت اخذها عند قیلولة النبی ص عندی وعن جابر لم یکن
النبی صلی الله علیه وآله یمر فی طریق فیتبعه احد الا عرف انه سلکه من طیبه وذکر اسحق بن راهویه
ان تلک کانت رائحته بلا طیب وروی انه ص کان یتطیب بالمسک حتی یری وبیصه فی مفرقه وکان یتجمر
بالعود القماری وکان یعرف فی اللیلة المظلمة قبل ان یری بالطیب فیقال هذا النبی ص وعن الصادق ع قال
کان رسول الله ص ینفق علی الطیب اکثر مما ینفق علی الطعام وروی انه کان یتجمل لاصحابه فضلا علی تجمله
لاهله ویقول ان الله یحب من عبده اذا خرج الی اخوانه ان یتهیأ لهم ویتجمل **واما زهده**
وخوفه من ربه وطاعته له وشدة عبادته صلی الله علیه وآله فروی انه ص صلی حتی انتفخ قدماه وعن
ابی جعفر ع قال کان رسول الله ص عند عائشة لیلتها فقالت یا رسول الله لم تتعب نفسک وقد
غفر الله لک ما تقدم من ذنبک وما تأخر فقال یا عائشة الا اکون عبدا شکورا قال وکان رسول
الله صلی الله علیه وآله یقوم علی اطراف اصابع رجلیه فانزل الله سبحانه طه ما انزلنا علیک القرآن لتشقی

وقال

وقال علی بن الحسین ع ان جدی رسول الله صلی الله علیه وآله قد غفر الله له ما تقدم من ذنبه وما تأخر فلم یدع الاجتهاد له وتعبد بابی هو وامی حتی انتفخ الساق وورم القدم وقیل له اتفعل هذا وقد غفر الله لك ما تقدم من ذنبك وما تأخر قال افلا اکون عبداً شکوراً وروی انه کان اذا قام الی الصلوة یسمع من صدره ازیز کازیز المرجل وقال ابن هاله کان رسول الله صلی الله علیه وآله متواصل الاحزان دائم الفکرة لیست له راحة وقال ابوذر رضی الله عنه قام رسول الله ص لیلة یردد قوله تعالی ان تعذبهم فانهم عبادك وان تغفر لهم فانك انت العزیز الحکیم ولما قال رسول الله ص لابن مسعود اقرأ علی قال ففتحت سورة النساء فلما بلغت فکیف اذا جئنا من کل امة بشهید وجئنا بك علی هؤلاء شهیداً رأیت عیناه تذرفان من الدمع فقال لی حسبك الان والحمد لله اولاً واخراً وظاهراً وباطناً

صفحه	سطر	غلط	صحیح	صفحه	سطر	غلط	صحیح
١	١٤	الغدیر	القدیر	١٨١	٣	پسر	وپسر
٢۴	١٣	الجماما	الجماما	١٨٥	١	یده	دیده
١٦٧	۴	ببدر	بیدر	١٨٦	۴	رتحل	ارتحل
١٧٠	۴	لسح	تسبیح	١٩٠	١٦	الأثیم	الأثیم
١٩١	٦	قوله قال الشیخ منتجب الدین الی ثلثة اسطر اخرها واله عنه					

(کان فی اخر ترجمة الصهرشتی قبل ضیاء الدین الراوندی کتب هنا سهواً)

طبعت فی المطبعة المرتضویة فی النجف الاشرف بمباشرة السید محمد رضا الغروی

١٣٤٩